H. Hellerma

ETTEÜTLUSI

V-VIII KL.

A-27092
NA

H. HELLERMA

ETTEÜTLUSI

V—VIII KLASSILE

KIRJASTUS «VALGUS»
TALLINN 1965

4 E
H 44

Kaane kujundanud *E. TALI*

N
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
99831

SISSEJUHATUS.

I. ÜLDISED MÄRKUSED.

Emakeel, mis on üldhariduse aluseks ja teenib õpilaste igakülgse kommunistliku kasvatuse ülesandeid, on Nõukogude koolis tähtsaimaks õppeaineks. Seoses 8-kl. koolikohustuse kehtestamisega on emakeele õpetamise raskuspunkt nihkunud peamiselt keskmisse kooliastmesse, s. o. V—VIII klassi, kus praegu kehtivate programmide järgi tuleb kogu keeleõpetuse kursus süstemaatiliselt läbi võtta. Seda tehakse niisuguse arvestusega, et 8-kl. kooli lõpetanu oskaks emakeelt õigesti kõnelda ja kirjutada, orienteeruks põhilistes keeleküsimustes; keskkoolis piirdutakse vaid raskemate reeglite täiendava kordamise ning süvendamisega.

See muudab emakeele õpetaja töö 5.—8. klassides küllaltki vastutusrikkaks. Kuid keeleõpetusele eraldatud tundide võrdlemisi suure arvu tõttu on emakeele suulise ja kirjaliku väljendusoskuse kätteõpetamiseks kõik eeldused olemas. Keelealaste teadmiste ja oskuste omandamine ning kinnistamine nõuavad rohkesti praktilisi harjutusi. Üheks tähtsamaks harjutuste liigiks on etteütlused, ilma milleta ei ole keele õpetamine üldse mõeldav. Kahjuks aga kasutavad mõned õpetajad etteütlusi ainult kontrollimise otstarbel, unustades seejuures, et õpilaste keelealaste teadmiste ja oskuste kontrollimine on vaid üks (ja mitte kõige tähtsam) etteütluse eesmärke.

Diktaatidel on suur õpetav ja kasvatav väärtus. See avaldub 1) reeglite kordamises etteütluseks ettevalmistumisel; 2) kordavate harjutuste tegemises; 3) etteloetava teksti jälgimise ja küllaldase kirjutamistempo arendamises; 4) õpilaste keele- ja stiilitunde arendamises; 5) vilumuses puhtalt ja korralikult kirjutada; 6) kogu klassi tüüpiliste vigade kollektiivses analüüsimises ja 7) individuaalsete vigade parandamises.

Nimetatud väärtused avalduvad täiel määral alles siis, kui õpetajal on kasutada küllaldane valik nõuetekohaseid tekste. Õige tekst sisaldab rohkesti vajalikke ortogramme, laiendab õpilaste silmaringi ning on kasvatava väärtusega. Tekstide valik peab võimaldama tööd mitmekesistada ning kasutada etteütluste kõiki liike.

Lisaks sellele on vajalik, et varem õpitud ortogrammid järgmistes etteütlustes süstemaatiliselt korduksid. Käesoleva etteütluste kogu koostamisel on püütud nimetatud põhimõtteid võimaluse piires rakendada.

II. MATERJALI VALIK, ESITAMISE SÜSTEEM JA KASUTAMINE.

Käesoleva etteütluste kogu koostamisel on ajakohastatult ja kehtiva programmiga vastavusse viidult kasutatud kõigepealt mõningaid materjale 1958. a. ilmunud raamatust [1]. Rohkesti leidub tekste ja lauseid, mis on võetud igapäevasest kõnekeelest, ajakirjandusest («Säde», «Pioneer», «Noorus», «Kultuur ja Elu» jt.), ilukirjandusest, vennasvabariikide etteütluste kogudest ja mujalt. Ilukirjandusest võetud lauseid on adapteeritud väga tagasihoidlikult. Materjalide valikul on taotletud seda, et tekst või laused oleksid nõukoguliku elutunnetusega, avardaksid õpilaste silmaringi, virgutaksid fantaasiat ja tundeid või arendaksid ilumeelt ning stiilitunnet. Võimaluse piires on püütud esitada ainult seda, mis püsiks võimalikult kauem aktuaalsena.

Käesolev kogu on üles ehitatud programmi [2] alusel. Sellest esineb kõrvalekaldumist vaid vormiõpetuse osas, kus etteütlused käänamise ja pööramise kohta esitatakse õpikus [3] antud järjekorras. Teatavasti on käänd- ja pöördsõnade käsitlemise selline süsteem, mis töötati välja Eesti NSV Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi poolt korraldatud spetsiaalsete katsete alusel, ennast kõigiti õigustanud. Seesama on maksev ka kokku- ja lahkukirjutamise kohta, kus pealkirjadena on kasutatud tüüpsõnu.

Kogus leidub diktaate kõikide programmis ettenähtud küsimuste kohta, mille harjutamine ja süvendamine on etteütluste abil küllalt efektiivne. Liigse parallelismi vältimiseks pole mõnede teemade jaoks, mida eelmises klassis käsitleti ja järgmises korratakse, täiendavaid etteütlusi antud (näit. tegusõnavormistiku kordamine VII kl. jt.), sest siin saab edukalt tarvitada eelmise (antud juhul VI kl.) vastavaid diktaate. Ja vastupidi — mõningaid noorematele klassidele määratud etteütlusi (peam. hääliku- ja vormiõpetusest) võib kasutada ka vanemates klassides.

Rohke tekstimaterjal võimaldab valida (vastavalt klassi tasemele) etteütlusi süstemaatiliseks harjutamiseks tunnis, kontrolltöödeks ja nõrgemate õpilaste järeleaitamiseks. Siit leiab õpetaja ka näidislauseid programmis ettenähtud keeleküsimuste käsitlemiseks klassis.

---

[1] H. Hellerma, V. Horm, N. Remmel, Etteütlusi IV—XI klassile, Tallinn, 1958.

[2] Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid, Tallinn, 1964.

[3] N. Remmel, V. Ordlik, Eesti keele õpik VI, Tallinn, 1964.

III. ETTEÜTLUSTE LIIGID JA KASUTAMINE.

Etteütlused jagunevad oma eesmärgi poolest kahte põhilisse liiki: õpetavat laadi etteütlused (õppeetteütlused) ja kontrolletteütlused. Õppeetteütluse peamiseks ülesandeks on anda keelealaseid teadmisi ja oskusi, kirjutamisvilumusi, õpetada teadlikult õigesti kirjutama, kujundada ja arendada nn. keelevaistu. Kontrolletteütluste kirjutamisel lisandub sellele kõigele veel eesmärk kontrollida, kas õpilased on läbivõetud materjali omandanud. Õpilastele endile kujuneb kontrolletteütlus nagu katseks, kuidas nad suudavad oma teadmisi ja oskusi kasutada iseseisvalt. Seepärast on õppeetteütluse puhul vaja iga kriitilise keelendi juures peatuda, seda kollektiivselt või individuaalselt arutada, kontrolletteütluse aga kirjutab õpilane iseseisvalt.

Omaette liigi moodustavad diagnoosdiktaadid, mida kasutatakse õpilaste keelelise taseme kindlaksmääramiseks tavaliselt sügiseti. Selleks otstarbeks on käesolevas kogus iga klassi jaoks 5 teksti. Diagnoosdiktaat peab õpilastele nende nõrku kohti näitama ja õpetajale selgitama, millistele küsimustele tuleb järgnevas töös suuremat tähelepanu pöörata.

Teostamisviisi järgi võib etteütlusi jaotada järgmiselt: selgitav etteütlus, hoiatavad etteütlused (vaatlus- ja kuulmisetteütlus, etteütlus abiraamatute kasutamisega ning õpitud etteütlus e. autodiktaat), kommenteeritav etteütlus, valiketteütlus, loovetteütlused (vabaetteütlus, lünketteütlus jm.) jne.

1. Selgitav etteütlus on kõige sagedamini tarvitatavaid õpetava diktaadi liike. Õpetaja dikteerib teksti lausehaaval. Kui on tegemist seotud tekstiga, loetakse see enne dikteerimise algust tervikuna ette. Analüüs võib toimuda iga lause, teatud lõigu või kogu teksti ärakirjutamise järel. Tavaliselt kirjutab üks õpilane tahvlile, teised vihikuisse.

2. Hoiatavaid etteütlusi on mitut liiki. Need on säärased diktaadid, millele eelneb tekstis esinevate ortogrammide analüüs.

1) Vaatlus- ja kuulmisetteütlus. Esimesel juhul tutvuvad õpilased enne etteütluse kirjutamist tekstiga (see on kas kantaval tahvlil või raamatus); teisel juhul analüüsitakse suuliselt õpetaja poolt nimetatud ortogramme, mis esinevad dikteerimiseks määratud tekstis, ilma et õpilased teksti näeksid. Ortogrammide vaatlemisel meenutatakse vastavaid reegleid. Vajaduse korral (raskemate ortogrammide puhul) võib kasutada ka tahvlit või tabeleid. Vaatlus- ja kuulmisetteütlusi saab tarvitada igasuguste keeleküsimuste käsitlemisel ja need sobivad nii õpetavaiks kui ka kontrolldiktaatideks.

2) Õpitud etteütlus (autodiktaat). Õpilased töötavad kodus läbi õpetaja poolt määratud tekstis leiduvad ortogrammid või õpivad teksti pähe (sel juhul tavaliselt luuletuse). Esimesel juhul

toimub kirjutamine klassis dikteerimise järgi, teisel juhul peast. Sobib peamiselt kontrolletеütluseks.

3) Etteütlus abiraamatu kasutamisega. Siin lubatakse etteütluse ajal kasutada õpikut, õigekeelsuse sõnaraamatut või teatmikku. Iga lause järel tuleb pikemalt peatuda, et õpilased kahtluse korral jõuaksid ortogrammi raamatust kontrollida. Igal õpilasel peab sel juhul olema mingi abiraamat. See etteütluse liik sobib peam. VIII kl. õpilastele võõrsõnade käsitlemisel või juhtumil, kui tekst sisaldab mitut liiki ortogramme (kordav etteütlus). Võib kasutada nii õpetava kui kontrolldiktaadina.

3. Kommenteeritav etteütlus on väga populaarne Lipetski koolides, kus seda peetakse eriti efektiivseks töövormiks. Enne teksti (lausete) dikteerimist teeb õpetaja teatavaks kommenteeriva ja teda vajaduse korral abistavate õpilaste nimed (2—3 õpilast). Seejärel dikteerib õpetaja lause. Kõik alustavad kirjutamist. Kommenteeriv õpilane hääldab sõnu silpide või tähtede kaupa ja põhjendab öeldut. Rõhutada tuleb seda, et kirjutamine ja kommenteerimine toimuvad ühel ning samal ajal. Reegleid ei esitata täielikult, vaid selgitatakse, mispärast peab kirjutama just nii. Näit.: õpilane hääldab ja kirjutab «leid-sin» ning ütleb algvormi «leidma».

Kui õpilane hääldab (kirjutab) valesti või ei oska põhjendada, abistavad teda otsekohe selleks määratud õpilased. Kommenteerivad õpilased püsti ei tõuse. Kommenteeriva õpilasega samas rütmis ja tempos kirjutavad oma vihikuisse ka kõik teised õpilased. Mahajäämine või etteruttamine pole lubatav.

Kommenteerida võib kõiki sõnu. Kui aga selleks puudub vajadus, kommenteeritakse ainult kriitilisi keelendeid. Sel juhul on igal õpilasel õigus nimetada sõnu, mille õigekirjutuses ta kahtleb, ja kommenteerija on kohustatud neid sõnu kommenteerima. Käändelõppude ortograafiat harjutades võib esitada vastava küsimuse.

Õpetajad, kes esmakordselt alustavad kommenteerimist, peavad algul mitmel korral näitama, kuidas seda teha. Seejärel lastakse kommenteerida parematel õpilastel. Kui kommenteerimine on saanud üldiseks harjumuseks, saavad sellega hakkama kõik õpilased.

Kommenteerimist saab edukalt kasutada kõigis klassides, eriti aga nooremates. Lipetsklased teevad kommenteerivaid etteütlusi peaaegu igas tunnis, tavaliselt 3—5 minutit korraga. Soovitatav on seejuures koostada niisuguseid tekste, mis sisaldavad õpilastele sagedasti raskusi tekitavaid keelendeid.

Kommenteeritavat etteütlust kasutatakse siis, kui vastav keelenähtus on õpilastele juba enam-vähem tuttav, seega harjutamise ja süvendamise perioodil.

4. Valiketteütluse puhul kirjutavad õpilased dikteeritavast tekstist vihikuisse ainult nõutavad ortogrammid (h-ga algavad sõnad; sõnad, milles nõrk klusiil on helitu hääliku kõrval; mit-

mesõnalised lauseliikmed jne.). Selle abil suudetakse lühikese ajaga vaadelda paljusid õigekirjajuhtumeid ja juhtida tähelepanu vastavaile reegleile.

Valikdiktaati võib teha ka allakriipsutamist kasutades, näiteks pealausele, mingile lauseliikmele, korduvatele lauseliikmetele, mingile käändsõnavormile, tegusõnavormile jne. joont alla tõmmates. Sel juhul kirjutatakse ära kogu tekst.

Valikdiktaatide hulka kuuluvad ka niisugused etteütlused, mis käsitlevad näit. enese või oma, üksteise või teineteise, etendama või edendama jms. tarvitamist. Nimetatud sõnad on vastavates etteütlustes paigutatud sulgudesse ja õpetaja loeb need laused dikteerides ette, õpilasi eelnevalt juhendades. Tavaliselt on sulgudes kaks sõna — üks õige, teine vale. Mõnedes tekstides on aga antud enam sõnu (sarnane, niisugune, selline, säärane). Sel juhul võib õigeid olla rohkem kui üks ja õpilasel valiku võimalus suurem. Ülaltoodud valiketteütluse liigi puhul kirjutab õpilane ära kogu teksti, mitte ainult teatud sõnad.

Valiketteütlus sobib nii õpetavaks kui ka kontrolldiktaadiks.

5. Loovetteütluste tunnuseks on see, et õpilane lisab dikteeritavale tekstile midagi juurde, jätab ära, muudab sõnade vormi, lauseosade või sõnade järjekorda vms.

1) Vabaetteütlus. Õpetaja valib seotud teksti, mis sisaldab küllaldaselt õpitavaid ortogramme, loeb selle õpilastele ette, millele järgneb sisu jutustamine õpilase poolt. Seejärel analüüsitakse esinevaid ortogramme ja õpetaja dikteerib teksti lõikude kaupa. Iga lõiku loetakse ainult üks kord; õpilased kirjutavad mälu järgi. Õpilaste poolt reprodutseeritud lausete arv kui ka ortogrammide hulk võib olla erinev. Sellised tööd kuuluvad läbivaatamisele õpetaja poolt. Neid tuleb kasutada eeskätt õpetava diktaadina, kuid teatud tingimustes — klassi vastava ettevalmistuse korral — oleks mõeldav ka nende kasutamine kontrolldiktaadina.

2) Etteütlus vormi muutmisega on sagedasti tarvitatavaid diktaadiliike, mis sobib väga paljude, eeskätt aga häälikuja vormiõpetuse valdkonda kuuluvate küsimuste käsitlemisel. Teksti ette lugedes dikteerib õpetaja teat. sõnad alg- või mõnes muus vormis, kusjuures õpilaste ülesandeks jääb nende muutmine vastavalt antud ülesandele ja lause sisule. Näit.: õpetaja dikteerib: «Lapsed... leidma... linnupesa,» ja õpilased kirjutavad: «Lapsed leidsid linnupesa.» Seda etteütlust saab edukalt kasutada näiteks esimese pöörde asendamisel kolmandaga, i-mitmuse asendamisel de-mitmusega, kindla kõneviisi asend. tingivaga, ainsuse asend. mitmusega, pika ülivõrde asend. lühikesega jne. Etteütlus vormi muutmisega sobib nii õpetavaks kui ka kontrolldiktaadiks.

3) Lünketteütlus. Õpilased lisavad igasse dikteeritavasse lausesse ühe (või mitu) puuduva sõna või vormi; aluse, öeldise, pärisnime, sõna näit. ains. osastavas või sisseütlevas käändes

vms. Dikteerimisel teeb õpetaja puuduva sõna või vormi kohal väikese pausi.

Näit. ülesandeks on lisada puuduv täis- või osasihitis. Õpetaja dikteerib: «Õpilane kirjutab ... Mul ei ole täna ... kaasas. Lõpetasin ... kirjutamise.»

Lünketeütluse abil on võimalik üheaegselt kontrollida nii keelekui ka kirjandusalaseid teadmisi. Näit. õpetaja dikteerib: «Ed. Vilde ajaloolisse triloogiasse kuuluvad järgmised teosed: ...».

4) Korrigeeritav etteütlus. Õpetaja dikteerib laused, milles sõnad või osalaused on ebaõiges järjekorras. Õpilased peavad need õigesse järjekorda asetama. Seda võib teha kohe (õpetaja kordab lauset mitu korda ja õpilased kirjutavad vihikusse ainult õige kuju) või pärast korrigeerimist vajava teksti ärakirjutamist. Viimasel juhul jääb korrigeerimine tavaliselt koduseks ülesandeks. Korrigeeritavate etteütluste hulka kuuluvad ka säärased tekstid, milles tuleb teat. sõnad asendada sünonüümidega, moodustada mitmest lihtlausest liitlause jne. See diktaadiliik sobib nii õpetavaks kui ka kontrolletteütluseks.

Loovdiktaadiks nimetatakse metoodilises kirjanduses tavaliselt säärast harjutust, kus õpilastele dikteeritakse või kirjutatakse tahvlile sõnad (harilikult algvormis), millest tuleb moodustada lauseid või koguni jutuke. Seda töövõtet saab kasutada näit. järgmistel juhtudel: korduvad lauseliikmed, mitmuse osastav, tegusõnade tarvitamine kas ainsuses või mitmuses jne. Nimetatud võtet aga diktaadiks nimetada ei ole õige, sest selles puudub kõik see, mis on etteütlusele omane. Ei saa ju diktaadiks nimetada tööd, kus õpilased moodustavad sõnadest lauseid, eriti veel siis, kui sõnad on tahvlile kirjutatud!

Töö mitmekesistamise huvides peaks kasutatama võimalikult kõiki diktaadiliike. Õpetajal tuleb aga alati kaaluda, kas tema poolt kavatsetav ülesanne on antud juhul sobiv ja õpilastele jõukohane. Kui seda ei arvestata, võib töö kujuneda asjatuks ajaraiskamiseks.

Etteütluste põhiliseks liigiks on õpetavat laadi diktaat, mille läbivaatamine võib toimuda nii kollektiivselt kui ka individuaalselt. Õpetaja teeb muidugi järelkontrolli. Kontrolldiktaate kontrollib ja hindab ainult õpetaja.

Kontrolletteütluste puhul peetagu meeles, et kontrollimist ei tule teha vaid hinnete panemise eesmärgil. Õigetel didaktilistel alustel toimuv teadmiste kontrollimine ja hindamine peab olema õppeprotsessi lahutamatu osana ka õpetav, seisma teadmiste ja oskuste süvendamise teenistuses. Järelikult on kontrolletteütlusel needsamad ülesanded mis õpetavalgi ja neile lisandub veel kontrollimise funktsioon (nagu juba eespool märgitud).

Kontrolletteütlust võib kirjutada ainult siis, kui teatud teema (näit. käändsõna VI kl.) või selle terviklik osa (näit. number-, aasta- ja õp.k-tüüpi sõnad VI klassis) on hästi omandatud. Tekst koostatagu jõukohane: pisut kergem kui viimane õppeetteütlus. Käesolevast kogust sobivad kontrolletteütlusteks sisuliselt seotud tekstid (jutukesed).

IV. TEKSTIDE KOOSTAMISEST JA DIKTEERIMISEST.

Tekste nii õppe- kui ka kontrolletеütluste jaoks võib koostada ka õpetaja ise. Viimane moodus on isegi parem, sest õpetajal avaneb niiviisi hea võimalus kontrollida, kas tema õpilased on omandanud just selle, mis neile kõige rohkem raskusi valmistas.

Tekstide küllaltki suur arv ja asjaolu, et üksiklauseist koosnevad etteütlused on ettenähtust pikemad, nõuabki õpetajalt valiku tegemist. Ta võib välja jätta niisuguste ortogrammidega lauseid, mis tema arvates ei ole antud klassis kriitilised või on liiga rasked, lauseist ära jätta üksikuid sõnu või asendada neid teistega, varieerida antud koha- ja isikunimesid, muuta lausete järjekorda või koostada kogus antud mitme etteütluse materjalist uus tekst, sest iga väiksema ulatusega teema kohta, mille käsitlemist programm nõuab, ei ole kogus alati omaette teksti antud.

Lausete valikul tuleb arvestada, et tekst tervikuna oleks ortogrammidega piisavalt küllastatud. Seepärast ei või antud lausetest valida ainult raskemaid, mis tekitaks ortogrammide ülekuhjamist, väsitaks õpilasi kiiresti ning põhjustaks liigsete vigade tekkimist. Keskmine etteütluse tekst sisaldab vanemas astmes 40—60 õpitud ortogrammi, nooremas astmes vähem. Ortogrammid peavad olema ühtlaselt jaotatud, nii et kergemad ja raskemad laused vahelduksid. Eriti etteütluse lõppu ei tohi jätta raskemaid lauseid.

Teema kordamisel ei tarvitse sugugi piirduda ainult selle materjaliga, mis antud lõigu kordamiseks on etteütluste kogus antud. Näit. häälikuõpetuse kordamisel VIII klassis võib väga hästi kasutada raskemaid lauseid ka V kl. osast. Sama on kehtiv keeleõpetuse iga osa kohta.

Ehkki kogus on iga teema kohta antud harilikult kaks või mitu teksti, ei tule neid kõiki õppeaasta jooksul ära kirjutada. Tekstide suur arv annab õpetajale võimaluse kasutada paralleelklassides ja eri õppeaastatel erinevaid, vastavale klassile sobivaid etteütlusi.

Sõnade arv kontrolletеütluses peab vastama õpilaste üldisele arengule, millest sõltub kirjutamiskiirus. Sellest lähtudes soovitatakse kasutada järgmise pikkusega tekste (kaasa arvatud abisõnad):

V kl. kuni 110 sõna,
VI kl. „ 130 „ ,
VII kl. „ 150 „ ,
VIII kl. „ 160 „ .

Igale klassile ettenähtud töö pikkusele üleminek peab toimuma sujuvalt: esimene kontrolletеütlus õppeaasta alguses koostatakse eelneva õppeaasta normide kohaselt; järgnevates töödes suurendatakse järk-järgult sõnade arvu, nii et hiljemalt teisel õppeveerandil jõutakse ettenähtud sõnade arvuni.

Lisaülesannetega töö (näit. hoiatus- või valikdiktaadi) sõnade arv võib olla väiksem vastavas klassis ettenähtust.

Õppediktaatide pikkus ei ole kindlalt määratav ja oleneb väga mitmesugustest tingimustest: tööviisist, õpilaste ettevalmistuse tasemest, etteütluse liigist jm.

Tekstid (nii palad kui ka üksiklaused) on püütud valida õpilastele jõukohased. Kohati esineb siiski küllaltki keerukaid ortogramme ja interpunktsioonijuhtumeid. Neid võib anda tugevamatele õpilastele individuaalseks tööks. Tekstides leiduvad tundmata sõnad, pärisnimed või veel läbivõtmata keelendid kirjutatakse pärast teksti (lause) esmakordset lugemist tahvlile, selgitatakse ja jäetakse sinna etteütluse lõpuni. Kui õpetaja ei pea tahvlile kirjutamist vajalikuks, võib ta õpilastele töö käigus (dikteerimise ajal) öelda, kuidas kirjutada või missugust kirjavahemärki tarvitada. Peaks olema iseenesestki mõistetav, et sellega ei tohi liialdada.

Enne kontrolletteütluse kirjutamisele asumist loeb õpetaja, kui on tegemist seotud tekstiga, teksti tervikuna ette. Dikteerimine toimub lausehaaval. Pikemaid lauseid dikteeritakse mõtteliste osade kaupa ja lõpuks korratakse kogu lauset. Dikteerimine toimugu kirjakeele norme arvestades. Igasugune moonutatud või nn. etteütlev lugemine (kopp-lis, tõmm-bas vms.) on lubamatu. Pärast etteütlust loeb õpetaja kogu teksti veel kord aeglaselt ette, et õpilased saaksid kirjutatut kontrollida. Seejärel tuleb vihikud otsekohe ära korjata, sest kogemused näitavad, et järgneval iseseisval lugemisel teevad õpilased vigu juurde, eriti kirjavahemärkide ja kokkuning lahkukirjutamise osas; samuti tugevneb tung naabritega konsulteerida.

Dikteerima peab keskmise hääletugevusega ja tempos, mis vastab klassi keskmisele kirjutamiskiirusele. Etteütlemise ajal hoidutagu üksikute õpilastega tegelemast, märkuste tegemisest jne., mis häirib kogu klassi tööd. Kõik juhendid antagu enne töö algust, et õpilased töö ajal ei esitaks küsimusi.

Üksikud nõrgemad õpilased jäävad kirjutamises maha kas vähese kirjutamisoskuse või liiga palju aega nõudva kaalutlemise pärast üksikute ortogrammide kirjutamisel. Nendele õpilastele ei saa dikteerija oma tempot täielikult kohandada, sest teistel kirjutajatel jääb siis liiga palju aega üle, mis võib põhjustada korrarikkumist.

Õpilased peavad teadlikud olema sellest, et õpetaja dikteerimisel mingit märkust ei tee, kuid hindamisel arvestab töö iseseisvust (s. t. seda, kas õpilane naabri vihikusse vaatas või ei).

Selleks et õpetajal oleks dikteerimise ajal klassist hea ülevaade ja tema hääl kostaks kogu klassile ühtlaselt, seisab dikteerija töö ajal klassi ees.

Kõik see on kehtiv eeskätt kontrolldiktaadi kohta; õppediktaadi puhul on õpetajal vabamad käed.

Kuigi diktaatide kirjutamise vajalikkuses pole põhjust kahelda, ei tohi nendega ka liialdada. See koormab õpilasi ja õpetajat

ennast, seega kahjustab õppetööd. Eriti tuleb kaaluda seda, kas teatava teema harjutamiseks pole mõni teine tee antud tingimustes sobivam. Sellepärast kerkib üles küsimus, kui palju kontrolletteütlusi teha. Tavaliselt korraldatakse nii mitu kirjalikku klassitööd (etteütlused, kirjandid ja kontrolltööd) veerandaastas, kui mitu tundi on eesti keelt ja kirjandust nädalas. Kontrolldiktaate tuleb teha umbes üks kolmandik kõigist töödest, seega keskmiselt 2 tööd veerandaastas.

Peetagu alati meeles, et etteütluse eesmärgiks ei ole ainult teadmiste kontrollimine, vaid eeskätt kirjutamisoskuse arendamine.

V. VIGADE ARVESTAMINE JA PARANDAMINE.

Kontrolletteütlusele järgneb pärast tööde läbivaatamist vigade analüüs ja parandamine. See toimub võimalikult juba järgneval tunnil, et õpilaste muljed oleksid värsked ja huvi elav. Õpilastele on tarvis kõigepealt selgitada, milliste keelereeglite vastu nad on eksinud. See süvendab grammatika teadlikku rakendamist ja väldib vigade mehhaanilist parandamist. Klassis arutatakse läbi ainult tüüpilised vead, üksikjuhtumite selgitamine toimub vajaduse korral individuaalselt. Nende etteütluste puhul, kus esineb rohkesti eri ortogramme, tuleb õpetajal vead liigitada ja klassis selgitada liikide kaupa, mitte läbisegi, sest see ei võimalda reeglit vastavalt kinnistada ega üldistusi teha.

Keelevigade parandamist, eriti kui neid rohkesti esineb, on vahel soovitav hinnata. Ka vigade analüüsimisel võib hinnata neid õpilasi, kes oskavad vigu õigesti seletada ja lisanäiteid tuua.

Veaks loetakse kõik eksimused õigekirja- ning interpunktsioonireeglite vastu, mis etteütluse kirjutamise ajaks on õpitud või mille tundmist eeldatakse. Mitme õigekirjareegli vastu eksimine ühes sõnas loetakse üheks veaks.

Veaks ei loeta: ilmseid hooletusvigu, kui neid esineb üksainus (mitme hooletusvea puhul kuulub hinne alandamisele); juhtumeid, mil on võimalik ortogrammi kahesugune tarvitusviis.

Kuigi ortogrammi kõikumine on üldiselt pahe, osutub suure ja väikese algustähe, kokku- ja lahkukirjutamise, samuti interpunktsiooni osas raskeks vältida kõiki juhtumeid, mida kaht viisi võib kirjutada. Halb on see, kui õpetaja, alludes trükitud teksti sugestioonile, loeb veaks täiesti õige ortogrammi ainult sel põhjusel, et õpilasel on see teisiti kirjutatud kui trükises. Näit. hoolast — hoolsat, ümbrikku — ümbrikut, Halliste 8-kl. Kool — Halliste 8-kl. kool, Euroopa kaupmehed — euroopa kaupmehed; ilusal, päikesepaistelisel päeval jõudsime... — ilusal päikesepaistelisel päeval jõudsime...; selle ürituse, nagu mitmed teisedki, oli korraldanud... — selle ürituse nagu mitmed teisedki oli korraldanud...; «Volli,» manitses õde, «ära jäta vigu parandamata!» — Volli

manitses õde: «Ära jäta vigu parandamata!» jne. Paljudel juhtudel on paralleelvormid sulgudes antud.

Mõnikord tuleb õpilastele dikteerimisel öelda, mida ortogrammi all on mõeldud, et nad võiksid kirjutamisel orienteeruda (näit. Rahvamajanduse Saavutuste Näitus, Emakeele Selts, teda autasustati medaliga «Eeskujuliku töö eest» jts. puhul on tarvis öelda, et tegemist on pärisnimedega).

Kui etteütluses on eksimusi veel käsitlemata reegli vastu, siis juhib õpetaja neile tähelepanu ilma neid hindamisel arvestamata.

Õpilane peab parandama kõik tema töös esinevad vead (ka hooletusvead). Parandamine toimub harilikult sel viisil, et kirjutatakse ära kogu lause, milles esineb viga, esitatakse vastav reegel või tüüpsõna (näit. kokku- ja lahkukirjut. VIII klassis) ja tuuakse mõned analoogilised õiged näited. Ainult niisugusel juhtumil, kui vigane ortogramm ei olene lause sisust, võib jätta lause ümber kirjutamata ja piirduda vaid sõna parandamisega (näit.: leitsin, rautee, Ema jõgi jt.). Reegli või tüüpsõna ja näidete esitamist ei tule aga nõuda kõikide eksimuste puhul, vaid ainult siis, kui see on otstarbekas. Viimane jääb õpetaja otsustada. Kui õpilaselt nõutakse reeglit (tüüpsõna) koos näidetega või ainult näiteid, võiks õpetaja vihiku servale teha vastava leppemärgi (näit. R, T või N).

Etteütluse vigade parandus tehakse õpilaste poolt iseseisva tööna kodus. Tunnis võib kirjutada vigade paranduse ainult sel juhtumil, kui paljudel õpilastel on ühed ja needsamad vead.

Me teame, et eesti keele hinne peab kajastama esijoones õpilase praktilist keeleoskust. Kui õpilase kirjalike tööde keeleline tase ei vasta programmi ja Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt väljaantud metoodilise juhendi nõudeile õpilaste teadmiste kontrollimise ja hindamise kohta eesti keeles, siis ei või talle panna rahuldavat hinnet, hoolimata sellest, et ta programmis ettenähtud teoreetilised teadmised on omandanud.

Lühendid.

V. B. — V. Beekman
E. B. — E. Bornhöhe
M. G. — M. Gorki
A. H. — A. Hint
V. I. — V. Ilus
A. J. — A. Jakobson
A. Kl. — A. Kaal
L. Ks. — L. Kahas
M. K. — M. Kesamaa
L. Kts. — L. Kibuvits
E. K. — E. Kippel
A. K. — A. Kitzberg
L. K. — L. Koidula
O. K. — O. Kool
Fr. R. K. — Fr. R. Kreutzwald
E. Kn. — E. Krusten
H. K. — H. Kruus
P. K. — P. Kuusberg
U. L. — U. Laht
H. L. — H. Leberecht
O. L. — O. Luts
E. Mk. — E. Maasik
M. M. — M. Metsanurk
L. M. — L. Metsar
E. M. — E. Murdmaa
J. M. — J. Mändmets
N. O. — N. Ostrovski
R. P. — R. Parve
L. P. — L. Promet
H. P. — H. Pukk
H. R. — H. Rammo
M. R. — M. Rebane
R. R. — R. Roht
E. R. — E. Rängel
V. S. — V. Saar
J. Sr. — J. Semper
R. S. — R. Sirge
J. Sl. — J. Smuul
J. S. — J. Sütiste
A. H. T. — A. H. Tammsaare
O. T. — O. Tooming
Fr. T. — Fr. Tuglas
L. V. — L. Vaher
E. V. — E. Vilde
H. V. — H. Väli

I. Diagnoosdiktaate.

1

Matkal.

Pioneerid läksid matkama. Lastel olid seljas kotid ja käes kepid. Ainult Mikul polnud keppi. Kraavi kaldal märkas ta kadakat. Sellest lõikas poiss enesele kepi.

Tee lookles «Sõpruse» kolhoosi laiade väljade vahel. Peagi jõudsid väikesed matkajad metsa. Äkki silmasid lapsed jänkut.

«Küll on ilus jänes!» hüüdsid tüdrukud.

Jänes kohkus ja kadus võssa.

Õhtuks jõuti Õisu järve äärde. Järve kaldal kasvas kaski, leppi ja pikki mände. Siin otsustati ööbida.

Seati üles telk ja süüdati lõke. Pärast einet aeti juttu ja tehti plaane homseks. Varsti läksid lapsed telki ja heitsid puhkama.

2

Sügis.

Viljad põldudel olid valminud ja suuremalt osalt juba koristatud. Kaskede latvades sahises kuldseid lehti.

Pääsukesed kogunesid suurtesse parvedesse, istusid telefonitraatidel ning pidasid nõu pika reisi üle, mis neil ees seisis. Siis tõusid nad vidistades lendu ja suundusid soojade randade poole.

Ka kured sõudsid juba taeva all. Vahel laskusid nad kuhugi heinamaale, kus leidsid endile toitu. Ent varsti tõusid nad jällegi õhku ja moodustasid kolmnurga, mis pikkamisi lõuna poole liikus.

Oli vahest kurbki, et suvi oli möödunud. Aga ta oli andnud meile oma ilu, rikkuse ning jõu.

(*R. Rohu järgi.*)

3

Tugev niit.

Klaasist tehakse pudeleid, purke ja palju muud. Aga kas olete kuulnud, et klaasist saab valmistada ka niiti ja vatti?

Klaasniit on väga peenike, kuid tugev. Tallinnast Moskvasse ulatuv niit kaaluks umbes pool kilogrammi ja seda võiks kerana taskus kanda. Kui niisugusest niidist punuda sinu sõrme jämedune nöör, siis võib selle otsa riputada suure auto.

Klaasist vatti vajavad mitte arstid, vaid ehitajad. Nad katavad sellega katlaid ja torusid, milles on kuum vesi või aur. Klaasist vatt ja riie kaitsevad kehi liigse jahtumise ning soojenemise vastu.

4

Nupukad poisid.

Heldur ja Mihkel jõudsid sirge kraavi äärde, millel polnud kummalgi pool lõppu näha. Kraavi sügavus oli üle kahe meetri ning laius kolm ja pool meetrit. Üle hüpata poisid ei suutnud.

Kaldal vedelesid kaks lauda. Mõlemad olid kolme meetri pikkused. Üks poistest sõnas: «Nendest pole abi, sest need ei ulatu üle.»

«Proovime siiski, vast nuputame midagi välja,» arvas teine.

Heldur ja Mihkel mõtlesid tüki aega ja leidsidki viimaks lahenduse. Nad ei vajanud naelu, nööri ega midagi muud leitud laudadele lisaks. Kuidas nad ületasid kraavi?

5

Oa äpardus.

Õlekõrs, süsi ja uba läksid rändama. Nad külastasid Tartut, Valgat ja Tõrvat. Edasi rännates jõudsid nad oja kaldale, millel polnud silda. Õlekõrs ütles: «Mina heidan risti üle oja. Nii pääsete ka teie teisele kaldale.»

Õlekõrs heitis üle vee ja purre oligi valmis. Süsi läks esimesena. Kui ta oli keset oja, siis vaatas ta tagasi ning põletas õlekõrre kogemata katki. Mõlemad kukkusid vette. Seda nähes hakkas uba nii kangesti naerma, et ta lõhki läks.

Parajasti tuli sinna üks rätsep, kes õmbles oa musta niidiga kinni. Nii sai uba jälle terveks, aga õmblemisest jäi talle must märk külge.

II. Lauseõpetus.

1. Kirjavahemärgid lause lõpus.

6

Tere hommikust! Kuhu sa lähed? Lähen kooli. Missuguses koolis sa käid? Õpin Halliste 8-kl. Koolis. Pärast tunde läheme kolhoosi kartuleid võtma. Tulge kaasa! Võtke korvid ja minge põllule! Kus on Madis? Ta läks isaga sovhoosi. Jõudu tööle!

Ole tänaval (maanteel) ettevaatlik! Hooletus toob kaasa õnnetuse. Küll on täna tänaval palju rahvast! Kuhu nad ruttavad? Kõik ruttavad lauluväljakule. Mis seal toimub? Täna on suur pidu. Esinevad külalised Leningradist, Lätist ja Leedust. Lähme meie ka! Oi, küll on siin palju lippe ja loosungeid! Olgu tervitatud rahu ja rahvaste sõprus! Olgu jääv meile päike! Elagu Nõukogude Liidu rahvaste sõprus! Olgu tervitatud Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei!

7

Kuidas sa veetsid suve? Kui tore oli matkata! Mida sa nägid? Nägin suuri vabrikuid ja laiu põlde. Nõukogude inimesed ehitavad kommunismi. Peeter ja Mart käisid suvel kolhoosis tööl. Kas sina ka töötasid? Leida ja Mare rohisid sovhoosiaias peenraid. Küll oli tore töötada ja puhata! Minge suplema! Vesi, päike ja värske õhk karastavad tervist. Kui kaunis on kodumaa loodus!

Homseks hoia leiba, aga mitte tööd! Iga algus on raske. Mis täna tehtud, see homme hooletu. Mida ei jõua sõelaga ümber maja viia? Must suu, aga punane keel? Ei ole toas ega õues? Ega hunt hunti murra. Virk käsi leiab igal pool leiba. Mida üks ei või, seda üheksa võivad. Üheksa korda mõõda, üks kord lõika! Püsivus viib sihile. Mees ehitab kirveta silla? Austa vanu inimesi, sest sa lähed ka ise vanaks! Lahke suu leiab palju sõpru.

8

Esimene koolipäev.

Käes on esimene september. Miks on see päev nii tähtis? Oi, kes seda ei teaks! See on ju esimene koolipäev.

Kohtuvad vanad sõbrad ja tuttavad. Kus sa olid? Mis sa suvel tegid? Neid küsimusi kuuled kõikjal.

Igaüks meenutab toredaid suvepäevi, mis nüüd on lõppenud. Aga kas keegi nukrutseb? Vaevalt küll, sest ees on veelgi kaunimad päevad. Need on päevad täis tööd ja õpinguid.

Miks on aga tarvis vaeva näha ja õppida? See on väga vajalik. Meie Nõukogudemaa vajab haritud ja töökaid inimesi, et kommunism kiiremini üles ehitada.

Kuula! Mis see on? See on ju koolikell. Ruttu klassidesse!

9

Meie kiisu.

Kes istub seal ahju kõrval pingil? See on meie kirju kiisu. Kuidas on ta nimi? Ta nimi on Ints. Kui ilus on ta oma puhta läikiva

kasuka ja pikkade vurrudega! Kui terased on ta rohekad silmad! Nüüd peseb ta hoolega oma nägu ja silub kasukat.

Korraga ajab Ints kõrvad kikki ja kuulatab. Mida ta kuuleb? Meie kiisu kuuleb, et hiired krõbistavad. Vaikselt hiilib ta kapi juurde. Ole nüüd hästi tasa! Ära hirmuta hiiri minema!

Ints litsub end põranda ligi, pingutab lihaseid, teeb siis järsu hüppe ja hiir ongi käes.

Meie Ints on väga tubli kass. Ükski hiir ei pääse ta käest.

2. Üte.

10

Ants on meie salga juht. Ants, millal on järgmine koondus? Sina, Aino, seletad Mihklile ja ta õele matemaatikat! Tule siia, Tiina, ja aita mind pisut! Esimese salga juht Anu Lepik on klassi parim matemaatik. Seleta mulle, Anuke, kuidas seda ülesannet lahendatakse! Teil tuleb rohkem aidata oma seltsimehi, pioneerid! Armas sõber, ootan sinult kirja. Kallis vend, võta ka mind kaasa! Kas sa varsti koju tuled, emakene? Noh, vennas, kuidas sa end tunned? Esimesena jõudis kohale meie salga pioneer Juhan. Tänan sind abi eest, tubli poiss! Püüa veelgi paremini, Linda! Kus sa oled, mu hea emake? Vait, Toots, või muidu ajan su jalamaid koju! (O. L.) Neiukesed, noorukesed, nüüd on lusti lõõritada. Noored mehed, hellad vennad, pange hobu saani ette! Ole terve, memmekene, teiseks terve, taadikene! Kas sa, Peeter, täna raamatukogusse ka lähed? Tule siia, Paul! Andres, kas sa tegid juba tule pliidi alla? Rutake, poisid, sest aega on tõesti vähe! Kas tead, vanaemake, veel mõnd muinasjuttu? Masinad, noored tehnikud, on huvitavad asjad. Toomas! Toomas! Ära puutu töötavat masinat!

11

Õitse ja kasva, Nõukogudemaa! Tööta hästi ja sa tood kasu endale ja kogu rahvale! Jõudu tööle, seltsimehed! Too õnne rahvale, me tubli töö! Suur tänu parteile ja valitsusele õnneliku lapsepõlve eest! Kõigi maade proletaarlased, ühinege! Teile, noored pioneerid, vaatab lootusega kogu meie rahvas. Mis on meie elus kõige tähtsam, lapsed? Kõige tähtsam on töö. Õnn püsima jääb koduranda, töö rahva kommunismile viib. Laul, helise ja üle maade lenda! Palun, õpetaja, jutustage meile veel midagi! Sind teretame, kuldne päike. Head teed teile, pääsukesed ja lõokesed! Teele, teele, kurekesed! Teie, Mihkel ja Jaan, hoolitsete lõkke eest! Lapsed, homme kirjutame etteütluse. Lapsed lahendavad ülesannet. Noh, poju, mida sa täna koolis tegid? Ema! Ema! Aita mind! Tule kaasa, Aino, ja juhata mulle teed! Ott! Ott! Auto tuleb! Hakkame, mehed,

minema! Seisku Ants vastamisel sirgelt! Tule õhtul palli mängima, Ants, ning kutsu Kalle ka kaasa! Tere hommikust, väike õeke! Tere õhtust, isa! Nägemiseni, armas ema!

3. Koondlause.

12

Lapsed loevad, arvutavad ja kirjutavad. Vihikud, raamatud ja pinalid on sahtlis. Kus on sulepea, pliiats ja kumm? Vaheaegadel me jalutame, jookseme või mängime palli. Tallinn, Tartu, Kohtla-Järve, Narva ning Pärnu on Eesti suuremad linnad. Hommikune taevas punetab, kumab, loidab ja siis tõuseb päike. Juku ärkab, ringutab, hüppab siis äkki voodist välja ja hakkab võimlema. Muri kargab Indreku najale püsti, liputab saba, tõmbab sooja keelega üle poisi näo ja kiunub rõõmu pärast. Meie peamiseks toiduks on leib, või, kartul, liha ja kala. Joogiks tarvitatakse vett, piima, kohvi või teed. Toite vürtsitatakse pipra, sinepi, nelgi ja äädikaga. Kalu me soolame, suitsutame, keedame või praeme. Hunt ehk susi on meie metsades elutsev kiskja, kes väga meenutab suurt koera. Meie kolhoosi aias koristatakse täna peete, porgandeid, kaalikaid ning teisi juurvilju. Meie alg- ja keskkoolides õpib palju õpilasi. Ole terve, eidekene, minda nõnda kasvatamast, kasvatamast, kallistamast! Sirise, sirise, sirbike! Puhu, puhu, tuuleke! Kiigub, liigub, aga paigalt ei saa? Ei ole toas ega õues?

13

Rukis, nisu, oder, mais, hernes ja uba andsid tänavu head saaki. Õhk on täis sambla, mändide ja vaigu meeldivat lõhna. Laudadel lebavad mitmesugused raamatud, siniste ja hallide kaantega vihikud ning suled ja sulepead. Kaia ostis kummi, pliiatsi, sulepea ja poti tinti. Karbis on sinised, punased, kollased, rohelised ja pruunid värvipliiatsid. Ma ei tunne sind ega su sõpru. Esimesel matkapäeval külastasime Viljandit ja Karksit. Järgmise päeva õhtuks tahtsime jõuda Tõrva või koguni Valka. Lained kerkivad, lähenevad ning purunevad vastu kive. Poisid ujuvad, peavad veesõda või pikutavad liival. Nii Leili kui ka Linda on koondusele läinud. Korrapidaja ei lasknud ühtki poissi ega tüdrukut saali. Päike soojendab vett jõgedes, järvedes, meredes ja ookeanides. Auruks muutunud vesi langeb udu või vihmana maapinnale tagasi. Kraadiklaasi ehk termomeetrit õppisime tundma juba IV klassis. Tõusev päike kuldab vabrikute korstnaid, puude latvu, majade katuseid ning heidab lõpuks pilgu ka tänavatele. Tule, tule, tuulekene! Saja, saja, vihmakene! Siidikera, niidikera, seitse auku sees?

14

Isa ja poeg.

Elasid kord isa ja poeg. Algul oli poeg väike ja magas sageli. Isa kündis, äestas, külvas, lõikas, käis veskil ja hoolitses kõigiti oma pojakese eest. Poeg aga mängis, laulis, nuttis mõnikord ja vaatas, kuidas isa töötas. Ta sirgus suuremaks, õppis ja siis töötasid nad koos kodus, põllul, metsas ja heinamaal.

Nüüd on isa vana, hall ja jõuetu ning magab sageli. Poeg aga töötab kolhoosis ja hoolitseb oma vana isa eest. Ta on sepp. Sahad, äkked, vankrid, reed ja teised riistad muutuvad ta töökate käte all nagu uuteks. Nii hommikul, päeval kui ka õhtul kõlab sepikojast lõõtsa pahin, vasarate kõlksumine ja noore sepa laul.

4. Liitlause.

15

Poisid saevad vineeri ja tüdrukud koovad salli. Peagi oli töö lõpetatud ja lapsed hakkasid koju minema. Tõusis tuul ning meri hakkas mühisema. Tegija leiab tööd, magaja näeb nälga. Pioneer ei karda raskusi, vaid ületab need. Raskused on selleks, et neid võita. Kes korralikult koolis käib ja õpib, see jõuab hästi edasi. Ainult sellest kasvab tubli inimene, kes ei karda tööd. Mitte kõhelda, vaid teha! Tuli äpardusigi ette, aga need ei kohutanud kedagi. Õppida tuleb hoolega, nii et kõik saaks selgeks. Noored jätkasid tööd, ilma et oleksid puhanud. Kui viga näed laita, siis tule ja aita! Mida higisem nahk, seda magusam leib. Uus koolimaja, mida praegu ehitatakse, valmib sügiseks. Kolisime uude majja, mis asub keset aeda, kus on palju puid ja põõsaid. Õpilane, kes oli saanud hea hinde, säras üle kogu näo, kui ta kohale läks. Kas sa tead, millist filmi täna näidatakse? Salgajuhil oli palju toimetusi, mis kõik nõudsid aega. November lõppes, aga lund ei tulnud ikkagi. Astu aga kiiremini! Head lapsed ei lõhu lindude pesi, vaid kaitsevad neid. Oli kuulda vaid sulgede krabinat. Parem pool muna kui tühi koor. Tähed hakkasid juba vilkuma, kui pioneerid järve äärest koju jõudsid. Hobu hirnub Hiiumaal, hääl kostab siia maale?

16

Kui kell heliseb, lähevad õpilased klassidesse. Kui Arno isaga koolimajja jõudis, olid tunnid juba alanud. Sulev ei mänginudki kaua, vaid läks varsti tuppa õppima. Väike Inge käis isa kannul kui vari. Vanaema naeratas alati kui päike. Kell oli kolm läbi, kui tunnid lõppesid. Tähed hakkasid juba särama, kui matkajad koju jõudsid. Vesteldi kogu tee, nii et ei märgatudki selle pikkust. Kui

tunnid on lõppenud, läheme pioneerituppa. Õppige nii, nagu õppis Lenin! Olge niisama tublid ja vaprad nagu tema! Lenini nimi südames meil, tööga tõendame truudust parteile. Ainult sellest, kes õpib hästi, saab tubli inimene. Lennuk, mis on kiire liiklusvahend, leiab kõikjal kasutamist. Kas tunned neid kangelasi, kes esimestena lendasid kosmosesse? Pioneeritoas on album, milles on kõikide kosmonautide portreed. Kõik need, kes õpivad ja töötavad hästi, aitavad ehitada kommunismi. Olge julged ja vaprad, sest ainult julgete päralt on tulevik! Raamat, mida ma praegu loen, jutustab lennust kosmosesse. Tublidus ei tule tööta, osavus ei hooleta. Karu magab, kõrv kõigub?

17

Põllul, mis asus maantee ääres, mürisesid traktorid. Kolhoosnikud ruttasid põllule, kus kees kibe töö. Kus sa olid, kui ma sind hüüdsin? Inimene, kes ennast karastab, ei karda haigusi. Ruttasin, sest oli juba hilja. Kähku ronis poiss puu otsa, et vaadata, kas järv juba paistab. Jaan huikas, ent keegi ei vastanud. Poisid läksid läbi metsa, kus kasvas palju vanu puid, ja jõudsid jõe äärde. Enne kui kukk jõuab õieti karjatada, on ta juba kinni nabitud ning sealsamas kõrval seisev madal tünn talle kummuli peale keeratud. (A. H. T.) Lennuk, mis äsja saabus, hakkas põllule väetist külvama. Munamägi, mis asub Haanja kõrgustikul, on Eesti kõrgeim mägi. Ronisime Munamäe torni, kust avanes suurepärane vaade ümbrusele. Lapsed, kes olid õppimise lõpetanud, ruttasid kinno, et vaadata uut filmi. Suvel, kui käisime matkamas, kogusime hulga ravimtaimi. Ravimtaimed, mis me kogusime, viisime apteeki. Enne töö tehakse, pärast palk makstakse. Mida üks ei või, seda üheksa võivad. Oma kiitus haiseb, võõra kiitus heliseb. Pada keeb metsas, ei ole puid ega tuld all?

18

Arno on haige.

Arno on haige. Saare talu tagakamber on pime. Perenaine on kurb, teiste näod on tõsised.

On öö. Tagatoas põleb väike lamp ja saadab oma nõrka valgust voodi poole, milles haige magab rahutut und. Sängi ees istub vanaema. Kui ema ise on juba puruväsinud ja ei jõua enam valvata, siis tuleb tema. Ta kohendab vaipa, mille haige laps on eneselt ära lükanud. Külma vee rätik, mis on haige pea ümber, tahab ka iga natukese aja tagant vahetamist.

Arno on väga haige. Juba sama päeva õhtul, kui ta jõkke kukkus, hakkasid tal palged õhetama, pea valutama ja öösel tuli palavik. Nüüd on juba kolmas päev, aga haigus ei tagane.

(O. Luts.)

Loomade talvine kasukas.

Meie talved, mis on sageli väga külmad, võivad metsloomadele ohtlikuks saada. Pakase eest võib loomi kaitsta ainult tihe karvastik, mis hoiab endas rohkesti õhku ja takistab külma keha ligi pääsemast. Sedasama vahendit kasutavad ka inimesed, kui nad endile kasukad ja vattkuued selga tõmbavad.

Suvel on loomade karvastik lühike ja sile, sest see kergendab nende elu kuumal ajal. Talvine karv on aga tihe, pikk ja kare.

Kui suvine karv sügisel maha ei lange, kasvab sellele lisaks veel talvine karvastik. See muudab kehakatte kahekordseks ning väga tihedaks.

Paljud loomad ajavad aga suvise karvastiku sootuks maha. See asendub siis uue, kuid hoopis tihedamaga. Viimane on ka palju ilusam kui suvine kasukas.

5. Otsene ja kaudne kõne.

20

Ants ütles: «Pärast tunde on koondus.» Aino hüüdis: «Küll on täna ilus ilm!» Peeter küsis: «Poisid, kes tuleb palli mängima?» — «Täna on kinos huvitav film,» teatas Leida. «Tulge ruttu klassi!» käskis korrapidaja. «Kes oskab ujuda?» küsis õpetaja. «Meie salk,» rääkis Jüri, «saavutas kabes esikoha.» — «Juta,» hoiatas ema, «ole tänaval ettevaatlik!» — «Rein,» tahtis isa teada, «kas sul on kõik õpitud?» Õpetaja sõnas: «Homme tulge kooli pool tundi varem!»

Peep rääkis, et ta käis suvel isaga Saaremaal. Leo teatas, et ülesanne on täidetud. Õpetaja ütles, et järgmisel tunnil on ette-ütlus. Juhan küsis Paulilt, kas tema ka matkama tuleb. Ilmajaamast teatati, et homme on ilus ilm.

Jänes küsis rebaselt: «Mis sul viga on, seltsimees, et sa ikka tagasi vaatad, kui krabinat kuuled?» — «Mul pole hänna otsas silmi,» vastas rebane. «Aga mis viga on sinul,» küsis rebane jäneselt, «et sa alati üle mäe jooksed, kui mägi vastu tuleb?» Jänes vastas: «Kallis rebane, ma ei pääse ju mäe alt läbi.»

21

«Iga algus on raske,» sõnas isa. «Kas põrand on pestud?» küsis ema. «Lapsed,» teatas õpetaja, «hommikul läheme kolhoosi kartuleid võtma.» Inge tormas tuppa ja hüüdis: «Ema, homme läheb meie klass kolhoosi!» — «Tüdruk,» ütles ema, «seda oleksid sa saanud ka palju vaiksema häälega öelda.» Isa kõhatas ja manitses:

«Lapsed, söögiajal ei tohi naerda.» — «Juhan, videvikus ei loeta!» sõnas ema pojale. Arno tõotas: «Sel aastal õpin ainult viitele.» — «Aadu,» käskis ema, «too kuurist puid!» — «Kes on sõitnud lennukiga?» küsis õpetaja.

Kui Indrek hakkas kooli minema, küsis ema, kas ta on kõik vajalikud asjad kaasa võtnud. Traktoristid andsid lubaduse, et nad lõpetavad sügisesed tööd enne tähtaega. Ekskursioonil seletati meile, kuidas töötab ekskavaator. Imestasime kõik, miks ta ei tulnud, sest ta oli ju kindlasti lubanud. Andres jutustas, mis ta teatris oli näinud. Pioneerijuht teatas, et pühapäeval on maastikumäng.

22

«Kes on käinud Moskvas?» küsis klassijuhataja. «Moskva on NSV Liidu pealinn,» ütles Lea. Mart sõnas: «Moskvas elas ja töötas Lenin.» Reet jätkas: «Siit juhivad partei ja valitsus meie riiki.»

«Kus sa täna nii kaua olid, Ants?» küsis ema pojalt. «Täna,» vastas Ants, «tulid meile külla Kaali 8-kl. Kooli pioneerid.» Ta jätkas: «Talvisel koolivaheajal läheme aga meie neile külla.» «Väga hea,» lausus ema, «aga mis te neile külakostiks kavatsete viia?» — «Seda küsimust,» sõnas poiss, «kavatseme arutada järgmisel koondusel.» — «Nüüd aga ruttu sööma!» hüüdis vanaema teisest toast.

Õpetaja küsis Lindalt, miks ta kooli hilines. Isa arvas, et ema aitamiseks peaks neil kõigil aega jätkuma. Ma otsustasin, et homme tõusen varem ja kordan luuletust veel paar korda. Insener näitas ja seletas, kuidas valmistatakse kappe, toole ja laudu. Kui Leili mind nägi, ütles ta, et homme on koondus.

6. Kirjavahemärkide kordamine.

23

Kaval kass.

Kass mõtles ja arutas, kuidas saaks hästi kergesti hiiri püüda. Ta hiilis sahvrisse, kus hoiti toitu. Seal heitis ta kastile pikali ja tegi, nagu oleks ta surnud.

Saabus öö. Hiired, kes päeval urgudes magasid, ronisid sahvrisse. Kui nad kassi nägid, siis jooksid kõik ehmunult tagasi. Kass aga ei liigutanud koibagi.

Hiired vaatasid, vaatasid ja ilmusid uuesti. Lõpuks võtsid nad julguse kokku ja tulid kassile lähemale. Kass lamas vaikselt, silmad kinni, jalad püsti.

«Elagu,» hüüdsid hiired, «meie vaenlane on surnud!» Rõõmu pärast hakkasid nad kassi ümber kukerpallitama ja tantsu lööma. Seda aga kass oli oodanudki. Äkki kargas ta hiirte sekka ja püüdis neist kõige suurema kinni.

24

Kaerahelbed.

Olime matkal ja tallasime pedaale juba mitmendat tundi. Kes ise on sellise rännaku kaasa teinud, see teab, kui tühjaks läheb kõht. Ronisime viimaks ratasteit maha, kogusime hagu ja süütasime lõkke. Aino valisime kokaks. Igori aga saatsime külast piima tooma.

Panime keema paki herkulot, kuigi Igor oli seletanud, et tema herkulot ei söö. Otsustasime, et me Igorile ei ütlegi, mis supp katlas keeb.

Varsti oli Igor piimaga tagasi. Ta nuusutas pajast tulevat auru ja päris ärevalt, et ega me viimati herkulot keeda. «Ära karda,» lohutas Aino, «need on hoopis kaerahelbed.»

Hakkasime sööma ja Igor aina kiitis meie suppi. Alles siis ütlesime talle, et herkulo teiseks nimeks on kaerahelbed.

25

Rukkipõllul.

Ühel päeval läks kolhoosi brigadir oma väikese pojaga põllule, et vaadata, kas rukis juba varsti küpseks saab.

«Isa, millest see tuleb,» küsis pojake, «et mõned kõrred on paindunud madalale, mõned aga oma pead hästi kõrgele üles tõstavad? Need sirged on vist väga tähtsad ja uhked, teised aga neist palju halvemad.»

Isa naeratas, noppis paar viljakõrt ja lausus: «Vaata, poeg, see kõrs, mis end nii tagasihoidlikult painutas, on täis ilusaid teri. See aga, mis end upsakalt üle teiste upitas, on kidur ja tühi.»

Isa vaikis natuke aega ja jätkas siis: «Nii on lood ka inimestega. Tõeliselt suured inimesed on vaiksed ja tagasihoidlikud. Need aga, kes ette tükivad ja suurt kära teevad, on tavaliselt tühised inimesed.»

26

Kirju rõõm.

Väike esimese klassi poiss Enn tuli koolist koju nii õnnest särava näoga, et ema pidi kohe küsima: «Miks sa täna nõnda särad?» Poiss seletas, et ta tegi täna isale ja emale rõõmu.

«Kas said mõne hea hinde?» küsis ema.

«Ei,» vastas Enn.

«Kas abistasid koolitädi riidehoius?» usutles ema edasi.

Ka seda ei olnud Enn teinud.

Kui ema ikka veel ei taibanud, seletas poiss õhinal: «Ema, see rõõm on sinine, punane, kollane, roheline.»

«See on vist pilt,» arvas ema.

Poiss vastas, et see on veelgi kirjum. Ta võttis koolikotist värvilistest paberiribadest kleebitud kotikese ning ulatas selle uhkelt emale.

Näärideks pandi «kirju rõõm» päris kuuse latva, et see kõigile hästi näha oleks.

III. Häälikuõpetus.

1. Võõr- ja laensõnad. Võõrpärisnimed.

27

Šeff kinkis koolile televiisori ja raadioaparaadi. Telefon ja telegraaf on tähtsad sidevahendid. Vaatasime kinos «Kosmos» filmi meie kosmonautidest. Eesrindlaste fotod paigutati autahvlile. Juhan, kes teenis kolm aastat armees, tuli tagasi leitnandina, Ülo oli aga saanud seersandiks. Baromeeter näitab, et lähematel päevadel on oodata vihma. Sovhoos varus kevadeks traktorite kütteks mitu tonni petrooleumi, bensiini ja naftat. Ekskavaatorid kaevavad kraavi. Mitšurini-nimelises kolhoosis on viis farmi. Osa maanteest on kaetud asfaldiga, osa on aga kivitee. Et segu paremini tahkuks, tuleb lisada veel mitu peotäit tsementi. Koolis õpitakse peale muude ainete ka zooloogiat, botaanikat, füüsikat, keemiat, algebrat ja geograafiat. Kooli raadiosõlmele osteti uus grammofon ja magnetofon. Vala karahvini värsket vett! Ostsin tahvli šokolaadi ja paki kohvi. Kas soovid veel limonaadi? Varsti saabuvad müügile apelsinid ja mandariinid. Tušš on veekindel tint, aga mis on dušš? Kolhoos ehitas suure garaaži, mis mahutab kolm autot. Fanfaaride helid teatavad, et koondus on alanud. Aktusel esines pioneeride orkester. Pluusid, dressid, trikood, baretid ja muud riided pakiti kohvrisse. Sumadanid anti pagasisse.

28

Staadionil treenivad sportlased. Esimesena jõudis finiši Rudolf. Suvel esinesid Kiievi tsirkuse artistid Tallinnas. Festivalist osavõtjad käisid ekskursioonil Moskva ülikoolis. Viiendale korrusele sõitsime liftiga. Nägime loomaaias ahve, elevante, kaameleid ja teisi loomi. Pane sprotid sahvrisse riiulile! Püüdsin spinninguga kaks ahvenat ja neli haugi. Vaatasime televiisorist Tartu ja Tallinna vahelist jalgpallimatši. Kooli kantselei põrand kaeti linoleumiga. Pärast kehalise kasvatuse tundi läksime duši alla. Ostsin poti tušši. Žürii andis esimese auhinna fotole, mis kujutab vabriku uue tsehhi

ehitamist. Vello, kes magab veel sügiselgi palkonil, ei karda nohu ega grippi. Celsiuse järgi näitas termomeeter täna neli kraadi alla nulli. Vundamendi valamiseks kasutatakse tsementi. Prožektori heledad kiired valgustasid öist taevast. Jüri mängib hästi akordioni, Miša aga bajaani. Brigadir seletas, et hiljemalt sügiseks on meie kolhoos elektrifitseeritud. Meie kodumaa randu uhuvad kolme ookeani veed. Grupp noori naturaliste, kes koostas kollektsiooni kahjulikest putukatest, saadeti meie kooli delegaatidena noorte naturalistide konverentsile. Koridori seinal ripub Karl Marxi portree. Meie klassis on aga pilt kirjanik Kitzbergist. Mis on kirjanik Hans Leberechti tähtsaim teos?

29

Vladimir Iljitš Lenini nimi on kallis kogu maailma töötajaile. Nõukogude kosmonaudid külastasid Aasia, Aafrika ja Ameerika riike. Esimene inimene, kes lendas kosmosesse, oli Juri Gagarin. Oktoobripühade puhul toimus Moskvas Punasel väljakul töötajate võimas demonstratsioon. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei delegatsioon sõitis reaktiivlennukil Rumeeniasse. Noorte kangelaste Zoja Kosmodemjanskaja, Oleg Koševoi, Aleksandr Matrossovi ja paljude teiste nimed on tuntud ka väljaspool meie kodumaa piire. Kõigile Nõukogudemaa noortele on eeskujuks Pavel Kortšagini kangelaslik elu.

Hommikul Tallinnast väljunud lennuk saabub juba keskpäevaks Moskvasse. Leningradi jõuab lennuk aga veelgi varem. Möödunud suvel viibis Maša Arteki pioneerilaagris. Zoja ja Dunja said sõpradeks Kiievis. Mulle meeldivad väga Maršaki luuletused ja näidendid. Meeleldi loen ka Arkadi Gaidari jutustusi. «Kas teate, missuguses Puškini raamatus on juttu Pugatšovist?» küsis õpetaja. Kuulsal nõukogude kirjanikul Mihhail Šolohhovil on käsil uue romaani kirjutamine. Anton Pavlovitš Tšehhov on maailma suurim lühijuttude meister. Noored naturalistid sõitsid Mitšurinskisse. Seal elas ja töötas kunagi Mitšurin.

30

Kooli raamatukogus on rohkesti Bornhöhe, Kitzbergi, Vilde, Tammsaare, Smuuli ja teiste eesti kirjanike teoseid. Kas oled lugenud Friedebert Tuglase romaani «Väike Illimar»? F. R. Kreutzwaldi tähtsaim teos on «Kalevipoeg». Nõukogude kunstnikud külastasid Itaaliat ja Prantsusmaad. Meie majas elab lendur Vassiljev. Miša ja Griša on minu parimad sõbrad. Kolja onu Jevgeni on tankist. Turistid sõitsid mööda Volga jõge Kaspia merele. Siberi suurimad jõed on Ob, Jenissei, Leena ja Amuur. Insenerid ehitavad kanalit ja elektrijaama. Eesti NSV sportlased sõitsid Gruusiasse võistlema. «Lapsed, kus sündis Vladimir Iljitš Lenin?» küsis õpe-

taja. Suure huviga lugesid poisid Ossejeva raamatut «Vasjok Trubatšov ja tema sõbrad». Suvel lugesin läbi Kosmodemjanskaja teose «Jutustus Zojast ja Šurast», Krõlovi «Valitud valmid» ja Fadejevi «Noore Kaardiväe». Aleksander Sergejevitš Puškin, Mihhail Jurjevitš Lermontov ja Nikolai Aleksandrovitš Nekrassov on mööduнud sajandi suured vene luuletajad.

2. Sulghäälik sõna alguses.

31

Pealinna tänavail liiguvad trammid, bussid ja trollibussid. Kantselei asub direktori kabineti kõrval. Tänavu hakkasime õppima geograafiat ja bioloogiat. Seitsmenda ja kaheksanda klassi õpilased õpivad keemiat. Brigadir jäi kuulatama ja ütles siis: «Kontoris helises telefon.» Kas tõid kaardi ja gloobuse klassi? Elutoa normaalne temperatuur on 18—20 kraadi üle nulli. Ruumis, kus tehakse füüsilist tööd, piisab 11—12 kraadist. Sügisel pannakse ette topeltaknad. Põhja-Eesti aluspõhjaks on paas. Eesrindlik loomakasvatus toetub kindlale söödabaasile. Binokliga vaatleme maastikku, aga mikroskoobiga baktereid ehk pisikuid. Saali ehtisid tuntud kirjanike kipsbüstid. Duetti saatsid kitarr ja bajaan. Palkonilt on hea paraadi jälgida. Basseini viis trepp, mille astmed olid graniidist. Treeningul olin uues dressis, mis koosnes valgest pluusist ja sinistest pükstest. Turistid sõitsid bussiga Leningradi. Valve sai kingiks uue villase džempri. Üle jõe viib kaks raudbetoonist silda ja üks puusild. Esimese brigaadi käsutusse saadeti kaks kombaini. Brigadir saatis ühe kombaini nisu koristama.

32

Põlevkivist toodetakse gaasi, bensiini, mitmesuguseid plastmasse ja palju muud. Plastmasside tootmisega tegeleb keemia. Betoonist ehitatakse sildu, maju ja tehaseid. Võimsad kraanad tõstavad betoonplokid autodele. Grupp poisse harjutas granaadiviset. Võitjaile anti diplomid. Koolimaja oli dekoreeritud pärgade ja loosungitega. Detsembris tähistame konstitutsioonipäeva. Saalis ripuvad partei ja valitsuse juhtide portreed. Pass on tähtis dokument. Raadio leiutas geniaalne vene õpetlane Popov. Turismibüroo korraldab ekskursioone. Võistlusel võitis meie brigaad. Töö kulges graafiku järgi. Ploki ja kangi abil tõstetakse raskusi. Märkisin blokki Vello telefoninumbri ja aadressi. Kreeka asetseb Balkani, Taani aga Jüüti poolsaarel. Georgi isa laulab kooris tenorit, tema onu aga bassi. Doktor uuris haiget põhjalikult ja kirjutas talle mingisuguseid tablette. Tõnu istub diivanil ja vaatab televiisorit. Petrool (petrooleum) ja bensiin on tuleohtlikud vedelikud. Pagasi saatmine raudteel on lihtne ja odav. Grammofon alustas lõbusat polkat. Tütarlapsed kannavad siniseid barette.

3. Sulghäälik helitu hääliku kõrval. Liited -ki, -gi.

33

Kolm pioneeri võtsid lipud ja astusid rivi ette. Pioneerid heiskasid lipu. Koolimaja ukse kõrval lehvib uhkesti punalipp. Õhtul istusid pioneerid lõkke ääres ja vestlesid. Ahto ja Lehte kastsid kapsaid. Seitse ei oota ühte. Hoolast kiidame, laiska laidame. Pioneerid lahkusid laagrist ja sõitsid koju. Aias kasvas kolm kuuske ja kaks kaske. Metsas kasvab rohkesti mustikaid. Rähn kopsis kuusikus. Õhk on värske ja taevas täis tähti. Kohkunud Mihkel ei lausunud sõnagi. Lapsed istusid lootsikusse. Kersti kudus kampsunit. Ema õmbles Atsile uue pintsaku. Rukis on küps ja ootab koristajat. Peske hambaid harja ja pastaga! Haige hammas toob palju tuska. Asta lippas arsti juurde. «Kersti, mine poodi ja too suhkrut!» käskis ema. Ostsin seitse lehte paberit ja kaks postkaarti. Vahtra otsas vilistab kuldnokk. Kaitske loodust! Võtke vikat ja niitke küülikutele rohtu! Korstnast tuleb musta suitsu. Lahke vanake puhkes naerma.

34

Poisid sõudsid kiiresti ja jõudsid varsti teisele kaldale. Hoidke oma tervist! Lapsed leidsid metsast mitu kärbseseent. Tundsin väsimust ja heitsin puhkama. Murdsin kogemata oma sulepea katki. Töö edenes jõudsasti. «Seadsime paadi korda,» rääkisid poisid, «ja sõudsime järvele.» Tundsime rõõmu ilusast ilmast. Kolhoosnikud kandsid kotid autosse ja sõitsid linna. Jalgsi on tore matkata. Sügisel asume õppima uude moodsasse koolimajja. Raudtee ääres kasvab tihe hekk. Kärbsed on kahjulikud putukad. Hüüdsime küll, aga Lehte ei kuulnud. Nõudsime, et Kersti siia tuleks. Kandsime kivid metsa äärde hunnikusse. Traktorid kündsid uudismaad. Autod sõitsid mööda laudsiledat maanteed. Varsti saabub uudseleib kauplustesse müügile. Kui saabus õhtu, suleti raudsed väravad. «Veetsime möödunud suve erakordselt huvitavalt,» jutustasid pioneerid. Astusime välja umbsest toast ja sattusime avarasse aeda. Heitsime ketast, viskasime oda, jooksime sadat meetrit, hüppasime kaugust, treenisime tublisti ja võitsimegi esikoha. Ärge viitke aega! Seadke kohvrid ruttu valmis ja püüdke jõuda kella seitsmesele rongile! Teeninduskombinaadis töötab kaks plekkseppa ja seitse kingseppa. Lapsed võtsid lüpsikud ja tõttasid lüpsjatele appi. Argsel sammul astus tüdrukuke kantseleisse.

35

Hoidke oma raamatud puhtad! Õhtuks jõudsid matkavad pioneerid tagasi laagrisse. Ähkides ja puhkides tossutas rong jaama. Kuigi matkati jalgsi, mindi jõudsasti edasi. Kärbsed segavad lapse

und. Heitsin voodisse ja püüdsin uinuda. Töö moodsate masinatega edeneb kiiresti. Tehke oma tööd aegsasti valmis! Poisid, kandke puud kuuri! Kotkas on uhke lind. Tundke rõõmu ilusast ilmast! Kuldsed viljaterad langesid kottidesse. Sõudke kaldale ja võtke Ahto ka paati! Umbses õhus viibimine on tervisele kahjulik. Käändsõnu käänatakse, pöördsõnu pööratakse. Piki raudteed kulges laudsile maantee. Pioneeride rongkäik liikus orkestri saatel lauluväljakule. Jõudsime kooli päris vara. Leidsime, et aega on veel pool tundi. Liigsöömine on tervisele kahjulik. Asbest on papi moodi materjal, kuid ta ei põle. «Õlgkatuseid tänapäeval enam ei tehta,» rääkis arhitekt, «sest meil on katuste katmiseks paremaid materjale.» Nüüdsel ajal on iidsed puud looduskaitse all. Lapsuke poetas oma pisikese käe vargsi onu suurde pihku. Ärge viitke aega liigse jutuga! Röntgenikiiri kasutatakse kopsu ja teiste siseelundite ning luude läbivalgustamiseks. Head anekdooti on mõnus kuulata. Raudplekk tuleb üle värvida, et ta oleks kaitstud roostetamise eest.

36

A.

Uue moodsa maja juurde ehitati garaažgi. Sealt tulebki juba brigadir ja vist esimeeski. Poiss ei märganud, et teisedki on asjast teadlikud. Pioneerid ei lootnudki enam püüda ühtki kala, kui äkki näkkas. Kõrski kõikus tuule käes, latvgi paindus iilides. Vaskki hiilgab kui kuld, kui teda hoolikalt puhastada. Tüdrukuke oli nii õnnelik, et ei märganud suudki avada ega aitähki öelda. Kord väsib tugevaimgi rändaja. Kumbki ei lausunud ühtki sõna. Kägugi kukkus kuuse otsas. Tõde ei põle tuleski. Aino läks poodi, sest leibki oli otsa lõppenud. Ajahammas on teemandistki tugevam. Kasski tundis ahjupealse liialt kuuma olevat. Seejärel hakkasid mehed uuesti tööle ja varsti tundis vana kaskki saagi oma tüve purevat. Sinu küsimustele ei oska tarkki vastata. Šeffki võttis osa kooli pidulikust aktusest. Saabus keskpäev, aga see oli niisama niiske kui hommikki. Linngi ei meelita enam, sest kolhoosis on niisama hea ja võib-olla paremgi. Mitmedki noored on kolhoosi tagasi pöördunud. Vana Mikkki vaatas noorte tantsu ja lõi viimaks isegi kaasa. Isa ütles Atsile: «Austa tööd, siis töö austab sindki!» Kumbki meestest ei lausunud sõnagi. Keegi ei pärinud temalt enam midagi.

B.

Meie rajoonis on seitse algkooli ja kaks keskkooli. Siit on raudteejaama umbkaudu kaheksa kilomeetrit. Rong sõitis üle raudbetoonsilla. Laudpõrand tuleb värvida või katta puitplaatidega. Poisid mängivad jalgpalli. Suure Munamäe absoluutne kõrgus on 317 meetrit. Raudplekkki roostetab niiskuses. Sportlane tõstis

raudpommi nagu sulgkerget patja. «Siin ei tohi minutitki viivitada, mitte hetkegi!» hüüdis arst. Mulgi pole selle kohta enam midagi öelda. Kellelgi polnud mahti märgata, et kellgi oli seisma jäänud. Tuntud zooloogki võttis osa noorte naturalistide koosolekust. Matkast ongi juba juttu olnud. Plaangi on juba koostatud. Meie koolis töötab orkestergi. Sulevgi mängib akordioni. Kuulsime, et ta ei tulevatki. Poisil polnud enam hamba allgi kuiva kohta. Lukkki oli ukse eest ära võetud. Soogi muudetakse varsti põlluks. Sääskki viib viletsa tasakaalust välja. Ilusad mälestused ei kustu iialgi. Sinna umbtänavale ei pääse praegu jalgsigi. Muutke suunda ja sõudke teisele kaldale! Võtke riidest lahti, heitke voodisse, katke end tekiga ja püüdke uinuda!

37

Esimene mereretk.

Veetsin terved päevad mererannal mängides. Tegin minagi kasetohust laevu nagu kapten Vergi välejalgsed poisidki. Hiljem sõudsin päevad otsa vanaisa paadiga lahel. Kord võtsime poistega ette pikema reisigi.

Lahes oli priske tuul, aga kui jõudsime lahest välja, hakkas paat tantsima, sest tundus tormi. Lasksin seada purjesid ja juhtisin paadi Viirelaiule. Tundsin nüüd esimest korda suurt teotahet ja meeldivat rahutust hinges.

Viirelaiul olime kaks päeva tormipaos, toitsime endid kajakamunadega ja kannatasime janugi. Siis kahetsesid ja nutsid poisid ning süüdistasid mind. Maksis palju vaeva, et neid rahustada ja lohutada. Alles kolmanda päeva hommikul usaldasime alata tagasisõitu.

Peatselt jõudsime jälle koju, kus saime tublisti riielda.

(J. Parijõe järgi.)

38

Tädile külla.

Puhkepäeval otsustasid Aksel ja Helgi tädi külastada. Juba õhtul seadsid nad kõik valmis, et hommikul ei oleks viivitamist.

Rong pidi väljuma kell seitse, kuid lapsed olid juba aegsasti raudteejaamas. Reisiks soodsamat ilma ei võinud tahtagi. Peatselt kostis vile ja ähkides ning puhkides saabuski rong perroonile. Lapsed astusid vagunitesse ja mõne hetke pärast hakkaski rong vaikse nõksatusega liikuma.

Teel ületati sild, mille uhked raudsed kaared paistsid juba kaugelt. Jõe ääres õngitsesid mõned poisijõmpsikad, aga jõe keskel

lootsikus viskas keegi spinningut. Kaugusest paistsid muistse kantsi varemed.

Läbiti mets, mis oli kuldses sügisehtes.

Varsti jõutigi sihtkohta. Sealt tuli minna umbkaudu kaks kilomeetrit jalgsi. Pärast lühikest matka jõudsid lapsed kolhoosi, kus elaski tädi.

4. Järgsilpide sulghäälikud.

39

Õhtuti kuulame raadiot või vaatame televiisorit. Kolhoos vajab elektrikut ja traktoriste. Lage tugevdati raudtaladega. Ärge supelge tundmatus kohas! Siin ei julge ükski poiss sukelduda. Orav vooderdab oma pesa sambla ja rohukõrtega. Maisipõld annab väärtuslikku sööta. Autojuht kõrvaldas rikke ja jätkas sõitu. Mihklile õmmeldakse uut pintsakut. Korraldasime kolmanda klassi pioneeridele huvitava koonduse. Võisteldi rahvastepallis ja ujumises. Tüdrukutele meeldis supelda ja paadiga sõita. Võrrelge oma vastuseid naabri omadega! Sportimine arendab ja tugevdab keha. Parandage vead ja kõrvaldage muud puudused! Kõik puudused on likvideeritud. Väetised ergutavad ja kiirendavad taimede kasvu. Mais, hernes, uba ja teised kultuurid annavad täna head saaki. Kolhoos rakendas kõik inimesed heinatööle. Kõneldakse, et varsti korraldatakse ekskursioon kaevandusse. Seinaleht peegeldab meie kooli õpilaste elu ja tegevust. Sõneldi ja vaieldi küll, aga viimaks lepiti siiski kokku.

40

Kolmanda rühma pioneerid korraldasid huvitava matka. Muuseumis näidati meile haruldasi raamatuid. Töölised kõrvaldasid puudused ja suurendasid toodangut. Hakkasime lahendama keerulist ülesannet. Saime päris palju mõtelda ja vaielda. Tunnis ärge tegelge kõrvaliste asjadega! Võidelge selle eest, et kõik puudused saaksid likvideeritud! Väärtuslikud dokumendid pandi raudkappi. Poisid saevad ja hööveldavad. Traktorid künnavad, kultiveerivad ja randaalivad. Ärge kõhelge ega mõtelge nii palju, vaid otsustage kiiremini! Orkester alustas mängu. Kõik poisid ja tüdrukud usaldavad Reinu, sest ta on hea ja tubli seltsimees. «Meeleldi läheksin suplema,» ütles Peep, «aga juba hommikust saadik piserdab vihma.» Kuum tee soojendas keha ja parandas meeleolu. Saime pioneerijuhilt mõningaid juhendeid ja asusime uuesti teele. Meie maal on aeg väärtuslikum kui raha. Tahan veel kord vaadelda ja võrrelda, et poleks eksimist karta. Mihkel parandas kontakti ja raadio hakkas jälle mängima.

5. h sõna alguses.

41

Hallikas udu hõljub hõreda loorina heinamaa kohal. Kõrgete haabade all vuliseb allikas. Hall jänes ehmus hirmsasti. Ilm on külm ja hommikuti on juba hall maas. Eemalt paistab hõre haavik. Aia ääres kasvab igivana õunapuu. Igal oksal on mitu haru. Helga ei saa ülesandest aru. Ta vaatab hajameelselt aknast välja. Ähmaselt valgustab õhtune agu uinuvat maad. Vanaisa raiub hagu. Hiljem paneb ta haod hunnikusse. Kolhoosnikud külvavad hernest ja uba. Innu ja hooga hakkasid poisid heina riisuma. Kolhoosnikud haaravad hangud ja hanguvad heinad küüni. Ulja lauluga asusid pioneerid juba aovalgel teele. Orkester alustas hoogsat marssi. Aias on tunda valmivate õunte hõngu. Heldur võtab õnge ja ruttab oja äärde. Herilased ja mesilased sumisesid aasal eredate õite kohal. «Huilgasime ja hõikasime,» seletasid poisid, «aga keegi ei vastanud.» Ilme läks hirmust higiseks. Nägime zoopargis hiiglasuurt elevanti. Suur ilves hoovas end laisalt püsti ja haigutas.

42

Hele päike paitab palgeid. Ere valgus rikub silmi. Mahedad tuuleõilid hakkasid puhuma üle aasade ja lumi kadus kui vaht. Hõredad lepikud nagu ärkasid unest. Okstel puhkesid pungad ja maa hakkas haljendama. Hirmus talv oma haledalt ulguvate tuultega oli lõppenud. Eha hulkus haleda näoga ringi, hoidis kätt vastu põske ja oigas hädise häälega hambavalu pärast. Ema helistas arstile. Juba aovalgel rakendasid kolhoosnikud hobused regede ette ja sõitsid härmatanud metsa. Hämaras metsas huikas öökull ja allika ääres kustutas janu arglik hirveke. Hommikune päike heitis helkivaid kiiri kastest õhkuvale heinamaale. Ainult edevad inimesed eputavad teiste ees oma rõivastega. Heino väikesel õel oli haruldaselt ilus hääl. Mootorid undasid, hoorattad ulgusid, hallikas tolm hõljus õhus. Arumaa serval lepikus hakati tegema alet. Ema ja Õie harutasid salli ja arutasid viimaseid uudiseid. «Ära ole liig uudishimulik!» sõnas ema. Kui õues olid suured hanged, valmistasid kolhoosnikud vankritele aisu ja hangudele varsi. Hundid tundsid lammaste haisu. Hävitage hunte! Agronoom õpetas, kuidas harida uudismaad. Kõik olid hämmastunud, kui nägid, et ädal ulatus üle põlve. Esimesed hallad, mis rohu heinamaal halli härmatisega ehtisid, näitasid, et sügis on saabunud. Erilise innu ja elevusega hakkasid pioneerid tegema ettevalmistusi oktoobripühadeks. Vanasti tuli hariduse saamise eest maksta kõrget hinda. Nõukogude inimesed töötavad helge homse — kommunismi nimel.

43

Kalal.

Ere hommikune päike paistis heinaküüni ja äratas Antsu, kes magas halli habemega vanaisa kõrval heintel. Eile õhtul olid nad unnad järve asetanud. Äkki liigutas end ka vanaisa. Ta haigutas, ohkas ja hõõrus uniseid silmi. Juku oli ärevil, aga vanaisa otsustas enne järvele minekut veel einet võtta. Nad tõid hagu, süütasid lõkke ja einestasid. Lõpuks asuti teele.

Ädal oli kastest hall. Kuskil eemal helisesid karjakellad. Suure haava all õitsesid hiireherned. Iidse tamme harude vahel oli hiiglasuur herilaste pesa.

Kui harv haavik lõppes, paistiski järv. Järve kohal hõljus hallikas udu. Ants hakkas erutusest higistama.

Kalamehed istusid lootsikusse ja sõudsid järvele. Esimese unna otsas oligi haug, suuruselt pisut pikem kui heeringas.

6. i ja j.

44

Meie majas elab palju lapsi. Maia on maias tüdruk. Maia istub aias maja ees ja sööb saia. Terje ajas karja oja äärde. Ära kuku ojja! Juhan teenis kolhoosis kuu ajaga üle saja rubla. Kaia ema töötab asjaajajana. Kalju ja Viiu tõid emale marju. Aia ääres kasvab suur paju. Maie tuleb varsti siia. Sirje kudus Tiiale sooja salli. Maaja isa on tubli niitja. Viia tahab isale süüa viia. «Kas sina oledki see viija?» küsis ema. Jalakäijad ei tohi käia sõiduteel. Müüja teatas ostjatele: «Igal hommikul on värskeid angerjaid müüa.» Postiviija ei jõua üksi kogu tänast posti ära viia. Agronoomil tuli iga päev kolhoosi laiu välju vaatamas käia. Kus tegijaid, seal ka nägijaid. Meie maal pole ekspluateerijaid ega ka ekspluateeritavaid. Reisijad istusid mugavail istmeil ja vaatasid akendest välja. Viljapuude küljest tuleb kuivanud oksad ära raiuda. «Kas teie hakkate raiuma?» küsis agronoom. Siin ei tee raiuja üksi midagi, on vaja ka saagijaid. Uurijad laskusid vulkaani kraatrisse köie abil, mis kinnitati kivvi löödud terasest vaia külge. Emal on vaja õmbleja juurde minna.

45

Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva pidustustel viibis ka India pioneeride delegatsioon. Ehitajad andsid oktoobripühadeks töötajate käsutusse üle saja moodsa korteri. Kolisime uue laia tänava ääres asuvasse majja. Konstitutsioonipäeva puhul korraldame eks-

kursiooni muuseumi. «Aatomienergia rahu teenistusse!» hüüdsid miitingust osavõtjad. Meie rahvamaja lauljad, rahvatantsijad ja teised isetegevuslased esinesid valijate ees sisuka kontserdiga. Tehase «Koit» töölised ja teenistujad kogunesid kultuurimajja, et vastu võtta preemiat plaani ületamise eest. Presiidiumi valiti eesrindlikud töötajad. Grupp eesrindlikke pioneere käis ekskursioonil Bulgaarias ja Rumeenias. Kaspia meri on tegelikult maailma suurim järv. Sügiseti korraldatakse peaaegu igas rajoonis põllumajanduse näitus. Nõukogude näitlejad esinesid hiljuti Itaalias ja Austrias. Meie tuntud laulja sõitis Austraaliasse. Eesti ajakirjanikud käisid Gruusias ja Armeenias. Kuulame raadiost saadet koolinoorte spartakiaadist. Kaiale meeldib bioloogia, Kajale aga keemia. Töö õpetab tegijat, amet harjutab meistrit. Magaja uni ja tegija töö ei lõpe kunagi. Sööjal on pikk käsi. Neli andjat, neli kandjat, kaks teenäitajat, kaks koeratõukajat, üks parmupiits?

7. Kordamine.

46

Uus pioneerilaager.

Meie ehitajad valmistasid lastele meeldiva üllatuse. Nad andsid nende kasutusse moodsa laagri. Siin on avar söökla, saun, kaks suurt ja seitse väiksemat maja. Väiksesse majja mahub üks pioneerirühm koos kasvatajaga.

Majade vahel on laiad teed. Iga tulija pilku köidavad lillepeenrad ja haljendav muru.

Laagril on oma basseingi. Iidsete puudega pargi taga on järv, kus saab lootsikuga sõita. Staadionil võivad treenida jooksjad, hüppajad ja teisedki sportlased.

Suures saalis on televiisor ja raadio. Siin saab vaadata ka filme. Seintel ripuvad kosmonautide fotod. Lava kõrval on Lenini portree.

Hiljuti sõitsid siia külla pioneerid Kaspia mere äärest. Lapsed võistlesid rahvastepallis, sõudsid paadiga järvel ja käisid matkamas. Koos käidi ka kolhoosis herneid rohimas.

47

Hommikul.

Maie ärkas juba aovalgel. Uni oli kui käega pühitud. Täna pidi ta alustama sõitu Arteki pioneerilaagrisse. Avatud aknast hoovas tuppa värsket õhku. Hommikune päike heitis helkivaid kiiri kastest õhetavale heinamaale. Aias vahtra otsas vilistas kuldnokk.

Isa ootas juba õues. Uue vankri aiste vahel puristas noor hallikas hobune. Selle oli isa saanud kolhoosist, sest jaama oli üle viie kilomeetri. Maie jättis emaga hüvasti, tõstis oma kohvri vankrile, istus isa kõrvale ja sõit võis alata.

Laia kivi kõrval vulises allikas. Seal joodeti hobust. Äkki haistis isa noor hagijas hirvede lõhna. Ta hüppas haavikusse ja hakkas ägedasti haukuma. Hobune ehmus. Isa pingutas ohje.

Peagi jõudsid isa ja tütar raudteejaama ning hakkasid ootama rongi.

48

Õuel.

Tiia istus toas ja õmbles pluusi. Äkki tormas tuppa Kalju ja hüüdis: «Tiia, tule sinagi õue palli mängima!» Tiia nõustuski. Ta riputas pluusi kappi, pani dressi selga ja bareti pähe ning läks õue.

Seal oli juba rohkesti poisse ning tüdrukuid. Kusti ja Georg valiti kapteniteks. Mäng algas.

Äkki sõitis õuele suur laiade kummidega isekallutaja. Kolinal puistas see garaaži lähedale asfaldile koorma kivisütt. Presendist kinnastega mehed hakkasid sütt kühvlitega aia äärde hunnikusse tõstma. See kõik tekitas palju tolmu. Lapsed katkestasid hoogsa mängu ja läksid tuppa.

Tiia võttis tolmused riided seljast ja läks duši alla. Peagi oli ta riietatud puhtasse kleiti. Nüüd otsis Tiia riiulilt raamatu, istus diivanile ja hakkas geograafiat õppima.

49

Suusatamas.

Lumi kattis aasad ja väljad. Ta helkis päikese käes nii eredasti, et silmadki hakkasid valutama.

«Homme läheme matkama,» otsustasid pioneerid.

Kõigepealt seadsime suusad korda. Astal ja Maial olid rihmad katki. Need asendasime uutega. Viiul oli kepp murdunud. Ühisel jõul parandasime sellegi. Õhtuks olid kõik suusad korrastatud ja määritud.

Hommikul asusime aegsasti teele. Lastel olid seljas dressid ja soojad kampsunid. Taevas hõljus hallikaid pilvi, kuid kohati paistis päikegi. Külma oli vaid paar kraadi.

Libisesime üle helendava välja alla laia orgu. Hall jänes, kes puhkas allika ääres, kohkus ja lippas haavikusse.

Peagi jõudsime metsa äärde. Poisid murdsid kuivi oksi ja süütasid tule. Soojendasime end pisut, vestlesime ja hakkasime siis koju tagasi sõitma.

8. Täishäälikute välted.

50

Täna püüdsid kalurid viis tonni kalu. Viige kalad kaalu juurde! Sadamas on neli kaalu. Veri on punane. Väike Ülo veerib tähti. Ülo oskab juba päris hästi veerida. Vili viidi kuivatisse. Viili saag teravaks! Kastis on kolm viili. Koli ei tohi hoida pööningul. Saku kooli õpilased sõitsid ekskursioonile. Viiu ruttab kooli. Kuri koer haugub kuuri ees. Puud pandi kuuri. Jaan parandab käru. Koolimaja taga teeb jõgi suure kääru. Tiia lõikas õele kaks kääru leiba. Sovhoos sai tänavu sada tonni nisu. Saada kiri ära! Iga õpilane tahab saada head hinnet. Puri paisub tuules. Pane puuri uks kinni! Peeter puhastab küülikute puuri. Linna tulede kuma paistab kaugele. Sepp asetas kuuma raua alasile. Sepp tagus kuuma rauda. Väiksel Jaanil on kõva kõha. Ööbik laulab aia taga kaasikus. Matkajad ööbisid järve ääres. Mõdu on magus jook. Mõõna ajal taganeb meri päris kaugele. Natuke aega enne mõõna jõudsid kalurid tagasi. Vabrikust kostab masinate mürin. Uue koolimaja müürid kerkivad jõudsasti. Töölised parandavad müüri.

51

Tee kodust kooli viis läbi suure laane. Haapsalusse ehitati moodne koolimaja. Püsivus viib sihile. Tahame suurtena saada väärikaiks Nõukogudemaa kodanikeks, kelle hoolde isad ja emad usaldavad kodumaa tuleviku. Hoolsa tööga saavutame häid tulemusi. Nõukogude noorte elu on rõõmus. Veel ilusamaks kujuneb elu siis, kui kommunism on üles ehitatud. Hoogne töö keeb kogu meie suurel kodumaal. Sovhooside ja kolhooside põldudel valmib vili. Jõudsalt areneb keemiatööstus. Igal pool kerkivad uued tehased. Aseri on viimaste aastate jooksul palju muutunud. Vanade majade asemele kerkivad uued. Igas uues majas on gaasipliidid. Õhtul loeme raamatut või mängime malet. Pühapäeval läheme staadionile. Töö teeb suured linnad, magamine ei midagi. Tuhat toomelehte, sada saarelehte, kaks kaanelauakest? Hobu hirnub Hiiumaal, hääl kostab siia maale? Tules ei põle, vees ei upu, mullas ei mädane? Valel on lühikesed jalad. Kes ei taha tööd teha, ei pea ka sööma.

9. Kaashäälikute h, l, m, n, r, s, v välted.

52

Meie kolhoos külvas kümme hektarit lina. Linna lähedale ehitatakse uut vabrikut. Anne õde läheb linna kooli. Töölised panid silla alla mitu tugevat tala. Kingsepp lööb kingale uue talla alla.

Ära talla noori taimi katki! Ära jookse ringi, vaid püsi paigal! Kütt võttis püssi ja läks metsa. Jahimees puhastab püssi. Silmapiirile kerkis tume pilv. Vana tamme oksi ei murra tormgi. Pargis on mitu iidset tamme. Vali tuul keerutab lund. Töölised ehitavad jõe äärde tugeva valli. Lained peksavad vastu valli. Vana tare taga kasvab suur tamm. On nii külm, et isegi veri tarretab soontes. Tänapäeval ei tahaks keegi suitsutarre elama asuda. Uues tsehhis töötab palju mehi. Mööblivabrikus on neli tsehhi. Henno ei märganud kivi ja lõi kirve kivvi. Kalurid sõidavad merele ja lasevad võrgud merre. «Tule siia, Peeter,» ütles pioneerijuht, «ja viska puid tulle!» Vali tuul sasib puid ja põõsaid. Kera kukkus põrandale ja lõng läks sassi. Muri puges voodi alla ja tõmbus mugavalt kerra. Suur lammas lamas aasal.

53

Tallimees talitab hobuseid. Kraana tõstab telliskivid (tellised) müürile. Malle talutas pimeda vanakese üle sõidutee. Kingsepp tallutab kingi. Nägime zoopargis krokodilli. Kaks paralleelset joont ei lõiku kunagi. Vaatasime teatris balletti «Lumivalgeke». Hommikul toodi tellingute juurde mitu hunnikut lupja ja liiva. Ära ärritu ega erutu, küllap kõik läheb hästi! Komisjon otsustas uue koolimaja vastu võtta. Iga töö on hea, iga amet on aus. Samuti nagu eilegi, nii sammuti ka täna koos tööle. Korrapidaja viib grammofoni klassi. Oota koridoris, kuni ma tulen! Tule ometi rutem! Mööblikauplusse toodi kakskümmend ümmargust lauda. Viienda klassi poolt valiti õpilaskomiteesse Anu ja Anne. Mallele osteti sametist mantel. Täna õppisime murdude korrutamist ja jagamist. Kas sa oskad arve ümardada? Kääri varrukad üles ja tule meile appi! Ka maal varustatakse juba paljud uued elamud gaasiga. Tallinnas valmis sel kuul paarkümmend uut maja. Nõukogude valitsus ja Kommunistlik Partei hoolitsevad rahva elu parandamise eest.

54

Jaak.

Jaak on veel väike poiss. Ta vahib kõike uudishimulikult oma silmadega, mis meenutavad liikuvaid nööpe. Jaak elab taadi ja memme juures. Nende kodu asub Tallinnas. Taat on terved päevad tööl. Memm töötab samuti.

Pühapäeval sõitis taat kolhoosi oma vennale külla ja võttis ka Jaagu kaasa. Koos sammusid nad jaama.

Küll oli jaamas kõigil rutt! Jaak tahtis taadilt küsida, miks kõigil nii kiire on. Aga taat vaatas kellale ning hakkas ka kiirustama. Ta pani kompsud ooteruumi nurka hunnikusse ja ütles Jaagule:

«Toeta end vastu seina ja oota, kuni ma tulen. Lähen kassast pileteid ostma.»

Jaak hakkas ringi vaatama. Perroonil oli ümmargune kell, mis näitas täpselt kümme. Taati polnud veel kuskil näha.

(E. Tasa järgi.)

10. Sulghäälikute välted.

55

Väike tibu lehvitas tiibu. Kotkas kadus mäe kõrge tipu taha. Kas oled roninud Munamäe tippu? Saalil on vineerist lagi. Laki laud uuesti üle! Siin on nii heledat kui ka tumedat lakki. Ära ole kade! Pane aknale uus kate! Panime lauale uue katte. Linda tegi voodi korda. Ta viis teki õue. Tekki tuleb kloppida. Suga kasutatakse kangaste kudumisel. Juku suka kannas on suur auk. Juku nõelub sukka. Tigu teeb aias palju kahju. Mati süütab tiku ja paneb ahju küdema. Mitu tikku on toosis? Vanaisal on pikk valge habe. Kange hape põletab nagu keev vesi. Kange happe hoidmiseks kasutame klaasist või plastmassist nõusid. Töökast inimesest peetakse alati lugu. Otto paneb uksele uue luku. Juku, keera uks lukku! Sule silmad ja leba vaikselt! Muri lebab lepa all. Põllu ääres kasvab mitu suurt leppa. Nobe tüdruk nopib marju. Juta noppis täna viis liitrit maasikaid. Murdunud oksa alla pandi tugi. Poisid kustutasid hõõguva tuki. «Lõkkeplatsile ei jäeta ühtki hõõguvat tukki,» hoiatas pioneerijuht.

56

Julge pealehakkamine on pool võitu. Peeter võtab saapad jalast ja riided seljast ning hüppab tiiki. Kauplusse toodi sukki, sokke, kleite, pluuse, jakke, nööpe, saapaid ja muud kaupa. Ootaja õnge hakkab kala. Ära puutu elektrijuhet! Karjatalitajad ruttavad hommikul lauta, et sööta, joota ja lüpsta lehmi. Juuli lõpp on käes ja varsti algab rukkilõikus. Juta lükkab laua seina äärde ja hakkab pesu triikima. Vanas kaevanduses oli palju koopaid ja käike. Jaan võtab tüki seepi ja käteräti, istub rattale, viipab Peetrile ning sõidab järve äärde. Taevasse tekkis must pilv ja äike paukus, nii et kõrvad läksid lukku. Poisid hüppasid mättalt mättale, huikasid ja hõikasid, aga mitte keegi ei vastanud. Kas sa oskad juba jalgrattaga sõita? Väetatud põllud annavad head saaki. Amet ei teota meest, kui mees ametit ei teota. Kahevõrra aitab, kes ruttu aitab. Õpetaja ootab Reeta ja Jaaku, kes läksid latte tooma. Korrapidaja tõi kriiti ja kaks puhast lappi. Maitske ka teie meie sööki ja jooki! Võtke kooki ka! Laduge küttepuud riita! Vii puud kööki! Ettevaatus on tarkuse ema. Reet võtab tikud ja süütab lõkke. Päike hakkas loojuma ja tuulgi vaikis.

Juku õpib heina niitma. Kas sa oskad niita? Peeter hüppas paati ja sõudis järvele. Poiss viskab õnge vette. Täna näkkab hästi. Peeter pistab kala kotti. Kotis on kolm haugi ja kaks ahvenat. Tõuka paat latiga kaldast eemale! Poisid seletasid meile: «Selles mängus kasutame nüüd hoopis teist võtet.» Õppisime tundma uusi võtteid. Lavade katmiseks muretseti õlgedest katted. Juku lebas murul ja vaatas pilvi. Pika lepa otsas laksutas ööbik. Väga pehme soo kohta öeldakse, et see on mäda. Mätaste vahel on põhjatu pori. Konn ronis suure vaevaga mättale. Poti põhja on tekkinud suur auk. Ostsime uue poti. Pioneerid hakkasid potti tulele seadma. Ants aitas vanakesel kelku lükata. Lükka tugevamini! Ait all, look peal? Sepp võttis tüki seepi ja läks kööki. Töölised seavad kööki gaasipliiti. Vanempioneerijuht jutustas meile mitu huvitavat lugu. Luku vedru on kulunud. Uks tuleb panna lukku. Siit lähebki teerada laagrisse. Jukul on nüüd uus ratas. Raha ratta ostmiseks teenis ta ise. Kell lõi kolm lööki. Keegi koputas kaupluse uksele. Pimeduse tõttu ei olnud võimalik rutem liikuda. Enne äikest tekkis tuulevaikus. Õpetaja küsis meilt õpitud tükki. Nõukogude õpilase kohus on hoolsasti õppida. Õppetundides tuleb õpetaja seletusi hoolega tähele panna. Väljaku ääres lehvivad punased lipud. Pioneerid kannavad suurt lippu. Igal rühmal on oma lipuke.

11. Väldete erandlik kirjutamine.

58

Kus suitsu, seal sooja. Kel on kell kaasas? Tol ajal, kui Mikk ja Mall olid laagris, avanes mul võimalus sõita ekskursioonile. Epp jutustas, et tal on kodus väike valge tall. Mul pole praegu aega tegelda kõrvaliste asjadega. Kas sa ei saa mind pisut aidata? Kass lakub laua all piima. Me viisime mee sahvrisse. Te valage tee tassidesse! Sa too suhkur ka lauale! Mul on kõrre otsas suur seebimull. Ma ei tea, mil ta tuleb. Ära tee talle haiget! Kanakull on kahjulik röövlind. Ma tean, et maa vajab hoolsat harimist. «Jaa, sul on õigus,» vastas Enn. Laud on üks toll ehk umbes 2 cm paks.

Too vai ja löö maasse! Soosse kaevatakse kraave. Terav kirves tungis puusse. Vii seep ja kauss kööki! Reet võttis kausi ja valas vee kaussi. Jaak on tubli poiss. Kus on meie tublid poisid? Grupp poisse läks kaupa maha laadima. Hõissa! Meie võit!

59

Küll sel mehel on alles jõudu! Tule kah appi! Las ta tuleb pealegi, küll leiame tallegi tööd! Kas sa tead, kus on meie kirju kass?

Mull oli kirev nagu vikerkaar. «Aitäh sulle, emake!» ütles väike Mann. Õpetaja küsis: «Kes teab, kui pikk on üks toll?» Kas sa siis tõesti ei saa mu seletusest aru? Jaa, sellega olen ma nõus. «Jukuke,» hüüdis ema, «kas su suu tõesti ei saa hetkegi kinni olla!» Väike Jaan tahtis ka matkama minna. Ei siin aita muu, kui et sa pead kõike uuesti kontrollima. Ega küsija suu peale lööda. «Me sõime kogu mee ära,» kogelesid lapsed. Noh, ära sa siis nii ägedaks saa! Heliredelis on seitse nooti: do, re, mi, fa, sol, la, si. Aitäh sulle, kodumaa, uue koolimaja eest!

Poiss, pane toit lauale! Poisid ja tüdrukud abistavad oma vanemaid. Rühm poisse aitas postide jaoks auke kaevata. Võta kauss, pane toit kaussi ja vii lauale! Pärast sööki pese kausid puhtaks! Väike Juss sai teise klassi. Olin nii töösse süvenenud, et ei märganudki poissi, kes mind hõikas.

12. Kaashäälikuühendid.

60

Noored naturalistid asetavad parkidesse ja aedadesse väikesi majakesi lindude jaoks. Linnukesed hüplevad rõõmsasti nende ümber ja nokivad toitu. Kured lendasid üle kopli suure kuuse otsa, kus asetses nende pesa. Lõoke lendas ikka kõrgemale ja kõrgemale. Viimaks kadus ta lõplikult silmist. Lõõk oli kiire ja täpne. Töölised seadsid kõik värtnad korda ja ületasid plaani kümne protsendi võrra. Ole aupaklik vanemate inimeste vastu! Traktorid sõitsid põldudele. Kolhooside avaratel põldudel algas sügisene künd. Võtsime vastu otsuse korraldada aktus juba homme õhtul. Koolitädi täitis jooginõu värske veega. Poisid aitasid selle pingile tõsta. «Aino,» ütles kokk, kui tüdruk kooli sööklasse astus, «pese noad ja kahvlid puhtaks!» Kotkad armastavad pesitseda kõrgetel mägedel. Kasvage vaprateks ja julgeteks inimesteks! Vaprus töös ja võitluses on nõukogude inimese tähtsamaid omadusi. Homseks hoia leiba, aga mitte tööd! Vabrikute kõrgetest korstnatest tõusis musta suitsu. Vaenlasega ei saa olla leplik, ta tuleb üles otsida ja lõplikult hävitada. Pioneerid istusid mändide okstel ja jälgisid ümbrust. Tubli kangur koob mitmel teljel. Enne mõtle, siis ütle!

61

Meie linnas on neli keskkooli. Heldur õpib Orissaare Keskkoolis. Uues koolimajas on keskküte. Trammile minnes võta kaasa metallraha. Kiirrong kihutas läbi kottpimeda öö. Autode tuled peegeldusid märjal asfaltteel. Meie kolhoosis on viissada lehma. Pärast lüpsi kurnati piim suurtesse plekknõudesse, mis seejärel asetati jääpankade vahele. Salkkond noori valijaid läks agitpunkti, et vaa-

data filmi ja kuulata loengut. Purskkaevust purskusid üles kristallselged veejoad. Pärast suplust pikutasid poisid mere kaldal, jälgisid kajakate lendu ja kuulasid lainete monotoonset loksumist. Kunstnikud korraldasid koosoleku, kus tutvuti uute teostega. «Poiss,» lausus vanaema, «pane pintsak selga, mine keldrisse ja too kurke!» Meie kooli ümbruses kasvab palju mände, mistõttu õhkki on täis vaigu aroomi. Mehel oli kottki kaasas. Matkale võeti pallgi kaasa. Ottki on hakanud kalal käima. Tammgi oli varsti valmis ehitatud. Täna on kinos kolm seanssi. Tahtsime jõuda esimesele seansile. Varsad söövad koplis rohtu. Lapsed silitasid väikest varssa. Puu ladvas on palju punavaid kirsse. Valminud kirsid maitsevad hästi. Orkester alustas hoogsat valssi. Poisid said valsi päris selgeks. Kioskis müüakse morssi ja jäätist. Kolhoosnikutele maksti avanssi.

62

Ehkki merel mäslesid tugevad lained ja õhkki oli täis soolaseid piisku, ei muutnud laev oma kurssi. Pulsski hakkas kiiremini lööma, kui orkester alustas hoogsat marssi. Ähkides ja puhkides jõudis raskekaaluline rong raudteejaama. Kolhoosi sõitis nii tallinlasi kui ka tartlasi. Katkised hambad tuleb kiiresti parandada, sest need avaldavad halba mõju kogu organismile. Esimeses brigaadis on praegu rohkem kui kümme varssa. Varsad viidi ööseks lauta. Arst luges haige pulsilööke. Mitu korda lööb pulss minutis? Pioneerid marssisid marsihelide saatel saali. Homseks tuleb pähe õppida kümme värssi «Kalevipojast». Igas värsis on kaheksa silpi. Varsti algab uus seanss. Võta lapp ja pühi simsilt tolm ära! Vanal ahjul on mitu keerulist simssi. Sead tuhnivad kärssadega maad. Lillede seemned pakiti pappkarpidesse ja varustati siltidega. Anne enesetunne polnud kuigi hea, kui ta pidi koolis saadud märkusele isalt allkirja võtma. Saalist kostsid kaunid valsihelid. Kuuride väravate ees ripuvad suured ripplukud. Merelt kostis lainete monotoonne mühin. Hallpead austa, kulupead kummarda! Tehas vajab lukkseppi ja masiniste. Siinne rahvas on väga leplik ja sõbralik. Ristteelt paistis tehase kolmekordne plekk-katusega korpus. Lillgi närbub, kui teda õigeaegselt ei kasteta. Kausja oru põhjas oli väike järv, mille jäätunud pind helkis kristalselt. Linlased jäid pikliku järve äärde laagrisse. Hümni saatel lasti lendu valged tuvid, kes tõusid kohe kargesse sügisesse õhku.

63

Õhtu rahvamajas.

Suusatajad libisesid üle lumiste väljade «Sõpruse» kolhoosi keskuse poole. Õhk oli väga külm ja kristallselge. Suits tõusis korstnaist otse üles. Katuseräästais ripnesid jääpurikad.

Täpselt määratud ajaks jõudsid suuskurid rahvamajja. Kõikjal valitses elevus ja peoeelne õhkkond. Tammlaane vana Mikkki oli peole tulnud. Esireas istus salkkond linlasi. Need olid tulnud, et abistada kolhoosnikuid šefluse korras palkide vedamisel.

Pärast esimehe sõnavõttu esitati rahvatantse ja deklamatsioone. Siis alustas orkester hoogsat marssi. Selle järel tuli valsse ja polkasidki. Tantsu keerutas vana seppki. Siinne rahvas on eesrindlik nii põldudel kui ka rahvamajas.

Pärast peo lõppu mindi juttu ajades jalgsi kodu poole. Öö oli selge ja vaikne. Lumi kriuksus jalge all. Ülal aga laius sametine taevas, kus helkis tuhandeid tähti.

64

Lenini lapsepõlvest.

Lenin oli harjunud töötama juba lapsena. Ta istutas aeda puid, kastis peenraid või meisterdas midagi.

Suvel sõitis Uljanovite perekond Kokuškino külasse. Volodja vanaisa töötas seal tislerina. Külas oli rohkesti lapsi, kellega Volodja sai varsti sõbraks. Koos meisterdati raamaturiiul, malendid ja hiiglaslik tuulelohe.

Volodja oli tugev ja julge poiss. Talle ei valmistanud raskusi lendlevat lohet nööri otsas ühel kohal kinni hoida. Seda tehes hüüdis ta naerdes: «Appi! Lohe tahab mind õhku tõsta!»

Volodja tahtis siduda lohe vankri külge, et tuule jõudu kasutades mööda välja sõita. Seda kavatsust ei saanud ta aga täide viia, sest mitte kuskilt polnud saada küllalt tugevat nööri.

Kord ehitas ta oma sõpradega lootsikugi, mis ratta abil liikuma pandi.

(P. Makrušenko.)

13. Astmevaheldus.

65

Kõikjal lehvivad punased lipud. Rongkäigu ees kantakse suurt lippu. Kõik ruttasid vaatama rongkäiku. Küll siin on palju vaadata! Võta varras ja kinnita lipp varda külge! Väike Mati tahab ka lippu kanda. Istu pinki, võta tint ja sulg ning hakka kirjutama! Sulg ja tindipott on laual. Kool ostis kolm uut ketast ja nüüd võime igal õhtul harjutada kettaheitmist. Ümberringi põlesid lõkked. Lõkete kuma paistab kaugele. Tõkkejooksja ei tohi tõketest üle hüpates ühtki neist ümber lükata. Juhan lükkas paadile hoo sisse ja hüppas ka ise paati. Jänes tegi mõned pikad hüpped ja oligi mätaste vahele kadunud. Välkkiirelt läbisid tüdruku pead mitmesugused mõtted. Merelt avaneb Tallinnale suurepärane vaade. Turistid ostsid komp-

lekti Tallinna vaateid. Ei ole ilus pilgata seltsimehi. «Pilkaja veendugu,» sõnas klassijuhataja, «kas tema juures ei esine samu puudusi.» Vaatasime tuntud kunstniku meisterlikku akvarelli. Akvarellil kujutati osakest Taevaskoja kaunist maastikust. Õpetaja käskis need laused vene keelde tõlkida. Varsti olidki laused tõlgitud. Tõlkes pole ühtki viga. Välgu kahjustuste vältimiseks kasutatakse piksevarrast. Piksevarda kasutamine väldib õnnetusi. Kalurid kasutavad kaproonist võrke, sest need on tugevad ega mädane vees nagu endised võrgud. Minu vend Vello kavatseb sügisel instituuti astuda, et edasi õppida. Aime saatis kirja vennale, kes õpib instituudis.

66

Kolhoos sai sel aastal rohkesti rukist, otra ja muudki vilja. Rukkis laulis rääk oma lõputut lugu. Rukkist saab leiba, odrast aga tangu. Töökoda vajab kahte kingseppa, kes oskavad valmistada ka uusi kingi ja saapaid. Kolhoos lõikas tänavu hulga turvast, sest turba kasutamine laudas võimaldab kokku hoida põhku. «Sangari» kolhoosis kasvatatakse palju lambaid, sest lammastest saab head sissetulekut. Eesrindlikule traktoristile anti preemia ja aukiri. Veel kaks eesrindlikku töölist palusid oma nimed kirja panna, et maale traktoristideks minna. «Viisakas inimene ei näri küüsi,» noomis isa poega. «Lapsed,» sõnas arst, «peske hambaid igal õhtul ja hommikul!» Haige hammas teeb palju valu. Lugesime juttu vaprast pioneerist. Väike Mart loeb juba päris hästi. Mardi raamatus on lühikesed jutud. Reet õmbleb õele kleiti. Linda paneb täna selga Reeda õmmeldud kleidi. Mõnel mootorratal on kaks, mõnel aga kolm ratast. Meie köögis on gaasipliit. Gaasipliidil on mugav toitu valmistada. Mine kööki emale appi! Laine viib toidu lauale.

67

Õppisin jalgrattaga sõitma.

Sünnipäevaks kinkisid isa ja ema mulle jalgratta. Väiksena oli mul kolme rattaga lasteratas. Sellega oli väga lihtne sõita, sest kukkumist polnud karta. Kuid uue rattaga oli lugu keerulisem. Nüüd tuli tasakaalu hoida, aga seda ma ei osanud.

Palusin isa endale appi. Ta hoidis ratast püsti, et ma maha ei kukuks. Sõitsin isa abiga päris tüki aega. Äkki laskis isa ratta lahti. Liikusin hulga maad edasi, enne kui maha kukkusin.

Seejärel hakkasin juba üksinda proovima. Kukkusin päris mitu korda. Jaladki olid siniseid plekke täis. Aga ise olin õnnelik, sest sõit läks ikka paremini ja paremini. Niiviisi saingi rattasõidu selgeks.

Nüüd käin oma rattaga iga päev koolis. Suvel kavatseme jalgratastel matkama minna.

14. Häälikuõpetuse kordamine.

68

Kohtasin tuttavat kolhoosnikut. Šefid sõitsid kolhoosi. Kolhoosis algas rukkilõikus. Tehase väravani on veel sada sammu. Hulk ekskursante seisis silla kumerate kaarte all. Nägime zoopargis elevanti. Inseneri kabinetis helises telefon. Kool ostis kaks mikroskoopi, grammofoni, magnetofoni ja raadio. Kolhoosnikud kavatsesid külastada oma šeffe. Läksime üle oja. Purre läks katki ja me kukkusime ojja. Ostsin poti sinist tušši. Sissekanded passidesse tehakse tušiga. Maapind oli kaetud saviga ja meie jalad tahtsid vägisi sitkesse savvi kinni jääda. Nõukogudemaal on kõigil võimalik õppida, seepärast õpivad nii noored kui ka vanad. Meie hindame ja austame tublisid noori. «Vanaisake,» palus Inge, «jutusta veel üks lugu!» Vaata ette, ära kuku! Auklikul teel võib kergesti kukkuda. Peeter astus veel kümme pikka sammu ja sattuski pika vaia juurde. Sadu lakkas ja tujugi paranes kohe. Äkilise tõuke tõttu hakkas paat liikuma. Linad ligunevad basseinides. Tee lookles üle piklikkude küngaste. Lipud kinnitati pikkade lattide külge. Värske õhk kosutab kõiki. Kavatseme pühapäeval linna teatrisse sõita. Õngitsejad otsisid sööta. Enn lõikas noaga näppu ja jooksis nuttes aita, kus isa mõõtis külvajatele otra. Näita kaardil, kus leitakse meie maal sütt ja maaki! Kaupluses on müügil kausse ja potte. Partisani jutustus võitlusest vaenlase tagalas köitis poisse väga. Lehte õpib Tartu V Keskkoolis. Tüdruk võtab portfelli ja ruttab kooli.

69

Kerstil on punasest sametist kleit. Suvel kantakse lühikeste varrukatega pluuse. Kevadel korraldatakse ekskursioone meie kodumaa kaunitesse kohtadesse. Meiegi korraldame ekskursiooni Pühajärve äärde. Kas oled käinud Moskvas ja sõitnud metroos? Laine jalutas mere ääres ja imetles vastu kallast peksvaid laineid. Vello tõi aidast koti ja pani juurvilja kotti. Töölised parandavad katust. Ehitajad taovad maasse metallist vaiu. Rähn õõnestas puusse auku. Kuulsime metsast pauku ja varsti nägime ka suitsu. Pioneerid süütasid lõkke ja peagi kerkis hele leek üles. Tugevad tõuked panid maa värisema ja tekitasid maja seina pikki pragusid. Kes teisele auku kaevab, see ise sinna sisse langeb. Kolhoos ehitas kaks uut lauta. Vala vesi kaussi! Kioskis müüdi apelsine, mandariine ja šokolaadi. Ostsin klaasi morssi. Sanitaarposti liikmed kontrollivad õpilaste puhtust. Viienda rühma poolt valiti malevanõukogusse Katrin Luik. Oktoobrirevolutsiooni aastapäeval dekoreeriti koolimaja lippude, loosungite ja vanikutega. Käesoleval sajandil toimus Venemaal kolm revolutsiooni. Ülestõusnud töölised ehitasid barri-

kaade ja avasid tule politseile ning kasakatele. Miljonid inimesed läksid sõtta, et kaitsta fašistide vastu oma Nõukogude kodumaad.

70

Metsas.

Oktoobrilaste järjekordse koonduse otsustasime korraldada metsas. Minna kavatsesime jalgsi.

Kui ilus oli mets oma lumiste kuuskede, mändide ja kadakatega! Krudisedes vajusid jalad pehmesse lumme, mis ei olnud kuigi sügav.

Viimaks jõudsime ilusale lagendikule. Siin me rivistusime, vestlesime, laulsime mõned laulud ja puhkasime. Poisid olid väga kärsitud. Juba hakkasidki lumepallid õhus vihisema ja nii algaski lumesõda. Nalja ja lõbu oli laialt. Pärast mängu olime nagu lumememmed.

Kloppisime end lumest puhtaks ja hakkasime tagasi minema. Koduteel otsisime loomade jälgi. Leidsime palju jäneste, rebaste, oravate, koerte ja teiste loomade jälgi. Kahju oli lahkuda ilusast metsast. Leppisime kokku, et varsti tuleme jällegi siia. Siis korraldame juba luuremängu, süütame lõkke ja keedame teedki.

71

Pärast tunde.

Kui tunnid on lõppenud, koguneme spordiväljakule. Seal me mängime mitmesuguseid sportlikke mänge ja tegeleme kergejõustikuga. Me hüppame, jookseme ja treenime muidki alasid.

Ühed heidavad ketast, teised tõukavad kuuli või viskavad granaati, kolmandad harjutavad hüppeid. Andres on eriti hea kõrgushüppaja. Ta on hüpanud tublisti üle meetri.

Minule meeldib teivashüpe. Olen katsunud ka kuuli tõugata ja ketast heita, aga viimane kipub mul äparduma. Kõige paremaid tagajärgi olen saavutanud ikkagi teivashüppes.

Nooremad klassid mängivad jooksumänge ja rahvastepalli. Mõned õpilased teevad rippumisharjutusi rõngastel ja proovivad, kui mitu korda keegi suudab teha kätekõverdusi. Lõbus on kiikuda ka pöördkiigel, mille kinkisid ja seadsid üles šefid.

Nii mängime umbes poolteist tundi. Siis läheme koju õppima ja puhkama.

72

Jääkaane all.

Talvel kattuvad jõed, järved ja tiigid paksu jääga. See katab veekogu nagu tihedasti suletud kaas, mis ei lase õhku üldse läbi.

Veebruaris ja märtsis juhtub sageli, et tiikides ja järvedes elavatele kaladele ei jätku enam hapnikku ning nad hakkavad lämbuma. Suid pärani ajades kogunevad kalad vee ülemistesse kihtidesse ja ahmivad meeleheitlikult väheseid õhumulle, mis on veel jää alla jäänud.

Kui keegi kaladele appi ei tule, võib juhtuda, et nad hukkuvad õhu puudumise tõttu viimaseni. Kevadel, kui jõuab kätte aeg õngitsema minna, ei ole enam kedagi, kes ahvatleva sööda vastu huvi tunneks.

Kuidas siis kalu abistada? See on üsnagi lihtne. Jäässe tuleb raiuda augud ja hoolitseda, et need kinni ei külmuks.

73

Heino ja Peeter.

Õhtul hilja, kui hall hämarus juba tänavaile laskus, leidsid Heino ja Peeter, et aeg on koju minna. Väsinult astusid nad tuppa. Ema ja isa ei olnud veel töölt tagasi jõudnud.

Pärast einet meenus poistele, et neil on homseks kõik veel õppimata. Pealegi pidi homme geograafiast kontrolltöö tulema. Poisid istusid diivanile, haigutasid ja võtsid raamatud kätte. Aga õppimisest ei tulnud enam midagi välja. Natukese aja pärast magasid mõlemad.

Poisid ärkasid, kui ema ja isa koju jõudsid.

«Mis õppimine see enam on!» pahandas isa. «Ruttu voodisse!» käskis ema.

Heinol ja Peetril ei olnud selle vastu midagi. Nad kavatsesid hommikul kõik korralikult ära õppida.

Aga hommikul ei olnud enam aega õppida ja mõlemad poisid said geograafias kahe.

74

Karu.

Kui kõik väiksemad loomad on juba talveunne suikunud ja linnudki lõunasse rännanud, ruttab karu alles suvistelt jahipaikadelt koju. Mõmisedes sammub ta läbi padriku, puhib ja kraabib aegajalt külmunud sammalt. Juba on langenud pisut lundki, kuid karu otsib alles magamiskohta. Haigutusedki kipuvad peale, sest ümberringi on kõik vaikne ja igav.

«Nüüd ongi vist õige aeg,» mõtleb mesikäpp, kraabib kuusetüvelt vaiku ja sööb seda. Siis otsib ta üles tiheda padriku, tassib sinna oksi, lehti ja sammalt kokku ning süvendab samblasse aset. Ta paneb toodud prahi lohku, heidab pikali ja uinubki. Lumi sajab varsti koopale ja moodustab pikkamisi külmakindla katte. Nii puhkabki mesikäpakene kevadeni, kui kütid teda talvel ei tülita.

75

Hunt ja teder.

Hunt lamas nukral meelel metsas kuuse all. Teder istus oksal ja kudrutas, nii et mets kajas.

Kui teder oma laulu lõpetas, kaebas hunt, et nälg kipub talle kallale. Kriimsilm kurtis, et karjased tunnevad ta halli kasuka kohe ära, kui ta end karja lähedal näitab.

Teder kuulas võsavillemi kaebused ära ja seletas siis, kuidas karva pruuniks muuta. Ta õpetas: «Tee suur lõke ja hüppa kümme korda läbi tule!»

Hunt korjas metsast hulga kuivi oksi, tegi suure lõkke ja hüppas sellest üle kümne korra läbi. Kuid tollest päevast alates kasvas kriimsilma häda veelgi. Karjased tundsid ta juba kaugelt ära, sest kasukas levitas kanget kõrbelõhna.

Alles nüüd taipas hunt, et ta oli ennast petta lasknud.

76

Pesakaste valmistamas.

Saabus kevad. Käes olid märtsikuu viimased päevad. Juba jõudsid siia esimesed kuldnokadki.

Ühel õhtul pidasid pioneerid koonduse, kus valmistati kuldnokkadele pesakaste. Ants ja Madis muretsesid naelu, aga Viia ja Sirje takku ning vatti. Mihkel arvas, et tüdrukud teevad nalja, kuid Ants leidis, et takkude ja vatiga saab pragusid kinni toppida.

Kõik poisid ja tüdrukud töötasid hoolega ning paari tunni pärast oli kolm pesakasti valmis. Lauad olid nii tihedasti kokku löödud, et nende vahele polnudki vaja enam midagi toppida. Veel sama päeva õhtul kinnitati puurid puude külge ja hakati ootama kaugeid külalisi.

Mõne päeva pärast saabus esimene kuldnokkade paar ja võttis ühe korteri endale. Järgmise nädala lõpuks olid ka ülejäänud kastid hõivatud.

IV. Sissejuhatus vormiõpetusse.

1. Suur ja väike algustäht.

77

Nõukogude Eesti koolides õpitakse peale eesti ja vene keele ka veel inglise või saksa keelt. Laine õpib Elva Keskkoolis, tema vend aga Tartu Riiklikus Ülikoolis. Nuia Keskkooli pioneerid läksid külla Longi Algkooli pioneeridele ja oktoobrilastele. Võsu 8-kl. Kooli pioneeridel on kirjavahetus Leningradi ja Moskva koolide õpilastega. Suvel korraldasime matka Lõuna-Eestisse. Sõitsime jalgratastel Suure-Jaani kaudu Viljandi ja sealt Karksi. Käisime ka Veisjärve ääres, mis on Eestis üks suuremaid järvi. Rapla Rajooni TSN Täitevkomitee Haridusosakonnas toimus hiljuti rajooni koolide direktorite nõupidamine. Meie kuulsusrikka Nõukogude armee aastapäeval kohtusid pioneerid mehega, kes oli võidelnud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni päevil Petrogradis. Hiljem oli ta osa võtnud ka Suurest Isamaasõjast. «Rahvaste Sõpruse» kolhoosi šefiks on tehas «Metall». Linlased sõitsid appi «Vapruse» kolhoosi kolhoosnikutele. Möödunud kolmapäeval ilmus selle kohta kirjutus ajalehes «Rahva Hääl». Kas oled lugenud Anton Hansen Tammsaare teost «Meie rebane»? Praegu on mul käsil A. Gaidari raamatu «Kool» lugemine.

78

«Kõige otsem tee kino «Kosmos» juurde,» rääkis lahke teejuhataja, «viib Harju tänavast Võidu väljakule ja sealt J. Lauristini tänava kaudu Pärnu maanteele.» Möödunud sajandi keskel toimus Mahtra mõisas ülestõus, mida tuntakse Mahtra sõja nime all. Sellest ajaloolisest sündmusest jutustab E. Vilde oma romaanis «Mahtra sõda». Viljandi Autobaasile saabus Ungari Rahvavabariigist kolm autobussi «Ikarus». Peaaegu kõik «Uue Elu» kolhoosi naised on tellinud endale ajakirja «Nõukogude Naine». Meie kooli kommunistlikud noored loevad ajalehte «Noorte Hääl» ja ajakirja «Noorus». Pioneerid tellisid ajalehe «Säde» ja ajakirja «Pioneer». Leili loeb ajalehte «Sirp ja Vasar». Laevad sõidavad Narva merelt Narva jõkke ning siis Peipsi järvele. Sealt jätkub teekond mööda Emajõge Võrtsjärvele. Tehas «Volta» tellis Saksa Demokraatlikust Vabariigist uusi tööpinke. Tuul muutis suunda ja hakkas puhuma läänest itta. Väike Leili kinkis emale naistepäevaks angoora villast salli ja paki biskviite «Küpsis». Möödunud aasta jaanipäeval olid meil külas ukrainlased, oktoobripühadeks sõidame aga ise Ukrainasse. «Uue Võidu» kolhoosi brigadir sotsialistliku töö kangelane Ants Mets valiti külanõukogu saadikuks. Iga nõukogude inimene armastab palavalt oma Nõukogude kodumaad. Moskvas viibides käisime Kremlis, Punasel väljakul ja Lenini mausoleumis.

79

Meie Nõukogude riik sündis Oktoobrirevolutsiooni tules. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit (NSVL) on suurim sotsialistlik riik maailmas. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei delegatsioon sõitis Poola Rahvavabariiki. Kõik pioneerid tahavad kord astuda Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu (ÜLKNÜ) ridadesse. Kõik kommunistlikud noored on partei kõige lähemad abilised. Iga kahe aasta järel toimuvad meil töörahva saadikute nõukogude valimised. Meie kooli direktor valiti Pärnu Linna Töörahva Saadikute Nõukogusse. Igas riigis on kommunistlik partei, kes võitleb töörahva õiguste eest. Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse juhtimisel ehitab meie rahvas kommunismi. NSV Liidus elavad sõbraliku perena venelased, eestlased, lätlased ja paljud teised rahvad. Meie Nõukogude armee kaitseb valvsalt Nõukogudemaa piire. Eestis kehtestati nõukogude kord 1940. a. juulis. 21. juulil on Nõukogude Eesti (Eesti NSV) aastapäev. Au nõukogude võimule! Kõik nõukogude inimesed töötavad pingsalt, et kiiremini jõuda sotsialismilt kommunismile. Suuri edusamme teeb eesti kirjandus ja kunst. Igale nõukogude noorele on eeskujuks suur Lenin. Sammu edasi, leninlik noorus!

80

Noored leninlased kogunesid 1. mai aktusele. Neile olid külla tulnud kaks Nõukogude armee ohvitseri ja Eesti NSV teeneline kirjanik Aadu Hint. «1914. a. algas Esimene maailmasõda,» rääkis ajalooõpetaja, «1917. a. võitis aga Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon.» Eestlaste Jüriöö ülestõus algas 1343. a. jüripäeva ööl. Lõplik võit saksa orjastajate üle saavutati teiste vennasrahvaste abiga Suures Isamaasõjas 1945. a.

Põhja-Ameerika on Lõuna-Ameerikaga ühendatud kitsa maariba kaudu, mida nimetatakse Kesk-Ameerikaks. Seda läbib Panama kanal, mis ühendab Vaikset ookeani Atlandi ookeaniga. Egiptusele kuuluva Suessi kanali kaudu pääseb aga Punasest merest Vahemerre. Eesti üliõpilased viibisid hiljuti Taga-Kaukaasias. Nad sõitsid mööda Kaspia merd Astrahani ja sealt mootorlaeval «Trud» Volga jõe ning Moskva-Volga kanali kaudu Moskvasse. Isegi vennasvabariikides tuntakse tallinna kilusid, mulgi kapsast ja šokolaadi «Kalev». Ostsime kauplusest «Sakala» kreeka pähkleid, hiina teed ja ukraina vorsti. Sõiduauto «Moskvitš» on mugav ja kiire liiklusvahend. Nõukogude jalgpallurid sõitsid Lääne-Euroopasse, kus võisteldi inglaste, prantslaste ja sakslastega. Nägime kinos «Kosmos» filmi «Ohtlikud kurvid». Rühm tallinlasi ja tartlasi sõitis kolhoosnikutele appi vilja koristama. Eesrindliku töö eest autasustati Karksi kolhoosi esimeest Tööpunalipu ordeniga, «Edu» kolhoosi agronoomi aga medaliga «Eeskujuliku töö eest».

81

Ekskursioon Moskvasse.

Grupp Hiiumaa kolhoosnikuid sõitis möödunud aasta juunis ekskursioonile Moskvasse. Tallinna otsustati minna laevaga.

Kui jõuti ulgumerele, pöördus tuul läände ja suured Läänemere lained, mis kandusid Soome lahelegi, panid laeva õõtsuma. Varsti aga hakkas paistma Naissaar ja peatselt oldigi Tallinnas.

Mõne tunni pärast istusid ekskursandid Balti jaamas Moskva kiirrongile. Rong läbis Tapa, sõitis üle Emajõe raudsilla, jättis selja taha Tartu ning ületas veel enne õhtut Eesti NSV piiri.

Järgmiseks hommikuks jõudsidki reisijad Nõukogudemaa pealinna Moskvasse, kus külastati Lenini mausoleumi ja muuseume, jalutati Punasel väljakul, imetleti Kremli iidseid müüre, sõideti metroos ning Moskva merel.

Tagasi sõideti kangelaslinna Leningradi kaudu. Koju jõuti jaanipäevaks.

82

Sõit Leningradi.

See oli just Nõukogude Eesti aastapäeval, kui onu sõitis meile Leningradist külla. Ta on pärit Harju rajoonist ja külastas ka oma endist kodu «Tuleviku» kolhoosis.

Hiljem sõitsime onu «Moskvitšiga» kangelaslinna. Kaasa tuli ka minu õde, kes õpib ülikoolis.

Esimese peatuse tegime põlevkivibasseinis. Kohtla-Järvel kuuleb nii eesti kui ka vene keelt, kuid Venemaal pidin ainult vene keelega toime tulema. Polnud viga, sain päris hästi hakkama.

Mööda Leningradi maanteed sõites saabusimegi linna, mis on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni häll. Siin on palju muuseume ja ajaloolisi paiku. Kõikjal kerkib suuri moodsaid maju. Leningradi metroos kohtasime ka eestlaste gruppi, kes oli siin ekskursioonil.

Koju tagasi jõudsime alles augustis. Kaasa tõime palju pilte ja albumeid.

83

Nagu nemad.

Juba enne seda, kui minust sai pioneer, olin lugenud Pavlik Morozovist. Kõige rohkem jäid mulle meelde Pavliku visadus ja vaprus. Niisugune tahaks olla iga nõukogude noor.

Hiljem tutvusin ka teiste kangelaslike pioneeridega. Lugesin

Valja Kotikust ja Volodja Dubininist. Nemad sundisid mind veelgi kindlamini mõtlema, et noor leninlane olla, see tähendab mitte ühegi raskuse ees kartma lüüa.

Meie elame palju rahulikumal ja õnnelikumal ajastul kui Pavlik, Valja ja Volodja, kuid omad raskused on meilgi. Tuleb hästi õppida, olla töökas ja aus. Eks nõua see nii mõnigi kord päris tublit pingutust ja tugevat tahet! Kui me sellega toime tuleme ega tee häbi oma kallile Nõukogude kodumaale, siis väärimegi noore leninlase kõrget nimetust.

84

Kiri sõbrale.

Tartus 12. dets. 1965. a.

Kallis sõber!

Sellest on möödunud juba mitu kuud, kui Sa oma õega meil käisid. Ega Te pole unustanud, kuidas me «Raketaga» Peipsi järvele sõitsime? Nüüd on Emajõgi jääkatte all ja laevad talvekorteris. Mõni nädal tagasi tuli lundki. Käime õhtuti Toomeorus suusatamas või kelgutamas. Ka uisutamiseks on Tartus kõik võimalused olemas.

Möödunud pühapäeval olid meil külas Nõo Keskkooli pioneerid. Näitasime neile oma uut koolimaja, käisime muuseumis ja ülikooli peahoones. Pärast mängisime rahvastepalli ja ringmänge.

Koolis läheb mul päris hästi. Hinded on kõik neljad ja viied. Enne oktoobripühi hakkasin muusikakoolis akordioni õppima. Oskan isegi juba «Väikest trummilööjat» mängida.

Kuidas Sinu ja Su õe käsi käib?

Kirja ootama jäädes ja tervitades

Andres.

2. Käänamine.

(Asendada ainsus mitmusega või vastupidi, kus võimalik.)

85

Uued pingid viidi klassidesse. Traktorist õpetas Jürit: «Keera mutter tugevasti kinni!» Julgete päralt on tulevik. Töölised lõpetasid uue vabriku ehitamise. Ema küpsetab kukleid ja kringleid. Nägime loomaaias karu, lõvi, ahvi, elevanti, tiigrit ja pantrit. Vesi voolab suurtesse tünnidesse. Tööline tõttab vabrikusse. Kartuleid säilitatakse keldris või kuhjas. Paljud inimesed veedavad oma

TRÜ Raamatukogu
TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

vaba aja kinos, teatris, klubis, spordiväljakul, raamatukogus või muuseumis. Kolhoosides ja sovhoosides on palju mitmesuguseid masinaid, mis kergendavad põllumeeste tööd. Töökatest inimestest peetakse igal pool lugu. Pioneerijuht jutustas meile vaprast pioneerist. Poisid unistavad lennust kaugetele tähtedele. Tõsta taldrikud kandikule! Pioneerirätil on kolm nurka. Lennukil on võimas mootor. Küsi nõu vanematelt inimestelt! Kuuskedelt ja mändidelt pudeneb lund. Kasvage tublideks nõukogude inimesteks! Jää alati ausaks ja töökaks! Soovist tegudeni on palju maad. Siit suure kivini on kakssada meetrit. Traktorist töötab praegu kombainerina. Nad jäävad meile meelde tublide ja ausate inimestena. Ära tule kooli ilma raamatu ja vihikuta! Ilma ajalehtedeta ei oska me elu ette kujutadagi. Läksin sõpradega staadionile. Ka taimi istutatakse nüüd juba masinatega.

86

Sepad parandavad äkkeid, vankreid, atru ja külvimasinaid. Laev hiivas ankru ja sõitis merele. Purjekas ootab soodsat tuult. Tehas vajab treialeid, kangruid, kudujaid ja valvureid. Tallinna saabus Poola Rahvavabariigist moodsaid vaguneid ja vedureid. Poiss otsib naasklit. Hape valati suurde pudelisse. Tüdruk läks kauplusse, et osta tinti, vihikut, kaustikut ja pliiatsit. Suurel pliidil särisevad pannid ja podisevad potid. Andsime väikesele varsale kaeru. Lipp kinnitati uue pika lati külge. Paljud õpilased asuvad sügisel õppima uutesse koolimajadesse. Ilma mantli ja mütsita ei maksa täna õue minnagi. Selle sõna seletuse leiad uuest sõnastikust. Märkige raskemad sõnad kaustikutesse või märkmikkudesse! Ema läks lapsega arsti juurde. Arst kirjutas Lainele mõru rohtu. Pioneerid jõudsid pikalt matkalt tagasi koju. Kalurid istusid paatidesse ja sõitsid võrke välja võtma. Vanasti elati korstnata tares. Linad ligunevad suures basseinis. Antsu vend tahab õppida traktoristiks või autojuhiks. Traktoristid töötavad kolhoosides või sovhoosides. Kolhooside laiadelt väljadelt kostab traktorite mürin.

87

Maipühadeks olid majad kaunistatud punaste lippude ja pikkade vanikutega. Kolhoosides ja sovhoosides algasid kevadised tööd. Traktor sõidab põllule. Kolhoosnikud külvavad nisu, otra, kaera, maisi, uba ja hernest. Väetiseauto sõidab põllu äärde. Korralikult väetatud põld annab suurt saaki. Meie kolhoosid saavad tänavu tuhandeid tonne väetist rohkem kui möödunud aastal. Mineraalväetisi valmistavad keemiavabrikud. Kui karastad keha, siis ei ole karta köha ega nohu. Õpilaste isad ja emad ruttasid lastevanemate koosolekule. Kusti ja Maie mängivad hästi malet ja kabet. Ekskursioonil tehtud fotod kleepisime albumisse. Katsin voodi

heledat värvi tekiga. Meie kuulsat kangrut tunneb kogu NSV Liit. Kangrud kudusid täna kakssada meetrit riiet. Õpilased läksid kolhoosi kartuleid panema. Vii ämber, vaagen ja kauss sahvrisse! Kolhoosnikud korrastasid aitu ja keldreid. Mõõdulindile on märgitud meetrid, detsimeetrid, sentimeetrid ja millimeetrid. Kangas oli sada meetrit, neli detsimeetrit ja viis sentimeetrit pikk.

3. Vormiõpetuse kordamine.

88

Reis ümber Euroopa.

Paljud Nõukogudemaa töötajad võtsid aurikul «Pobeda» osa reisist ümber Euroopa. Ekskursantide hulgas oli nii moskvalasi, tallinlasi kui ka teiste vennasvabariikide töötajaid.

Laev väljus Leningradist, ületas Soome lahe ja Läänemere ning tegi esimese peatuse Rootsis. Edasi sõideti lõuna poole. Külastati Taanit, Inglismaad, Prantsusmaad ja teisi Lääne-Euroopa maid.

Siis sõideti Gibraltari kaudu Vahemerre. Pikemat aega viibiti Itaalias, kus tunti erilist huvi rooma muistse kultuuri vastu. Ühtlasi tutvuti ka itaallaste tööga ja võitlusega rahu eest. Lõuna-Euroopa riikidest külastati veel Kreekat.

Varsti jõuti Mustale merele, kus ületati Nõukogude Liidu piir. Odessas astuti jällegi kodumaa pinnale. Reis näitas kõigile, et nõukogude inimeste elu on võrratult helgem ja rikkam iga kapitalistliku maa inimese omast.

89

Kevadel.

Kui saabub kevad, siis sulatab päike põldudelt lume. Õuedes ja tänavatel vulisevad ojakesed. Poisid on ametis väikeste laevade ja tammide ehitamisega. Juba kuuleme kurgede, lõokeste ja teiste lindude rõõmsaid hääli. Metsades kõrgete puude all võib leida sinililli ja ülaseid. Kraavide kallastel ja teistel kuivematel kohtadel tärkab rohi. Traktorid sõidavad kolhooside ja sovhooside avaratele põldudele.

Esimestena alustavad kündi ja külvi «Uue Võidu» kolhoosi kolhoosnikud. Nad külvavad nisu, otra, maisi, hernest, uba, vikki ja lina. Siis pannakse maha ka kartulid. Kolhoosnikutele tulevad appi linlased ja Abja Keskkooli õpilased. Külv ja kartulipanek lõpetatakse 25. maiks.

«Uue Võidu» kolhoosi nimi kantakse Viljandi rajooni autahvlile. Kolhoosi esimehele, agronoomile ja tublidele kolhoosnikutele avaldatakse hoolsa töö eest kiitust.

90

Mustamäel.

Alles kümmekond aastat tagasi oli siin Tallinna külje all vaid tühi liivane lagendik. Tuul peksis liiva vastu luidetele eksinud üksikuid mände. Tühja lagendikku Mustamäel ei olnud kellelegi vaja. Ainult poisid käisid vahel vanades kaevikutes peitust mängimas.

Kaiale meeldib Mustamäe kõrgelt kaldalt alla vaadata. Tüdruk näeb, kuidas kerkivad uued hooned. Kui kiiresti töötavad ehitajad! Endist kasutut lagendikku ei tunne enam äragi. Siia on kerkinud moodsaid elamuid, kauplusi, sööklaid ja muid ehitusi. Juba praegu elab siinsetes uutes majades mitukümmend tuhat inimest.

Kaia otsib pilguga suurt valget maja. See on uus keskkool. Nüüd pole enam vaja kaugel koolis käia, raisata aega bussi või rongi oodates. Uues koolimajas õpib üle tuhande lapse.

91

Turgenevi lapsepõlvest.

Teiseks kireks, mis valdas väikest Turgenevit, oli suur huvi lugemise ja armastus kauni emakeele vastu.

Härrastel oli sel ajal kombeks rääkida prantsuse keelt. Mõisateenijad aga kõnelesid vene keelt ja kirjaoskajad nende hulgast lugesid ka raamatuid. Seepärast õppiski tulevane kirjanik vene keele selgeks talupoegadelt. Ei keegi muu kui pärisorjast teener äratas temas huvi vene kirjanduse vastu. See teenija oli hea kirjaoskaja ja armastas palju lugeda. Just temaga saigi Turgenev lapsepõlves heaks sõbraks.

Nad võtsid raamatukogust, kus oli üle kolme tuhande köite, salamahti pakse vanaaegseid raamatuid ja kadusid hiilides suurde aeda. Seal veetsid nad peaaegu iga päev palju pikki tunde. Tulevasele kirjanikule tundus, et keegi maailmas ei suuda neid sealt üles otsida.

92

Muistsel ajal.

Sellest on möödunud juba kakskümmend kaks inimpõlve või enam kui seitsesada aastat, kui elas kuulus Sakala vanem Lembitu. Siis oli meie maa hoopis teistsugune kui nüüd. Kõikjal kasvasid tohutu suured mühavad tammikud. Järved ja jõed aga olid hoopis sinisemad kui nüüd.

Külad asusid tumedate padrikute ja siniste järvede vahel. Kuid teed, mis nende juurde viisid, olid alati valve all. Metsad olid siis

täis karusid ja huntide ulgumist. Aga samuti hulkusid tammikuis metssigade karjad, kes toitsid end tammetõrudega. Ka pikkade sarvedega tarvas ehk metssõnn jooksis seal möirates ringi.

Paljusid loomi püüdsid inimesed kinni, tõid koju ja õpetasid taltsaks. Seepärast polnud sugugi ime, et mõnedes peredes hoiti koerakuudis karupoega või hundikutsikat.

(E. Kippeli järgi.)

V. Kursuse kordamiseks.

93

Iidsetel aegadel kattis kogu Eestit ürgmets. Õhtul valitses selline vaikus, et võis kuulda kärbse lendugi. Nobejalgsed poisijõmpsikad jooksid jõe ääres ja peitsid end vanade lootsikute taha. Kuimetsa kolhoosis hakatakse varsti kartuleid panema. Appi tuleb ka hulk tallinlasi. Orkester mängis hoogsat marssi ja uhkel marsisammul läks tribüünist mööda esimene rühm. Salkkond pioneere aplodeeris möödujaile tormiliselt. Lõppsõnas oli antud kokkuvõte ettekande tähtsamatest mõtetest. Mootori silindrist kostis metalse kõlaga kloppimist. «Ants,» käskis brigadir, «aja kari aia taha!» Laps oli erakordselt priske ja terve. Väsinud teekäija astus majja, et paluda öömaja, sest ta ei jõudnud enam käia. Maasikad peenardel punastavad päikese pilgust. Rohukõrtel jalutavad tüsedad mardikad. Samas aga sibavad välejalgsed sipelgad, kandes rasket kõrt. Sööklas «Tervis» on alati suures valikus mitmesuguseid maitsvaid toite ja karastavaid jooke. Eemalt hakkasid paistma vabrikute korstnad ja kõrgemate majade katused. «Pärast istutamist kastke taimi leige veega!» õpetas aednik. Möödunud suvel korraldasid Lihula Keskkooli õpilased ekskursiooni Saaremaale ja Abruka saarele. Kas te loete ajakirju «Pioneer» ja «Noorus» ning ajalehti «Noorte Hääl» ja «Säde»? «Tulevaks esmaspäevaks lugege läbi H. Puki jutustus «Seitse vaprat»!» käskis õpetaja. Iga aasta juulis tähistab eesti rahvas Eesti NSV aastapäeva. Novembri alguses on oktoobripühad. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon pühkis meie maalt minema mõisnikud ja kapitalistid. Meid juhib Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei, kelle loojaks on Lenin. Meie maad kaitseb Nõukogude armee. Suures Isamaasõjas purustas meie armee kõik vaenlased. Au nõukogude rahvale, kes ehitab kommunismi!

94

Leningrad.

Leningradi linn, mis asub Neeva jõe suudmes, on maailma suuremaid linnu. Siin elab üle kolme miljoni inimese.

Leningradist juhtis Lenin 1917. a. revolutsioonilist võitlust. Smolnõi hoones asus revolutsiooni staap. Smolnõi ette on püstitatud mälestussammas kogu maailma töötajate suurele juhile Vladimir Iljitš Leninile.

Kuulus ristleja «Aurora», mille kahurite kogupauk tähistas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni algust, on jäetud alatiseks seisma Neevale. Igal aastal külastavad seda tuhanded ekskursioonid.

Rong aeglustab käiku, läheneb perroonile ning peatub. Reisijad väljuvad vagunitest, suunduvad suurde jaamahoonesse ja siis avarale väljakule. Sealt sõidavad mitmesuguses suunas laiali autod, bussid ja trollibussid.

Eemalt paistab hoone, mis on sissekäiguks V. I. Lenini nimelisse metroosse.

Mööda laia sirget tänavat, mida nimetatakse Nevski prospektiks, kihutavad autod. Säravad kaupluste vaateaknad.

95

Stepi kuld.

Stepid Kasahstanis, Siberis ja Altais on ääretult avarad. Võib matkata päevade viisi ja näib, nagu ei tulekski lõppu. Siin on sadu tuhandeid hektareid viljakat maad, mida ader veel kordagi pole puudutanud.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus otsustasid muuta need alad viljarikkaiks põldudeks.

1953. aasta talvel sõitsid kohale esimesed kommunistlikud noored meie sotsialistliku kodumaa mitmesugustest osadest. Steppide teedeta lagendikel rühkisid autode kolonnid.

Tiina Kask kirjutas oma sõpradele Tallinnas: «Kui me jõudsime steppi, tervitasid meid leningradlased ja Kiievi noored. Hiljem aga võtsime saabujaid vastu meie.»

Asuti vastutusrikka ülesande täitmisele. Noored leninlased õppisid juhtima traktoreid ja kombaine. Neist said põlluharijad.

Nii algaski võitlus vilja eest, stepi kulla eest. Nüüd voogavad viljad kümnetel tuhandetel hektaritel.

96

Laste abiga.

Uuele Aafrika riigile Keeniale valisid hümni lapsed. See juhtus nii.

Ministrid kogunesid valitsuse juhi kabinetti, et otsustada, milline hümn valida. Orkester esitas kolm meloodiat, kuid ministrid ei suutnud jõuda ühisele otsusele. Viimaks kutsus peaminister

kohale viissada last, et need aitaksid otsustada. Kõlas uuesti orkester. Kui mängiti neegrite hällilaulu, hakkasid lapsed üksmeelselt käsi plaksutama. Nii valitigi Keenia riigile hümn.

*

Ühes Prantsusmaa linnakeses avati hiljuti uus väljak. Kuidas seda nimetada? Elanikud otsustasid anda sellele ühe kosmonaudi nimi. Ent kuidagi ei suudetud jõuda ühisele otsusele, millise kosmonaudi nimi valida. Siis otsustas linnapea: «Las ütlevad oma arvamuse õpilased.»

Lapsed tegid ettepaneku nimetada väljak kõikide praeguste ja tulevaste kosmonautide auks Kosmonautide väljakuks.

Õpilaste ettepanek kiideti üksmeelselt heaks.

97

Esimesed pioneerirätid.

Esimestel Nõukogudemaa pioneeridel olid kaelarätid nelinurksed. Rätid tegid pioneerid ise. Kõige sagedamini tehti need valgest riidest ning värviti punaseks. Ääred palistati käsitsi. Siis murti rätt kolmnurgaks kokku ja seoti kaela.

Tol ajal kasutasid pioneerid oma kaelarätte ka lippude asemel. Nendega anti edasi morsetki.

Esimesed pioneerid kandsid rätte igal pool ja kogu aeg. Vanad ja pleekinud kaelarätid olid suure au sees.

Kord said linnas elavad pioneerid ülesande organiseerida pioneerirühm külas. Grupp tublimaid pioneere sõitis maale ja sai sealsete lastega kohe sõbraks. Külalapsed olid valmis pioneeriks astuma. Kust aga võtta kaelarätte?

Kommunistlikud noored andsid pioneeridele nõu lõigata oma kaelarätid kolmnurgaks. Nii tehtigi ja kõik tundsid sellest rõõmu. Hiljem hakatigi valmistama kolmnurkseid pioneerirätte.

98

Uued ülesanded.

Sügise saabudes läks Jako tehasesse tööle. Maidu pandi õpipoisiks tisleritöökotta. Tiit ja teised väiksemad võitlusvennad käisid koolis. Peet müüs aga ajalehti. Hommikul vara ja õhtul hilja võis Peetu näha vabrikuväravas, lehepakk käes.

Kord andis katelsepp Kõivas Peedule paki lendlehti ja ütles: «Peida põue ja anna Salumäe Siimule! Sa tunned ju seda valajat?»

«Tunnen küll,» vastas Peet.

Katelsepp lisas nagu vannutades: «Pea meeles, Peet, et sa ei

tohi neid lehti anda mitte kellelegi teisele. Sa ei tohi üteldagi, kust sa need said. Seda nõuavad töölisklassi huvid.»

Nii algaski Peedu revolutsiooniline tegevus. Jällegi puhkesid mitmes vabrikus streigid. Peet oli abiks lendlehtede levitamisel ja teda kasutati käskjalanagi streigi juhtimisega seoses olevate ülesannete täitmisel.

(T. Braks.)

99

Siilkala.

Siilkala keha on kaetud okastega. Ta elutseb India või Vaikse ookeani soojades vetes korallide vahel ning toitub tigudest ja polüüpidest.

Siilkalal puuduvad hambad, kuid neid asendab terav ning tugev nokk. Oma nokaga võib ta pureda tigude kodasid nagu pähkleid.

Vaenlasi on okkalisel kalal vähe. Kui hai neelab siilkala alla, siis ajab see enese hai kõhus puhevile ja teravad okkad tungivad hai kõhtu.

Harilikult võtab siilkala kaitseabinõud juba aegsasti kasutusele. Kui ta märkab eemalt lähenevat vaenlast, hakkab ta kohe vett neelama ja paisub suureks nagu õhupall. Veega täitub mitte kõht, vaid kala kõhu naha all olev kotike.

Pärast ohu möödumist laseb siilkala vee naljaka ruigamisega jällegi välja ning jätkab toidu otsimist.

100

Gaas.

Kohtla-Järvel on suur nelja korstnaga tehas, mis valmistab põlevkivist gaasi. Jämedate torude kaudu läheb gaas Leningradi, Tallinna ja mujalegi. Gaasi abil keedame toitu ja soojendame tube.

Kuid keemikud kasutavad gaasi hoopis muuks otstarbeks. Gaas on nagu õhk, seda ei saa kätte võtta. Aga keemikud oskavad seda muuta vedelaks nagu vesi ja kõvemaks kui teras.

Keemiatehastes valmistatakse ilusaid tasse, taldrikuid ja pudeleid, mis maha kukkudes üldse katki ei lähe. Sul on läbipaistev vihmamantel ja läikiv sulepea. Millest on need tehtud? Gaasist valmistatud plastmassist. Ka kauneid laudlinu, portfelle, joonlaudu ja palju muudki tehakse gaasist. Gaasist saadakse ka põlluväetisi kolhoosidele ja sovhoosidele. Kõige selle tõttu andiski Kommunistlik Partei ehitajatele ülesande rajada Nõukogudemaale palju uusi keemiatehaseid.

101

Sõnakuulmatus.

Peeter ja Toomas tulid aeda, sest aednik lubas neil seal jalutada. Ta ütles aga: «Seda vaadake, poisid, et te mesipuid ei puutu!»

Kui poisid aia läbi olid käinud, tulid nad mesilaste tarude juurde. «Mis sa arvad, Toomas, kui ma õige koputan vastu taru?» ütles Peeter. «Jäta, ära koputa!» hoiatas Toomas. «Ah, tühja,» lausus Peeter, «aednikku pole ju siin.»

Peeter põrutas kepiga vastu mesipuud ja jäi siis ootama, mis edasi sünnib. Mesilased väljusid tarust ja tormasid Peetrile vihaselt kallale. See jooksis, vehkles kätega, et mesilasi eemale peletada. Need nõelasid Peetri pead, käsivarsi ja nägu. Peetri nägu paistetas nii üles, et ta emagi teda ära ei tundnud. Niisugune oli sõnakuulmatuse tagajärg.

(J. Palm.)

102

Mis on valesti?

Esmaspäeval algas meie rühma õngitsejate laager. Käisime kärestikus latikaid püüdmas. Kokre latikas ei taha, sest ta kardab kogre teravaid ogasid. Kiisad maitsesid talle küll. Püüdsime neli kala.

Teisipäeva hommikul, kui jõe ääres pesime, nägin, kuidas helepunane vähk saaki püüdis. Ta ujus seni suure havi kannul, kuni sõrgadega haarama ulatus.

Kolmapäeval korraldasime retke mere äärde. Peetril hakkas varsti lest õnge otsa. Lestal on üks külg tume, teine hele. Öösel ujudes on tal hele pool ülal, aga päeval all. Selle kavaluse tõttu ei märka teda keegi.

Angerjaid nägime ka. Nad mõnulesid päikese käes lainete harjadel.

Neljapäeval hakkas vihma sadama. Vihmaga ei võta ükski kala ja me ei saanudki enam püüda.

Reedel läksime koju tagasi.

103

Sport ja töö.

Et treenimisest on palju kasu, seda sain ma oma kogemustest teada. Käisin iga päev uisutamas, suusatamas või kelgutamas. Kui koolis korraldati võistlused, tulin suusatamises esimesele kohale.

Suveks on mul palju kavatsusi. Hakkan ujuma, jooksma, kau-

gust ja kõrgust hüppama ning granaati viskama. Kohe pärast kooli lõppu lähen «Võidu» kolhoosi peete kõplama ja heinaajal heina kokku panema. Töögi on nagu treening, sest see teeb lihased tugevaks.

Kuigi suvised spordialad on toredad, meeldib mulle siiski kõige rohkem suusatamine. Hiljuti rääkisin sellest kehalise kasvatuse õpetajalegi. Aga tema ütles, et ainult siis saab minust hea suusataja, kui ma ka teiste spordialadega tegelen.

Sellepärast otsustasingi, et hakkan sel suvel iga päev sportima ja kolhoosis tööl käima.

104

Matkamas.

Õhtuks jõudsid jalgsi matkavad pioneerid Saariku mäele. Seal kasvas nõtkeid kuuski, kaski ja mõni haabki. All orus helkis hõbedaselt Orgla järvgi, kuhu oli umbes kakssada meetrit. Järve taga laiusid «Punase Partisani» kolhoosi avarad kultuurheinamaad, kus lokkas kõrge rohi.

Väikesed matkajad seadsid üles telgid, heiskasid lipu ja peatselt oli süüdatud lõkegi. Siis einestati ja vesteldi päevastest sündmustest. Lõpuks lauldi Saksa Demokraatliku Vabariigi pioneeride laulu «Väike trummilööja». Kui kustus eha ja kellgi näitas kaheteistkümnendat tundi, heideti puhkama.

Mõni poiss kippus veel jutlemagi, et nähtu ja kuuldu üle mõtteid vahetada. Sellest ei tulnud aga midagi välja, sest peaaegu kõik lapsed olid väsinud. Nad olidki juba uinunud. Lõpuks vaikisid jutumehedki ja vajusid kosutavasse unne.

105

Kreekas on jõgi, mis voolab kuus tundi mere poole ja järgmised kuus tundi vastupidises suunas. Ööpäeva jooksul vaheldub voolu suund neli korda. Teadlased seletavad seda haruldast nähtust Egeuse mere pinna kõikumisega, mis on tingitud tõusust ja mõõnast.

Vanas Egiptuses pesti end sooda ja veega, Roomas kasutati pesemiseks liiva ja õli. Seebi võttis esmakordselt kasutusele II sajandil elanud rooma arst Galenos. Hambahari leiutati alles 17. sajandil Inglismaal.

India uue liiklusmäärustiku kohaselt peavad kõik elevantide omanikud, kes liiguvad oma londikandjatega tänaval või maanteel, riputama elevandi külge elektrilambi, mis tuleb õhtul süüdata.

Õpetaja jutustab, et mäger sööb päevas niisama palju, kui ta ise kaalub. «Aga kuidas ta teab, kui palju ta kaalub?» küsib Jaak.

Väike August läheb trepist alla, hoides käes suurt kaussi.

«Vaata, et sa ei kuku!» hoiatab ema. «Ei kuku,» vastab August, «ma hoian ju kausist kinni.»

Külli tuleb tuppa ja ütleb: «Täna puhub külm põhjatuul.» — «Kas põhjatuul on alati külm?» küsib väike vend. «Jaa,» seletab Külli, «puhugu ta missugusest suunast tahes.»

Andres sai auhinnaks maali, mille ta kavatses kohe seinale riputada, kui ta koju jõuab. Poiss helistas emale ja palus, et see isa kapist vajalikud tööriistad välja otsiks. Kui Andres koju saabus, leidis ta laualt sedeli. Sellele oli kirjutatud: «Naelad ja haamer on köögis pingil, aga haavaside ja jood isa kirjutuslaual.»

I. Diagnoosdiktaate.

1

Parki korrastamas.

Enne maipühi läksid pioneerid «Sõpruse» kolhoosi parki korrastama.

Päike paistis ja tuulgi oli vaikinud. Mindi mööda maanteed, mis lookles põldude vahel. Ühel laial väljal haljendas oras.

Varsti ületati raudtee ja jõutigi kohale. Tüdrukud hakkasid lehti kokku riisuma. Poisid raiusid võsa, kandsid prahi kopli äärde hunnikusse ja süütasid lõkke. Hall suits tõusis vääneldes üles.

«Ärge tehke liiga suurt lõket!» hoiatas õpetaja.

Töö edenes jõudsasti ning peagi oli park korras. Kolhoosi esimeeski tänas noori šeffe.

Kui lehed ja oksadki olid ära põlenud, tõid poisid allikast vett ja kustutasid hõõguvad tukid. Nüüd ruttasid kõik koju, et puhata ja homseks tunde ette valmistada.

Õhtul aga vaatasid lapsed filmi «Uljanovite perekond». See jutustab Nõukogude riigi rajaja V. I. Lenini lapsepõlvest.

2

Kolhoosi abistamas.

Möödunud aasta septembris käisid Tuhalaane 8-kl. Kooli pioneerid «Sangari» kolhoosi kolhoosnikuid abistamas.

Ilm oli soe, vihmgi oli lakanud, tuulgi ei lõõtsunud enam. Küll oli tore niisugusel päeval jalgsi matkata! Ei olnudki palju maad käia. Väikesed teekäijad jõudsid peatselt kohale.

Kolhoosis töötati juba hoogsalt. Masin undas, rukkivihud langesid masina trumlisse, põhukuhjad kerkisid, kuldset vilja voolas kottidesse. Kõik töötasid hoolega. Linlasedki olid kolhoosile appi tulnud.

Vaprust saab näidata tööski. Seda teadsid pioneeridki. Noored leninlased rakendati kohe tööle. Tugevamad kandsid aganaid hunnikusse. Salkkond nooremaid läks aga koplisse, et valmistada kaseokstest vihtu lammastele talviseks söödaks. Lapsed töötasid hästi ja virgalt.

Kui õhtul koju mindi, tunti rõõmu kasulikult veedetud päevast. «Järgmisel pühapäeval,» otsustasid pioneerid, «tuleme jällegi kolhoosi.»

3

Kaitske linde!

Kõik teadsid, et kolhoosi «Rahva Võit» agronoom Heldur Kuljus oli suur loodusesõber. Kellelegi polnud saladuseks, et sm. Kuljus teadis, kus asusid paljude lindude pesad. Ta näitas neid lastelegi, kuid ei lasknud kedagi päris ligidale. Ta seletas, et pesi võib ainult silmaga vaadata, ent mitte käega puutuda. Nii munad kui ka pojad on väga õrnad ja ettevaatamatu puudutus võib neid vigastada. Linnuemal on oma pojast niisama kahju kui inimeselgi.

Kui linnupesa purustatakse ja pojad hukkuvad, siis lendlevad linnud kaua ümber pesaaseme ning häälitsevad kaeblikult.

Sm. Kuljuse seletused mõjusid nii, et Olustvere ümbruses polnud ühtki poissi ega tüdrukut, kes oleks linnupesi rüüstanud. Küll aga oli neid, kes nii suvel kui ka talvel püüdsid lindude eest hoolitseda.

4

Matkapäevad.

Sellest suvest jäid poistele kõige rohkem meelde just matkapäevad. Käidi Valumäel, Munamäel ja kaugemalgi. Valumäel imetlesid noored matkajad mäe külgi, mis kohati olid peaaegu niisama järsud kui seinadki. Selgesti oli märgata, et see mägi oli kunagi osaliselt inimeste kätega kokku kantud.

«Sa kujutle seda tohutut tööd!» hüüdis Enn hämmastunult ja jätkas: «Kui palju vaeva, aga kui palju indugi pidi olema nendel, kes selle mulla käsitsi või seljas siia kokku kandsid!»

«Jah,» nõustus Arvogi.

Tore oli vaadata Valumäelt. Eemal sinakas udus kerkis Munamäe kõrge kuppel. Metsad, külad, järved, jõed ja künkad olid nagu tohutu suured maalid. Poisid tundsid, et see, mis siit ülalt paistis, ei olnudki nagu see Eestimaa, mida tavaliselt enda ümber nähti.

(R. Rohu järgi.)

5

Peterburi rajamine.

Neeva jõe suudmesse otsustas tsaar Peeter I rajada uue linna, millest pidi saama Venemaa pealinn. Koht oli tühi ja soine. Seal

kasvas ainult madalaid mände ja väikesi põõsaid. Mõnes kohas leidus kiduraid kaskigi. Kõikjal lasus hall niiske udu. Kõle tuul vilistas ja undas. Ähvardavalt kohisesid ja mühisesid Neeva jõe tinased lained.

Peetri käsul algas linna ehitamine. Ehitajaid toodi kogu Venemaalt ning tühi paik muutus elavaks. Saed vingusid ja kirved paukusid. Kasvasid palkide ja laudade virnad. Majad kerkisid jõudsasti. Töö oli raske, aga see pani aluse suurele linnale.

1917. a. oktoobris kukutasid töölised siin Lenini ja partei juhtimisel tsaari ning mõisnikud. Linna hakati nimetama Leningradiks ja sellest sai noore Nõukogude riigi esimene pealinn.

II. Vormiõpetus.

A. Käändsõna.

1. Kuu- ja pesa-tüüpi sõnad.

6

Mitu päeva on keskmiselt ühes kuus? Novembrikuu alguses tähistame Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva. «Esimene inimene, kes lendab Maalt Kuule,» arvas Leo, «on kindlasti Nõukogude kodanik.» Nõukogude rakett tegi tiiru ümber Kuu ja isegi pildistas Kuud. Polaaruurijad elavad kuude kaupa keset ööd ja jääd. Kõik kadus pimedasse öösse (öhe). Igas kohanlikus riigis on palju parteisid, kes omavahel jagelevad. Meie armastame oma Kommunistlikku Parteid. Kommunistlikud parteid võitlevad töörahva õiguste eest. Nõukogude armee kaitseb Nõukogudemaad. Lii vend teenib Nõukogude armees. Nõukogude inimesed ei karda ühtki tööd. Mais lähevad pioneerid matkama. Leo pani mütsi pähe ja hakkas tööle. Hea pea toidab paremini kui sada kätt. Väike Mai ootab Liid ja Lead. Tee ääres puude all on pioneeride laager. Algul tellisime tassi kakaod ja siis hakkasime uurima menüüd. Kolhoosnikud harivad üles sood, et saada juurde uut maad. Soosse kaevatakse kraave ja rajatakse teid. Läksime sohu heinale. Mehed raiuvad jämedat puud. Leo, too kuurist puid! Õppige luuletus pähe! Laine peseb oma trikood ja kraed. Heledates trikoodes võimlejad ilmusid lavale. Kool ostis kaks tosinat häid siniseid trikoosid. Mutt kukkus meil käest maha ja kadus kohe maasse. Minu taskulambis on kaks patareid. Laps pistis kompveki kiiresti suhu. Soovisime Maiele head teed. Hoia kõrgel oma klassi au! Teo andis mulle head nõu. Saame ainult häid hindeid. Direktor läks kantseleisse. Nägime muuseumis vanu keesid ja raudrüüsid. Määri leivale võid! Loomaaias on palju kirjusid papagoisid.

7

Hea kana muneb aastas rohkem kui kakssada muna. Talitaja korjab pesadest mune. Linnufarmis on sadu kanu ja hanesid. Andsin kanadele teri. Kanalat piiras kõrge tara. Lapsed ootasid isa ja ema, kes olid läinud kinno. Ülo istub oja kaldal ja püüab kala. Ta püüdis mitu säga ja muud kala. Kotis on sägasid ja teisi kalu. Ära kuku ojja (ojasse)! Heal lapsel mitu nime. Mari sõitis onule ja tädile külla. Kui karastad oma keha, siis ei ole karta kõha ega nohu. Südide ja tragide poistega on hea koos töötada. Haige pidi võtma mõru rohtu. Jüri kipub komadega hätta jääma. Selles lauses pole ühtki koma. Kolisime vanast majast uude majja. Uutel majadel on laiad aknad. Kodu on kõige armsam paik. Meie kodumaal on palju keni paiku. Enne kinno minekut läksime kodunt (kodust) läbi. Pärast kino ruttasime kõik koju. Jaan tõttab kodu poole. Väsinud mees vajus sügavasse unne. Head und! «Lapsed,» hoiatas metsavaht, «ärge tehke metsas tuld kuival ajal!» Viska tulle veel mõned oksad, Lui! Kalurid sõidavad merele ja lasevad võrgud merre. Nõukogude meremehed ei karda mässavat merd. Nõukogude laevad künnavad paljude merede laineid. Me armastame omi keni (kenasid) pioneerilaule. Seo haav kinni, et mustus ei satuks verre! Inimeste soontes on umbes kuus liitrit verd. Kaja õpib venekeelseid sõnu. Mõnede sõnade tähendus jääb kergesti meelde. Kas sa tunned siin mõnd (mõnda) tragi poissi? Juba sajab lundki. Lapsed kukkusid lumme. Südid ja tragid pioneerid ei jäänud kuskil hätta. Südi ja tragi õpilast hindavad kõik. Meie klassis on palju südisid ja tragisid pioneere. Sõbrad tulevad appi. Seisime karude ja lõvide puuride ees. Torud kinnitati klambrite ja kruvidega talade külge. Nüri kirvega ei saa seda jämedat tüve katki raiuda. Ema ootab Jürit ja Marit. Tulede kuma paistab kaugele merele. Pioneerid astusid rivvi ja sammusid ulja rivilaulu saatel uute majade eest mööda. Üks pääsuke ei too veel suve. Kõik sattusid heasse tujju, kui olid kuulnud žürii otsust. Mari tänas isa, ema, tädi Lead ja onu Jürit hea nõu ning abi eest. Hoia oma au ja head nime! Nõukogude inimesed hoiavad ja kaitsevad rahu.

2. Kõne- ja tubli-tüüpi sõnad.

8

Aktusel esines kõnega meie kooli direktor. Kuulasime direktori kõnet suure tähelepanuga. Koosolekul peeti pikki kõnesid. Kõnedega esinesid ka agronoomid ja insenerid. Meie koolis mängitakse kabet rohkem kui malet. Mitu peret on teie kolhoosis? Peaaegu kõikides kolhoosiperedes on raadio ja televiisor. Pioneerid hakkasid mudellennuki saba ja keret katma. Kõik kuulasid väikese tüdruku

südi kõnet. Alles hiljem selgus, et olime otsinud valet maja. Meie ei salli valet ega pettust. Igal hommikul ajas vabrik kõva vilet. Valede vastuste eest saad puuduliku hinde. Põud tegi kolhoosile palju kahju. Kahjusid aitab hüvitada hea kartulisaak. Tulekahjudes hukkub palju varandust. Vello teenis suvel kolhoosis ligi sada rubla. Mul ei ole täna rublatki kaasas. Ülesande vastus tuleb anda rublades ja kopikates. Suured jõed saavad alguse väikestest niredest ja ojadest. Võrede taga keerlesid hoorattad. Ära toetu vastu võret! Kaldal on mitu venet. Ülo kutsus Maret ja Evet venega sõitma. Nõukogude inimesed ei usu imedesse, nad teevad ise imesid. Uus väetis teeb päris imet. Õpetajad kiitsid tublit piigat. Vabrikus töötab palju tublisid neiusid. Tublide piigade ja neiude käes edenes töö kiiresti. Linda tõi poest mannat, soodat ja sinet. Ema ostis hapusid õunu. Jüri sõnas: «Ma ei söö haput õuna.» Hapudest õuntest saab head kisselli. Ekskursandid külastasid Valgat ja Narvat.

9

Pioneerid imetlesid kõrget kaljut. Soomes on palju kaljusid. Paljudel kaljudel on teravad tipud. Kaks tublit ja südi neiut seadsid tare kiiresti korda. Nägin tänaval uut lillat autot. Lillasid autosid meie linnas ei ole. Uutel autodel on head vedrud. Laval tantsis rühm lillades kleitides piigasid polkat. Orkester mängis valsse ja polkasid. Õhtul mängisime malet, lotot või kabet. Kas te tunnete Lydia Koidula luulet ja proosat? Juunit ja juulit peetakse kõige soojemateks suvekuudeks. Seinal ripub mitu värvilist fotot. Fotonäitusel oli rohkesti värvilisi fotosid. Nendel fotodel on meie kosmonaudid. Kontrolli veel kord kassade poolt esitatud summade õigsust! Nõukogude riik kulutab haridusele suuri summasid. Uus koolimaja läks maksma ligi miljon rubla. Torm tegi metsas ja põllul palju kahju. Paljusid kahjusid ei saa rubladega hüvitada. Lapsed silitasid kirjut kiisut. Farmis oli palju kirjusid kanu. Kirjude (kirjute) kanade asemele muretseti valged, sest need munevad paremini. Õpetaja andis õpilastele kirjandi kirjutamiseks mitu teemat. Paljude teemade hulgast valisin teema «Ma ei usu imedesse». «Kaljuranna» kolhoosi klubi laval esinesid noored lauljannad ja tantsijannad. Kaks lauljannat esitasid vene rahvalaulu «Ketraja». Turistide hulgas oli venelannasid, eestlannasid, prantslannasid, sakslannasid ja neiusid ka noortest Aafrika riikidest. Kirjudes (kirjutes) kleitides piigad mängisid väga hästi balalaikat.

3. Aasta-, number- ja õpik-tüüpi sõnad.

10

Mihkel sai täna kaksteist aastat vanaks. Veel mõned aastad ja ta astub komsomoli. Aastaid on sul juba päris palju! Aastast aas-

tasse muutub nõukogude inimeste elu ikka paremaks. Paljude aastate eest oli siin kõrb, nüüd aga viljakad põllud. Kõrbet hakati niisutama. Kõrbesse kaevati kanalid. Nüüd lokkavad paljudes kõrbetes viljaväljad. Kesk-Aasias on palju kõrbeid. Stepis on rohkesti viljakat maad. Julgete päralt on tulevik. Kõik kiitsid vahvat ja julget pioneeri. Oleme uhked julgetele, töökatele ja vahvatele nõukogude noortele, kes ei põlga rasket tööd. Kuulasime loengut lennust kosmosesse. Igal reedel on kultuurimajas loeng. Loengut tuleb kuulama palju rahvast. Asulasse ehitatakse sööklat ja veskit. Vili viidi veskisse. Veskites töötavad uued masinad. Sööklaid kasutavad iga päev tuhanded inimesed. Lapsed läksid kooli sööklasse kokkasid abistama. Tee ääres on mitu kausjat orgu. Kausjate orgude põhjas sinavad järved. Võistluse võitjaid autasustati diplomitega. Võitjad saabusid Tartust tagasi. Homme sõidavad nad Pärnusse. Võitjate fotod ilmusid paljudes ajalehtedes. Töökast ja ausast inimesest peavad kõik lugu. Jääge alati ausateks ja töökateks! Vanasti oli ka Eesti jõgedes pärlikarpe. Igal aastal koguti suur hulk ilusaid pärleid. Tuul keerutab tuhkjat liiva. Meie rajoonis on mitu väga jõukat kolhoosi. Ajalehes «Harju Elu» ilmus huvitav kirjutus meie rajooni jõukatest kolhoosidest. Päev kaldus õhtusse. Väike Laine heitis voodisse. «Poisid,» ütles klassijuhataja Mihklile ja Peetrile, «ärge pistke käsi taskusse (tasku)!»

11

Aavo kingad on kaks numbrit suuremad kui Mare omad. Gaasivabrikul on kõrged korstnad. Töölised parandavad korstnat. Korstnatest tõuseb hallikat suitsu. Maakauplusse saadeti tuhat kilogrammi suhkrut, köömneid, kümme mantlit, mitu komplekti jalgrattalaagreid, mööblit, pesupulbrit, nuge, kahvleid, vaagnaid ja palju muud kaupa. Kool tellis töökojast neli tahvlit, kaks tuletõrjeredelit ja mitu klambrit redelite kinnitamiseks. Kahvlit hoia vasakus, nuga aga paremas käes! Mõõdulindile on märgitud millimeetrid, sentimeetrid ja detsimeetrid. Peeter hüppas kaugust ligi kuus meetrit. Õpetaja kiitis Kaarlit, Mihklit ja Peetrit. «Mitu kilomeetrit on Tartust Pärnusse?» küsis autojuht. Kolhoos ehitab suurt keldrit. Kartulid ja juurvili viidi keldrisse. Vaagnatel on kuumi kukleid ja suhkruga kaetud kringleid. Võta veel tükk kringlit! Maitse kuklit ka! Kolhoosnikud rajavad uusi kopleid. Kari aeti koplisse. Koplites kasvab mahlakas ädal. Kopli taga on tänavu palju pähkleid. Vapratele meestele pole ükski koorem raske. Siia veetakse koormate kaupa ehitusmaterjali. Ehitusel töötab mitu tublit maalrit. Turistid pakkisid asjad kohvritesse. Kaarel tassib rasket kohvrit. Pane nõud kohvrisse! Laev hiivas ankru ja sõitis merele. Suurel laeval on mitu ankrut. Hea lehm annab päevas kuni 30 liitrit piima. Suvel puhkavad pioneerid pioneerilaagrites (-laagreis). Meie kuulsat kangrut tunneb kogu maa. Mõldrid ja meistrid vahe-

tasid töökogemusi. Veskisse vajatakse kogenud möldrit ja meistrit. Sepp parandab vankrit. Kotid tõsteti vankritele. Istu ka sina vankrisse! «Pane noad ja kahvlid sahtlisse!» käskis ema Peetrit. Pioneerid läksid laagrisse.

12

Kirjuta harjutus vihikusse! Ostsin mitu õpikut, kaks vihikut ja kaustikut. Pane õpikutele, vihikutele ja kaustikutele paber ümber! Raamatukogus on rohkesti mitmesuguseid raamatuid. Armastage raamatut, tarkuse allikat! Portfell raamatute ja vihikutega on sahtlis. Mitu tragi ja usinat poissi tõttas kaluritele appi. Lapsed ootavad ilusat kevadet ja sooja suve. Oktoobripühade puhul autasustati kalureid, kaevureid, treialeid ja teisi eesrindlasi. Töölised tõttavad vabrikusse. Tehases töötab mitu tublit treialit. Pioneerid olid laagris ligi kolm nädalat. Kiiresti mööduvad nädalad, kuud ja aastad. Mihkel on kaksteist aastat, neli kuud ja kolm nädalat vana. Nõukogude sadamatest (sadamaist) väljuvad laevad kaugetele meredele. Suure Isamaasõja lahingutes (lahinguis) kaitses Nõukogude armee vapralt Nõukogudemaad röövvallutajate vastu. 1945. a. kevadel lõpetasid fašistid mõttetu ja asjatu vastupanu ning alistusid. See toimus kaheksandal mail 1945. aastal. Kõik nõukogude inimesed tundsid võidu üle kirjeldamatut rõõmu. Au vapratele ja alistamatutele Nõukogude armee võitlejatele, kes päästsid oma kodumaa ja kogu Euroopa fašismist! Julgetest ja vapratest sõduritest (julgeist, vapraist, sõdureist) on kirjutatud palju raamatuid. Nõukogude inimesed suhtuvad raamatusse lugupidamise ja austusega. Pimedale ööle järgneb valge päev. Sügis oma pimedate öödega on möödunud. Aknast hoovab tuppa heledat valgust. Pärast kuuenda klassi lõpetamist viiakse meid üle seitsmendasse klassi. Direktor ütles: «Meie kooli kuuendates ja seitsmendates (kuuendais, seitsmendais) klassides on palju tublisid poisse ja tüdrukuid.» Tüdrukutele tehti ülesandeks fotod albumitesse (albumeisse) kleepida. Pioneeritoas on mitu albumit. Kleebi fotod albumisse! Kolhoosnikud võtavad kartuleid. «Meile näidati kartulit,» rääkis Mihkel koju jõudes, «mis oli niisama suur kui hästi kerkinud kukkel.» Täna puhub merelt jahedat tuult. Mitu tigedat koera ajasid taga väledat jänkut. Tihedas kuusikus on mitu kõrget sipelgapesa. Ärge lõhkuge sipelgate pesi! Jälgisime vilkalt askeldavat sipelgat. Koplis on sada vasikat.

13

Teeninduskombinaat vajab kahte kangrut, rätsepaid, maalrit ja treialeid. Maaler puhastab pintslit. Hulk kolhoosnikuid (kolhoosnikke) kogunes rahvamajja. Meie koolis kasutatakse vihikute katteks rohekat paberit. Kevaditi rõkkavad metsad ööbikute, lepa-

lindude ja teistegi laulikute laulust. Siin on ilusaid kaasikuid, tihedaid kuusikuid ja uhkeid männikuid. Töölisasulasse ehitatakse veskit, sööklat ja jääkeldrit. Pikkadel sügisõhtutel korraldatakse talguid. Reedeti oli sööklas rohkesti sööjaid, sest sel päeval kogunes rajoonikeskusse palju kolhoosnikuid. Heitsin asemele ja uinusin kohe. Vanaisa silub habet ja alustab muinasjuttu kavalast harakast. Nõukogude kalalaevad püüavad Atlandi ookeanil heeringat. Tünnid heeringatega saadeti kauplustesse. Ostsin apteegist kaks rulli sidet. Kuuris on kümme labidat ja reha. Jäme pakk nõuab jämedat kiilu. Kes kibedat ei kannata, see magusat ei lõika. Auto on varustatud jalg- ja käsipiduritega. Uus seinakell oli peale tavalise kahe osuti varustatud ka veel sekundiosutiga. Sepikotta vajati uusi alaseid. Kolhoosnikud ja mehhanisaatorid remondivad ekskavaatorit ja traktorit. Elektrik parandab kaablit. Täna vaatame televiisorit. Tartu televisioonimasti kõrgus on ligi kakssada meetrit. Jõe ääres istusid kaks nukrat poissi. «Sa pead reeglit veel kordama!» ütles õpetaja. Meie kolhooside põldudel kasvatatakse kümnete hektarite kaupa kanepit, lina, kartuleid, porgandeid ja muid põllumajanduslikke produkte. Püüdke vältida asjatut tööd! Agitaatorid vaatasid albumeid, mis saadeti Nõukogude Armeeniast. Kaheksanda klassi õpilased peavad kevadel sooritama neli eksamit. Istungitel arutati mitut valusat küsimust.

4. Tütar-, hammas-, mõte- ja liige-tüüpi sõnad.

14

Kodumaa ei unusta oma vapraid tütreid ja poegi. Tütar kudus emale naistepäevaks sooja kampsuni. Siit perest läheb tänavu kooli kaks tütart. Tragidel tütardel oli käsil akende pesemine. Meie klassil on kolm akent. Pange akendele (aknaile) uued katted! Muusikaringis õppisime mängima kannelt. Kanneldel mängisid juba muistsed eestlasedki. Süüdake küünlad! Kui kaunis oli näärikuusk paljude küünalde säras! Vemmaldega varustatud talupojad tungisid mõisa. Mõisnikud kartsid talupoegade vemblaid. Tungalde ähmane kuma valgustas ümbrust. Mees süütas tungla ja keerutas tungalt kõrgel pea kohal. Ema kinkis tütrele läikivate pannaldega kingad. Vöö kinnitati hõbedase pandlaga. Aias tehakse peenraid. Lapsed külvasid peenardele (peenraile) seemneid. Tüdruk rohib peenart. Kolhoosnikud külvavad tatart. Tatrast saab maitsvat putru. Lisa supile pipart ja soola! Samblast kerkisid kärbseseente punased kübarad. Seinapragudesse topitakse sammalt või takku. Uss puges samblasse. Sõstrapõõsaste vahel on mitu pikka peenart. Sõstardest saab head mahla. Kooliaias valmivad mustad ja punased sõstrad. Kesal õitsevad karikakrad. Tüdrukud punuvad karikakardest pärga. «Hoia mulle pöialt!» öeldakse sõbrale, kui midagi

rasket ees seisab. Lapse väike käeke nagu kadus onu suurde kämblasse. Kooli keskkütteruumis on kaks katelt. Katlaid köetakse kivisöega. Sigala köögi suurtes kateldes (katlais) keevad kartulid. Vesi valati katlasse.

15

Pese oma hambaid pasta või pulbriga! Hammaste eest tuleb hästi hoolitseda. Arst ravib haiget hammast. Toomas puhastab saapaid. «Toomas,» hüüdis Urmas, «su saabas on ju katki!» Laine kudus õele kirjud kindad. Valli nõelub kinnast. Peeter tegi kirvele uue varre. Juhan käiab kirvest. Urmas viib ratta sepa juurde. Sepp parandab Urma ratast. Poisid sõidavad jalgrattaga kooli. Vilgas orav hüppab oksalt oksale. Andsime vilkale oravale pähkleid. Kolhoosnikud külvavad rukist. Rukkipõldu hariti ja väetati hästi. Põllul lokkab kõrge rukis. Rukkis laulis rukkirääk oma lõputut lugu. Rukkipõllu ääres on lammaste koppel. Koplis oli üle saja lamba. Lammastest (lambaist) saab kolhoos palju tulu. Soos mätastel kasvavad jõhvikad. Mõni mätas lausa punab jõhvikaist (jõhvikatest). Hüppame mättalt mättale ja nopime marju. Turbarabas töötavad masinad. Masinad kaevavad turvast. Autod turbaga vuravad kolhooside ja sovhooside lautade poole. «Rahva Võidu» kolhoos külvas tänavu kümme hektarit hernest. Ostsin kauplusest kaks kilo herneid. Kooli pargis kasvab mitu pehmete okastega kuuske. Männil on pikad, kuusel aga lühikesed okkad. Suvel soojaga sigineb palju kärbseid. Kärbes levitab haigusi. Pange akna ette marli või võrk, et kärbsed tuppa ei pääseks! Vana Tallinna kitsastel tänavatel (tänavail) on autodel raske sõita. Uutes elamurajoonides ei ole kitsaid tänavaid. Võtsin ketta ja läksin staadionile ketast heitma. Kes on Eesti NSV parim kettaheitja? Vaikselt langeb pehmeid helbeid külmunud maapinnale. Vaatasime lumehelveste lendu. Hoolsate traktoristide kohta ilmus pikem kirjutus ajalehes «Rahva Hääl». Hoolast (hoolsat) inimest austavad kõik. Sinu üllast tegu ei saa kunagi unustada. Lapsed õnnitlesid oma armast (armsat) ema sünnipäeva puhul. Tänavalt kostis uljast laulu.

16

Iga leiutise aluseks on mingi julge mõte. Noorte pead on täis julgeid mõtteid. Iga mõte kutsub esile uue mõtte. Pea oli tulvil julgetest mõtetest (mõtteist). Töölised õppisid uusi töövõtteid. Siin saab uut võtet edukalt kasutada. Uued töövõtted võimaldavad kiiremini ja paremini töötada. Autojuht valas akusse värsket hapet. Kange happega tuleb olla ettevaatlik. Väike rike võib suure masina seisma panna. Masinist kõrvaldas rikke ja jätkas tööd. Kolhoosnikud viisid äkked sepikotta. Sepikojas on mitu äket. Sepp parandab

äkkeid. Traktor sõitis äketega põllule. Vedur andis vagunile tugeva tõuke. Saadud tõuge pani vaguni liikuma. Ootasime häid teateid. Kõik rõõmustasid hea teate üle. Heade teadete üle tuntakse alati rõõmu. Hüppaja sooritas ilusa hüppe. Sportlane asus sooritama hüpet. See oli tõesti hea hüpe. Hüpped olid kiired ja täpsed. Kiirete hüpetega kadus jänes üle kraavi. Meisterlikult ületas jooksja kõik tõkked. Me ei karda ühtki tõket. Tulime tõkkejooksus ja hüpetes esikohale. Julgus aitab ületada tõkkeid. Pioneer peab oskama kiiresti lõket süüdata. Lõkete kuma paistis kaugele. Matkavad pioneerid istusid lõkke äärde puhkama. Lahkudes tuleb lõke alati kustutada. Laud kaeti punasest kalevist kattega. Koormat katab presendist kate. Varsti saabub kevad ja veed vabanevad jääkattest. Kalda äärest kostab lainete laksumist. Lavad kaeti õlgedest katetega. Varsti algab saade noortele. Kas oled kuulnud seda saadet? Saated toimuvad igal õhtupoolikul. Mul on kombeks kuulata kõiki noortesaateid. Tutvusime muistsete eestlaste pulmakommetega. Otsisin õpikust näidet koma tarvitamise kohta. Leidsin päris palju näiteid. Nende näidete järgi asusingi kirjutama harjutust. Hiljuti ilmusid Puškini teoste uued tõlked. Milline tõlge on kõige parem? Viimase tõlkega võib täiesti rahule jääda. Vene kirjanduse paremik on eesti lugejale tõlgete kaudu kättesaadav.

17

Anton on noorte naturalistide ringi liige. Kõik õpilased on mõne ringi liikmed. Tehnikaringil on rohkem kui sada liiget. Spordiühingu «Noorus» liikmetele (liikmeile) anti uued liikmepiletid. Uute liikmetega hakkab töötama treener Ago Nõmmik. Toomal on tugevad randmed. Hüppamisel vigastas Urmas oma parema käe rannet. Elektrik parandas juhet. Juhtmed kinnitati postide külge. Juhtmetesse lasti elektrivool. Ära puutu isoleerimata elektrijuhtmeid! Kas oled lugenud muinasjuttu «Kuidas seitse rätsepat Türgi sõtta läksid»? Õpetaja küsis täna seitset õpilast. Seitsmele tublile pioneerile avaldati kiitust. Asulasse ehitatakse mitmekorruselist elamut. Mitut töölist premeeriti eeskujuliku töö eest. Mitmetes (mitmeis) majades on gaasipliidid. Näärivaheajani pole enam kümmet päevagi. Koolivaheaeg kestab üle kümne päeva. Laulupeol esinenud lauljate hulk ulatub kümnetesse (kümneisse) tuhandeisse. Leningradi linn asub Neeva jõe suudmes. Juba mitmendat nädalat puhastatakse Pirita jõe ummistunud suuet. Paljud linnad on ehitatud jõgede suudmetesse (suudmeisse). «Andmed võistluse tulemuste kohta,» ütles kehalise kasvatuse õpetaja, «avaldatakse ajalehtedes.» Paljudest andmetest (andmeist) tuleb leida keskmine. Nende porgandiseemnete idanemisprotsent on ligi 95. Külvake ainult head seemet! Kotid seemnetega viidi põllule. Mitu hoolast (hoolsat) traktoristi hakkasid seemet külvama.

5. Number- ja tütar-tüüpi sõnade kordamine.

18

Kooli töötuppa toodi mitu uut höövlit, kaks pintslit, naaskleid ja neli liitrit värnitsat. Laos oli kümme pundart köit ja kaks ankrut. Kooperatiivi toodi kolm kotti suhkrut, pipart, ligi sada meetrit riiet, uut mööblit, kitti akende kittimiseks ja palju muud kaupa. Vana Mihkel mängis kannelt ja ümises omaette mingit nukrat lauluviisi. Töölised parandasid vabriku kõrget korstnat ja remontisid katelt. Korstnate, katelde ja keldrite remont lõpetati ennetähtaegselt. Käisime muuseumis imetlemas kuulsate vene meistrite maale. Kolhoos külvas mitu hektarit tatart. Akende all peenardel õitsesid esimesed kevadlilled. Esimese klassi õpilased õppisid numbrite kirjutamist. Tütarde vilkad sõrmed punusid karikakardest pärga. Ostsime mitu poognat värvilist paberit klassi kaunistamiseks. Nõukogude teadlased õpivad tundma igijääga kaetud lõunamandrit. Kartulid laaditi vankritele ja autodele ning veeti keldritesse (keldreisse). Kolhoos ehitas uut keldrit, sest keldritest tunti suurt puudust. Vanasti kasutati pikkusmõõduna küünart, nüüd aga meetrit. Naaber sügas kukalt, kohendas pannalt ja hakkas siis sneprit parandama. Ära vana pastelt enne ära viska, kui uus käes on!

19

Paljude tungalde valgel liikus rongkäik Suures Isamaasõjas langenute vennaskalmistule. Õhtuti armastasid töölised istuda pinkidel paplite ja vahtrate all ning vahetada mõtteid mitmesuguste tähtsate küsimuste üle. Hüüdsime appi meistrit ja tema tütart, kes parajasti mööda läksid. Traktorist vigastas traktorit käivitades põialt. Kalapüük västardega on röövpüük ja seepärast rangelt keelatud. Töökoda vajab kangrut, polikliinik aga velskrit. Talitaja vehkles vemblaga ja kärsakandjad jooksid rukkist välja, sest nad kartsid vemmalt. Plekitööstus «Norma» alustas uut liiki ämbrite tootmist. Linakupardest puhastatakse välja seemned, millest toodetakse kõrgeväärtuslikku õli ja värnitsat. Akende taga möllas sügisene maru. Põhjapõdrad toituvad talvel mitmesugustest sammaldest ja samblikkudest. Peenardel ei tohi kasvada umbrohtu, sest see kahjustab kultuurtaimi. Nendele vanadele tahvlitele ei saa enam kirjutada. Hiljuti näidati meile filmi Lõuna-Ameerika džunglitest ja selle elanikest. Mihkel ostis poest suhkrut, pipart, pesupulbrit ja kolm küünalt. Noppisime kooliaiast viis ämbrit sõstraid. Ämbrid sõstardega viisime internaadi keldrisse. Käisime vana suitsutare madalates kambrites. Tillukestest akendest langes ruumi vähe valgust. Nägime kambrit, kus polnud ühtki akent. Niisugustes korstnateta taredes pidid muistsel ajal elama meie esivanemad.

20

Pane kingad jalga ning mantel selga ja tule õue! Mikk asetas jala pedaalile, hüppas jalgrattale ja sõitis sepa juurde. Autojuht kasutab sõidu ajal ka jalgu. Siduri- ja gaasipedaali liigutab ta jalgadega. Kolhoosis töötab mitu seppa. Sepad töötavad sepikojas (sepapajas). Šeffide auto seisab sepikoja ees. Kolhoosnikud armastavad oma tublisid seppi. Sepad panevad raua tulle. Sepp taob rauda. Ott ja Jass tahavad õppida seppadeks. Pärast tööd lähevad sepad duši alla, et võtta sooja dušši. Sepikoja juures kasvab mitu pikka leppa. Ühe pika lepa latv ulatub üle sepikoja katuse. Pikast lepast saab hea lati. Kopli taga kasvab palju pikki leppi. Teeme koplile lattidest aia ümber. Kolhoosnikud tõid mitu koormat latte. Lipp kinnitati pika lati külge. Pioneerid kannavad punast lippu. Pioneerirätt on osake punasest lipust. Pange rätid kaela! Igal pioneerirätil on kolm nurka. Punaste lippude lehvides liikus rongkäik mööda tänavat. Igal pool on lipud ja loosungid. Orkester mängis tušši. «Pange asjad kottidesse,» ütles pioneerijuht, «võtke kotid selga ja asuge teele!» Kas seep ja käterätt on juba seljakotis? Enn võttis karbi ja pani seebi karpi. Poiss pistis seebi ja käteräti seljakotti. Asusime teele juba enne koitu. Kanad ärkavad koos koiduga. «Vihm kaotab küll põua jäljed,» ütles agronoom, «aga põud ei kaota vihma jälgi.» Tee lookles põldude vahel. Kolhoosnikud ruttavad põllule. Põldu on vaja hästi väetada. Sellele põllule külvati maisi. Teadlased jutustasid pioneeridele huvitavatest retkedest Siberi taigasse. Jõudsime pikalt retkelt tagasi koju. Lennuk kadus pilvedesse. Sel hetkel tõusis tuul ja puhus pilved laiali. Puhkehetkedel mängime palli.

21

Õhus on tunda juba kevadet. Kevadine õhk on soe ja mahe. Läheme õue värsket õhku hingama! Ilmad muutuvad soojaks ja puud lähevad lehte. Haaval on päris ümmargused lehed. Kingul kasvab vana haab. Tuul sahistab haabade lehtedes. Kinke ja põlde katab noor rohi. Reet ruttab poodi. Poes on palju kaupa. Reet ostab tinti, tušši, sulgi ja paki paberit. Suled ja tindipott on sahtlis. Klassis on kümme pinki. Õpilased lähevad klassidesse ja istuvad pinkidesse. Igas pingis istub kaks õpilast. Reeda pinginaaber Katrin toob kriiti. Kriidiga kirjutame tahvlile. Võta lapp, Enn, ja pühi tahvel lapiga puhtaks! Me peseme ja pühime oma klassi ise. Korrapidajad pühivad laudadelt, pinkidelt, toolidelt ja kappidelt tolmu. Klassis ripub NSV Liidu kaart. Tooge kaardid ja pildid klassi! Leia kaardilt liiduvabariikide pealinnad! Koolis on palju kaarte ja pilte. Kaartide ja piltide abil me õpime geograafiat. Pärast tunde

koguneme saali. Orkester mängib hoogsat marssi. Marsi saatel tulevad võimlejad lavale. Kuuenda rühma pioneerid tantsivad «Viru valssi». Valsile järgnevad laulud. Orkester esitab marsse ja valsse. Meile meeldivad valsid ja marsid. Valgetes pluusides pioneerid esitavad laulu «Olgu jääv meile päike». Enna triigib pluusi. Too kööki puid! Anne askeldab köögis. Tüdruk pühib pliiti. Pane kann pliidile ja keeda kohvi! Anne võtab kapist paki kohvi. Kohv keeb pliidil. Vala kohv tassidesse! Kõik joovad kohvi. Võta mapp ja rutta kooli! Dokumendid pandi mappi. Mapid on kapis. Uuel maanteel ei ole ühtki kurvi. Vanal teel on palju kurve. Enne raudteed on väga järsk kurv. Jämedat kotti ei nõeluta siidiga.

22

Hea sõber on kallim kui kuld. Sõpra ära vali mitte sõnade, vaid tegude järgi! Meil on sõpru kõikides maades. Saatsime oma Moskva sõpradele pika kirja. Sõpradeks saime me Artekis. Kolhoosnikud külvavad otra. Odrast saab tangu ja kruupe. Tänavu saadi viis tonni otri. Kruupidest keedetakse putru. Puder podiseb pliidil. Põder on uhke loom. Metsades on rohkesti põtru. Alles hiljuti nägime maantee ääres kaht põtra. Jahimehed hoolitsevad põtrade eest. Nad varuvad põtradele talveks heina. Teder istub puu otsas ja kudrutab. Kevadel kogunevad tedred metsalagendikele. Mõnikord on koos mitukümmend tetre. Tedrekuked lähevad isegi kaklema. Koger on vähenõudlik kala. Paljud kolhoosid kasvatavad kokri tiikides. Kogred elavad hästi ka akvaariumis. Kelle kord on täna kokredele toitu anda? Sepad seavad adrad korda, et kolhoosnikud saaksid atradega põllule minna. Sepikoja juures on hulk atru. «Sellele adrale tuleb panna uus tera,» ütles sepp. Nüüd on aega atra seada! Pane padjale puhas püür ümber! Internaadis on igal õpilasel kaks patja. Ära neid sulgi padjaks tee, mis veel taeva all lendavad! «Kas te teate,» küsis insener õpilastelt, «kuidas valmistatakse lupja?» Autod lubjaga jõudsid ehituse juurde. Silikaatkive tehakse lubjast ja liivast. Poisid panid lodjale suure purje ja purjetasid merele. Pärast sõitu tõmmati lodi kaldale kuivama. Kalurid tõrvavad lotja. Tuul paisutab purjesid. Vali tuul puhub purje pingule. Puri paisub tuules. Suur aurik ei karda valju tuult, purjelaev aga küll. Homseks on oodata valje tuuli.

23

Klassis on kolm rida pinke. Ott ja Kusti istuvad teises reas. Kolmandas reas on kuus tüdrukut. Pioneerid rivistusid kahte ritta. Juba kaugelt paistavad Mustamäe majade sirged read. Tore on vaadata noorte õunapuude sirgeid ridu. Pioneerid marssisid sirgetes ridades üle Võidu väljaku. Reaskülvajad sõidavad põllule. Täna külvatakse uba. Oad sisaldavad rohkesti valku. Tragid tüdrukud

korrastavad tuba. Pühi toa põrand puhtaks! Kõikides tubades on moodne mööbel. Eedi koputas ja astus tuppa. Jüri palus luba kinno minna. Ta sai loa võtta õde ka kaasa. Endel õpetab õdedele matemaatikat. Ilmar kinkis õele albumi. Indrek teritab oma uut nuga. Indreku noal on hea vahe tera. Lehte peseb nuge ja kahvleid. Kooperatiiv ehitab suurt ladu. Kaup viidi lattu. Laos on palju kaupa. Revidendid kontrollisid ladusid ja kauplusi. Kaup saadetakse ladudest kauplustesse. Õpetaja käskis homseks kirjandite vead ära parandada. Õpetaja ütles: «Aime kontrolltöös polnud ühtki viga.» Tartust Pärnusse on pisut vähem kui kakssada kilomeetrit. Selles kuus kudusid kangrud sadu meetreid riiet. «Partisani» kolhoosi sissetulek ulatub tänavu sadadesse tuhandetesse rubladesse. Kolhoosnikud teenisid üle saja rubla kuus. «Tõsta pada pliidile,» õpetas õde venda, «pane kartulid patta ja keeda pehmeks!» Pajad ja pannid on sahvris. Nõukogude arstid võitlevad edukalt mitmesuguste tõbede ja haiguste vastu. Meie apteekides on arstimeid peaaegu iga tõve vastu. Vanasti viisid katk, rõuged ja muud tõved hauda sadu tuhandeid inimesi. Nõukogudemaal sääraseid tõbesid enam ei tunta. Mis tõde, see tõuseb, mis vale, see vajub. «Tõe põhi on kindel,» ütles vanaisa. Teadlased avastavad uusi tõdesid.

24

Kolhoosis oli poiste tööks õunte, pirnide, ploomide ja kirsside pakkimine kastidesse. Kastid löödi naeltega kinni. Kirsid on isuäratavalt punased ja mahlakad. Rukis köidetakse vihkudesse, vihud tõstetakse hakkidesse. Viljakotid veeti autodega aitadesse. Igasse aita mahub üle kümne tonni vilja. Pioneerid said loa minna ekskursioonile trükikotta «Punane Täht». Nõukogude inimesed kaevavad uusi jõgesid ja rajavad laevateid ka üle mägede. Kui tee tõusis mäkke, ronisime reelt maha. Mäel istusime uuesti regedele. Sooveed juhiti jõkke. Lõikasin oma uue noaga terve koo korvivitsu. Kevad kutsub adrad põllule ja linnud laulule. Kes adrast rikkust otsib, see pangu käsi külge! Ära usu hundi juttu! Hundil on need hullud jutud, karul kõned kavalad. Vägevate kuuskede ja mändide ladvad paindusid tugeva tormi käes. Muistsed saarlased sooritasid oma väikestel laevadel pikki retki kaugetele meredele. Puhkehetkedel ja pikkadel talveõhtutel jutustasid vanad meremehed oma kaugetest retkedest. Lauaplaadid kaeti heleda lakiga. Kivid tõstetakse raudplaatidele ja veetakse põldude äärde hunnikusse. Meie metsades elutseb põtru, tetresid, püüsid, hunte, karusid, mäkri, kährikkoeri, kitsi ja paljusid teisi linde ning loomi. Kevadõhtuil andsid konnad lompides ja loikudes kontserti. Nõukogude Eesti jõgedes ja järvedes leidub vähke. Poisid käisid suvel vähil ja kalal. Maja ees pinkidel istus mitu eite ja taati ning puhus juttu. Aino sai emalt kaks kera musta lõnga ja hakkas kuduma pikki sukki. Isa ostis Otile paari uusi kingi. «Ära loe pimedas,» hoiatas ema

Peepu, «sest see rikub silmi!» Vesi pumbati jõest vaatidesse. Vaadid veeti põldudele, et kasta kurke, peete, naereid ja hübriidkaalikaid. Tänavu pesitses vana torni tipus kaks kurge. Sageli imetlesid lapsed nende pikki jalgu ja nokki. Salkkond kütte läks noorte hurtadega jahile. Külanõukogu ukse ees lehvib pika varda otsas punalipp.

7. Maastik-tüüpi sõnad.

25

Lõuna-Eesti maastik on künklik. Libisesime suuskadel üle künkliku maastiku. Selles piirkonnas on palju künklikke maastikke. Võtke lugemikud ja lugege läbi Kreutzwaldi elulugu! Jakob Tamme valmi «Punik» leiate VI klassi lugemikust. «Lapsed, pange lugemikkudele (lugemikele) puhas paber ümber!» käskis õpetaja. Laual on mitu lugemikku. Ära joonista lugemikku (lugemikusse)! Pakid lugemikkudega (lugemikega) jõudsid kauplustesse. Meie rühma šefiks on X klassi kommunistlikud noored. X klassis on palju tublisid kommunistlikke noori. Ka VI klassis on kaks kommunistlikku noort. Kommunistlike (kommunistlikkude) noorte kätega on üles haritud tuhandeid hektareid uudismaad. Au meie kangelaslikkudele (kangelaslikele) kosmonautidele, kes vallutavad kosmoseavarusi! Nõukogude armee kangelaslikud võitlejad kaitsevad nõukogude inimeste rahulikku loovat tööd. Igal pool on eesrindlikke töötajate kollektiive, kes taotlevad kommunistliku töö kollektiivi nimetust. Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik kuulub ühe liiduvabariigina Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vennalikku perre. Kommunistliku Partei juhtimisel ehitab nõukogude rahvas õnnelikku tulevikku — kommunistlikku ühiskonda. Meie armastame oma Kommunistlikku Parteid. Paljud Nõukogude Eesti vabrikud on sotsialistlikus võistluses Läti NSV tehastega. Kunagi oli NSV Liit ainus sotsialistlik riik maailmas, nüüd aga on tekkinud terve sotsialistlike (sotsialistlikkude) riikide leer. Sotsialistlikke riike on nii Euroopas kui ka Aasias. Nõukogude Liidul on kaubavahetus kõigi sotsialistlike (sotsialistlikkude) kui ka suurema osa kapitalistlike (kapitalistlikkude) riikidega. Rahulikus majanduslikus võistluses kapitalismiga jääb võitjaks sotsialism. Sõbralikud suhted ja rahulik koostöö kõigi rahvastega aitavad kindlustada rahu. Meie tee viib õnnelikku homsesse — kommunismi. Mingem mööda leninlikku teed vastu õnnelikule tulevikule!

26

Hiljuti ilmus eestikeelses tõlkes valimik Lermontovi luuletusi. Kas oled lugenud seda valimikku? Kolhoosi aednikku ja aedniku abilist premeeriti eesrindliku töö eest. Pioneer võttis märkmiku ja

kirjutas midagi märkmikku. Tänati sõbralikke kolhoosnikuid (kolhoosnikke) hea vastuvõtu eest. Tuletõrje kaitseb kodanike (kodanikkude) vara. Ametiühing korraldas oma liikmete lastele rikkaliku nääripuu. Koolimaja ümber kasvab mitu okslikku mändi. Näitusel oli mitu noore kunstniku meisterlikku maali. Õpilased rajasid kooli juurde korraliku staadioni. Raske ja hädaohtliku ülesande täitmiseks otsiti vabatahtlikke. Universaalkaupluses müüakse kõiki vajalikke kaupu. Auklikule teele veeti liiva. Õpetaja küsis: «Kas kõik oskavad peast tähestikku?» Laps külmetas ja on nüüd kopsupõletikus. Kaks kolmandikku ja kaks kuuendikku moodustavad kokku ühe terve. Arglik jänes pages kiiresti põõsastikku. Okslikest (okslikkudest) laudadest ei saa korralikke suuski. Vabrikute lähedale piklikkudele (piklikele) küngastele ehitatakse töölistele uusi elumaju. Eesrindlikkudele (eesrindlikele) kolhoosnikutele anti luba osa võtta Rahvamajanduse Saavutuste Näitusest. Auto kapsaistikutega anti aednikkude (aednike) hoole alla. Rahvatantsijad olid rõivastatud rikkalikkude (rikkalike) kaunistustega pihikutesse ja triibulistesse seelikutesse. Ei ole aus kasutada millegi saavutamiseks kõverikke teid. Igal aastal suureneb elanikkonnale vajalike kaupade toodang. Kauplused varustavad elanikkonda kõige vajalikuga. Kauplused arvestavad tarbijaskonna soove. Koolide direktorid kutsuti rajooni haridusosakonda. Paide Rajooni TSN Täitevkomitee Haridusosakonnas toimus direktorite nõupidamine. Madalrõhkkond liikus läänest itta. Mitu perekonda kolis hiljuti uude majja. Meie elame sotsialistlikus ühiskonnas. Nõukogudemaal on üles ehitatud sotsialistlik ühiskond, nüüd aga oleme asunud kommunistliku ühiskonna rajamisele.

8. Maastik- ja õpik-tüüpi sõnade kordamine.

27

Kui olime tunginud läbi tihniku ja madala võsastiku, märkasime helkivat merd ja kõrget pankrannikut. Kohalike (kohalikkude) elanike (elanikkude) jutu järgi on siit raske mere äärde pääseda. Silmapiiril märkasime aurikute karavani, mis suundus Leningradi poole. «Vabrikusse ei lubata kõrvalisi isikuid,» teatas väravavaht. Paljude eesrindlikkude (eesrindlike) vabrikute töölistele on antud kommunistliku töö kollektiivi austav nimetus. Autokumme valmistatakse kunstlikust kautšukist, sest see on odavam ja vastupidavam kui looduslik.

Õpilased vajavad vihikuid, lugemikke ja õpikuid. Pakid vihikute, lugemikkude (lugemike) ja õpikutega saadeti kauplustesse. Keetmata vees võib leiduda ohtlikke pisikuid. Siinsetel lagendikkudel (lagendikel) on lepikuid, kaasikuid, sarapikke ja männikuid. Kuusikutes võib mõnikord näha arglikku käblikut. «Kui ma hom-

mikul kooli tulin,» rääkis Viia, «kuulsin lepikust ööbikute laksutamist.» Nägime nõmmel kartlikku sisalikku ja rästikut, kes kiiresti kanarbikku (kanarbikusse) kadusid. Karud ja hundid elutsevad tihnikutes ja võsastikkudes (võsastikes). Heeringad anti lauale piklikkudel (piklikel) taldrikutel. Ootasime pikisilmi hommikut, et minna vaatama laevastikku, mis seisis ranniku lähedal. Talvel kanname villaseid käpikuid või sõrmikuid. Kes minevikku ei mäleta, see elab tulevikuta. Lootsikut juhtisid kaks pikkades säärikutes habemikku. Kirjad pandi ümbrikutesse (ümbrikesse, ümbrikkudesse) ja saadeti kaugetele sõpradele. Ostsin neli ümbrikut (ümbrikku) ja kaks marki. Kaupluses müüdi kolhoosnikutele (kolhoosnikele) kummisäärikuid, lüpsikuid ja muid vajalikke kaupu Sarapiku taga männikus õitses lillaõieline kanarbik. Jätkasime teekonda mööda auklikku teed, mis viis vanade tuulikute juurde. Kaadriosakonnas hoitakse iga töötaja isiklikku toimikut. Ekspeditsioonist osavõtjad ületasid ohtlikke kuristikke, läbisid põliseid tammikuid ja kuusikuid ning avastasid mitmeid väärtuslike loodusvarade leiukohti. Ajalehtedes avaldati teadaanne eelmise aasta riiklikkude (riiklike) plaanide täitmise kohta. Endistest kehvikutest ja keskmikkudest (keskmikest) on saanud tublid kolhoosnikud, kes oma visa ja kangelasliku tööga rajavad kommunistlikku ühiskonda.

9. Keel- ja uus-tüüpi sõnad.

28

Eesti keel on meie emakeel. Valdo oskab väga hästi vene keelt. Tõlgi need laused eesti keelest vene keelde! Eesti, soome ja ungari keel on tähtsamad soome-ugri keeled. Ahto isa asus õppima keeltekooli. Tooma vend õpib ülikoolis slaavi keeli. Eesti kirjanike teoseid on tõlgitud kõikidesse NSV Liidu rahvaste keeltesse. Urmale jäävad inglise keele sõnad hästi meelde. Pillid seati häälde ja orkester hakkas õppima uut marssi. Lauljad rühmitati häälte järgi. Õu rõkkas laste rõõmsatest häältest. «Jätke see asi minu hoolde,» sõnas Kaarel, «küll ma ajan kõik joonde!» Suur laas rõkkab lindude laulust. Lapsed läksid laande seenele. Meie laantes kasvab rohkesti söödavaid seeni. Leidsin kõrge männi alt kuus suurt seent. Alutaguse kandis on palju suuri laasi. Uutes suurtes majades on keskküte. Kuude uude majja pandi gaasipliidid. Vesi valati suurde tõrde ja tõrs kaeti kaanega. Pane tõrrele kaas peale! Valdur tegi tõrrele uut kaant. Suur katel ilma kaaneta? Talvel katab jõgesid ja järvi paks jääkaas. Ära pane pottide kaasi kuumale pliidile! Kassil on teravad küüned. Küünte abil saab kass kiiresti puu otsa ronida. Põidlaküüs on laiem teiste sõrmede küüntest. Juhan uuris oma nimetissõrme küünt, millele oli kukkunud paja raske kaas. Mille poolest erinevad sõnad «küüs» ja «küün»? Anu tunnistusel

oli viis viit. Viiu jalutas pargis ja ümises mingit lauluviisi. Soo ääres jalutasid peente säärtega kured. Silikaltsiidi valmistamiseks vajatakse lupja ja head peent liiva. Lääs on kaardil vasakul pool, ida aga paremal. Tuuled pöördusid läände ja ilm läks vihmale. Vanade puude õõntes pesitsevad linnud. Orav otsis puuõõnt, kuhu saaks elama asuda. Silo valmistamiseks kasutatakse maisi mahlakaid varsi, lehti ja tõlvikuid. Silo saab ka päevalillede vartest ja õitest. See arstim tuleb süstida veresoonde, et mõju oleks tugevam. Niidi asemel kasutasid kiviaegsed inimesed sooni ja sooli. Soontest tehti ka vibunööre.

29

Kuidas käsi käib? Tööinimeste kätega on loodud kõik rikkused ja hüved. Inimesel on ainult kaks kätt, aga neid juhib mõistus. Enne sööki peske käsi! Paul, pane müts pähe ja kindad kätte ning too vett! Tuliseid süsi on teiste kätega kerge kokku ajada. Olen seotud nagu käsist ja jalust (kätest, jalgadest). Haigele anti mett ja kuuma piima. Purk meega on kapis riiulil. Ükski töö ei määri käsi, ükski amet ei riku meest. Hõõguvatest sütest õhkus meeldivat soojust. Võta roop ja sega süsi! Mis on lüsi? Vanaisa parandab lütt. Hunt ehk susi on koerlaste sugukonda kuuluv kiskja. Kütid leidsid padrikust soe pesa. Rahvas on loonud sutest palju muinasjutte. Üks laev suundus itta, teine aga läände. Lennukid lendavad igasse ilmakaarde. Rahvamajast kostis noorte rõõmsaid hääli. Vihmavesi voolas suurde tõrde. Seentest saab keeta maitsvat leent. Poiste huulte ümber mängles rõõmus naeratus. Orkestrandid seadsid pillid häälde ja kontsert algas. «Kaja,» hoiatas isa, «ära mine õue paljaste käsivarte ja säärtega!» Tallimees pani hobused põllu äärde köide. Paljude taimede juurtest ja õitest saab valmistada ravimeid. Köite otsad tuleb kinni siduda peene nööriga, et need ei hargneks. Kes mulda ei künna, see kõrsi ei murra. Kõrtest kubu korjatakse. Maisipõllud jäeti noorte hoolde. See töö nõuab palju hoolt. «Pärast lõunat tuleb uus esi käsile võtta,» arvasid kaevurid. Masinad toimetati uude eesse (ette). «Millal sa ajad oma asjad joonde?» küsis õde Peetrilt. Õpetaja õpetas: «Kirjuta joontele, mitte aga joonte vahele!» Bioloogid korraldasid õppekäigu suurde laande, sest suurtes laantes leidub inimkäest veel puutumata loodust. Kanad magavad õrtel, haned aga maas heintel või kõrtel. Mitu perekonda kolis hiljuti uude suurde majja. «Lapsed,» õpetas ema, kõrvaldage mustus küünte alt!» Teatris «Ugala» lavastati A. Kitzbergi näidend «Tuulte pöörises». Noored, teie kätes on meie tulevik! Isade unistused on läinud täide.

30

Nõukogudemaal on naine võrdõiguslik mehega. Naise ja mehe võrdõiguslikkus on tagatud konstitutsiooniga. Naised võivad meil töötada igal elualal. Miljoneid naisi töötab mitmesugustel kutsealadel. Ühesuguse töö puhul on ka meeste ja naiste palk ühesugune. Paljudes kodanlikes maades makstakse naistele vähem palka kui meestele, kuigi nad teevad ühesugust tööd. O. Lutsu jutustus «Kevade» on huvitav teos. Lugesin hiljuti M. Gorki jutustust «Inimeste seas». Kas tunned E. Vilde teoseid? F. Tuglase teostest (teoseist) meeldib mulle eriti «Väike Illimar». Möödunud nädalal lugesin Lydia Koidula luuletusi ja jutustusi. Kõik esimese klassi õpilased viidi üle teise klassi. Vanaisa meenutas endisi raskeid aegu. Töölised parandavad katust. Tublisse töölisesse (töölisse) suhtuvad kõik lugupidamisega. Korraldasime matka talvisesse metsa. Talvises metsas nägime jäneseid, rebaseid ja vareseid. Õpilased andsid häid suulisi vastuseid. Neist vastustest (vastuseist) võisime järeldada, et õpilastel on head teadmised. Tänast vihmast päeva kasutasime uute teostega tutvumiseks. Kuulasime raadiost viimaseid hilisõhtusi uudiseid. Esimene lumi langeb vaikselt majade punastele katustele (punaseile katuseile). Ära kiida suve enne sügist! Kui mõnus on supelda lõunamaise mere soolastes voogudes! Prožektorid valgustasid öist taevast. Seinte katmiseks kasutati kolme meetri pikkusi ja kahe meetri laiusi puitplaate. Pikki sügisesi ja talviseid õhtuid kasutasid kolhoosnikud isetegevuse harrastamiseks. Ma ei taha lugeda seda üksluist ja igavat kirjutust. Töölised hindavad kõrgelt uusi kodumaiseid masinaid. Õppimisse (õppimisesse) tuleb suhtuda tõsiselt. Vigade parandusse (parandusesse) ei tohi jääda ühtki viga. Mis puutub lugemisse ja kirjutamisse (lugemisesse, kirjutamisesse), siis selle sai väike Aili varsti selgeks. Luist kala on halb süüa. Ain riietus laiade käistega karvasesse kasukasse. Koolis omandame uusi teadmisi ja oskusi. Heade teadmiste ja oskustega varustatud inimene on võitmatu. Saatsime oma kaugetele sõpradele palju tervisi (terviseid). Aed lausa uppus sirelite violetsetesse (violetseisse) õitesse.

31

Soist maad saab kuivendamisega parandada. Põldudel katsetatakse uut kodumaist traktorit. «Eesti rahvuseepost «Kalevipoeg» õpime lähemalt tundma VII klassis,» rääkis eesti keele õpetaja. Kas oled lugenud kreeka eeposi «Ilias» ja «Odüsseia»? Geograafia õppimiseks vajame atlasi ja gloobust. Kammimata juustega ei tohi teiste hulka tulla. Tantsijad pistsid juustesse (juukseisse) karikakra valge õie. Sõitsime omastele külla. Tore on koos omastega

vana-aasta õhtut veeta. Pioneeriaktiivile korraldatakse kursusi ja õppusi. Koondusel võeti vastu tähtsaid otsuseid. Raskuste ületamine nõuab sageli raudset tahtejõudu. Raskusi ei tohi karta. Siinne kliima on väga tervislik. Homne on alati eilsest parem. Meil on küllalt põhjusi sinu kaudseid süüdistusi mitte arvestada. Vooremaastikul on rohkesti piklikke järvi. Piklikkude (piklike) järvede kallastel kasvab valgetüvelisi kaski. Sügisene kunstinäitus kõneleb meie kunstnike loomingulistest saavutustest (loomingulisist saavutusist). Õppisime tundma tüüpsõnade olulisi tunnuseid. Põõsas oli täis pikergusi punaseid marju. Hirmutasin väikest jänest, kes sõi orast. Rätikule oli tikitud väikesi siniseid ja punaseid lillekesi ning kuldseid viljapäid. Eile nägin esimest lõokest ja mõni nädal hiljem ka pääsukest. Asjad pakiti väikesesse ümmargusesse (väikesse ümmargusse) kohvrisse. Üksluist soist maastikku ilustas vaid lillaõieline kanarbik. Endisesse (endisse) soosse külvatakse vilja. Töö tänaseks, jõud homseks. Obi jõele ehitatakse grandioosset paisu ja elektrijaama. Jõelt kostab langeva vee monotoonne mühin. Vene keele tundmise vajalikkust ei saa keegi eitada. Vastutulelikkus, sõbralikkus, edasipüüdlikkus ja seltsimehelikkus on hinnatavad omadused. Miitingust osavõtjad võtsid kõik sõnavõtud vastu tormiliste kiiduavaldustega. Kapitalistlike maade tööliste revolutsiooniline teadlikkus suureneb iga päevaga. Sotsialismi võit kogu maailmas on ajalooline paratamatus.

11. Ainsuse sisseütlev.

32

Kuust kuusse ja aastast aastasse kasvab nõukogude inimeste heaolu. Agronoom on kiindunud maasse ja põllutöösse. Sügisel langevad lehed puudelt maha. Läksime soosse (sohu) marjule. Kas sa õppisid luuletuse pähe? Võimleja riietus lillasse trikoosse. Energiline inimene ei jää kuskil hädasse (hätta). Pääsuke lipsas pesasse (pessa). Oktoobripühadeks sõitsid kolhoosnikud Võrusse (Võrru) oma šeffidele külla. Külasse (külla) ehitatakse uut rahvamaja. Astusime vanasse majja (majasse). Riputa mantel nagisse! Vana meremees suhtus meresse kui elavasse olendisse. Kalurid lasksid võrgud merre. Poiss oli kiindunud oma kodusse. Pärast tunde tõttame kohe koju. Puhasta haav, et mustus ei tungiks verre (veresse)! Õhtuti ruttavad inimesed teatrisse, kinno (kinosse) või klubisse. Pakkisime asjad kohvrisse, panime end soojalt riidesse, läksime sadamasse ja istusime paati. Esimestena jõudsid finišisse Riina ja Saima. Turistid läksid vanasse suitsutarre (-taresse) ja astusid kambrissegi. Valmistoodang viiakse lattu. Õpilased otsustasid: «Pärast kooli lõpetamist läheme mõnesse farmi või vabrikusse tootvale tööle.» Kaarel pani seebi pikergusse karpi, pistis

karbi ja pesu kotti ning läks sauna. Pioneerid ja külalised laskusid sõbralikusse vestlusesse (sõbralikku vestlusse). Tantsija riietus heledavärvilisse lühikesse (heledavärvilisesse lühikesesse) seelikusse ja kirjusse pluusi. Koolide direktorid kutsuti rajooni haridusosakonda. Lennukid suunduvad igasse ilmakaarde: kargesse põhja, sooja (soojasse) lõunasse, kaugesse itta (idasse) ja tuulisesse läände. Tallinlased astusid riialastega sotsialistlikku võistlusse (sotsialistlikusse võistlusesse). Külalised istusid esimesse (esimesesse) ja teise ritta. Minusse suhtutakse siin paremini kui mõnesse teisesse poisisse. Viimase sajandi jooksul on eesti keelde tulnud tohutu hulk uusi sõnu. Toomas võttis väikese Urma sülle ja viis ta tuppa. Panin kirja ümbrikku (ümbrikusse) ja lasksin postkasti. Puud läksid lehte ja aasad õide. Kaldapääsukesed teevad oma pesa vana liivaaugu kõrgesse kaldasse. Kleebi pildid albumisse! Haige tõsteti sanitaarautosse ja viidi haiglasse. Kalju pistis isalt saadud raha taskusse (tasku) ja ruttas sööklasse.

12. Ainsuse osastav ja de-mitmus.

33

Koolimaja ees kasvab mitu jämedat puud. Ööl on üheksa poega, päeval mitu mõtet. Pärast rasket päevatööd maitsevad hästi söök ja uni. Kaks kõva kivi ei jahvata kunagi head jahu. Ants vajab uut mantlit, ülikonda, mütsi, pluusi ja särki. Mitu tragi ja tublit poissi ning tüdrukut aitas kappi, diivanit ja muud mööblit tuppa kanda. Ema tänas oma hoolast (hoolsat) tütart ja silitas ta heledajuukselist pead. Vaatlesime mäslevat merd ja sellel liuglevat valget purje. Öösel oli sadanud tihedat lund. Doonorid annavad kaaskodanikele oma verd. Ema soovis pojale head und ja lahkus. Mitu kolhoosnikut (kolhoosnikku) puhastas uudismaad. Põhjast hakkas puhuma jäist tuult. Aino tellis klaasi teed, Virve aga eelistas kakaod. Ostsin kaks liitrit piima ja kümme muna. Aime peseb põrandat, pühib pliiti ning viib potid ja pannid sahvrisse. Noort taime peab korralikult kastma. Ülikonna valmistamiseks kulus kolm meetrit riiet. «Kui ma haige olin,» rääkis poiss, «pidin sisse võtma mitu lusikatäit mõru rohtu.» — «Ära pane teesse nii palju suhkrut!» ütles ema pojale. Kohtasin teel Malle ja Anut, kes läksid külastama oma tädi ja onu. Meie linnas on nüüd neli kino ja kaks teatrit. Käsi peseb kätt, kaks kätt suud. Metsas käbisid korjates nägime arglikku jänest, kavalat reinuvaderit, uhket põtra ja mitut muud looma. Leidsime tuhas mitu hõõguvat sütt ja hakkasime kohe tuld süütama. Töölised tähistasid esimest maid uute töövõitudega. Täname parteid ja Nõukogude valitsust õnneliku lapsepõlve eest. Tundsime heameelt, et meile tulid külla kaks tuntud kirjanikku ja kunstnikku. Üks ootab kevadet ja suve, teine aga talve. Oskan juba nii palju

vene keelt, et võin lugeda mõnd raamatut. Jäälõhkuja «Lenin» ei karda tormist Põhja-Jäämerd, pimedat polaaröödd, mitme meetri paksust jääd ega karedat pakast. Poisid külastasid oma haiget salgajuhti Mihklit. Komeedid rändavad mööda kosmose lõputut avarust. Kosmose lõputud avarused on inimesi alati võlunud. Nõukogude kosmonaudid avasid tee kosmosesse. Tuhanded inimesed tervitasid esimest Nõukogudemaa kosmonauti Juri Gagarinit.

34

Tehas «Ilmarine» sai mitu uut masinat. Uute masinate monteerimine algab juba täna. Ostsin viis joonelist vihikut ja kaks ruudulist kaustikut. Jooneliste vihikute ja ruuduliste kaustikute eest maksin kokku kaheksakümmend kopikat. Arst ravib Malle haiget hammast. Katkistesse hammastesse tuleb panna plommid. Mugav on liigelda mööda head sirget teed. Headel sirgetel teedel saab kiiresti sõita. Sõja ajal kasutasid muistsed eestlased sood pelgupaigana. Soodesse aeti ka loomad, et need vaenlaste kätte ei satuks. Tänavu on oodata vilu suve. Viludele suvedele järgnevad sageli soojad talved. Sõpradest tuntakse sind ennast. Isa kinkis Urmale uue laiade rihmadega seljakoti. Eesrindlikku seppa autasustati medaliga. Meie sovhoosi eesrindlikkude seppade kuulsus ulatub kaugele üle Harju rajooni piiride. Nõukogude Eestis ilmub noortele mitu ajakirja ja ajalehte. Teated Nõukogudemaa teadlaste uutest saavutustest ilmusid maailma kõikides ajalehtedes ja ajakirjades. Ema tänas oma tublit tütart. Isa ja ema on uhked oma tublidele tütardele. Õpilased ootasid autot, et kolhoosi sõita. Autode heledad tuled valgustasid teed. Tüdrukud rohivad peenart. Peenardel õitsesid hilised lilled. «Tänu heade sõprade ja seltsimeeste abile,» rääkis Andres kodustele, «suutsin ma parandada oma puudulikud hinded.» Sõstardest, vaarikatest, karusmarjadest, kirssidest ja maasikatest saab head keedist. Pikkades valgetes kleitides lauljad ilmusid lavale. Mehed olid pidulikkudes mustades ülikondades. Tublide ja tragide poiste ja tüdrukute kätes edenes töö kiiresti. Suurtel pliitidel padade ja pottide kaante all keesid mitmesugused toidud. Tantsijad võtsid kätest kinni ja hakkasid lühikeste hüplevate sammudega üle lava liikuma. Meie linnades, külades, vabrikutes ja tehastes hakatakse tegema ettevalmistusi maipühade väärikaks tähistamiseks. Majad on kaunistatud lippude, loosungite, vanikute ja riigijuhtide portreedega. Õhtul lähevad inimesed kinodesse, teatritesse, klubidesse ja kultuurimajadesse.

35

Kured.

Kes meist ei tunneks pikkade punaste jalgade ja nokkadega suuri uhkeid linde! Need on kured.

Kõige meelsamini elavad kured soode, vesiste heinamaade ja seisvate vete läheduses. Nõukogude Eestis pesitsevatest lindudest on nad kõige suuremad.

Sulgrüü on toonekurgedel valget värvi. Ainult tiibadel on musti sulgi. Mustade sulgedega on ehitud ka nende saba. Oma pikkade nokkadega armastavad nad teha erilist klõbinat. Tõsiste nägudega ja uhkete aeglaste liigutustega jalutavad nad soodes, rabades, heinamaadel ja tiikide kallastel. Seal peavad nad jahti konnadele, kaladele ja teistele vee-elanikkudele. Nad toituvad ka madudest, hiirtest, muttidest ja sisalikkudest. Oma pesa ehitavad kured kuivadest okstest ja sammaldest kõrgetele põlistele puudele.

Sügisel alustavad kurgede parved teekonda lõuna poole. Nad lendavad üle paljude Euroopa riikide ja Vahemere Põhja-Aafrikasse, kus nad veedavad talve.

13. Mitmuse osastav.

36

Vabrikus töötab palju tublisid neiusid. Vanades parkides kasvab iidseid puid. Kodumaa ei unusta oma vapraid tütreid ja poegi. «Keemiaringi võetakse uusi liikmeid,» teatas klassijuhataja. Kolhoosnikud kasvatavad herneid ja ube. Kolhoosides kasvatatakse hanesid, parte ja kanu. Sepp parandab vankreid, regesid, äkkeid ja atru. Tänavu saadi rohkesti õunu, pirne, ploome, karusmarju ja sõstraid. Kolhoosides ja sovhoosides võetakse kartuleid.

Mitu tähte on tähestikus? Väike Juku õpib tähti. Leidsin metsast suure seene. «Siinsetes metsades,» rääkis vanake, «on rohkesti suuri seeni.» Olli ostis kolm sulge. Laual on karp sulgi. Õpetaja juhatas uue õpilase klassi. Sügisel tuleb üheksandasse klassi uusi õpilasi. Noore õpetlase uurimus avaldati ajakirjas «Tehnika ja Tootmine». Instituuti asus tööle rühm noori õpetlasi. Pioneer kannab valget pluusi ja punast rätti. Linda triikis rätte ja pluuse. Kauplusse toodi mitu kotti, kasti ja pakki. Laos on hulk kotte, kaste ja pakke. Lava kõrval on kaks lippu. Tuul lehvitab lippe. Põldu tuleb hästi harida. Nägime tee ääres ilusat orgu ja põldu. Lumi katab põlde, niite ja orge. Siinset künklikku maastikku katab tihe mets. Lõuna-Eestis on rohkesti künklikke maastikke.

Kana lendas pessa munele. Linnufarmis on palju kanu. Üle Emajõe viib Tartus kolm silda. Töölised ehitavad sildu. Seda venekeelset sõna pole me veel õppinud. Ära tee tühje sõnu! Pagar küpsetab leiba ja saia. Kauplusse toodi leibu ja saiu. Õpetaja näitas, kuidas käsitseda käia. Töötoas on suuri ja väikesi käiu. Elli triigib pikka lina. Kapis on pikki linu ja paar uusi kingi. Kingsepp paran-

dab kinga. On nii pime, et ei näe isegi sõrme suhu pista. Hämaras toas lugemine rikub silmi.

Veetsime laagris mitu kena päeva. Ees on veel palju keni päevi. Indialased austavad lehma kui püha looma. Pühi loomi ei tohi Indias keegi tappa. Vanaema koob sukka. Iga laps nõelugu ise oma sukki! Tõnis parandas kaevu pööra. Töölised parandavad kaevude pööri ja rakkeid. Uues majas on veel tühje tube. Kanatalitajad pakivad mune.

37

Tallinna Ilmajaam ennustas lähemateks päevadeks külmi ilmu, muutlikke tuuli ja sademeid. Aida ees istus rühm vanu kolhoosnikuid (kolhoosnikke). Ühed valmistasid luudi, vihtu või punusid korve, teised tegid hangudele varsi või parandasid rehasid. Pargis kasvab pärni, vahtraid, haabu, nulge, tammi, kaski, kuuski ja paljusid teisi puid. Karksi-Nuia ümbruses on palju laiu piklikke orge, kauneid järvi, järske künkaid ja madudena looklevaid teid. Tormise Läänemere rannikul kasvab vaid jändrikke mände. Lydia Koidula nimelises kolhoosis juuritakse kände, lõhutakse kive, põletatakse võsa ja kaevatakse kraave. Tore on lennukilt vaadata mööda lipsavaid linnu, kolhoosikeskusi, laiu viljavälju, metsi, järvi, lagendikke, saari ja kauneid merelahti. Muistsetel aegadel on eesti rahval tulnud taluda palju veriseid sõdu, laastavaid taude ja ränki näljaaegu. Kaevamisel leiti keesid, sõlgi, nuge, savipotte ja palju mitmesuguste tarbeesemete kilde. Oma sõjakäikudel kasutasid tatarlased väikesi karvaseid, aga väledaid hobuseid. Isa õpetas: «Hobusega sõites ära lase ohje käest!» Enne voodisse minekut peske nii nägu, käsi, kaela, kõrvu, jalgu kui ka hambaid! «Ärge puutuge lahtisi haavu kätega!» hoiatas arst. Meie klassis on palju tarku tüdrukuid ja poisse. Kooli raamatukogus on nii ilukirjanduslikke kui ka populaarteaduslikke raamatuid. Üliõpilaste laulupeost Tartus võttis osa eestlasi, lätlasi, leedulasi, venelasi, ukrainlasi ja karjalasi.

38

Kaupluses «Laste Maailm» oli müügil pruune ja musti kingi, sukki ning sokke. Esimese rühma tüdrukud kannavad pikki patse ja laiu patsipaelu. Ene ja Tarmo koristavad iga päev tube, pesevad taldrikuid, nuge ja kahvleid. Lapsed vajavad talveks vilte, kalosse, suusasaapaid, villaseid kindaid ja sooje rõivaid. Einelauast müüakse töölistele saiu, võileibu, vorste, kompvekke, kooke, paberosse, sigarette ja muid kaupu. Tee äärt palistas rida väikesi kahe meetri pikkusi kaski. Lapsed ehitasid lindudele väikesi lahtisi majakesi ja panid neisse teri ning leivaraasukesi. Kolhoosnikud ootasid sooje kevadisi ilmu, et kiiresti asuda äestama oraseid ja

külvama mineraalväetisi. Kevadel korraldatakse rajoonides koolidevahelisi sportlikke võistlusi ja õpilaste tööde näitusi. Miilitsatöötajad hävitavad hulkuvaid kasse ja koeri, sest need võivad levitada marutaudi ja mitmesuguseid muid haigusi ning tõbesid. Tööõpetuse tundides omandame nii teadmisi kui ka praktilisi oskusi mitmesuguste esemete valmistamiseks. Oktoobripühadeks kutsusid Inge ja Indrek enesele külla sõpru ja sõbratare. Muistseid kindlusi piirasid kõrged müürid ja sügavad kraavid. Kolhoos kuivendab tänavu kümneid hektareid soiseid heinamaid. Virmaliste jälgimiseks viisime läbi öiseid vaatlusi. Sõjaõhutajad ähvardavad sotsialistlikke maid, kuid me ei karda mingisuguseid ähvardusi. Ajalehes «Säde» ilmub huvitavaid jutustusi, mõistatusi, luuletusi ja mitmesuguseid kirjutusi lastelt endilt. Meie töös esineb veel olulisi puudusi, mis tuleb kiiresti kõrvaldada. Väljaanne «Eesti NSV Teataja» tutvustab kodanikele partei ja valitsuse otsuseid, määrusi ja seadusi. Noortele ilmub peale «Sädeme» ja «Pioneeri» veel teisigi ajalehti ja ajakirju. Moskvas ekskursioonil viibides kohtasime ka välismaalasi. Seal oli inglasi, ameeriklasi, kreeklasi ja paljusid teistest rahvustest turiste. Vapralt ületavad nõukogude inimesed igasuguseid raskusi ja takistusi, et kiiremini jõuda kommunismile. Aktusest Valga I Keskkoolis võttis osa õpilasi ka teistest koolidest ja töölisi šeffkäitisest. Nii pioneere kui ka kommunistlikke noori kogunes raudteejaama vastu võtma külalisi Poola Rahvavabariigist. NSV Liit vajab tuhandeid noori arste, agronoome, õpetajaid, autojuhte, traktoriste, zootehnikuid ja teisi spetsialiste.

39

Näitusel.

Sügiseti korraldatakse rajoonides põllumajanduslikke näitusi. Näitusele pannakse välja koduloomi ja -linde ning mitmesuguseid aed-, puu- ja põlluvilju.

Rohkesti on sigu, lehmi, lambaid, hobuseid ja ka hõberebaseid. Teisal näeme hanesid, parte, kanu, kukki ja küülikuid ehk kodujäneseid.

Aed- ja põlluviljade osakonnas võib leida kartuleid, hübriidkaalikaid, porgandeid, peete, ube, maisi, herneid, rukkeid, nisu, otri ja paljusid muid taimekasvatuse saadusi.

Puuviljanduse osakonnas on ploome, kirsse, kreeke, mureleid, külmakindlaid õunasorte ja pirne ning isegi viinamarju. Siin leiame ka purke, pudeleid ja klaase, milledes säilitatakse keediseid ja marjamahlu. Seintel märkame suuri tabeleid, mis demonstreerivad kolhooside edusamme.

Näitusevälјakul eksponeeritakse ka mitmesuguseid põllutööriistu ja -masinaid. Seal on igasuguseid atru, äkkeid, randaale, traktoreid, kultivaatoreid, tõstukeid, kombaine, külvimasinaid,

loorehasid, seadmeid põllukahjurite hävitamiseks ja muud tehnikat.

Siin leidub ka keemiatööstuse saadusi: mineraalväetisi, putukamürke, aineid taimehaiguste ärahoidmiseks ja rohkesti muid kemikaale.

14. i-mitmus.

40

Haige ei avanud huuli ega silmi. Vanaisa huulil ja silmis mängles lahke naeratus. Ära usu suuri sõnu ega mõtlematult antud tõotusi ja lubadusi! Me ei hoolinud ta mõtlematult antud lubadusist, suurist sõnust ega tõotusist. Meenutasime kauneid suviseid päevi. Kauneist suviseist päevist on pioneeridel palju mälestusi. Pilvist langeb pehmeid valgeid helbeid. Maa ja taevas mattus pehmeisse valgeisse helbeisse. Kooliaias on rohkesti punaseid sõstraid. Punaseist sõstraist saab head mahla. Juhan saab koolis ainult häid hindeid. Häist hindeist tunnevad kõik rõõmu. Maire ostis paari pikki sukki. Väike Anne tõstis oma pikas sukas jala toolile. Lapsed istuvad pingil ja kõigutavad oma pikis sukis jalgu. Hommikul märkasime värskel lumel jäneste jälgi. Koopas avastasid teadlased ürginimese jälje. Koerad sattusid jäneste jälile. Lapsed uurivad oma lugemikke ja märkmikke. Enna pani oma lugemiku ja märkmiku portfelli. Heitsime pilgu ka lugemikesse ja märkmikesse. Matkajad tänasid sõbralikke kohalikke elanikke. Küsisime teed ühelt sõbralikult kohalikult elanikult. Sõbralikelt kohalikelt elanikelt kuulsime mõndagi huvitavat.

Kaste jälilt küntakse kulda. Hobust tuntakse hambaist, lehma sarvist. Kellel ei ole peas, sel olgu jalus. Kuhu tiivuta kana lendab või jaluta kukk jookseb! Siin on särke noorile mehile. See on käpik teisile sõrmile.

41

Asenda de-mitmus i-mitmusega või vastupidi, kus võimalik.

Pikil talveõhtuil istuti koos ja aeti juttu kõigist võimalikest asjust. Hõreda õhu tõttu tundsid mägironijad valu kõrvades ja silmades. Kõrgetel mäeahelikkudel sädeles igilumi. Ema sai tütreilt nääripühiks ilusa kampsuni. Eesrindlikkudele kolhoosnikutele korraldati ekskursioon Nõukogude Ukrainasse. Peagi jõudsime õitsvaist sireleist ja toomingaist ümbritsetud rahvamajja. Kaks pehmeis tuhvleis jalga lähenes uksele. Sipelgad on meie metsade hoolsaiks puhastajaiks. «Teie aastates olin ma terve kui purikas,» ütles vanaisa tütretütardele. Kartulid veeti koobastesse ja keldritesse.

Poisid pahandasid: «Mis lõket saab teha nendest toorestest kaigastest?» Emal oli nii palju tööd, et ta oli kätest ja jalgadest nagu seotud Kateldes, ämbrites ning taldrikutes auras maitsev supp ja ootas noori talgulisi. Porganditest, kartulitest, kaalikatest ja kapsastest sai kolhoos head sissetulekut. Meie noored naturalistid on osa võtnud paljudest huvitavatest retkedest. «Nendes lausetes,» ütles õpetaja, «tuleb alla kriipsutada alus ja öeldis. «Isa oli vajunud nii sügavaisse mõtteisse, et ei pannud mind tähelegi. Õpilased ei tunne puudust vihikutest, kaustikutest, sõnastikkudest, lugemikkudest ega laulikutest. Lermontovi luuletus «Borodino» jutustab vapratest ja julgetest vene sõduritest. Sotsialismimaal peetakse lugu eesrindlikkudest töötajatest. Meie kirjanikel, kunstnikel ja heliloojail valmivad maipühiks uued teosed. Ettevõtteis ja asutustes arutatakse partei üleskutset rahvale. Tuhandeil kapitalistlike maade töölistel pole võimalik leida tööd. Meil on sõpru nii sotsialistlikkudes kui ka kapitalistlikkudes maades.

42.

Asenda de-mitmus i-mitmusega, kus võimalik.

Hommik järvel.

Kaunitel suvepäevadel on tore sõita paadiga vaiksetesse kaldaäärsetesse kõrkjatesse ja õngitseda kalu. Veel toredam on minna kalastama selgetel hommikutel, kui järv on peegelsile. Vaikne tuulehoog toob aga õitsvatelt heinamaadelt lillede magusat lõhna.

Niisugustel ilusatel hommikutel võid tegelda õngega tundide kaupa ja nautida looduse haruldast võlu. Vaatled vaikses vees ujuvaid särgi, keda varitsevad rohutihnikutest ja kõrkjapuhmastest suured ahvenad. Aga läikivate tiibadega kiilid istuvad üksikutel kollastel vesikuppudel, lendlevad kõrkjate kohal ja kiiguvad mõnusasti nende peentel nõtketel latvadel. Ajuti löövad kalad tihedates kaldaäärsetes kõrkjates sulpsu.

Kui vaatad üles, näed pea kohal kõrguvat heledat suvist taevast. Tunned rõõmu soojast päikesest ja üksikutest valgetest pilvedestki, mis meenutavad suuri pehmeid vatitükke.

Kõike seda võid nautida, kui tõused vara, mil tõusva päikese kuldsed kiired mänglevad kastest säravatel puudel, põõsastel ja udust auravatel heinamaadel.

15. Omadussõnade võrdlusastmed.

43

Toivo on küll hoolas, aga Anu on hoolsam. Kõige hoolsam on Ülo. Ta on klassi hoolsaim õpilane. Täna on külm ilm. Eile oli külmem kui täna. Kõige külmemad ilmad olid jaanuari lõpul. Jaa-

nuar oli selle aasta külmim kuu. Siga on kasulik loom. Lehm on palju kasulikum kui kits. Lehm, siga ja lammas on kõige kasulikumad koduloomad. Missugune loom on sinu arvates kasulikem?

Viljandi on ilus linn. Tartlased ütlevad, et Tartu on ilusam. Tartlaste arvates on Tartu kõige ilusam. Laulgi ütleb, et Tartu on Eesti kõige kaunim linn. Muhumaa on päris suur saar. Hiiumaa on Muhust suurem. Saaremaa on Eesti NSV kõige suurem saar. Maailma suurim saar on Gröönimaa.

Kasari jõgi on pikk jõgi. Pärnu jõgi on pikem kui Kasari jõgi. Eesti pikimaks jõeks peetakse Võhandu jõge koos Pühajõega. Nõukogudemaa kõige pikem jõgi on Amuur. Pargis kasvab suur vana tamm. Milline on vanim eestikeelne raamat? NSV Liidu suurim linn on Moskva.

Kalli metalliga tuleb olla kokkuhoidlik. Meie maal on teras kallim kui kuld. Madala heinamaa ääres kasvab kõrge kadakas. Kadakas on tavaliselt teistest puudest madalam. Milline puu on kuusest kõrgem? Matkal kohtusime mitme sõbraliku inimesega. Ole oma kaaslaste vastu sõbralikum! Ilmajaam ennustas sooja ilma püsimist. Juuli on tavaliselt soojem kui juuni. Valju talve järel tuli soe kevade. Rääkigu Mihkel valjema häälega! Järsu oru veerul vuliseb allikas. «Sõidame siit alla,» arvasid poisid, «sest siin on kallas järsem kui mujal.» Silm näeb kaugele, aga mõistus veel kaugemale. Mida paksem lumi talvel, seda ilusam vili suvel. Mida varasem külv, seda pikem vili. Ikka mustemaid pilvi kerkib taevasse.

Külas on hea, aga kodus veel parem. Hea raamat on inimese parim sõber. Vihikuleht on küll õhuke, kuid tinapaber on õhem.

Raamatukogus on palju huvitavaid raamatuid. Missugune raamat on kõige huvitavam? Jaagu arvates on huvitavaim raamat Oskar Lutsu jutustus «Kevade». Eestis ei ole eriti kõrgeid mägesid. Suur Munamägi on Eesti kõrgeim mägi. Nõukogude inimesed austavad oma vapraid ja julgeid sõdureid. Andres on oma väeosa vapraim ja julgeim sõdur. Nõukogude armee pidas möödunud sõjas palju raskeid lahinguid. Suur Isamaasõda oli raskeim sõda meie kodumaa ajaloos. Kuulsime raadiost uusi kauneid laule. Kauneimad laulud pühendavad heliloojad oma kodumaale.

Nõukogude noori ootab õnnelik tulevik. Nõukogude noorte elu on võrratult õnnelikum kui kodanlike maade noortel. Nõukogudemaa on kõige õnnelikum maa. Nõukogude noorus on õnnelikem noorus maailmas.

44

Asenda ülivõrde pikemad vormid lühematega või vastupidi.

Pioneerid tutvusid kaupluses «Nõukogude Raamat» kõige uuema kirjandusega. Nad küsisid pioneerijuhilt, missugune raamat

on huvitavaim. «Kõige ilusamate kaantega raamat,» ütles klassijuhataja, «ei tarvitse sugugi olla parim sisu poolest.» Vanimad raamatud on kõige kallimad ja väärtuslikumad, sest neid on väga vähe. Sirgjoon on lühim tee kahe punkti vahel. Kõige korralikum poiss klassis on Mati Kase, kõige tublim tüdruk aga Helve Roots. «Minu elu kõige pidulikum hetk oli see,» rääkis Reet, «kui mulle seoti kaela pioneeri punane kaelarätt, kõige meeldejäävam päev aga esimene koolipäev.» Tuntuimatest metallidest on elastseim teras, rabedaim aga malm. Kõige tugevam inimene on see, kes suudab võita iseennast. Kõige õnnelikumad inimesed on nõukogude inimesed, sest nad ehitavad uut ühiskonda. Kõige väärtuslikum kingitus oli määratud kooli kõige tragimale ja hoolsamale poisile. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon on kõige tähtsam sündmus inimkonna ajaloos. Ka Tõrva Keskkooli väikseimad ja noorimad pioneerid tahtsid matkast osa võtta. Ei ole õige otsida kõige kergemaid teid. «Tõusva Tähe» kolhoosis töötab rajooni kõige silmapaistvam ja kuulsam karjatalitaja. Ainult kõige julgemad ja vapramad meremehed võisid ekspeditsioonist osa võtta. Õpilaste kõige tähtsamaks ülesandeks on hästi õppida. Tõnis on meie klassi kõige pikem poiss, Anne aga kõige parem õppija. Huvitavaimad raamatud, kauneimad laulud, ilusaimad maalid on nende loojad pühendanud oma Nõukogude kodumaale. Ema on lastele armsaim inimene. Meie kooliaia kõige suurema puu otsas kasvavad kõige hapumad õunad. Agnes Lepik on tehase «Punane Koit» kõige parem ja eesrindlikum kuduja. Linda on oma salga tüdrukuist kõige julgem, osavam ja vastupidavam. Lehtele meeldivad alati kõige keerulisemad ülesanded. Milline on maailma kõige kõrgem mägi? Missugune on maailma kõige väiksem lind? Kõigist maailmas elanud loomadest olid saurused kõige suuremad.

16. Arvsõna.

Kirjuta arvud sõnadega või numbritega õpetaja valikul.

45

Aita on 10-aastane ja õpib Kiisa Algkooli IV klassis, tema õde Vaike aga Kohila Keskkooli IX klassis. Hagudi 8-kl. Kooli 6. klassi õpilased käisid ekskursioonil Mahtras. Meie kooli 6. klassis on 35 õpilast. Neist suurem osa ehk 23 õpilast on 12 aastat vanad. Koolimaja 3. korrusel toas nr. 342 asub kooli raamatukogu. 15. juunil alustasime jalgrattamatka, mille pikkus oli umbkaudu 100 km. Tagasi kavatsesime jõuda 18. skp. õhtuks. Seega pidi matk kestma 4 päeva.

1939/40. õppeaastal oli Eesti kõrgemates koolides 3616 üliõpilast, 1963/64. õppeaastal aga 18 000 üliõpilast. Iga 1000 elaniku

kohta oli meil 1964. a. 134 üliõpilast, seega 3 korda rohkem kui Rootsis ja 2,5 korda rohkem kui Soomes.

Eduard Vilde sündis 4. märtsil 1865. a. Pudivere mõisas. Ta suri aastal 1933 Tallinnas. 17-aastasena kirjutas ta oma esimese jutu «Kurjal teel».

Eesti NSV piiri pikkus on koos saartega umbes 4000 kilomeetrit. Sellest on merepiiri umbes 3400 km ehk $^{17}/_{20}$. Meie vabariigi territooriumi suurus on ümmarguselt 45 000 ruutkilomeetrit. Eesti NSV kõrgeim tipp Suur Munamägi ulatub 317 m üle merepinna. Suur-Emajõe pikkus on 100 km. Suurim järv on Peipsi. Selle suurimaks sügavuseks on $17^1/_2$ meetrit. Kõige sügavam aga on Rõuge Suurjärv. Seal on veekihi paksus 38 meetrit.

Kaugus Maa ja Marsi vahel ulatub 56 000 000-st kilomeetrist 400 000 000-ne kilomeetrini. Planeet Pluto, mis on Maast kõige kaugemal, teeb tiiru ümber Päikese 249 aastaga.

17. Asesõna.

46

Juhan kinkis oma (oma, enda) emale sünnipäevaks portselanist tassi. Tellisin enesele (omale, enesele) ajalehe «Noorte Hääl». Arst sõnas lastele: «Ärge külmetage end, vaid hoidke oma (enese, oma) tervist!» Indrek ostis enesele (enesele, omale) fotoaparaadi «Smena», kuid kinkis selle hiljem oma (enese, oma) õele. Egoistid ehk enesearmastajad kõnelevad ikka ainult enesest (omast, enesest) ja kaitsevad ainult oma (enese, oma) huve. Pea kalliks oma (enese, oma) au! Mine oma (enese, oma) laua juurde! Kõige mõnusam on puhata ikka oma (enda, oma) kodus ja omas (omas, enda) voodis. Noored rajasid oma (enda, oma) kolhoosile spordiväljaku. Noored rajasid enesele (omale, enesele) võrkpalliväljaku. Ene ostis enesele (omale, enesele) oma (oma, enda) raha eest kleidiriide. Raha teenis ta suvevaheajal oma (enda, oma) kodukolhoosis töötades. Võta oma (oma, enese) raamatud ja hakka koju minema! Sajandeid unistasid talupojad oma (enda, oma) maast.

Meie Nõukogude riigis abistavad kõik rahvad üksteist (teineteist, üksteist). Pika reana asetsesid üksteise (üksteise, teineteise) kõrval mitmesugused põllutöömasinad. Sõdurid seisavad rivis üksteise (teineteise, üksteise) kõrval. Silmitsesime vaateaknal üksteise (teineteise, üksteise) kõrval asetsevaid mitmesuguseid esemeid. Meie Polla ja Ints magavad sõbralikult teineteise (üksteise, teineteise) kõrval põrandal. Varanduse jahil on kapitalistid üksteise (teineteise, üksteise) suhtes valmis igasugusteks alatusteks. Vagadki vennad lähevad seal üksteisega (üksteisega, teineteisega) varanduse pärast tülli. Kaks sõpra olid teineteisega (teineteisega, üksteisega) pidevas kirjavahetuses. «Kas roheline ja lilla värv,»

küsis Salme, «sobivad teineteise (üksteise, teineteise) kõrvale?» Nõukogude Liit ja Soome on teineteisega (teineteisega, üksteisega) sõbralikus vahekorras. Rajooni täitevkomitee hoonel lehvisid teineteise (üksteise, teineteise) kõrval NSV Liidu ja Eesti NSV riigilipud. Vend ja õde õppisid vaikselt ega seganud teineteist (üksteist, teineteist). Poisid asetasid kõik raamatud lauale üksteise (üksteise, teineteise) peale.

47

Kaksikud olid küllaltki sarnased (sarnased, säärased, sellised, niisugused), nii et neid oli raske ära tunda. Niisugusel (sarnasel, niisugusel) juhul ei saa ma teid kumbagi aidata. Samasse perekonda kuuluvatel inimestel on sageli sarnaseid (sääraseid, sarnaseid) iseloomujooni. Sellisel (sellisel, sarnasel) juhul sarnaneksid kõik päevad üksteisega (teineteisega, üksteisega). Andres vajab just niisugust (sarnast, niisugust) raamatut. Uues elamurajoonis on palju sarnaseid (sarnaseid, selliseid) maju, nii et eksimine pole sugugi võimatu. Taevatähed tunduvad olevat sarnased (sarnased, niisugused), aga tegelikult pole see kaugeltki nii. Niisuguste (sarnaste, niisuguste) asjadega ei naljatata. Õpilased kannavad sarnaseid (sarnaseid, niisuguseid) mütse.

Valdek on huvitatud kõigest ja kõigist. Kõike (kõiki, kõike) seda kuulsin ma raadiost. Kõigest (kõigest, kõigist) sellest jutustas meile vana revolutsionäär. Helga saab kõigiga (kõigiga, kõigega) hästi läbi. Elmar hakkas kohe tööle ja ütles, et ta saab kõigega (kõigiga, kõigega) hakkama. Kaubamajast võid osta kõike (kõiki, kõike), mida vajad. Siiri teretas kõiki (kõiki, kõike), kes talle vastu tulid. Kas olete lugenud raamatusarja «Tahan kõike (kõiki, kõike) teada»? Uus õpilane oli väga jutukas ja seltsiv ning sai juba esimesel päeval kõigiga (kõigega, kõigiga) tuttavaks.

Vallit ei huvitanud täna miski ega keegi. Kumbki klass saadab koosolekule ühe esindaja. Kummaski rühmas on 20 pioneeri. Ma ei tunne kumbagi poissi. Õpetaja ei olnud seekord kellegagi rahul. Kellelegi ei olnud enam vaja midagi meelde tuletada. Anton arvas, et ta ei vaja kelleltki mingit abi. Kellelegi ei meeldi külmad ja tuulised kevadilmad. Olin nii väsinud, et ei saanud enam kellestki ega millestki aru. «Miski peab teda ometi huvitama,» arvas salgajuht. Sõber küsis minult: «Kas ma saan sind millegagi aidata?» Püüa elada nii, et sa poleks kellelegi millegagi koormaks! «Ei ole õige, et sa ei saa millegagi hakkama,» lohutasin sõpra. Keegi ei saanud tema kiirest ja katkendlikust jutust vähematki aru.

48

Mõnda huvitavat.

Täitesulepea oli olemas juba vanadel roomlastel. Nad valasid tavalisse õlekõrde värvitud vedelikku ning kirjutasid sellega.

Euroopa raamatutes ei mainita kuni XI sajandini suhkrut maiustusena. II sajandil elanud kuulus rooma arst Galenos kasutas suhkrut arstimina.

Kellaosutitest on kõige vanem tunniosuti. Selle iga ulatub paljudesse sajanditesse. Teised osutid on tunduvalt nooremad. Minutiosuti ilmus ajanäitaja numbrilauale umbes aastal 1700, aga sekundiosutit hakati kasutama 18. sajandi viimastel aastatel.

Kõigist õpetlastest ja teaduslikul alal töötajatest, kes inimkonna ajaloo kestel on kuulsaks saanud, langeb meie sajandile 90 protsenti.

Viimase kümne aasta jooksul on autode arv kasvanud maailmas rohkem kui kaks korda. Praegu on maailma kõikides riikides kokku üle 150 000 000 auto, millest 35 miljonit on veoautod. Ainult 1962. aastal toodeti maailmas ümmarguselt 18 miljonit autot.

Mitte kõik puud ei heida oma lehti maha sügisel. Palmi, loorberi ja korgitamme lehtede iga on näiteks kuni 6 aastat.

Saksa Demokraatlikus Vabariigis tehti rida katseid kartulite idanemise vältimiseks. Mugulaid kiiritati nõrkade röntgenikiirtega. Paljude katsete tulemused näitasid, et selle võtte abil töödeldud mugulatele ei ilmunud ei idusid ega ka kortse kuni järgmise suve lõpuni. Kartulid jäid täiesti siledateks, värsketeks, nende toiteväärtus ei langenud üldse.

49

Uus projekt.

Viie kilomeetri kõrguse torni tipp kaob pilvedesse. Torni küljes on kaks rööbast, rööpais aga tugev elektrivool.

Raketist paiskub välja hele leek. Suure hooga tormab rakett piki torni taeva poole. Energiat saab ta rööbastelt. Kiirus suureneb iga hetkega. Siis lõpeb torn. Rööpad asenduvad elektrijuhtmetega. Mööda neid jätkab rakett kihutamist.

Kõrgus on 15 kilomeetrit. Juhtmed lõpevad. Rakett paiskub 200 km kõrgusse. Kiirus hakkab vähenema. Kust võtta kiirust juurde? Aga ääretus kosmoses ripuvad jällegi juhtmed. Nendesse tuleb vool kosmoses paiknevatest elektrijaamadest, mis saavad oma energia Päikeselt.

Rakette kihutab juhtmetel 400 km kõrgusse. Siin pole enam

ühtki juhet. Neid ei ole vajagi, sest rakett on juba saavutanud vajaliku kiiruse ja suuna lennuks Marsile, Veenusele või mõnedele teistele planeetidele.

Kosmose elektrifitseerimise plaan on praegu alles unistus. Aga XX sajandil on nii mõnedki julged unistused muutunud tegelikkuseks.

50

Tublid saarlased.

Saarlaste töökus, visadus ja tore huumor on kõigile hästi tuntud. Mandrilgi räägitakse lugusid kangetest kaluritest, visadest põllumeestest ja muhedatest naljahammastest. Noorte saarlaste tublidusest hakati kõnelema ka pioneeride vabariiklikul kokkutulekul.

Juba esimesel päeval paistsid nad silma heade isetegevuslastena. Kui aga pärast teist võistluspäeva pandi üles tabel võistkondade poolt saavutatud punktidega, oli neid kõige rohkem just Saaremaa pioneeridel.

«Kas jäävadki esimesteks?» arutasid Võru poisid ja tüdrukud.

«Suurem osa on veel ees,» leidsid pärnulased.

Need kolm rühma esinesid kõige paremini ja neid lahutasid üksteisest vaid mõned punktid. Nii oli see kokkutuleku kõikidel päevadel. Kord juhtis Pärnu, kord Võru, kord Kingissepa võistkond.

Päris viimasel päeval, just enne rivivõistluse algust oli selge, et Kingissepa pioneeride koondrühmale ei suuda keegi järele jõuda.

Võit jäigi Saaremaa noortele leninlastele. Vabariikliku kokkutuleku sinine võidulipp sõitis koos tragide saarlastega üle Suure väina.

51

Metsloomade loendamine.

Metsloomade loendamiseks on mitmesuguseid võtteid.

Rebased armastavad elada koopais. Suvel ja talvel tehakse kindlaks koobaste asukohad. Kevadel, kui rebasekutsikad tulevad koopa ette mängima, hiilitakse vaikselt juurde ja loetakse nad üle. Nõnda loendatakse rebaseid kõikides metsades.

Jäneste loendamisel kasutatakse ära nende arglikku südant ja väledaid jalgu. Valitakse välja mõned metsalangid või põõsastikud. Kolme külge tulevad loendajad. Ajajad hirmutavad jänesed jooksma. Nüüd loetakse ära kõik jänkud, kes metsast välja lippavad. Saadud jäneste arv on maksev ka teiste niisama suurte alade kohta.

Põtrade hulk määratakse kindlaks talvel. Siis kogunevad põdrad jõgede äärde haavikutesse või noortesse männikutesse, kus on rohkem toitu. Seal on neid lihtne loendada.

Kitsedele pannakse talvel metsadesse heinu, sest sügava lumega on neil raske toitu hankida. Söögikohtade ümbruses talvitabki enamik kitsedest. Seal neid ka loendatakse. Kui söögikohti pole, loendatakse kitsi niisamuti kui jäneseidki.

52

Tülikad naabrid.

Kevadel, kui veed üle jõgede ja ojade kallaste tõusid, tuli järve rohkesti hauge ja ahvenaid. Kogred aga elasid siin juba varem, samuti vähid.

Uued külalised ei meeldinud kokredele sugugi. Kogred tuhnivad toitu otsides tavaliselt põhjamudas ja kaevuvad sellesse nii, et sabagi välja ei paista. Siin ronivad ka vähid, liigutavad pikki tundlaid ja haaravad saaki oma tugevate sõrgadega, mis meenutavad tange.

Ahvenad ja haugid osutusid tõesti tülikaiks naabreiks. Vaevalt silmasid nad kokri, kui hakkasid neile jahti pidama. Paksudel kohmakatel kokredel oli raske väledate haugide eest pääseda. Ei möödunud päevagi, kui nii mõnigi koger poleks langenud saagiks ahlastele haugidele või ahvenatele.

Varsti aga ilmusid järve kaldaile kalamehedki. Nad lasksid võrgud vette. Hulk hauge ja ahvenaid sattus kalameeste võrkudesse. Kogred jäid aga puutumata, sest nad pugesid põhjamutta ja noot libises neist rahulikult üle.

B. Tegusõna.

1. Tingiv kõneviis.

53

«Ma tuleksin suusatama,» ütles Juhan sõpradele, «kui ema lubaks.» Kui sa rohkem treeniksid, mängiksid sa kindlasti paremini. Kui ta ruttaks, jõuaks ta varsti teistele järele. «Me oleksime kindlasti tulnud,» seletasid poisid, «kui te oleksite teatanud.» Nad võiksid paremini õppida, kui nad ainult tahaksid. Kui ma ei oskaks, siis küsiksin teistelt nõu. Sa ei kaotaks, kui sa nii palju ei närvitseks. Tõnu ei määriks vihikut, kui tal oleks korralik sulepea. «Me ei jääks võistlustele tulemata,» rääkisid tüdrukud, «kui ilm oleks soojem.» Te ei teeks vigu, kui õpiksite reeglid selgeks. Nende hinded oleksid palju paremad, kui nad nii sageli ei puuduks. Ma ei

oleks tulemata jäänud, kui sa oleksid mulle õigel ajal öelnud. «Õnnetust ei oleks juhtunud,» sõnas liiklusinspektor, «kui te oleksite täitnud liikluseeskirju.» Me ei oleks hilinenud, kui te oleksite õigel ajal tulema hakanud. Saagid oleksid olnud palju suuremad, kui põldu oleks paremini haritud ja väetatud. Oleks hea, kui siin ei joostaks, naerdaks ega paugutataks ustega, vaid jalutataks vaikselt. Kõik tööd oleksid juba lõpetatud, kui oleks õigel ajal alustatud. Pidage meeles, et hämaras ei loetaks ega kirjutataks! Tuleks kord õhtu, poeks ahjule tarre ... (A. Alle.) «Kui tore oleks suvel matkama minna!» unistas Ahto. Saabuksid kevadised päevad ometi rutem! Kui ilmad oleksid ilusamad, läheksime matkama. Kas sa tuleksid meiega kaasa, kui vanemad oleksid sind lubanud?

54

Asenda kindel kõneviis tingivaga.

Kui mul juhtub aega olema, lähen metsa. Seal kogun mitmesuguseid taimi ja jälgin lindude ning loomade elu. Kogutud taimed toon koju, et valmistada neist herbaarium. Selle töö juures abistavad mind Anton ja Endel. Nad on nõus taimi sorteerima ja kuivatama, kui ma neid juhendan. Jälgin, et taimi korralikult hoitaks ja kuivatataks. Tuleb vaadata, et selle tööga ei kiirustataks. Kiirustamine võib kõik rikkuda. Me kuivatame korjatud taimed, kleebime paberile ja varustame nimesiltidega. Herbaariumi näitame ka teistele oma salga pioneeridele. Nii hakkavad ka nemad looduse vastu huvi tundma. Kui sina mulle külla tuled, näitan sullegi oma kollektsiooni.

«Kui lõpetan 8-kl. kooli,» sõnas Ülle, «siis lähen keskkooli.» Pärast keskkooli lõpetamist astud sa ülikooli. Te õpite arstiks. Sa õpid hästi ja püüad saada heaks arstiks, kes toob palju kasu oma kodumaale ja rahvale. Oma töösse suhtun suure hoole ja armastusega. Otsekohe alustame võitlust haigustega. Uurime iga haiget hoolikalt ja ravime ta kiiresti terveks. Te hoolitsete selle eest, et meie inimestel ei ole vaja karta haigusi. Te tahate kõik teha, et maailmast kaoksid niisugused haigused, nagu vähk, tuberkuloos ja muud rasked tõved. Nad teevad kõik, et inimesed neid usaldaksid. Püüan saavutada seda, et kõik inimesed oleksid terved ja õnnelikud.

2. Käskiv kõneviis.

55

Leida isa laulab kooris tenorit. «Laula mulle midagi, vanaema!» palus väike Siiri. Ülle ruttab kooli. Rutta sina ka! Jaan pillub oksad lõkkesse. Pillu puud tulle, Ats! Ta laulgu pisut kõrgemalt! Kas oled kuulnud raadiost saadet «Laulgem kõik!»? Nad laulgu natuke

vaiksemalt! Aarne rutaku teistele järele! Rutakem, poisid, muidu hilineme! Rutake kohe klassi! Jookse, Ain, kiiremini! Jooksku Toomas poodi ja toogu suhkrut! Jookskem kiiresti üle silla! Jookske kuuri, Ilmar ja Kalev, ning tooge puid! Poisid jooksku jõe äärde ja kutsugu Väino ka siia! Ära kiirusta! Ärgu Urmas kartku, küll me talle appi läheme! Ärgem põhjustagem asjatuid sekeldusi! «Lapsed,» hoiatas klassijuhataja, «ärge jookske ettevaatamatult sõiduteele!» Ärgu nad ilma loata kuhugi mingu! Ilma loata ärgu mindagu kuhugi! Avatagu aknad ja tehtagu toad korda! Toodagu vett ja kastetagu lilli! Nad ärgu väsitagu end asjata! Ärgu kõneldagu nii valjusti! Poisid võtku pall ja mingu kohe võimlasse! Tulge mulle appi, lapsed, ja aidake puid raiuda! Mingem õue ja hakakem teed puhastama! Vaheajal tehtagu aknad lahti ja tuulutatagu klassi! Ain ärgu riietugu nii soojalt! Ärgem enam viivitagem, vaid hakakem tööle! Tundke paremini linde ja loomi! Hoolitsege, lapsed, talvel lindude eest! «Mihkel otsigu nuga üles ja ärgu lasku mind siin oodata!» pahandas Kalju. Viimaks ütles Valli: «Tehku Lea paremini ja õpetagu siis!» Muutku nad oma käitumist ja püüdku paremini õppida! Laenaku keegi mulle oma raamatut! Pargis ärge murdke lilli ega tallake muru! Hoidke oma kooli ja klassi au nagu oma au! Sportige, puhake ja sööge mõõdukalt! Juhan teritagu vikat ja niitku küülikutele rohtu! Võtke korv ja kandke kartulid keldrisse! Võetagu korv ja mindagu metsa! Suvel tööta ja spordi! Ela hästi! Tervitage sõpru ja tuttavaid!

56

Muuta käskiva kõneviisi ainsuslikud vormid mitmuslikeks.

Hommikul ärka aegsasti! Tõuse kohe üles ja pese end jaheda veega! Jookse kohe õue! Jõua õigeks ajaks kooli! Murra mulle paar lille! Püüa alati olla viisakas ja lahke! Kui soovid vastata, siis tõsta käsi! Vastamisel seisa sirgelt! Tööta ja spordi! Istu kohe paati ja sõua teisele kaldale! Tea, et siin ei naljatata! Too puid! Ta rutaku kooli! Ta aidaku seltsimehi! Tõmba julgemini ja hoia kõvasti kinni! Ära kõhkle, vaid püüa raskustest võitu saada! Võida kõik takistused ja jõua õnnelikult eesmärgile! Ära karda raskusi! Süüta tuled ja kata aknad! Ära puutu paljast elektrijuhet! Tee oma töö rutem valmis! Vastamisel seisa sirgelt! Kaitse oma seltsimeeste huve! Ära nuta ega hädalda asjata! Ta ärgu virisegu ega rikkugu teiste tuju! Kunagi ära jäta alustatud töid pooleli! Sea pakid valmis ja kanna need autosse! Ära sõida nii kiiresti! Täida antud ülesanded korralikult! «Kata laud ja kutsu šefid sööma!» käskis esimees. Hüüa mind, kui sa abi vajad! Õpetaja ütles: «Kõnele ja loe valjemini!» Tegele rohkem ja hoolsamini õppetööga! Nõelu oma sukad ise ja õmble ka kuuele nööbid ise ette! Heida aegsasti puhkama!

57

Kolhoosnikud hakkasid kündma, külvama, taimi istutama ja kartuleid panema. Siin kündvat ja külvavat kõige tublimad töömehed. Lauristini-nimeline kolhoos külvavat tänavu rohkesti hernest, uba ja maisi. Õpetaja olevat öelnud, et meie istutavat homme kooliaias taimi, teie aga panevat kartuleid. Kapsataimi meie ei istutavat. Agronoom ütles, et sa istutavat liiga tihedasti. Esimees rääkis, et õpilased olevat täna mitu tuhat taime istutanud. Sina olevat kõige rohkem istutanud. Kristjan ei olevat taimi istutanud, vaid hoopis kartuleid pannud. Põllud on küntud ja vili külvatud. Ed. Vilde nimelises kolhoosis küntavat ja külvatavat juba möödunud nädala algusest alates. Kuulsime, et nisu veel ei külvatavat. Paljudes kolhoosides olevat vili juba külvatud ja kartulgi pandud. Lilleseemneid ei olevat peenardele veel külvatud. Valtu ja Endel istuvad tänavu esimeses pingis, kuid möödunud aastal olevat nad olnud viimases. Laine ütles, et Kalle istuvat koolimaja ees pingil ja ootavat bussi. Poisid räägivad, et meie klass olevat tulnud vanametalli kogumises esikohale. Ajalehed kirjutavad, et teadlased koostavat projekti tammi ehitamiseks läbi Beringi väina. Kuuldused, et «Lembitu» kolhoosi kruusaaugust olevat leitud muistseid tööriistu ja relvi, ei vastavat tõele. Riidevabrik «Keila» saavat lähemal ajal uusi masinaid ja juba praegu tehtavat ettevalmistusi nende paigaldamiseks ning töölerakendamiseks.

58

Asenda kindel kõneviis kaudsega.

Paul on poistele rääkinud, et Andres on muretsenud endale kõik fototarbed. Ta uurib kirjandust ja teeb katseid, sest ta tahab hakata valmistama värvilisi fotosid. Tehnikaringi liikmed radiofitseerivad koolimaja. Nad jõuavad selle tööga lõpule juba enne maipühi. Kõik õpilased jälgivad noorte tehnikute tööd suure huviga ja abistavad neid oma võimete kohaselt. Räägitakse, et Mihklit huvitavad masinad. Oma vaba aja veedab ta Purila sovhoosi töökojas, kus ta abistab mehhanisaatoreid. Reinuvader on nii kaval, et ta pühib sabaga oma jäljed lumel tasaseks. Leena on viibinud suvel Artekis ja oskab nüüd vene keelt vabalt kõnelda. Aino abistab alati oma klassikaaslasi. Anton on teistele kõnelnud, et ta tahab arstiks õppida. Merel mäslevad veel lained, kuid kalurid lähevad juba kalale. On nii vara, et kukkki tukub veel õrrel. Indrek harjutab ja treenib hoolega, sest ta tahab oma kooli meeskonda pääseda. Vanasõnagi ütleb, et see, kes püüab kõigest väest, saab üle igast mäest.

Ilmajaamast oli teatatud, et tuisku ega sula ei ole lähematel päevadel veel oodata. Täna ei soovitata suusatama minna, sest külma on ligi kakskümmend kraadi.

4. Tegevusnimed ja teonimisõnad.

59

Kell hakkab seitse saama. Pean kohe tõusma, võimlema, pesema, riietuma, einestama, mantli selga panema ja kooli minema. Pioneerid lähevad matkama. Suvel käisime kooliaias peenraid rohimas ja taimi kastmas. «Kui ma taimi rohimast tagasi tulin,» rääkis Rein, «läksin kohe suplema.» Suplemast koju jõudnud, leidsin, et puud on lõhkumata ja vesi tuppa toomata. Pesemata kätega ei istuta söögilauda. Kooliarst hoiatas: «Ärge jooge keetmata vett!» Põld ei anna vilja harimata ega oras külvamata. Ain läheb kelguga sõitma. «Kolhoosi pidi sõidetama autoga,» teadis Kusti rääkida. Enne suusatamist pidi rada sisse aetama.

Head õpilast ei tule käskida ega sundida. Hommikul tuleb kohe tõusta, võimelda, pesta, riietuda, einestada ja kooli minna. Kergem on rääkida kui teha. Tööd tehes, mängides ja sportides möödus suvi kiiresti. Puud tuleb kööki viia, tuli pliidi alla teha ja kohvi keeta. Väike Riina tahab süüa ja juua. Süües kasvab isu. Parem aega müüa kui osta. Hea hakata, aga paha lõpetada. Ole nobe noorena, siis saad vanana vaadata. Parem noores eas õppida kui vanas eas kahetseda. Parem kaks korda küsida kui üks kord eksida. Kuidas tulla, nõnda minna. Tulles on raskem kui minnes. Kerge lubada, aga raske täita. Oksad tuleb katki murda ja lõkke juurde kanda. Homme tuleb meil võistelda Komsomoli-nimelisel staadionil. Lapsed, söögilauas ei ole viisakas valjusti kõnelda ega naerda. Naerdes ja vesteldes läksid noored kodu poole. Joostes tõttas väike Juss isale vastu. Koridoris ei joosta ega kõnelda valjusti. Leili armastab õmmelda, nõeluda ja diivanipatju tikkida. Kevadel tuleb hakata töötama kooliaias. Seal tuleb kaevata, rehitseda, peenraid teha ja seemned mulda külvata. Taimi tuleb kasta õhtul või hommikul vara. Kaevates, rehitsedes, umbrohtu kitkudes ja taimi kastes möödus kogu õhtupoolik. Lähemalt järele mõteldes (mõeldes) leidsin, et sul on õigus. Enne tuleb mõtelda (mõelda) ja alles siis ütelda (öelda). Tänavat ületades vaata enne vasakule ja siis paremale! Et elada ja õnne maitsta, selleks tuleb võidelda.

60

Pioneerid hakkasid uut laulu õppima. Ain on hoolas õppija. Õppimine on valgus, rumalus pimedus. «Kuduma ja õmblema õppisin ma tööõpetuse tundides,» sõnas Aino. Laine on hea kuduja,

Reet aga virk õmbleja. Tüdrukutele meeldis eriti kudumine ja õmblemine. Lüpsjad ruttasid lehmi lüpsma. Marilgi on lüpsmine selge. Müüja hakkas kohe vihikuid müüma. Andres pidavat sageli kalal käima. Väsinud teekäija ei jõudnud enam käia. Käimine oli vanakest tublisti väsitanud. «Raiuma ja saagima hakkame meie,» ütlesid poisid. Puude saagimine, raiumine ja vedamine oli vanasti väga raske töö. Nüüd aga abistavad saagijaid, raiujaid ja vedajaid masinad. Valijad ruttasid valimisjaoskonda, et võtta osa Eesti NSV Ülemnõukogu valimistest. Noorte looduseuurijate ülesandeks on ka hoolitsemine kasulike lindude, loomade ja taimede eest, üldse looduse kaitsmine. Kartulikoorijad, nõudepesijad, keetjad ja ettekandjad olid riietatud valgetesse kitlitesse. Tegija on kergem olla kui käskija. Üks tunnikene tukkumist toob eluks ajaks kukkumist. Magaja rebane ei püüa kana. Korrapidajate ülesandeks on akende avamine ning sulgemine, klassi korrastamine ja õppevahendite toomine ning äraviimine. Põrandapesijate tööks on ka tolmu pühkimine laudadelt ja kappidelt. Staadionil viibijad tervitasid võitjaid tugeva aplausiga. Meie klassijuhatajat ja eesti keele õpetajat autasustati rinnamärgiga «Haridustöö eesrindlane». Õppimine on iga õpilase tähtsaim ülesanne. Müüja ütles, et täna on kaupluses rulluiske müüa. Kastid tuleb teisele korrusele viia. Viijad rääkisid, et kastid olid päris rasked. Tulijad ütlesid: «Me hakkasime juba kell seitse tulema.» Neli andjat, neli kandjat, kaks teenäitajat, kaks koeratõukajat, üks parmupiits? Võistlustele minejaid oli üle saja inimese. Tublid ehitajad hakkavad koolimaja ehitamisega lõpule jõudma. Vanemate klasside õpilased läksid ehitajatele appi. Paljud meie keskkooli lõpetajad tahavad õppida õpetajateks ja vanempioneerijuhtideks. Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse hoolitsemisele õppiva noorsoo eest vastame meie tubli õppimisega.

5. Oleviku kesksõnad.

61

Tõusev päike saadab oma kiired üle ärkava maa. Mürisev traktor sõidab põllule. Mustav põld ootab kündjat. Järve sinavas vees peegelduvad kaldal kasvavad puud ja taeva all sõudvad pilved. Metsades kasvab rohkesti söödavaid seeni. Luuletust õppiv laps istub laua ääres. Õpitav luuletus hakkab juba meelde jääma. Meile andis seletusi maja ehitav tööline. Ehitatav maja saab varsti valmis. Vaatasime pilvedesse kaduvaid lennukeid. Töötavad kangrud jälgivad lõksuvate telgede tööd. Kootavad kangad jõuavad varsti kauplustesse. Otsitavat ei leitud kusagilt. Laupäeviti vaatame saadet «Kutsuv tuluke». Jüri ütles, et talvel kantavad rõivad pakitavat suveks plastikaatkottidesse.

Kolhoosnikud töötavad põldudel. Ära puutu töötavat masinat!

Nägime kolhoosnikuid põldudel töötavat. Õhtul kogunevad töölised klubisse huvitavat filmi vaatama. Jaaku huvitavad masinad, aga loomad teda ei huvitavat. Huvitavad raamatud köidavad kõiki. Moodsad lennukid lendavad Moskvast Krimmi mõne tunniga. Vaatame kõrgel pilvede all lendavat lennukit. Kiiresti lendavad lennukid peavad ühendust Moskva ja Vladivostoki vahel. Uus lennuk lendavat ligi kaks tuhat kilomeetrit tunnis. Koridoris olevad toolid tuleb saali viia. Hea on puhata pärast väsitavat tööd! Nägin Leidat aknast välja vaatavat. Astusin lähemale ja küsisin: «Kas näed midagi huvitavat?» Leida ütles, et ta jälgivat, kuidas lõunasse lendavad kurgede kolmnurgad silmapiiri taha kaovad. Kõikidest koolis õpetatavatest ainetest meeldivad mulle kõige rohkem matemaatika ja füüsika. Treial mõõtis töödeldavat detaili. Siin tehtavat ka kokkupandavat mööblit. Kanalit kaevavat sammuvat ekskavaatorit oli tulnud vaatama hulk kolhoosnikuid. Jälgisime kaugusesse kaduvat rongi ja hiljem õhku hajuvat suitsu. Liivakastis nägime mitut mängivat last ja nende juures kaht jutlevat ema. Jutlevad emad istuvad pingil ja vaatavad laste tegevust. Värske õhk näis väsinud kohe kosutavat ja värskendavat. Tuules õõtsuvad lokkavad viljaväljad tõotavad rohket saaki. Tore on vaadata tuules õõtsuvat lokkavat viljapõldu!

62

Hommikul.

Hommikul ajavad kolhoosnikud lehmad lautade taga asuvatesse koplitesse. Päikese säravad kiired hakkavad juba kõrvetama, tuul aga näib kuskil tukkuvat. Eemal helgib sinava järve vaikselt virvendav pind. Selles peegelduvad kaldal kasvavad puud ja taevas hõljuvad pilved. Lehmad söövad rahulikult, kuna mullikad pusklevad ja löövad kepsu.

Kes seal kilkavad? Need on mängivad lapsed. Kui tore on jälgida kõrgel hõljuvat lõokest ja vidistavaid pääsukesi!

Lapsed kuulavad lindude laulu ja vidinat. Korraga märkavad nad üle maantee lippavat jänest ja temale järele jooksvat ning ägedasti haukuvat Pontut. «Võta kinni!» hüüavad lapsed ja jooksevad ka ise tee poole, et jälitada künka taha kaduvat haavikuemandat. Nad näevad aga ainult tema sabaotsa välgatavat ja põõsaste vahele kaduvat.

Äkki märkavad lapsed suuri pilvi silmapiirile kerkivat. Taevas tumeneb. Varsti näevad nad heledat välku sähvatavat ja vihma lähenevat. Ruttu jooksevad lapsed küüni varjule.

6. Mineviku kesksõnad. nu- ja tu-lõpuline nimisõna; tu-lõpuline omadussõna.

63

Isa on juba tööle läinud. Urve oli kirjandi eest hea hinde saanud. Madis olevat suvel tööl käinud ja jalgratta ostnud. Aknad on avatud, põrand pühitud ja klass tuulutatud. Suvel oli laagris oldud, matkal käidud, supeldud, mängitud ja töötatud.

Saabunud külalised juhiti aulasse. Tervitasime saabunud külalist. Saabunu oli meile hästi tuntud töökangelane. Kõik tervitasid saabunut. Saabunuid oli ligi kümme inimest. Loetud raamat huvitas kõiki. Lehitsesin loetud raamatut. Loetu oli väga huvitav. Tähelepanelikult loetut ei unustata. Sain vene keeles loetust väga hästi aru. Püüdsime meenutada televiisorist kuuldud ja nähtud saadet noortest Aafrika riikidest. Arutasime kuuldu ja nähtu üksikasjaliselt läbi. Õpilased arutlevad elavalt õppekäigul kuuldut ja nähtut. «Pärast pikka sõitu mööda põhjatut teed,» jutustas autojuht, «jõudsime viimaks asfalteeritud maanteele.» Riidekaupluses müüdi kortsumatut ülikonnariiet. Sinu meeletut ja mõtlematut tegu ei saa kuidagi andestada. Haavunut püüti kõigiti rahustada. Kadunut tunti kui tublit ja töökat inimest. Lennukid otsisid tormis kadunud kalalaeva. Pioneerid olid talvel haigele vanakesele puid lõhkunud, ahju kütnud, vett toonud ja teda muul viisil aidanud. Valdur kontrollis kirjutatut veel kord ega leidnud enam ühtki viga. Mitu aastat pärast kooli lõpetamist külastasin oma armastatud õpetajat. 23. veebruaril tervitame oma võitmatut armeed. Mälestame langenud kangelasi. Sanitarid abistasid haavatud võitlejat. Sanitaarautod viisid haavatud haiglasse. Arst uuris haavatut väga hoolikalt. Lahkunut austati püstitõusmisega. Olnut pole enam võimalik olematuks teha. Pärast laulupidu arutleti elavalt kõike kuuldut ja nähtut. «Tänan teid nähtud vaeva eest,» sõnasin tublile abistajale kätt ulatades. Peagi olid puud kohale veetud, pooleks saetud, lõhutud ja riita laotud. Õhtul oli palju juteldud, nalja tehtud, naerdud ja mängitud. Küntud põllu ääres lamasid sügistormist murtud puud. Universaalkaupluses müüdi kootud ja õmmeldud rõivaid. Kaotatud au on raske tagasi võita. Mesinik kuulas mesilaste lakkamatut suminat. Möllanud torm tekitas kolhoosnikutele tohutut kahju. Sügisel tegid kolhoosnikud kokkuvõtteid tehtud tööst.

7. Kirjutama-tüüpi sõnad.

64

Leida peab homseks seinalehele artikli kirjutama. Harjutus tuleb tunni lõpuks ära kirjutada. Avaldust ei kirjutata ruudulisele pabe-

rile. Peep kirjutab kirjandit. Jaan on kirjutanud väga huvitava kirjandi. Maimu kirjutatud luuletus avaldati ajalehes «Säde». Kirjandis kirjutage suvistest matkadest! Vihikusse kirjutatakse tindiga, mitte pliiatsiga. Ajalehes kirjutati põlevkivi kasutamisest keemiatööstuses. «Õie kirjutagu kuulutus valmis ja asetagu see teadetetahvlile!» tegi rühmanõukogu esimees korralduse. Ärge segage kirjutavat last! Kirjutatav töö tuleb pikk ja põhjalik. Ärgu kirjutatagu üle servajoone! Ajaleht «Noorte Hääl» hakkab avaldama kirjutusi sellest, kuidas valmistutakse õpilaste kunstilise isetegevuse ülevaatuseks. Ennu artikkel vanakeste abistamisest tuleb avaldada seinalehes. Kontrollimata andmeid ajalehes ei avaldata. Ajakirjas «Noor Tehnik» avaldatud juhendit mudellennuki käsitsemise kohta kasutasid poisid eilsetel võistlustel. Kas oskate käsitseda ja õigesti kasutada höövlit? Eelmises tunnis käsitleti taimede paljundamist. Õpetaja selgitas, kuidas paljundatakse sõstrapõõsaid. Sõnajalad paljunevad eoste abil. Marit kohustati hoolitsema lillede eest. Töölised kohustusid kõrvaldama kõik puudused ja lõpetama uue maja ehitamine 1. maiks. «Volli,» manitses õde, «ära jäta tööd lõpetamata ega vigu parandamata!» Vaike ulatas õpetajale pliiatsi. Kevadel ulatus vesi kuni silla taladeni. Siin on vaja tegutseda, mitte viivitada ega viriseda. Kalev kummardus ja palus segamise pärast vabandada. Silda tuleb talade abil tugevdada. Kui küllalt kiiresti ei tegutseta ja puudusi ei kõrvaldata, võib juhtuda õnnetus. Aleksei seletagu Maiele, kuidas ülesannet lahendatakse! Seletatagu ja õpetatagu, kuidas matkal kompassi kasutada! Pioneerid koostagu uus tööplaan ja arutagu see koondusel läbi! Viimaseid talveilmu kasutatagu suusatamiseks ja uisutamiseks! Teadlased aretavad uusi sorte. Sport arendab keha ja tugevdab tervist.

65

Igaüks avaldagu oma arvamust ja põhjendagu seda! Äratatagu poisid kohe üles ja avaldatagu neile kuuldud uudis! Sirutage käed üles ja siis kummarduge ette, kuni sõrmed puudutavad põrandat! Et arendada oma võimeid, on vaja harjutada. «Kui ei harjutata ega osutata spordile kuigi suurt tähelepanu,» rääkis treener, «siis jäävad lihased nõrgaks.» Lauad puhastatakse liivapaberiga, kõrvaldatakse tolm ja alles siis värvitakse. Sammaldunud ja mädanenud palgid kõrvaldati ja asendati uutega. Ilmar loendagu mängust osavõtjad ja jaotagu nad kahte rühma! Kui väljak on korrastatud, võistlejad üles rivistatud ja kõik muu korraldatud, võib võistlust alustada. Alustatud tööd tuleb õigeks ajaks lõpetada. Täna uusi ülesandeid ei lahendata, vaid korratakse ja kontrollitakse kodus lahendatud ülesandeid. Paljusid säilitamiseks määratud toiduaineid külmutatakse, suitsutatakse, hapendatakse või kuivatatakse. Kunstiringis vaadeldakse ja õpetatakse tundma kuulsate meistrite maale. Enne töö alustamist tuleb õpetada, seletada ja

juhendada. Kui ei õpetata ega seletata, võib töö ebaõnnestuda. Enne tunni lõppu ütles õpetaja: «Kirjutage antud sõnad vihikusse ja silbitage!» Mõningaid sõnu ei poolitata, aga silbitada saab neid küll. Harutage nöör lahti ja ulatage Toomale! Kõik ettepanekud tuleb läbi arutada ja puudused kõrvaldada. Kui matka ei korraldata, tuleb korraldada ühepäevane laager. Koolis omandatud teadmised ja oskused etendavad inimese elus väga tähtsat osa. Nõukogudemaal edendatakse kõigiti põllumajandust, et saavutada toiduainete küllus. Teadmisi omandades, takistusi ületades ja loodust alistades ning oma teenistusse rakendades ehitavad nõukogude inimesed uut ühiskonda — kommunismi.

8. Muutuma- ja tulema-tüüpi sõnad.

66

Mõne aasta pärast võib siin kõik muutuda. Kõrb peab viljakateks põldudeks muutuma. Vedelast tahkeks muutudes kaotab aine hulga soojust. Ilmad muutuvad soojemaks ja me võime jälle rõdul ööbida. Kalurid muutusid rahutuks, kui taevasse kerkis tumedaid pilvi. Kas muutute korralikumaks või lahkute siit hoopis! Ta ärgu muutugu nii kärsituks, vaid jälgigu sündmuste arengut rahulikumalt! Tublide inimeste keskel muututakse ka ise tublimaks. Kiirustades ärgu muututagu lohakaks ega kaotatagu midagi ära! Tõnis on selle aasta jooksul palju tublimaks muutunud. Kaotatud minuteid oli sportlasel raske tasa teha. Aega kaotamata rajatakse uus mänguväljak. Lootust ei tohi nii kergesti kaotada. Aega ei kaotata asjata! Ärge puutuge seda, mida ei tohi puutuda! Ära puudu koolist ilma mõjuva põhjuseta! Meie klassis ei puuduta kunagi. Hõõguvat traati ei puututa palja käega. Vaikiti ja jälgiti õpetaja seletusi. Taevas selgines ja tuulgi vaikis. Ärgu vaikitagu ega kaotatagu asjatult aega! Vaikitakse ja töötatakse edasi. Valitud marsruut läbiti kahe päevaga. Kõikjal süttivad tuled, kuid varsti mattuvad need paksu udusse. «Sütti, sütti, lõke!» kordasid pioneerid. Süttigu lõkked ja kõlagu laulud! Auto rappus auklikul metsateel ja sõitjad võppusid igast tõukest. Ära käitu nii, et sinus pettutaks! Lubatagu mul ka võistlusi jälgida. Enne lahkumist kustutage hõõguvad söed ja põlemata tukid! Murdunud oks ripnes puu küljes. Lampide lähedal ripnevad lindid võivad kergesti süttida. Asjatu riski tagajärjel hukkutakse sageli kasutult. Tänapäeval hukkuvad laevad väga harva. Nõukogude meremehed tõttasid appi hukkuvale Rootsi laevale. Kõrgete lainete tõttu ei julgetud (juletud) väikese paadiga merele minna. Kergesti oleks kandutud ulgumerele, kaotatud purjed ja hukkutud. Ainult vaikse merega julgetakse (juletakse) karide vahelt läbi sõita. Korras tööriistadega on hea töötada. Nii hilja enam ei töötata. Pärast lõunat töötage veel mõni tund! Mart

oli suvevaheajal sovhoosis töötanud. Kõikjal töötatakse virgalt. Töötamine ühiskonna heaks on iga nõukogude inimese esimeseks kohustuseks.

67

Maire peab varsti tulema ja nõud puhtaks pesema. Kes tahab mulle appi tulla? Ära jää tulemata! Minnes tundus tee palju pikem olevat kui tulles. Ma panen dressi selga ja tulen kohe staadionile. «Poisid,» hüüdis korrapidaja, «tulge ruttu klassi!» Anu tulevat ka ekskursioonile. Varsti tullakse tagasi ja asutakse uuesti tööle. Saabastega ei tulda klassi. Tuldagu kohe siia ja pestagu end puhtaks! Pärast mängu tuldi tuppa ja pesti käed puhtaks. Kauem ei tohi õues olla. Varsti tuleb tuppa tulla, sokid ja sukad puhtaks pesta, kuivama panna ning siis magama minna. Läksin kööki, pesin nõud puhtaks ja panin kappi. Keegi on mööda metsa äärt tulnud, jõe ääres end pesnud ja siis üle maantee läinud. Täna on koolis oldud, siis koju tuldud, põrandaid pestud, kirjand valmis kirjutatud, ülesandeid lahendatud ja õigel ajal magama mindud. Nägu pestakse puhtaks, uued riided pannakse selga ja siis ollaksegi valmis peole minekuks. Trikood pandi selga ja mindi võimlasse. Kui matkalt koju tuldi, oldi väga väsinud. Pärast õhtusööki pesti hambaid ja mindi kohe magama. Pange saapad jalga ja minge suusatama! Pandagu asjad klassi ja mindagu pioneerituppa! Lähme (mingem, läki) palli mängima! Seisime akna juures ja jälgisime tulijaid ning minejaid. Isa ootas külla poega ja miniat. Tribüünidel olijad elasid võistlustele kõigiti kaasa. Sovhoos vajab kartulipanijaid. Pesijatel oli pesu varsti puhtaks pestud. Merehädalised surevat tavaliselt hirmust, mitte näljast. Kõrbes surrakse peamiselt janusse, nälga nii ruttu ei surda.

9. Õppima- ja lugema-tüüpi sõnad.

68

Iga õpilane peab hästi õppima. Raivo käib muusikaringis klaverimängu õppimas. Ära jäta kunagi midagi õppimata! Toivo tahab arstiks õppida. Õppides möödus aeg kiiresti. Pingil istus mitu õppivat õpilast. Õpitava näidendi peategelaseks on julge pioneer. Õppinud töölise juhtimisel said noored töö varsti selgeks. Mis te täna õppisite? Terje õpib hoolega. Keemiat ei ole me veel õppinud. Kes ei õpi päevaplaani järgi, see ei saavuta häid tulemusi. Õppige sõnu õigesti käänama! Näiteringis õpitakse näidendit «Punane kaelarätt». Füüsikat täna ei õpita, seda õpiti eile. Õpitagu ilmekalt lugema! Homseks on kõik õpitud. Õpitut ei tohi unustada. Andres on hoolas õppija. Õppimine on meie tähtsaim üles-

anne. Käisime kolhoosis kartuleid noppimas. Kartulid nopiti korvidesse. Pakkige asjad kastidesse, sulgege kastid ja tassige esikusse! Asjad on pakitud ja kastid keldrisse tassitud. Sule aknad ja kleebi praod paberiga kinni! Sulen vihiku ja lähen kuuri puid saagima. Puud on saetud ja kuuri uks suletud. Tund lõpeb ja õpilased sulevad raamatud. «Kui töö lõppes,» jutustasid õpilased, «siis läksime mere äärde kõndima.» Ära kõnni sõiduteel! Sattusin mingisuguse vaia otsa ja kukkusin. Ära satu kiusatusse! Õpetaja käskis poistel ära leppida ja põrandale pillutud asjad üles tõsta. «Ärge pilduge, poisid, oma riideid toolile,» ütles Pilvi oma vendadele, «vaid pange need kappi rippuma!» Üleriided ripuvad esikus. Ema käsib Lindal lõunaks kartuleid praadida ja mannakreem vahule kloppida. Liha ei praeta nii ägedal tulel, Marge! Silvi klopib kleidi tolmust puhtaks ja triigib siledaks. Iga laps õppigu triikima ja nõeluma! Triigitud riided rippugu kapis.

69

Õppigem nii, nagu õppis Lenin! Rääkige alati tõtt! Räägitakse, et poisid olevat juba kukkuvat kägu kuulnud. «Räägitagu mida tahes,» sõnas Leo, «aga mina seda küll ei usu.» Pioneerid õpivad marssima. Paraadil marsitakse muusika saatel. Kui metall satub happesse, kattub ta varsti roostega. Kui kalad satuvad kuivale, hukkuvad nad kiiresti. Mul kästi pragudesse takku toppida ja siis praod kinni kleepida. Poisid parandavad lekkivat lootsikut. Ka vabrikute korstnad kõikuvat tuule käes. «Mis seal puude vahel vilgub ja välgub?» küsis Enno. August kukkus ja riided olidki rikutud. Kas sa oskad metalli saagida ja puurida? Töökojas saetakse, puuritakse ja needitakse. Gripp on välditav, kui karastate oma keha. Tõlgi need laused vene keelde! Vilunud tõlkija tõlgitud raamatut on hea lugeda. Vana meremees rääkis, et ta on käinud Aafrikas lõvisid küttimas. Tundmatus jões võid kergesti keerisesse sattuda ja uppuda. Tänane päev möödus aknaid klaasides ja kittides ning aknaraame värvides. Pinke ei värvita, vaid lakitakse. Autojuht parandab tõrkuvat mootorit. Pakkuge külalistele istet! Kolhoosis pakuti meile piima ja kukleid. Kotid kaalutakse ja tassitakse aita. Ema käskis kalad ära kaaluda. Õpetaja käsib kaardi klassi viia. Käsi Jaagul poodi minna! Virmalised pakuvad huvitavat vaatepilti. Aus nimi ei põle tules ega upu vees. Riie ei riku meest, aga ärgu mees ise riiet rikkugu! Pühi enne oma õu puhtaks, siis mine teise oma pühkima! Uppuja haarab kinni õlekõrrestki. Õppimine on valgus, rumalus aga pimedus. Rauast kägu, puust saba, metsas kukub, tee peal tukub? Karu magab, kõrv kõigub? Puid kärbitakse kevadel.

70

Esimese klassi mudilased õpivad lugema. Leidsin Enna raamatut lugemast. Mul on Iljina «Neljas kõrgus» veel läbi lugemata. Väike Mati oskab juba päris hästi lugeda. Veetsin kogu pühapäeva lugedes ja õppides. Pioneerid loevad ajalehte «Säde». Lugesime J. Gagarini raamatut «Tee kosmosesse». Ärge lugege videvikus! Siiri lugevat Gaidari ja Maršaki teoseid nende algkeeles. Siina on klassiväliseks lugemiseks määratud kirjanduse juba läbi lugenud. Tähtsamad andmed iga loetud teose kohta kandke loetud kirjanduse vihikusse! Milliseid raamatuid loetakse kõige rohkem? Lamades ei loeta, sest see rikub silmi. Koondusel loeti ja arutati «Sädemes» ilmunud ELKNÜ üleskutset vabariigi kõikidele pioneeridele. Loetagu vähem, aga põhjalikult! Kõige rohkem loetavat meie koolis ajalehti «Noorte Hääl» ja «Säde». Jõe kaldasse taotakse vai ja paat seotakse selle külge. Külmetudes sai Väino kopsupõletiku ja põeb nüüd juba teist nädalat. Tubli kangur koob mitmel teljel. Kudumisvabrikus kootakse tehiskiududest riiet. Enne klassi minekut läheb Linda peegli ette, et juukseid sugeda. Leili soeb oma pikka juust. Enne pügamist aeti lambad jõkke. Jõe ääres põetakse lambad. Põetud lambad lasti karjamaale. Pange ahi küdema! Köetud ahi levitas mõnusat soojust. Keskkütteahje köetakse kivisõe ja briketiga. Kas teate, kus koevad angerjad? Kudevaid kalu ei tohi püüda ega hirmutada. Palgid veeti ehitusplatsile ja laoti virna. Õpilased aitasid puid vedada ja kuuri laduda. Et midagi saavutada, peab tööd tegema ja vaeva nägema. Tehku ka Kustas tööd ja nähku vaeva, kui kaua ta ikka vanemate kulul elab! Tegijal on alati midagi teha ja lugejal lugeda. «Tehtagu kuuri uks lahti,» käskis kütja, «ja laotagu puud kuuri!» Mis täna tehtud, see homme hooleta. Tööga tehakse suured linnad, magades ei midagi. Mustad pilved muidu käivad, savikarva sajavad. Kui tööd tehakse, küll siis varsti ka tulemusi nähakse.

10. Saatma-, murdma-, seisma- ja laulma-tüüpi sõnad.

71

Läksime külalisi rongile saatma. Kas kiri on veel saatmata? Jürile tuleb telegramm saata. Kirja saates ärge jätke saatja aadressi ümbrikule märkimata! Malle kirjandi saadame ajakirjale «Pioneer». Saatsime oma kaugetele sõpradele kirja. Saada väike Valve lasteaeda! Saatke võistluste protokollid kiiresti ära! Jaak koguvat rahvalaule ja saatvat need kirjandusmuuseumile. Kastid tõstetakse autole, kaetakse presendiga ja saadetakse kauplustesse. Rohkem kaupa täna enam ei saadeta. Antarktikasse saadeti uus

vahetus teadlasi. Antarktikasse saadetud teadlased on varem töötanud Arktikas. Kas nad on saatnud juba uusi andmeid? Kirjad saadetagu ära juba täna! Geolooge saatvad teejuhid tunnevad ümbrust väga hästi. Tähetornile saadetavad aparaadid kaaluvad ligi kümme tonni. Kasvuhoone on köetud ja lavad kinni kaetud. Meie pioneere kiideti hea esinemise eest. «Võtke mõõdulint,» käsib õpetaja, «ja mõõtke ära klassi pikkus ning laius!» Kas sa oskad puude kõrgust mõõta? Tehas «Marat» hakkas uut sorti dresse tootma. Toodetavad dressid on tugevad ja nägusad. Raamatud on köidetud ja lauale kuivama jäetud. Homseks on loota vahelduva pilvisusega ilma. Võtke vikat ja niitke küülikutele rohtu! Keedetud kissell jäetagu sahvrisse jahtuma! Kastrul kaetagu kaanega! Teil tuleb kastekann võtta ja taimi kasta.

72

Pioneerid hakkasid kuivanud oksi katki murdma, et teha lõket. Oksad tuleb katki murda ja lõkke juurde kanda. Noori puid ei murta ega rikuta. Kandsime murtud oksad metsa äärde ja läitsime lõkke. Torm oli mitu puud maha murdnud. Poisid leidsid kapist saia, murdsid selle pooleks ja hakkasid sööma. Torm murrab puid, lõhub katuseid ja kannab katuste tükke mõnikord päris kaugele. Ärge murdke puude oksi ka metsas, kui te neid ei vaja! Kiri murtakse neljaks kokku ja pistetakse ümbrikku. Rein ja Mihkel olid heina küüni kandnud ja küülikutele toitu andnud. Traktoristid on tänase päeva jooksul kündnud ligi viiskümmend hektarit. «Kas oled tundnud, Valdek, kui mõnus on end kuumal päeval jahedates voogudes karastada?» küsis Raivo sõbralt. Poisid istusid paati, sõudsid järvele ja heitsid õnged vette. Kalurid püüdsid merest haruldase kala, keda nimetatakse heeringakuningaks. Seadke aerud korda, sõudke järvele ja püüdke võrgud üles leida! Kaarel hoidku pisut kõrvale ja lasku teised mööda! Nõudke, et kõik täidaksid oma lubaduse! Teadke, et kodumaa on andnud teile kõik võimalused õppimiseks! Püütagu hästi õppida ja alati korralikult käituda! Küntud põllud ootavad külvajat. Pakid kantakse autosse ja seatakse end mugavalt istuma. Antsu ei tundnud keegi, aga Ilmari tundsime kohe ära. Uute õpilaste nimed tuleb päevikusse kanda. Ülearuseid asju kaasas ei kanta. Staabis leiti, et teine rühm oli mõned kohad valesti kaardile kandnud. Sõudjad olid kiiresti sõudnud, õigel ajal kohale jõudnud ja uppuja päästnud. Kandke hoolt oma tervise eest! Homseks hoidke leiba, aga mitte tööd. Tööta süüa ei anta. Lind laulab, nagu nokk on seatud. Ega ilma jõuta soojaks kütta! Parem on anda kui tahta! Heategu leitakse harva eest. Kui püüad kõigest väest, saad üle igast mäest. Sõpradest tuntakse sind ennast. Kui sa pole andnud, siis ei ole sul õigust ka võtta.

73

Mare jääb seisma ja ootab, kuni auto möödub. Tore on seista Munamäel ja vaadata kaunist maastikku! Seiske sirgelt! Kõpu tuletorn on seisnud Hiiumaa tormisel rannal juba sajandeid ja juhatanud laevadele teed. Seistakse ja jälgitakse tuletorni plinkimist (vilkumist). Vastamisel seistagu korralikult! «Vanasti tuli õppimise eest maksta,» rääkis üliõpilane pioneeridele, «nüüd aga makstakse paljudes koolides õpilastele stipendiumi.» Meil ei maksta ka arstiabi eest. Palgad on makstud ja kassapidajagi koju läinud. Minevikus peksti vilja käsitsi, nüüd teevad seda kombainid ja viljapeksumasinad. Pekstud vili viiakse kuivatisse. Vili koristatagu ja pekstagu õigeaegselt! Suurem osa viljast koristatakse ja pekstakse juba augustis. Omad vitsad peksavad kõige valusamini. Kuidas kaitstakse külma eest õitsevaid (õitsvaid) õunapuid? Hoidke ja kaitske oma kooli au! Piirivalvurid on Nõukogudemaa piiride ustavad kaitsjad. Nõukogude Liidu piirid on hästi kaitstud. Jooksjad kogunesid stardijoonele. Enne võistlust joostakse ja soojendatakse keha. Jookske võimlasse ja tooge ketas siia! Jookse sina ka! Arno jooksvat 100 meetrit 12 sekundiga. Tänaval ei joosta ega mängita. Täna on juba küllalt joostud ja mängitud. Oleksin ka jooksnud, aga arst ei lubanud. Joostagu tuppa ja pandagu dress selga! Kunstiringis õppisime joonistama jooksvat inimest. Joosti ja mängiti, nii et lõpuks ei jõutudki enam joosta. Suvel kolhoosis olles õppis Lehte isegi lehmi lüpsma. Varem lüpsti käsitsi, nüüd aga lüpstakse lüpsimasinaga. Värav avati ja lehmad lasti koplisse. Avasin puuri ukse ja lasksin kuldnoka vabadusse. Laske tuppa värsket õhku! Kas sa lasksid kassi õue? Ostsin vibu ja läksin märki laskma. Poisid lasksid täna paremini kui eile. Kõige paremini laskis Ahto. Pioneerijuht maitsnud Priidu keedetud suppi ja öelnud, et see on väga maitsev. Tulge ja maitske meie sööki! Poisid tõusku kohe üles ja jooksku staadionile!

74

Saksa Demokraatliku Vabariigi pioneeride laulu «Väike trummilööja» õppisime laulma juba IV klassis. Nõukogude noored armastavad laulda ja tantsida. Pioneerid marssisid lauldes läbi linna. Paljud ilusad laulud jäid laulmata, sest õhtu jõudis kätte. Kas oled näinud laulvat ööbikut? Missugune on teie arvates kõige lauldavam laul? Laulsime ja vestlesime, kuni eha kustus. Täna lauldud laule õpetati saates «Nüüd laulgem kõik!». Laula, laula, suukene, liigu, linnukeelekene! «Tuljakut» lauldakse igal laulupeol. Lauldi ja hõisati, nii et orud ja metsad rõkkasid. Lauljad ja tantsijad kogunesid lauluväljakule. Lauldagu ka laulupeol niisama hästi kui täna! Teise inimese õnnetuse üle ei naerda! Kes viimasena naerab, naerab kõige paremini. Naerdagu ainult siis, kui on, mille üle

naerda! Kokkutulekul kuuldud laulud jäid kõigile meelde. Eesti Raadio saated olevat kuuldavad ka Kesk-Euroopas ja Atlandi ookeanilgi. Metsas nähti ja kuuldi rähni toksivat. Hommikuti ja õhtuti kuuldakse ööbikut lepikus laksutavat. «Püüdke Vellot veenda,» rääkisid tüdrukud, «ehk ta tuleb siiski kaasa!» — «Oleme teda küll veennud, aga ta ei võta meid kuulda,» kurtsid poisid. Jätke naermine ja jooksmine! Meil pole niisuguseid saladusi, et tuleks karta kuulajaid ja nägijaid. Me püüame inimesi kasvatada veenmisega, mitte karistamisega.

11. Hakkama-tüüpi sõnad.

75

Meie tragid poisid saavad iga tööga hakkama. Esmaspäeva hommikul tuleb hakata peenraid tegema. Kes hakkab labidaid teritama? Jüri ja Urmas hakkasid rehadele uusi varsi tegema. Indrek ja Enn on hakanud juba kaevama. Hakka taimi istutama! Heldur hakaku kastma! Kolhoosides hakatakse kündma ja külvama. Madalamatel põldudel veel ei külvata, sest muld on liiga niiske. Eile hakati hernest külvama. Kas teie kolhoosis on ka juba kündma hakatud? Hakatagu kohe tööle! Rutake, sest aeg ei oota! Õige hõlma ei hakka ükski. Hakakem aga tööga pihta! Vihm oli lakanud, pilved tuule eest kuhugi minema rutanud ja tähedki särama hakanud. Vihm pani orased lokkama. Seal, kus lõpeb mets, lokkab kolhoosi nisu. Möödunud aastal lokanud siin uhke mais. Pärast tunde ruttasid kõik staadionile. Rutatakse ja tõtatakse, sest kardetakse hilineda. Staadionil hüpatakse kaugust ja kõrgust, tõugatakse kuuli ning näidatakse oma võimeid ka muudel spordialadel. Tarmo hüppas ligi neli meetrit. Kes lähevad kuuli tõukama? Madis tõukas üle kümne meetri. Ahti küsis: «Kes oskab näidata, kuidas peab õigesti tõukama?» Õpetaja näitab, kuidas tõugata. Rutake Peetrile appi ja aidake lauad seina äärde lükata! Vihm lakkas ja Paul ruttas jõe äärde. Mets rõkkab lindude laulust. Poiss ootas, aga kala ei näkanud. Ootaja aeg on pikk. Äkki hakkas õngekork lausa hüppama. Paul tõmbas ja kala oligi käes. Paat tõmmatakse kaldale ja süüdatakse lõke. Kes süütas lõkke? Munamäe tornist on tore alla vaadata. Vaatasime ja mõtlesime: «Küll on Lõuna-Eesti ikka ilus!»

76

Aastatuhandeid olid inimesed jälginud lendavaid linde ja unistanud lendamisest. Katsed lennata sulgedest tehtud tiibade abil ebaõnnestusid. Esimesed lendajad tõusid õhku õhupallidega, mis täideti soojendatud õhuga. Moodsad kaasaegsed lennukid lendavad helist kiiremini. Aerostaatide abil enam ei lennata. Nüüd lenna-

takse reaktiivlennukitel. Nõukogude inimesed olid esimesed, kes lendasid kosmosesse. Aerodroomil näidati ekskursantidele uusi lennukeid. Kas olete külalistele juba näidanud meie kooliaeda? Näidake kasvuhoonet ka! Pidu on alanud ja lõkegi süüdatud. Ettekanded alaku õigel ajal! Kaarel mõtles ja vaatas, aga ei osanud kuidagi alustada. Marjad ja õunad ei kõlvanud veel süüa. Torm oli metsa laastanud ja mõned puud koos juurtega maast välja tõmmanud. Kuuenda klassi õpilane peab oskama sõnu õigesti käänata, pöörata ja lauseis rakendada. Martin puistas ämbrisse lupja, segas veega segi ja hakkas koolimaja seinu lupjama. Varsti olidki seinad lubjatud ja koridorides hakati tapeeti kleepima. Libedale teele puistake liiva! Kes on külvanud tuult, see lõikab tormi. Mõistsid alata, mõista ka lõpetada! Ärge peljake raskusi, vaid püüdke need ületada! Tõttaja jõuab ikka sihile. Keegi ei saa hüpata üle oma varju. Kuidas lükkad, nõnda läheb, kuidas tõmbad, nõnda tuleb. Terav nuga lõikab suurema tüki. Mis noores eas külvatud, seda vanas eas lõigatakse. Targad aitavad, narrid laidavad. Kus viga näed laita, seal tule ja aita! Päev lükkab ööle, laisad lähevad tööle. Parem aasta oodata kui kaks oiata. Ära lenda kõrgemale, kui tiivad kannavad! Ära hõiska enne õhtut!

12. Muutuma-, õppima- ja hakkama-tüüpi sõnade kordamine.

77

Meie maal õpivad nii noored kui ka vanad. Aeg on koju minema hakata, sest homseks on palju õppida. Pioneerid istusid lõkke ümber, vestlesid ja kuulasid metsa õiseid hääli. Elada on vaja rutates, sest elu võib katkeda haiguse või mõne kurva juhuse läbi. Enam ei kõlvanud taganeda, nüüd tuli aina edasi rutata ja töötada. Kui mängud lõpevad ja õhtused tuleb süttivad, tõtatakse koju ja heidetakse puhkama. «Mis puutub Juhanisse,» ütles klassijuhataja, «siis ta on hea õppija.» Ela ja tööta nii, et sinus ei pettutaks! Tuli õppida ja näidata, et suudame oma sõna pidada. Kolhoosides ja tehastes töötatakse virgalt. Tänaseni on ehitusel töötatud juba üle tuhande tunni ja täidetud endale võetud kohustused. Juss otsis oma kaotatud nuga. Noa oli ta kaotanud, kui oli kolhoosis maisi külvanud. Enne pleegitamist leotatakse linu basseinides. Paku ometi sõbrale istet! Ära riku, poiss, teiste tuju! Aasad on lumega kattunud ja laulikud soojale maale lennanud. Varsti olid ülesanded jaotatud ja töö suhtes kokku lepitud. Puud on saetud ja riita laotud. Kõik rappub, kõigub ja lausa hüppab. Rapputi ja kukutigi, kuid viimaks jõuti jälle siledale maanteele. Kass võib väga kõrgelt alla hüpata, kuid ta satub alati käppadele. Sulgege värav ja vaadake, kes seal puid saeb! Töölt ei puuduta ilma mõjuva põhjuseta.

Veera puudub koolist, sest ta puutus kokku haigetega ja haigestus leetritesse. «Oleks hea,» arvasid poisid, «kui hangitaks mõni koorem lupja koolimaja krohvimiseks.» Täna ei julgetud (juletud) merele sõita, sest torm oli puhkemas. Kui paat satuks tormiga karidele, hukkuks ta kindlasti. Puudustega ei tohi leppida. Me ei lepi ainult vaatamisega, vaid ruttame ka ise appi. Vaikiti ja oodati, et torm lakkaks. Enam ei tohi vaikida ega oodata, vaid tuleb kohe tööle hakata ning hangedesse mattunud tee puhtaks rookida.

78

Üks kevadine päev.

On kaunis kevadine hommik. Aknast lipsab tuppa päikese hele kiir ja satub Mati laubale. Poiss tukub veel natuke, hüppab siis voodist ja tõttab välja.

Kogu loodus on nagu mattunud päikese kuldsetesse kiirtesse. Igal pool töötatakse hoolega. Põldudel küntakse ja külvatakse. Hernes ja mais on juba külvatud.

Maantee ääres kerkivad uue lauda valendavad müürid. Saetakse laudu, laotakse kive seina, krohvitakse ja lubjatakse. Rutatakse, ei kaotata hetkegi, sest sügiseks peab hoone valmis olema.

Mati võtab vikati, et oma küülikutele rohtu niita. Kui rohi on niidetud ja kokku riisutud, topib Mati selle kotti. Poiss tassib koti kuuri ja pakub jänkudele värsket toitu.

Pärast lõunat hakatakse kolhoosis kartuleid panema. Mati tahab ka appi minna. Ta haarab korvi ja tõttab joostes keskuse poole. Poiss ruttab, satub mingi vaia otsa, kukub, kuid tõuseb ja lippab jälle edasi.

13. Õmblema- ja kõnelema-tüüpi sõnad.

79

Tööõpetuse tundides õppisime kleiti õmblema. Kas oskate juba masinaga õmmelda? Andres õmbleb ise oma kuuele nööbid ette. Kes õmbles sulle selle ilusa pluusi? Palun õmmelge kleit homseks valmis! Ära õmble valget kraed tumeda niidiga! Kõige paremini õmblevat Ille ja Inge. Selma on oma kleidi ise õmmelnud. Selles töökojas (ateljees) õmmeldakse ainult kleite, ülikondi siin ei õmmelda. Nööbid õmmeldi ette ja rõivad triigiti siledaks. Nööpe ärgu õmmeldagu nii peene niidiga! Lavsaanist õmmeldud ülikondade järele on suur nõudmine. Õmmeldav ülikond tuleb moodne ja nägus. Laudade taga istus mitukümmend õmblevat tüdrukut. Õmblusvabriku «Baltika» õmblejad õpetavad meie kooli tüdrukuid. Enne lõpliku otsuse tegemist tuleb saadud andmeid võrrelda. Juu-

relge, mõtelge (mõelge) ja vaielge, enne kui otsustate! Linnud lendlesid edasi-tagasi või hüplesid puudel. Ülesanded on lahendatud ja vastuseid õpikus antutega võrreldud. Rääkimisel ärge vehelge kätega! Lõpuks ütles õpetaja: «Olete juba küllalt juurelnud ja mõtelnud (mõelnud), nüüd ütelge (öelge) oma arvamus!» Uste juures ei tungelda ega riielda. Poisid vehklesid kätega ja vaidlesid millegi üle. Otsustasime suplema minna. Mõeldud (mõteldud), tehtud! Suvel saime palju supelda. Ära suple nii jahedas vees! Suplejad ruttasid järve äärde. Poisid olevat vaielnud, riielnud ja lõpuks koguni kakelnud. Tülisid ei lahendata riieldes ega kakeldes, vaid mõistlikult arutades ja vaieldes. Nõukogude maadlejad ja vehklejad on võistelnud edukalt peaaegu kõikides riikides. Paljal põrandal ei maadelda. Maadeldakse mattidel või siis pehmel murul. «Keegi ei kahelnud,» rääkis treener, «et meie võistlejad võidavad ka seekord.» Meid on kõikjal hästi koheldud. Külalisi tuleb hästi kohelda. Kes on võidelnud, sellel on õigus õnne maitsta. Üheksa korda mõtelda (mõelda), üks kord teha. Ära kiitle silma ees, ära sõitle selja taga!

80

Oma plaanidest peame kõnelema kõigepealt klassijuhatajale. Kõnelda tuleb lühidalt ja selgelt. Kõik kuulasid kõnelejat väga tähelepanelikult. Vana revolutsionäär kõneles pioneeridele Oktoobrirevolutsiooni kangelaslikkudest päevadest. Kõneldakse, et meile tuleb suvel külla grupp pioneere Soomest. Kõneldi ja arutati, kuidas külalisi vastu võtta. Kõneldagu oma tööst ja tegevusest! Täna on palju kõneldud ja arutatud, nüüd teeme kokkuvõtte. Kas olete juba kõnelnud, mida kavatsete teha suvel? Sellest praegu veel ei kõnelda. «Kõnelge meile viimasest lennust kosmosesse!» palusid pioneerid külalist. Muheldes läksid mehed tagasi töö juurde. «Selliselt logeldes ja vedeldes te küll kaugele ei jõua,» sõnas esimees loodritele. Parkimine on nahkade töötlemine mitmesuguste kemikaalidega. Töödeldud nahkadest valmistatakse jalatseid ja mitmesuguseid kunstilisi tarbeesemeid. Tunnis ei kõnelda ega tegelda kõrvaliste asjadega. Kogeldes ja kibeldes kõneles Mart meile lõpuks kõigest, mis ta metsas seigeldes oli läbi elanud. Ärge sõnelge ega jagelge, vaid asuge ükskord juba töö juurde! Meie teedel liigeldakse paremat kätt, Rootsis on kehtestatud aga vasakusuunaline liiklus. Heino oli kraavi pehmesse lumme kukkunud ja tükk aega rabelnud ning rüselnud, enne kui ta välja pääses. Vana Ints armastab toas logelda ja sooja ahju juures mõnuleda. Poisid on juba terve tunni jagelnud ja sõnelnud, aga nüüd hakkavad nad ära leppima. Järve pind sädelnud loojuva päikese paistel nagu sula kuld. Kunstiringis oli varem viljeldud ainult maalikunsti, nüüd aga tegeldakse ka voolimisega. Kõnelge Väinole, et ta

tegelgu rohkem spordiga! Rõivad ärgu vedelgu toolil! Kunagi olevat mõnedes Eesti jõgedes tegeldud pärlipüügiga. Tänapäeval selle tööga enam tegelda ei saa, sest pärlikarbid on meie jõgedest ammu kadunud.

14. Tooma-käima-tüüpi sõnad.

81

Väino ruttas lõkke jaoks hagu tooma. Hagu tuues too ka kuiva sammalt! Lipp tuleb saali tuua. Tooge lipp siia! Pioneerid toovad lipu aulasse. Tõime saali kaunistamiseks noori kaski. Kas olete vaasid juba klassi toonud? Toodud lilledest punusime pika pärja. Tehasesse tuuakse uusi masinaid. Laudu täna enam ei tooda. Toodagu kriiti! Toodav liiv pange maja seina äärde! Toojad puistasid liiva kasti. Väike Juku hakkab sügisel koolis käima. Matkajatel on veel viis kilomeetrit käia. Väikesed teekäijad jõudsid järve äärde. Kas käisite juba poes ja tõite vihikuid? Kevadel käiakse kolhoosis kartuleid panemas. Libedal teel käies ole ettevaatlik! Kas oled juba raamatukogus käinud? Varsti on poes käidud ja vihikud toodud. Klassi toodavat uued pingid, vanad aga viidavat ära. Viijad on VIII klassi poisid. Kaart tuleb klassi viia. Kolhoosist saadud kartulid viidi kooli sööklasse. Juurvili viiakse keldrisse. Loomad tahavad süüa ja juua saada. Veised on söönud ja joonud. Varsti on söögid söödud ja joogid joodud. Täna on sööklas palju sööjaid. Pärast suppi ja praadi süüakse jäätist ja juuakse limonaadi. Kas tunned kõiki meie metsades kasvavaid söödavaid seeni? Jõhvikatest saadakse head haput mahla. Koolilaadal müüakse õpilastele vajalikke kaupu. Kahe päevaga müüdi ligi tuhat kleiti ja ülikonda. «Sain täna viissada pakki jäätist, kuid jõudsin kõik ära müüa,» ütles müüja. Käisin ehitusplatsil ja viisin isale süüa. Võllid viiakse töökotta ja treitakse parajaks. Võlle treisid X klassi poisid. Nad oskavad väga hästi treida. Nõukogude inimeste visa tööga luuakse üha rohkem keerulisi masinaid. Esimese kosmoselaeva loojad on Nõukogudemaa teadlased, konstruktorid ja töölised. Nad lõid raketi, mis 14. septembril 1959. a. viis Kuule Nõukogude Liidu vapiga vimpli.

82

Müüjad palusid kauba toojaid koolitarbed kiiresti kohale tuua, et neid saaks õpilastele müüa. Turuhoones müüakse ainult toiduaineid, tarbeesemeid siin ei müüda. Uue ekskavaatori loojad tahavad luua veelgi täiuslikuma masina. Keegi lastest ei tahtnud koju jääda. Võeti liisku, et määrata kojujääja. Koolimajas käiakse tuhvlites. Külma vett juues võidakse kergesti haigestuda. Pärast hom-

mikusööki pannakse mantel selga ja minnakse kooli. Enne rännakut süüakse ja juuakse. Minu sõber on hea käija, seepärast ei tee talle raskusi tunnis kuni kaheksa kilomeetrit ära käia. Palli lüües möödus kogu õhtu. Kui kõike tehtaks kindla plaani järgi, võidaks saavutada palju paremaid tulemusi. Pesemata puuvilja ei sööda ega keetmata vett ei jooda. Kui püütakse kõigest väest, saadakse üle igast mäest. Töötoas treiti lipuvarrastele nuppe. Lammastest saadi Kuimetsa kolhoosis palju tulu. Tänavu sai kolhoos ligi kümme tuhat rubla tulu. Saakide suurendamisega ühismajandites luuakse meie maal toiduainete küllus. Rahvaste ühiste jõupingutustega lüüakse sõjaõhutajaid. Agressorite plaanid löödi segi. Kes virga vilja ära sööks, kui laiska ei oleks! Magaja jagu süüakse ära. Kus on palju saada, seal ka palju süüa. Sööjal käsi pikk, lööjal lühike. Süües kasvab isu. Punaselt viiakse, mustalt tuuakse? Lamajat ei lööda. Vili viijale, terad toojale, sasi saajale. Telk lüüakse kiiresti üles, tuuakse metsast oksi ja viiakse telki. Kõik materjalid toodagu õigel ajal kohale ja tööd viidagu läbi saadud plaanide järgi!

15. Tegusõna kordamine.

83

Kolhoosides tugevdatakse söödabaasi ja ehitatakse uusi tootmishooneid. Põldudel kasutatakse ikka rohkem mineraalväetist ja mitmesuguseid kemikaale, mis kiirendavad taimede kasvu ning hävitavad kahjureid. Edendatakse loomakasvatust ja põllumajandussaaduste tootmist. Kõik see etendab tähtsat osa toiduainete külluse saavutamisel. Eeskujuliku töö eest avaldati kiitust ja autasustati diplomi ning rahalise preemiaga mitmeid «Volta» tehase eesrindlasi. Nähke ja leidke vigu ainult seal, kus neid leidub.

Tehase «Tegur» töölised otsustasid korraldada ekskursiooni Riiga. Täna ei korraldata mingit nõupidamist. «Kui ülesandeid ei lahendata iseseisvalt,» ütles õpetaja, «siis pole edu loota.» Teiste õnnetuse kaudu ei jõuta õnne juurde. Õhtuks tuleb tööga valmis jõuda. Vihma ajal tekkinud loigud imbuvad varsti maasse. Lauluga tervitasid linnud algavat päeva. Õpitut tuleb tihti korrata, et see ei ununeks. Jääb soovida, et ka meie kooliaeda suurendataks ja laiendataks. Öösel ei õpita, loeta ega kirjutata, vaid puhatakse. Täna töötatakse vaid kella kaheni. «Lapsed,» käskis ema, «peske nõud puhtaks ja seadke tuba korda!» Kui oli juba küllalt mängitud, joostud, lauldud ja juteldud, mindi koju. Põldudel lõigatakse rukist ja niidetakse suvivilja. Teede äärde istutatakse ilupuid. Enam ei tohi minutitki viivitada! Nii varasel tunnil ei minda külla. Seda küsimust ei otsustata nii ruttu. Nii lihtsa küsimusega ei maksa õpetajat tülitada. Tänaseks on meil pikk harjutus kirju-

tada, lugeda on aga vähe. Kui tahate midagi saavutada, tuleb hoolikalt töötada ja õppida. Ei ole viisakas seista ja kuulata suletud uste taga. Kui kampsun oli kootud, algas kleidi õmblemine. Lepingule pidi homme alla kirjutatama. Kes ei ole tööd teinud ega väsimust tundnud, sel pole õigust ka midagi nõuda. Püüdke ka teie oma vigu parandada ja paremini töötada! Ärge laiselge ega logelge kibedal tööajal! Töötage virgalt! Vaadake, maitske ja veenduge, et kaup on tõesti hea! Aeg-ajalt nähti mõnd inimest uksele ilmuvat ja jälle kaduvat. Peab selgitama, et rohkem ostetaks ja loetaks raamatuid, rohkem tellitaks ajakirju ja ajalehti. Virgul kootakse, õmmeldakse, heegeldatakse, tikitakse; seal pestakse, rullitakse, triigitakse. (E. V.) Et midagi saavutada, tuleb töötada ja vaeva näha. Need küsimused tuleb koosolekul läbi arutada ja lõplikult lahendada. Kiirustades ei saavutata häid tulemusi. Nõukogudemaal ehitatakse uusi linnu, kaevatakse kanaleid, rajatakse kaitsemetsi, aretatakse uusi taimi ja tehakse muudki rahva hüvanguks. Õnnitlesime saabunut ja juhatasime ta temale määratud ruumidesse.

84

Liiklusreegleid.

Tänavat võib ületada ainult selleks ettenähtud kohtades. Enne sõiduteele astumist vaadake vasakule ja veenduge, et sealtpoolt pole tulemas sõidukit! Kui olete jõudnud tänava keskele, vaadake paremale! Kui sellestki suunast pole midagi lähenemas, alles siis ületage tänav! Kindlasti peetagu aga meeles, et kategooriliselt on keelatud joosta läheneva sõiduki eest üle tänava! Kui ristteel on valgusfoor, siis ületatakse sõidutee ainult rohelise tule ajal.

Trammi ja bussi tuleb oodata kõnnitee ääres või selleks määratud platvormil. Sel juhul ei segata liiklust. Seisvast trammist mööduge kindlasti eest, seisvast bussist aga tagant! Trammi ja bussi astuge alles siis, kui need on täielikult peatunud! Sisenetagu kindlasti tagauksest, aga väljutagu eesuksest!

Jalgrattaga lubatakse tänaval ja maanteel sõita ainult neil õpilastel, kes on vähemalt neliteist aastat vanad. Jalgrattasõitu ei õpita tänaval ega maanteel. Enne sõitma minekut kontrollitagu, kas pidurid ja signaalkell on korras! Väga hädaohtlik on sõita juhtrauast kinni hoidmata. Keelatud on ka sõita vahetult teise sõiduki taga või sellest kinni hoides. Mitte mingil juhul ärge sõitke ühel jalgrattal kahekesi! Ärge unustage ka seda, et jalgrattaga tohib sõita vaid sõiduteel, kõnniteest (teepeenrast) umbes ühe meetri kaugusel! Kui teil on tarvis tagasi pöörduda või teha pööret vasakule, siis peate peatuma, jalgrattalt maha tulema ja lükkama ratast käekõrval.

85

Hunt.

Metsavahi juures istuvad inimesed laua ümber ja jutlevad. Äkki hakkab väljast kostma koerte haukumist, vingumist ja kiunumist.

Mehed hüppavad püsti ja tormavad õue. Silmad on pimedusega harjumata ning algul ei nähta midagi. Viimaks märgatakse lauda juures nagu süsi hõõguvat. Need on hundi kiirgavad silmad. «Hunt, hunt!» hüütakse läbisegi.

Siis joostakse tuppa, haaratakse püssid ja minnakse jälle välja. Vihaselt ulgudes ja haukudes tormavad koerad hundi kallale. Lapsed toas kohkuvad ja hakkavad nutma. Lambad määgivad ja rüselevad, otsekui aimaksid nemadki lähenevat ohtu.

Hunt teeb katset põgeneda. Koertega pureldes ning võideldes kaotab ta aga aega ja satub püssiraudade ette. Pauguvad püssid ja sähvatavad tulejoad. Haavatud kiskja püüab üle aia hüpata. Seda ei lase aga koerad sündida. Hunti rünnatakse igast küljest ega võimaldata tal kuhugi kaduda. Taas lajatavad paugud ja nii kustutataksegi viimaks kiskja eluküünal.

86

Vihmasadu.

See juhtus möödunud suvel. Pärast pikka aega kestnud põuda tõmbus taevas pilve ja hakkas vihma sadama. Kõik rõõmustasid väga, sest vihma oli juba ammu oodatud.

Minu kodu lähedal lookleb väike jõgi, mille kaldail kasvavad iidsed pajud ja kummarduvad oma ripnevate okstega üle vee. Saju ajal armastan vaadelda jõge, sest piisad hüppavad nii kenasti veepinnal. Langevate piiskade sajus tukuvad vanad pajud ja jätavad mulje, nagu oleksid nad suikunud sügavasse unne. Mööda rippuvaid oksi nõrguvad veepiisad ja langevad kummaliselt sahistades vette. Tundub, nagu nutaksid pilved ja pajudki.

Võtsin lootsiku ja seadsin sellele presendist katte. Istusin paati ja sõudsin pajude alla. Kukkuvad piisad krabistasid mõnusasti presendil, veel enam hüples piisku veepinnal. Tundus, et janune maapind joob ahnelt. Paistis, et põllud, heinamaad, metsad ja aiad muutuvad tumeroheliseks kangaks ning on nagu raskest unest ärganud.

87

Kivisüsi ja keemia.

Te kõik olete näinud musta läikivat kivisütt. Kas teate, mis sellega tehakse? «Köetakse ahje,» vastate teie. See on kahtlemata

õige. Kuid teadke, et suur osa söest läheb keemikute käsutusse. Keemiatööstusest aga satub süsi tindi kujul meie laual asetsevasse tindipotti, sest söest valmistatakse värve. Sellest võidakse saada ka lõhnavat essentsi, mida lisatakse kompvekkidele ja tortidele. Söest tehakse ilmutajatki, mida vajatakse filmide töötlemiseks.

Keemikud valmistavad söest üle kolmesaja mitmesuguse aine. Kuumutamisel muutub süsi koksiks. Selle juures eraldunud gaas aga saadetakse keemiatehasesse. Saadud gaasi töödeldes ja teiste gaasidega segades toodetakse väetisi. See osa gaasist, mida väetiste tegemiseks ei vajatud, rändab tehase teistesse tsehhidesse. Siin teda kuumutatakse, jahutatakse ja segatakse muude ainetega, et toota plastmasse. Neid aga vajavad tehased masinate, riide, majapidamistarvete ja paljude teiste esemete tootmiseks.

Niisugune on lühidalt tehases toimuv söe muundumiste ring.

88

Mõnda huvitavat.

Nõukogude teadlased avastasid Antarktises viis uut merd, mida siiani keegi ei tundnud. Avastatud mered kanti kaartidele.

Poolas toodetakse klaasi, mis juhib elektrit. Sellise klaasi saamiseks pihustatakse hõõguva klaasi pinnale mõningate metallide soolasid. Kui niisugusest klaasist elektrivool läbi juhtida, hakkab klaas soojust kiirgama.

Rumeenia aednikel õnnestus aastaid väldanud töö tulemusena aretada helesinine roos. Neid roose kasvatatakse erilistes kasvuhoonetes, mis paiknevad Musta mere rannikul.

Varem loeti uue päeva alguseks mitte kesköö̈d, nagu tehakse praegu, vaid seda hetke, mil päike hommikul silmapiirile kerkis.

Taldrikuid ja nuge pole inimkond kuigi kaua kasutanud. Neid hakati tarvitama umbes 300 aastat tagasi.

Hiljuti leiti välismaal üht vana maja remontides müüri seest suitsusink, mille vanust hinnatakse kahele sajandile. Leitud sink oli nii hästi alal hoidunud, et seda võis isegi süüa.

Vanad kreeklased heitsid katapultide abil vaenlaste laevadele mürgiseid madusid, tekitades niiviisi vaenlaste hulgas paanikat.

Prantsusmaal juhtus üks lambakari äikese ajal lagedal väljal viibima. Pikne tappis kõik mustad lambad, jättes valged puutumata.

Ussid ja kalad magavad, ilma et nende silmad oleksid suletud. Kui nad ka tahaksid, ei saaks nad silmi sulgeda, sest neil puuduvad silmalaud.

89

Enne õue minekut kirjuta harjutus ära ja õpi luuletus pähe! Poisid korjasid puude alt mahakukkunud õunu ja pirne. Need oli tuul öösel puudelt maha raputanud. Väljatöötatud normipäevade eest sai Peeter üle saja rubla raha. Aino kirjutavat kõik üles, mis tunnis läbi võetakse. Kolmapäevaks tuleb kirjand valmis kirjutada ja ära anda. Kes peab telgi kaasa võtma? Vello keeldus kampsunit kaasa võtmast. Poisid olid juba ära minemas, kui Arvo kohale jõudis. Äralendavad linnud kogunesid järve äärde. Kaasavõetav varustus tuleb seljakotti pakkida. Öösel oli palju õunu puudelt maha kukkunud. Lapsed kogusid mahakukkunud õunad korvidesse. Võistlustööd on valmis kirjutatud ja ära saadetud. Õpetaja lubas äraantud kirjandid homseks läbi vaadata. Kalju ütles, et tal on raamat veel läbi lugemata. Ära vii läbilugemata raamatut raamatukogusse! Meie klassis ei sallita etteütlejaid ega mahakirjutajaid. Etteütlemine ja mahakirjutamine on ebaausad võtted. Raevukas torm oli maha murdnud mitu pargis kasvavat puud. Kinnipüütud pall tuleb kohe edasi visata, aga mitte oma kätte jätta. Aknast välja vaadates märkasime, et Jaan polnudki meie kutset tähele pannud. Pealtvaatajaid oli palju, aga appitulijaid vähe. Kui olime veel kaks kilomeetrit edasi liikunud, küsisime vastutulevatelt inimestelt kellaaega ja tegime puhkepeatuse. Veel käesoleva nädala jooksul tuleb kirjand valmis kirjutada, hoolikalt läbi vaadata ja ära anda. Kui külalised saali astusid, alustas orkester tervitusmarssi. Õhtul kinost koju tulles jäime mäekünkale seisma ja imetlesime põhjavalguse sähvatusi. Meie koolis hakatakse juba üsna aegsasti maipühadeks valmistuma. Pärast kevadist koolivaheaega algab läbivõetud õppematerjali kordamine. Kevadisest suurveest üleujutatud luhal jalutasid äsja lõunast saabunud kured ja otsisid toitu. Internaadile osteti viiskümmend kokkupandavat voodit ja öökappi. Kõik dokumendid olid alla kirjutatud ja postiga ära saadetud. Suur kivi jäigi seekord välja kangutamata. Kõik olid kohale jõudnud, välja arvatud Ants, kellel oli kombeks alati hiljaks jääda. «Kui teatepulga üleandmine läheb ilma viperusteta,» seletas treener võistlejaile, «siis võite ka niisugust meeskonda võita, kelle liikmed eraldi võttes jooksevad teist kiiremini.»

90

Julm mõisnik.

Kord lasknud üks Hiiumaa mõisnik vabadikud kokku kutsuda ja öelnud neile: «Teie peate oma majadest kohe välja kolima ja

majad maha kiskuma ning siis laiali ajama. Käsk tuleb vastuvaidlemata täita. Mingisugust vastuhakkamist või viivitamist ei taha ma näha.»

Kokkukutsutud vabadikud sattusid suurde ärevusse, sest keegi ei tahtnud oma vaeva ja higiga saadud majakest maha lõhkuda ja peavarjust ilma jääda. Mõisnikku paluda polnud üldse mõtet, sest palujaid ja vastuhakkajaid ta ei sallinud.

Pärast seda, kui mehed olid aru pidanud, otsustasid nad siiski viivitada ja ära oodata. Nad tahtsid näha, mis mõisnik kavatseb ette võtta, kui ta käsk täitmata jäetakse.

Mõisnik oli juba kohe aimanud, et ega vabadikud heaga taha oma maju ära lõhkuda. Ta kutsus appi roodu sõdureid. Appitulnud sõduritega läks ta külasse ja laskis neil kõik vabadike hurtsikud armutult laiali ajada.

91

Auto jätkas sõitu mööda (piki, mööda) kurvilist teed piki (piki, mööda) sügavat kuristikku. Mööda (piki, mööda) raudteed käimine on kategooriliselt keelatud. Liuglesime uiskudel piki (piki, mööda) kallast mööda (piki, mööda) siledat jõejääd. Seaduse järgi (järel, järgi) peab mu vend sügisel kooli minema, aga ta tervis on pisut (pisut, vähe) nõrk. Pärast (pärast, peale) õhtusööki loetakse natuke (vähe, natuke) ja heidetakse siis puhkama. Käi kindlalt (kindlalt, kindlasti) , nõua õigust! (L. K.) Ülesanded olid õigesti (õieti, õigesti) lahendatud. Õieti (õieti, õigesti) polnud see töö kuigi raske. Kindlasti (kindlalt, kindlasti) valitakse sind tänavugi rühmanõukogu esimeheks. Täna on meil pisut (vähe, pisut) aega ja seepärast võime natuke (vähe, natuke) mängida. Eile oli meil vähe (pisut, vähe, natuke) aega, seepärast tuli rutata. Polla käis kogu aeg Juku järel (järgi, järel) ega jäänud temast sammugi maha. «Õhtul tullakse teile autoga järele (järgi, järele),» ütles direktor töölistele. Mispärast sa oma luuletuse Puškini luuletuse «Sügis» järgi (järele, järgi) kirjutasid? Tõnis hakkas ülesannet ümber (ringi, ümber) kirjutama. Päev oli vihmane, kuid vahel (vahest, vahel) oli näha päikestki. «Ruttame,» arvasid mehed, «vahest (vahel, vahest) jõuame õigeks ajaks kohale.» Kunas (kuna, kunas) sa hommikul tulema hakkad? Kuna (kunas, kuna) päike paistma hakkas, laskis talitaja kanapojad jällegi õue. Kunas (kunas, kuna) saavutasid eestlased lõpliku võidu saksa orjastajate üle? Tuisud on lakanud, vahest (vahel, vahest) hakkavad ilmad soojemaks muutuma. Vahel (vahel, vahest) on vanal Jaanil pisut (vähe, pisut) rohkem aega ja siis kuuleme jutustusi Oktoobrirevolutsioonist ja Suurest Isamaasõjast. «Millal (mil, millal) algab kevadine koolivaheaeg?» tahtsid poisid teada. Mõtle pisut (vähe, pisut), vahest (vahel, vahest) tuleb meelde! Jookseme natuke (vähe, natuke) kiiremini, muidu hilineme. Veel polnud sel-

gust, kunas (kunas, kuna) korraldatakse suusamatk. Nõukogude inimesed kaitsevad rahu, kuna (kunas, kuna) imperialistid õhutavad sõda. Õngitsedes libisesin pisut (vähe, pisut) ja pidin peaaegu (pea, peaaegu) vette kukkuma. Sinu ülikond tuleb ümber (ringi, ümber) teha. Kunas (kunas, kuna) kavatsed sa oma töö ümber (ringi, ümber) kirjutada? Jaanuari järel (järgi, järel) tuleb veebruar. Maja on ehitatud plaani järgi (järele, järgi). Püüan kindlasti (kindlalt, kindlasti) tulla. Kindlasti (kindlasti, kindlalt) hilineb ta jälle. Nõukogude sportlased püsivad kindlalt (kindlasti, kindlalt) esikohal.

92

Rahvasaadik tervitas kõiki kättpidi ja suundus siis presiidiumilaua poole. Päevade kaupa kostis soost ekskavaatori mürinat. Päeva jooksul oli hulk tööd ära tehtud. Autojuht käivitas kõigepealt mootori ja vaatas alles siis tahapoole. Selle punasekaanelise raamatu võtsin alumiselt riiulilt, rohelisekaanelise aga kõige pealt. Keegi meist ei saa elada väljaspool ühiskonda. Kõigi takistuste kiuste jõudsime metsa kaudu õigeaegselt pärale. Tundide viisi istus Reet aiapingil ja jälgis lõuna poole suunduvaid linnuparvi. Sedaviisi omaette ümisedes sa seda viisi küll ära ei õpi. Ettevaatlikult aitasid kalurid kõik lapsed ükshaaval ja kättpidi paati. Palaviku puhul tarvita aspiriini! Kuulataja ukse taga jõudis hädavaevu kõrvale hüpata, kui uks lahti läks ja rüütel Kuuno välja astus. (E. B.) Et asi kindlam oleks, külvas ta nii palju, et seeme oli seemnes kinni. (Fr. T.) Tuul puhub täna mere poolt maa poole. Päeva jooksul kogutud andmed tuleb üles märkida. Tulekahju korral helistage telefonil 01! Teata siis kirja teel, millal sa meie poole tuled! Igaüks peab õnnetuse puhul oskama anda esmaabi. Aja jooksul võib kõik ununeda, seepärast peabki kordama. Õnnitlesime Silvit sünnipäeva puhul. Tarbe korral tulen sulle appi. Kui nad sel korral ülespoole vaatasid, märkasid nad kohkudes, et kurjakuulutav pilv läheneb otse silmanähtavalt. Õpilased jalutasid koolimaja ees edasi-tagasi. Telefoni teel teatati, et metsa poolt läheneb meie laagrile väikese auto moodi sõiduk. Kella nelja paiku lõpetasime töö ja asusime salkade viisi teele kolhoosikeskuse poole. Krohv hakkas tükiviisi seintelt maha pudenema. Siinpool kandis kasvab kõikjal teede ja põldude servadel palju põldmarju. Laiskelajad armastavad sabapidi oksa küljes rippuda. Ekskursandid jätsid selja taha Kingissepa ja suundusid Sõrve poole. Eestpoolt hakkas jällegi paistma meri, seekord aga juba Läänemeri. Jätkasime teekonda piki randa kulgevat maanteed. Tee ääres märkasime rühma inimesi, kes pikisilmi ootasid Sõrve poolt tulevat bussi. Paremal pool meist loksusid Läänemere lained, kuna vasakul pool ja ka eespool oli Liivi laht. Tagasi sõitsime piki Liivi lahe poolset kallast. Veel nüüdki võis siin-seal märgata kunagise raske võit-

luse jälgi. Kõikjal tee ääres oli võitluses langenud võitlejate vennaskalme. Igavene au kangelastele, kes langesid meie kodumaa vabaduse ja sõltumatuse eest!

D. Side- ja hüüdsõnad.

93

Sügisesed ööd on nii pimedad, et ei näe sõrmegi suhu pista. Püüdke elada nii, et hiljem poleks kahju kasutult möödunud aastatest! Meie tahame õppida ja töötada hästi, nii et keegi ei saaks meile etteheiteid teha. Traktoristid jätkasid kündi sellele vaatamata, et vihma hakkas sadama. Mati istus kaua jõe ääres ja jälgis korki, aga kala ei hakanud õnge. Brigadir on väheldast kasvu mees, aga energiline ja täis töötahet. Õige sõber on enam väärt kui kotitäis kulda. Varguse varjamine on niisama hea kui vargus. Järv oli sile ja läikiv nagu peegel, kui paati istusime. Vana töömees oli veel niisama käbe ja eluröömus nagu nooruk. Kui lehed ei taha puust pudeneda, tuleb pikk ja karm talv. Kui jaanuaris on palju udu, siis on kevad vesine. Kui märtsikuu tuuled hakkavad puhuma, siis on talvel lõpp ja kevad alustab oma võidukäiku. Mehed seisatasid, pidasid tüki aega nõu ning pöördusid viimaks raudteejaama poole. Hurraa, homme läheme ekskursioonile! Oi, kui valus mul on! Uih, kuidas ma ehmusin! Nonoh, ega sa üksi toas ole! Ahoi! Kus sa oled? Hallo! Kes kuuleb? Uhuu! kõlas öökulli hõige. Sulpsti, kukkus kivike vette. Jaa, seda oled sa hästi teinud! Hurraa! Meie võit! Ennäe imet! Kui ajad taga kaht jänest korraga, siis ei saa kumbagi kätte. Kombain tegi veel mõne ringi ja jäi siis kivi juurde seisma. Küll siis memme vaeva maksan, kui suureks saan! «Mis sinul siis viga on, et sa ei tööta?» küsis õpetaja. Ainult sellest noorest, kes ei põlga tööd, kasvab tubli inimene. Tulime vaatama, mida sa siin teed. Eemalt hakkas paistma mäekink, mis oligi suusatajate sihtkohaks. Päevad olid küll soojad, kuid öösel külmetas kõvasti. Täna pidid algama võistlused, kuid ilm läks tuisule. Juhan tahab saada arstiks, kuigi ta teab, et õppida tuleb palju. «Kuulake ometi,» sosistas Maie, «kuidas ööbik lepikus laksutab!» Herkulost ehk kaerahelbeist keedetakse maitsvat putru. Anne pöördus võõra poole ja ütles: «Palun juhatage, kus asub Võidu väljak!»

94

Matkajad ronisid Munamäe torni tippu, et imetleda kaunist maastikku. Päev möödus, ilma et oleks midagi erakordset juhtunud. Noor hobune tormas mäest alla, nii et tükid taga. Lumi sulas kiiresti, olgugi et päikest oli vähe näha. Imperialistid arvavad, et nad on tugevad, aga rahujõud on neist võimsamad. Nüüd aga on

vaja tõesti rutata. Tõsi on aga see, et mida külvad, seda ka lõikad. Suusatajad aga jätkasid teekonda sinavate mägede poole. Nõukogude noored ei rüüsta loodust, vaid kaitsevad seda. Põldudelt oli kuulda vaid traktorite mürinat. Oleme vaid siis head seltsimehed, kui oskame hinnata ka teiste tööd. Oli juba pime, kui lõpetati töö ja mindi sööma. Ega koera siis enam söödeta, kui hunt juba karjas on. Laul läks kohe lahti, kui auto oli liikuma hakanud. Töö jätkus, nagu polekski vahepeal midagi juhtunud. Parem pool muna kui tühi koor. Kukeleegu! kajab kolhoosi kanafarmist. Ennäe mul asja! Oi, tore! Appi! appi! kõlas jõe poolt. Vupsti! ja poiss oligi üle aia. Hallo! kes seal on? Sirr-sorr! voolas piim lüpsikusse. Kõtt! Kas sa kaod! Krapsti! ja hiir oligi käes. Kruu, kruu, kostab kurgede kaeblik hääl. Aitäh sulle abi eest! Tahtsime sõita Kadriorgu, ent tramm oli rahvast tulvil ja me jäime maha. Läksime jalgsi, kuigi minna oli mitu kilomeetrit. Kes tööd taga ei aja, seda ajab töö taga. Kes tuult külvab, see tormi lõikab. Mida higisem nahk, seda magusam leib. Õhtul mängime malet või kabet. Nii noored kui ka vanad olid kogunenud suusamäele. Töö oli nii huvitav, et poistel polnud aega süüa ega ka puhata. Kui sa elu armastad, siis pea aega kalliks! Aeg on kallim kui raha. Varane põllumees naerab, aga hiline nutab. Me ei ela selleks, et süüa, vaid sööme selleks, et elada.

95

Õppisime ujuma.

Pärast lõunat kogunesime kontori juurde, sest sovhoosi noor autojuht Andres oli lubanud meid ujuma õpetada. Ta ise oli väga hea ujuja, aga paljud meist kartsid isegi madalasse vette minna või pead vee alla pista.

Möödus vaevalt veerand tundi, kui autojuht saabus. Tahtsime juba järve äärde joosta, kuid Andres ütles, et ta peab otsekohe põllule sõitma ega saa seepärast koos meiega tulla. Jäime päris nukraks, ent Andres lohutas meid. Ta arvas, et õhtul peaks tal rohkem aega olema.

Läksimegi siis õhtul rannale ja varsti ilmus Andreski. Selgus, et ta oskas hästi õpetada. Algul näitas ta, kuidas vee alla laskuda ning veepinnal liuelda.

Andres tegeles meiega veel päris mitmel õhtul, kuni kõik ujuma õppisid. Nüüd ei karda meist enam keegi ei sügavat vett ega uppumist. Mõned poisid ujuvad juba peaaegu niisama hästi kui Andreski.

III. Kursuse kordamiseks.

96

Suur töö.

Lakkamatu hooga töötavad meie tehased. Korstnad suitsevad, masinad müriseVad ja vasarad pauguvad. Kiiresti veerevad autode ja rongide rattad. Ookeanidel, meredel ja jõgedel undavad laevade sireenid. Sinavas taevas kihutavad moodsad lennukid. Mõõtmatusse kosmosesse sööstavad üha uued raketid ja kosmoselaevad. Geoloogid tungivad kartmatult põlistesse metsadesse ja kaugetesse tundratesse, et leida ning avastada uusi maavarasid. Teadlased konstrueerivad keerulisi masinaid, et kergendada inimeste tööd. Kolhooside ja sovhooside avaratel põldudel küntakse ning külvatakse. Kõik nõukogude inimesed püüavad täita ning ületada endale võetud kohustusi.

Suured on meie inimeste ees seisvad ülesanded. Tuleb väsimatult töötada, et muuta Nõukogudemaa veel õitsvamaks ja võimsamaks, ehitada üles uus ühiskond — jõuda kommunismi.

Nõukogude inimesed ei löö raskuste ees kartma. Visa tööga täidetakse Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse poolt püstitatud ülesanded.

Täida sinagi oma kohustused kodumaa ees! Õpi hästi! Ole töökas ja hoolas!

97

Jaapanlase teivashüpe.

1904. aasta olümpiamängudest võttis esmakordselt osa ka Jaapan, kuigi ainult ühe võistlejaga.

Jaapanlane võistles teivashüppes. Lõppvõistlustel hakkas ta kaasa võistlema alles siis, kui tellingule oli asetatud arvestuskõrgus. Ta valis enesele tugeva bambuskepi ja seadis selle hüppeauku. Kui kõik ootasid, et jaapanlane määrab nüüd kindlaks kõrguse, kust teibast kinni võtta, ronis ta äkki nagu orav mööda teivast ülespoole. Jõudnud hüppelatist kõrgemale, heitis ta end teisele poole alla ja maandus võidukal näol liivakastis.

Kui kohtunikud olid üllatusest toibunud, tegid nad jaapanlasele suure vaevaga selgeks, et niisugune hüpe ei vasta määrustele. Talle öeldi, et hüpped sooritatagu hooga.

Nüüd hakkas jaapanlane juba kaugelt jooksma, torkas aga parajal momendil teiba hüppeauku püsti ja kordas endist võtet. Loomulikult tühistati hüpe ka seekord. Hiljem võeti võistlusmäärustikku punkt, et teivashüppe kestel on keelatud tõsta teibal üht kätt üle teise.

98

Hundipesa.

Kord sattunud keegi kütt õige sügavale metsa ja eksinud ära. Puud ja põõsad kasvanud nii tihedalt, et mees pidanud suure vaevaga enesele teed murdma.

Korraga märganud kütt paksu tihniku keskel poollagunenud hurtsikut. Ta leidnud kambri ukse lahti olevat ja astunud siis ka majja, et vaadata, mis seal leida on. Kamber ja tare olnud tühjad ning mees tahtnud juba välja tagasi tulla. Äkki kuulnud ta imelikku kiunumist ja vingumist. Nüüd hakanud kütt hurtsikut hoolega läbi otsima ja leidnud viimaks tare ahju vaadates, et seal on hundipesa. Pesas mänginud ja häälitsenud mitu hundikutsikat nagu pisikesed koerad.

Mehel tekkinud suur tahtmine ka vana hunti ennast kätte saada. Ta vaadanud toas ringi, kuhu võiks peitu pugeda. Lõpuks otsustanud ta ahju otsa ronida. Kütt võtnud hästi mugava asendi, seadnud püssi vinna ja jäänudki emahunti ootama.

99

Rebasekasvandus.

Nõukogude Liit on maailma suurim karusnahku tootev maa. Meie riigis on sadu miljoneid hektareid metsa, kus elutseb loendamatul hulgal väärtuslikke karusloomi. Eriti rohkesti leidub neid Siberis, Kaug-Idas ja isegi teisel pool polaarjoont. Nõukogudemaal on loodud arvukalt jahinduskolhoose ja ehitatud moodsate sisseseadetega vabrikuid, mis tegelevad karusnahkade töötlemisega.

Nõukogude Liidus on asutatud hulgaliselt ka mitmesuguste karusloomade farme, kus neid loomi kasvatatakse. Võrdlemisi laialdaselt on levinud mitut liiki rebaste kasvatamine farmides. Metsa poolest rikkal maastikul paiknevad sirgete ridadena puurid, kus elanikeks ongi kalleid nahku omavad vilkad rebased. Neid hooldavate inimeste peamiseks tööks on rebaste söötmine, jootmine ja puuride korrastamine.

Kui loomad on hästi toidetud ja hoolitsetud, kui nad saavad parajal määral liikuda, siis on nende surevus väike ja pidamine väga tasuv.

Hõberebaste kasvatamisega tegeldakse edukalt ka mitmetes meie vabariigi kolhoosides ja sovhoosides.

100

Kalevipoeg ema otsimas.

Kurvalt lahkus Kalevipoeg isa haualt. Ta ruttas mere äärde ja vaatas kõrgelt künkalt alla lainetele. Õrn tuuleke jahutas ta palavaid põski ja kosutas kurba südant. Särav täht tumedas taevas saatis talle lohutust ja uusi lootusi.

Kalda ääres oli vägilane eile õhtul võõraid jälgi märganud. Siin oli ka Soome Tuuslari paat olnud kivi külge aheldatud.

Kangelane ei nukrutsenud ega mõelnud kuigi kaua. Ta hüppas kõrgelt kaldalt alla mere jahedatesse voogudesse ja hakkas tugevate tõmmetega Soome ranniku poole ujuma. Taevatähed juhatasid talle teed.

Juba hommikuse koidu ajal astus Kalevipoeg Soome kaljusele kaldale. Tõusva päikese esimesed kiired olid äsja särama löönud. Rannal märkas vägilane Tuuslari paati. Röövlit ennast polnud aga kuskil näha.

Väsinud kangelane heitis kaljudele veidikeseks puhkama. Kohe pärast virgumist tõttas Kalevipoeg edasi, et Tuuslari talu üles otsida ja vaenlasele kätte maksta.

101

Süda.

Ükski inimene pole veel osanud leiutada nii kindlat mootorit, mis töötaks peatumata ning remontimata kuni sada aastat ja rohkemgi. Loodus on loonud säärase haruldase mootori. See on inimese süda.

Süda hakkab tuksuma meie elu esimestest sekunditest alates. Hetkekski peatumata tuksub ta nii päeval kui öösel. Kokku tõmbudes ja laienedes töötab süda nagu tugev pump. Iga tuksega paiskab ta soontesse ligi pool teeklaasi verd.

Veri tungib rakkudesse ning viib neile toitu ja hapnikku. Ühtlasi kannab ta koos endaga ära rakkudesse kogunenud mitmesugused jääkained ning süsihappegaasi.

Jääkained toimetab veri neerudesse ja teistesse elunditesse, mille ülesandeks on kõike tarbetut ning kahjulikku organismist eemaldada. Süsihappegaas viiakse aga kopsudesse, kus veri rikastub hapnikuga.

Organismile vajaliku toidu saab veri maost, sooltest ja maksast. Kogu seda vere väga keerulist ja eluks vajalikku liikumist juhib meie kehas süda.

(A. Dorohhovi järgi.)

102

Õppige telki püstitama!

Kord juhtus järgmine lugu. Ühe kooli sanitaarsalga liikmed jõudsid laagriplatsile ja istusid rahulikult võsastiku äärde. Kiirustada polnud mõtet, sest see 10. klassi poiss, kes pidi nende telgi üles seadma, polnud veel tulnud.

Istuti ja oodati. Kui teiste koolide poisid ja tüdrukud istujate ümber uudishimulike nägudega käima hakkasid, siis peituti sügavamale võsastikku.

Kümnenda klassi poisist polnud ikka veel kippu ega kõppu. Pakitud telgi küljes ripnesid mõned nöörid. Agaramad poisid hakkasid neid sikutama. Salgajuht hoiatas: «Jätke järele! Viimati ajate midagi sassi!» Teda ei pandud aga tähele ning telk harutati lahti. Paar tragimat poissi raiusid võsast vaiu ja varsti oligi telk üles seatud.

Viimaks saabus ka oodatud X klassi poiss, keda suure aplausiga vastu võeti. Uhkete nägudega seisid kõik telgi ümber.

«Mis te hõiskate,» pahandas kohalejõudnud abiline, «te olete ju põhja katuseks pannud!»

(I. Luhaääre järgi.)

103

Lennuk eile ja täna.

Kui reisija umbes pool sajandit tagasi lennukiga õnnelikult sihtkohta jõudis, siis tundis ta end teatud määral kangelasena. Olid ju lennukid sel ajal küllaltki ebakindlad sõidukid. Pealegi tuli lenduril orienteeruda vaid jõgede, teede ja teiste selgesti nähtavate maapealsete märkide ning esemete järgi.

Lennuki kiirus ei ületanud 120 km tunnis. Väga tugeva vastutuule korral võis juhtuda sedagi, et kiirrongiga sõitjad lehvitasid mahajäävale lennukile kätt.

Kaasaegsed reaktiivlennukid on varustatud raadio ja kõikide muude vajalike seadmetega. Need tagavad ohutu lennu nii päeval kui ka öösel ja igasuguse ilmaga. Maapealsete märkide järgi pole vaja ega saagi enam orienteeruda, sest lennatakse suures kõrguses. Reisilennukite kiirus on tõusnud üle 1000 km tunnis ja suureneb tulevikus veelgi.

Praegu võib tallinlane ühe päevaga Krimmiski ära käia. Hommikul einestab ta kodus, keskpäeval supleb Mustas meres ja õhtu veedab «Estonia» teatris.

VII KLASS

I. Diagnoosdiktaate.

1

Julge pioneer.

Meie vaprate vägede löökide all taganesid fašistid lääne poole. Vaenlase ühe kolonni riismed sattusid Baranovka külasse. Fašistid ei tundnud ümbrust ega osanud edasi minna. Üks sõduritest küsis kohalikelt elanikelt: «Kes juhataks meid suurele maanteele?»

«Mina viin teid vajalikku kohta!» hüüdis pioneer Kolja Moltšanov.

Pärast väikest kõhklemist nõustusid fašistid poissi endale teejuhiks võtma. Hakati minema. Kuid Kolja juhatas vaenlased maantee asemel suurde soisesse metsa. Kasutades hitlerlaste hulgas tekkinud segadust, hiilis poiss põõsastesse, püüdis kinni ühe vaenlaste hobuse ning kihutas tagasi Baranovkasse. Sinna saabusid parajasti Nõukogude väed.

Kolja jutustas neile sohu juhatatud fašistidest. Kui meie võitlejad kohale jõudsid, siis selgus, et mitu vaenlase sõdurit oli juba soosse uppunud. Ülejäänud, kes olid täielikus paanikas, võeti vangi.

Kus on see vapper pioneer praegu?

Pärast Suurt Isamaasõda lõpetas ta tööstuskooli ja töötab nüüd Lenini-nimelises kolhoosis Valgevenemaal.

2

Rukkioras.

Nõukogude Eestis kasvatatavatest teraviljadest on tähtsaim rukis. See külvatakse korralikult haritud ja väetatud põllule augusti lõpul või septembri esimestel päevadel.

Umbes seitsmendal või kaheksandal päeval pärast külvi ajab rukis välja oma esimese lehekese, mis on punakat värvi. Rõõmuga vaatavad kolhoosnikud tärganud ja valguse toimel ikka rohelisemaks muutuvat orast. Varsti on taimeke välja ajanud ka teise lehekese, siis kolmanda ja neljandagi. Oras on nüüd nii tihedaks muutunud, et musta mulda pole enam nähagi.

Hilissügisel on kõik põllud koltunud ja paljad. Metski on kaotanud oma lehestiku ja seisab nukralt raagus. Nüüd pakub roheline rukkipõld kaunist ja unustamatut pilti halli taeva all keset sügisest pori ja mahalangenud lehtedega puid.

Hallad ja esimesed külmad ei tee noorele orasele vähematki viga. Rohelisena ja lopsakana läheb ta mahalangeva lume alla, mis kaitseb teda talvise pakase eest.

3

Kolhoosis tööl.

Sügiseti on kolhoosnikutel palju tööd. Seepärast on nad väga tänulikud, kui neile appi tullakse. Ka meie kooli poisid ja tüdrukud käivad kolhoosnikuid abistamas.

Tänavu mindi «Rahvaste Sõpruse» kolhoosi maisi koristama. Mais oli kasvanud nii lopsakaks ja kõrgeks, et isegi kõige pikemad poisid oleksid võinud sellesse ära eksida.

Töötati innukalt ja koormad aina veeresid silotornide poole. Noorte abiliste koristatud maisist sai terve suur torn silo täis.

Järgmistel päevadel veeti põhku. See töö meeldis õpilastele kõige rohkem. Poisid tõstsid põhu hangudega vankritele, sõitsid siis kuhja juurde ja hangusid toodud põhu kuhja. Tüdrukute ülesandeks oli riisumine ning koormate ja kuhjade tegemine.

Viienda ja kuuenda klassi õpilased käisid kartuleid noppimas ja õunu puudelt maha võtmas. Loodreid meie hulgas polnud. Lõbusat tuju ei suutnud rikkuda ei külmad tuuled ega vihmgi.

Kolhoosnikud jäid õpilaste tööga kõigiti rahule.

4

Lõkke ääres.

Kell läheneb juba kümnele ja päike hakkab silmapiiri taha kaduma. Tema viimased kiired valgustavad veel ainult kõrgete puude latvu.

Ruttu püstitatakse telk ning tehakse asemed valmis. Lõkke jaoks tuuakse metsast kuivi oksi, sest toored oksad ei sütti kergesti. Lõke süüdatakse mõned meetrid telgist eemal, et vältida tulekahju. Kogu aeg on vaja hoolsalt jälgida, et tuul ei kannaks suitsu ega sädemeid telgile. Pioneeridel on palju võtteid, kuidas teha lõket, mis põleb hommikuni.

Noored matkajad istuvad ringina ümber leekide. Praksudes põlevad raod, sädemeid tõuseb kõrgele ning suits otsib endale vääneldes kaskede ja kuuskede vahel teed. Ringi vaadates märgatakse, et kaugemail künkail süttib teisigi lõkkeid. Matkad, lõkked ja hubane vestlus sõpradega jäävad kõigile kauaks meelde.

Ümbrus pimeneb ja jutud lõpevad. Määratakse kindlaks valvurite järjekord ning peatselt kostab telgi valge katte alt laste rahulikku hingamist.

5

Mälestusi suvest.

Sügis on saabunud, kuid mälestused ilusatest suvistest päevadest elavad edasi.

Paljud teist avastasid matkateid tallates nii mõndagi uut ja huvitavat. Te käisite Lõuna-Eesti kõrgetel kuplitel ja Soome lahe paesel kaldal, imetlesite meie kauneid randu ja kuulasite metsade ning vete kohinat. Kodumaa looduse ilu vaadates tundsite te ka uhkust nõukogude inimeste loovast tööst. Teie rõõmustasite uute elamute, tehaste ja kolhooside laiade väljade üle.

Oma matkadel või pioneerilaagrites leidsite endale uusi sõpru. Tore oli koos nendega aega veeta, mängida, supelda, päevitada, töötada kolhoosipõldudel, õhtul aga istuda praksuva lõkke ääres, vestelda ja laulda. Te vahetasite oma uute sõpradega fotosid ja aadresse, et jätkata loodud sidemeid kirja teel.

Te teate ilma ütlematagi, et nii sisukalt saavad noored puhata ainult Nõukogudemaal. Selline õnnelik elu on saavutatud tänu töörahva võidule, tänu partei ja valitsuse hoolitsusele noore põlvkonna eest.

II. Lauseõpetus.

1. Mitmesõnalised lauseliikmed.

6

Roheline kuld.

NSV Liidu territoorium on rohkem kui ühe kolmandiku ulatuses metsaga kaetud. Metsi on meil 700 miljoni hektari ümber. Nõukogude Liit on metsa poolest kõige rikkam maa maailmas.

Tuhandete kilomeetrite kaupa laiuvad laaned Uraali mägede juurest ida ja lääne suunas. Kuid ka paljude teiste piirkondade kohta ei saa öelda, et nad oleksid metsa poolest vaesed, välja arvatud muidugi kaugel põhjas ja lõunas paiknevad alad.

Enne Suurt Oktoobrirevolutsiooni ei olnud metsade kaitsmisest keegi huvitatud. Töösturid lasksid puid maha raiuda ilma igasuguse süsteemita. Võeti sealt, kuhu oli kergem juurde pääseda. Mitmete linnade ümber ja jõgede ääres kasvanud mets hävitati niisuguse rüüstamise tõttu mõnikord täiesti. Kapitalistid on alati huvi tundnud ainult selle vastu, mis neile kõige rohkem kasu toob. Muule nad ei mõtle.

Pärast nõukogude korra kehtestamist hakati metsa üles töötama ja hooldama kindlate plaanide järgi. Kuigi tarvidus puidu järele on endiste aegadega võrreldes mitte vähenenud, vaid hoopis suurenenud, ei kahjusta see meie metsi.

2. Lisand.

7

Tubli pioneer Sirje Vaher valiti rühmanõukogu esimeheks. Meie kooli õpilase Raivo Kivistiku kirjand tunnistati ajalehe «Säde» kirjandite võistlusel esimese auhinna vääriliseks. Tehases «Norma» toimus eile tootmisnõupidamine. Viljandi teater «Ugala» lavastas Lenini preemia laureaadi Egon Ranneti näidendi «Kadunud poeg». Kommunistlikule noorele Ants Lepale, VII klassi parimale õpilasele, anti autasuks meie rahvuslik suurteos «Kalevipoeg». Juri Gagarin, maailma esimene kosmonaut, külastas Arteki pioneerilaagrit. Nõukogude Liit, meie sotsialistlik kodumaa, muutub iga päevaga võimsamaks, jõukamaks ja kaunimaks. Võistlustel sõidab Anne Ilmari, oma venna jalgrattaga. Jüri Saare, «Külvaja» kolhoosi agronoomi tublist tööst on ajalehes «Rahva Hääl» mitmel korral kirjutatud. Leilil spordiorganisaatorina on alati palju tegemist. Indrek oktoobrilaste tähekese juhina oskab mudilastele huvitavaid koondusi korraldada. Lehte kui hea seltsimees on võitnud kõikide lugupidamise. Viivil ja Mairel kui kooli parimatel võimlejatel tuleb esineda õpilaste kunstilise isetegevuse olümpiaadil. Noor agronoom Juhan Mägi valiti «Lembitu» kolhoosi, rajooni eesrindliku majandi esimeheks. Pioneer Andres Seppa, tehnikaringi liiget, võib sageli näha kooli töökojas midagi meisterdamas. Iseloomustage Lead kui rühmanõukogu esimeest! Kõik seitsmenda rühma liikmed tellisid endale ajalehe «Säde» ja ajakirja «Pioneer», Nõukogude Eesti pioneeride häälekandjad. Moskvasse, NSV Liidu pealinna, saabus grupp Kuuba pealinna Havanna kommunistlikke noori. Kangelasliku Kuuba esindajad, meie külalised, käisid Moskva Riiklikus Ülikoolis, et tutvuda Nõukogude Liidu üliõpilaste, homsete kommunismiehitajate elu ja õpingutega. Insener Männikut ja töölist Jaan Saart autasustati Lenini ordeniga. Noorele insenerile Ülo Kaldale usaldati uue vabriku projekteerimine. Kirjanik Tõnis Lehtmetsa viimase jutustuse kohta ilmus kiitev arvustus ajalehes «Sirp ja Vasar». Kas olete tänast «Noorte Häält» juba lugenud?

8

Käisime kinos «Sõprus» vaatamas filmi «Miljonite kunst». Ekskursioonil viibides tegime pikema peatuse Alatskivil, Juhan

Liivi sünnikohas. Tänavu käsitleme ka tuntud eesti kirjaniku Eduard Vilde romaani «Mahtra sõda». Nõukogude Lätis, meie vennasvabariigis, lavastatakse suure menuga ka eesti lavateoseid. NSV Liidu 1936. aasta konstitutsioon, meie põhiseadus, kindlustab kõigile Nõukogude Liidu kodanikele õiguse tööle ja puhkusele. Pioneerid tervitasid palavalt vana revolutsionääri Olga Lauristini ja andsid talle lilli. Pioneerid kuulasid huviga sm. Lauristini, vana revolutsionääri jutustust 1940. a. ajaloolistest sündmustest. Nõukogude Liidu kangelase Aleksandr Matrossovi nimi on jäädvustatud kustumatu kirjaga meie rahva ajalukku. Kommunistliku noore Zoja Kosmodemjanskaja, noore nõukogude patrioodi kangelaslikud teod jäävad meile alati üllaks eeskujuks. Pärast maailma esimese naiskosmonaudi Valentina Nikolajeva-Tereškova sõnavõttu kõlasid NSV Liidu hümni pidulikud helid. Nõukogude Eesti keemiatööstuse keskuseks on Kohtla-Järve, meie vabariigi põlevkivibassein. Peaaegu kõik «Tasuja» kolhoosi noored on spordiühingu «Jõud» liikmed. Saatsime oma kirjandid «Pioneerile», pioneeride ajakirjale. Lydia Koidula luuletusele «Mu isamaa on minu arm» on loonud viisi helilooja Gustav Ernesaks, Eesti NSV rahvakunstnik. Kristjan Jaak Peterson, eesti kunstiväärtusliku kirjanduse rajaja, ei varjanud kunagi enese kuulumist eesti rahva hulka. Ta kandis uhkusega musta mulgi kuube, oma vanemate kodukoha rahvuslikku rõivast. Mihklil kui kooli parimal matemaatikul tuli kaitsta oma kooli au matemaatikute olümpiaadil, mis toimus Tartus, meie ülikoolilinnas. Valdur paneb Maimu, oma väikese õe raamatutele puhtad paberid ümber. Ailile kui tublile pioneerile andis malevanõukogu soovituse Kommunistlikku Noorsooühingusse astumiseks. Joonduge meie eesrindlaste, kommunistliku töö kollektiivide järgi! Plastmassid metallide asendajatena leiavad laialdast kasutamist. Keemiat kui väga tähtsat õppeainet hakatakse õpetama juba VII klassis. Satiirilehes «Pikker» ilmub rohkesti kriitilisi artikleid ja karikatuure. Meie, nõukogude noored, oleme kommunismiehitajate esimestes ridades. Meie tublid nõukogude noored aitavad ehitada kommunismi. Teie, tehase «Norma» kommunistlikud noored, peate «Kalevi» kolhoosi noored oma šefluse alla võtma! «Teie tehase kommunistlikud noored on meile alati appi tulnud,» ütles «Lembitu» kolhoosi esimees August Rajala. Oktoobrirevolutsioon kui tähtsaim sündmus maailma ajaloos algas ristleja «Aurora» kogupaukudega Talvepaleele.

3. Üte.

9

Seltsimees õpetaja, seitsmes klass kehalise kasvatuse tunniks üles rivistatud! Jõudu tööle, seltsimehed! Sinule, Nõukogude kodumaa, annan ma oma oskused ja jõu! Õnnelikul ajal elate teie, poi-

sid ja tüdrukud! Töös huuga, tehas, vili, nurmel vooga, sirp, lõika, alasile, haamer, löö! Oma kodumaa ja rahu kaitseks tõsta, tütar, tõotust andes kätt! (M. R.) Kao mu silmist, eilse päeva vari, räägi, laul, me noorest sõprusest! (V. B.) Kõigi maade proletaarlased, ühinege! Su iga lappi maad ja lainet meres me valmis kaitsma, kallis kodumaa! (J. K.) Au sulle, isamaa, vaba ja võitmatu, rahvaste õnne ja õitsengu maa! Nüüd jälle tervitan sind, üksildane paik, sind, tööle virgutav ja puhkust pakkuv maja. (A. Puškin.) Tere, tundmatu ja tärkav sugupõlv! (A. Puškin). Mis mulle jutustad, koidikutuul? (L. K.)

Ja nüüd ometi näen ma sind, oh mõõtmatu meri! Kaisuta, vaba ning vihane torm, kaisuta mind! Joo külma tuult, mu väsinud rind! Mürise, meri, väära ning murra! (Fr. T.)

Mõistke, õed, mõistke, vennad, mis seal meile tehtanekse! Sõõ, Kalev, joo, Kalev, kasta kurku pulmakannust! Nõtku, nõtku, nõelakene, nõtku, nõelasilmakene! Kuulge, kuulge, noored rahvad, ärgake, pere miniad! Tõuske lehmi lüpsemaie, karja välja saatemaie!

Karksi, mu kallis kodu, kuis olid mulle armas juba lapsena! Kui ilusad on sinu orud ja mäed! Tule, oh rändaja, Karksi mägedele! Viibi Karksi linnamäel vägevate varemete vahel! Kõik mäed sulle siis juttu vestavad ja orud kõnet kannavad. (A. K.)

Mis seal väljas õieti on, et sa sinna nii hoolega vahid, Toots? (O. L.) Lapsed, võtame õige kolhoosi aia oma šefluse alla! Lõpetage, lapsed, palav hakkab! «Vanaisa, kas mina ka tulen?» küsis Eha. Jää rahule, Arnoke, varsti tuleb hommik, siis on parem! (O. L.) Oh kanarbik, oh lilleke, nii kõle, kõle sügise. (J. L.) Kuidas tervis on, Mihkel, kas oled väsinud? (H. L.) «Tule siia, Valve, ja aita mul pesu triikida!» ütles ema tütrele. Kas tuled, mu sõber, või kartma sa lööd? Tulge suusatama, poisid, ning kutsuge Vello ka kaasa! Kuule, Jaan, ega sa viimati haige ole? Mis te arvate, pioneerid, ehk teeme täna loosungi valmis! Kodanikud! Täitke liikluseeskirju! Lapsed! Ruttu tuppa!

4. Koondlause.

10

Õpetajad, õpilased ja lastevanemad kogunesid kooli aulasse. Lapsed laulsid, tantsisid ja deklameerisid luuletusi. Puhus kõle sügisene tuul ja ähvardas tulla kas vihma või lumelörtsi. Suvel töötasime aias, põllul ja heinamaal. Liina tundis siin iga puud ja iga põõsast, iga suuremat kivi, iga orgu ja küngast. (O. T.) Õhtu oli ilus, soe, rohekalt läbipaistev. (R. S.) Nõukogude inimese parimaks sõbraks, lahutamatuks seltsiliseks ja asendamatuks abimeheks on raamat. Friedrich Reinhold Kreutzwald, «Kalevipoja»

looja, võitles oma rahva hariduse eest ning õpetas teda hulga rahvaraamatute kaudu võitlema pastorite, pappide, mõisnike ja igasuguste muude orjastajate ning pimedusjüngrite vastu. Vanemad inimesed hakkasid juttu ajama, noored tantsima, aga lapsed mängima. Endlit ei ole täna koolis ega ka kodus. Termomeetriga mõõdetakse temperatuuri ehk keha soojuse astet. Energia ei teki ega kao, vaid muundub. «Arvo,» palus õde, «palun too mulle mõni õun või pirn!» Autojuhtide ja mootorratturite kursusest võttis osa nii noori kui vanu, nii mehi kui naisi. Laisk ei tee täna, vaid lükkab homseks. Rannal kasvasid madalad, aga jämedad ning okslikud männid. Ilm on täna haruldaselt selge, kuid külm. Esimest korda võis ta toetada oma pea mitte korstnajala või palkseina, vaid inimese vastu. (E. Kn.) Aken oli lahti ja niiske, kuid soe tuul puhus nüüd otse kuklasse. (A. J.) Taevas on nagu sinine meri ja järv kui peegel. Praegu ehitatakse nii suvel kui talvel. Meie kodumaal elavad eestlased, venelased, ukrainlased ja teised rahvad kõige paremas läbisaamises ning sõbralikus koostöös.

11

Läänemere rannikul asub kolm liiduvabariiki: Eesti, Läti ja Leedu. Maa, metsad, veed, vabrikud, kaevandused ja teed — kõik see kuulub NSV Liidus kogu rahvale. Meie kodumaa piirideks on põhjas Põhja-Jäämeri ehk Arktiline ookean, idas Vaikne ookean, lõunas ja edelas paljude riikide maismaapiirid ning läänes Balti meri. Tuhkjashalle oravanahku, siidseid sooblinahku ning ilusaid rebasenahku — kõike seda annab meile Siberi taiga. Meie metsades elab rohkesti põtru, kitsi, jäneseid, karusid ja paljusid teisi loomi. Elanikke on meie metsades palju: jäneseid, oravaid, kitsi, hunte ja isegi karusid; tetri, hakke, vareseid ning harakaid. Muistsed eestlased tarvitasid primitiivseid relvi: oda, mõõka, nuia, kärpi, kilpi. Inimesed, metsloomad, linnud ja kalad — kõik tulid kuulama Vanemuise laulu. Autod, bussid ja mootorrattad liiguvad tiheda kolonnina mööda maanteed. Rajatavasse aeda istutati sadu noori õuna-, pirni- ja ploomipuid ning sõstra- ja vaarikapõõsaid. Algavaks aastaks tellisin enesele järgmised ajalehed ja ajakirjad: «Noorte Hääl», «Pioneer», «Säde», «Pilt ja Sõna» ja «Noorus». Siin on vihikuid, joonlaudu, sulepäid, värve, tinti ja palju muud kaupa. Raadiot kuulata, televiisorit vaadata ja kinos käia saame ainult pärast tööd. Mul jäi ehmatusest kõik kinni: süda, hääl ja suu. Puhas keha, puhas pesu, puhtus toas ja õues — see olgu iga korraliku inimese hool ja mure. Tuuletõmbus varemete vahel, lindude kisa, nõlvakust allavarisev kivi — kõik see häiris teda, sisendas talle hirmu. (E. Kn.) Algul läks kõik ladusalt: poisid kütsid ahju, muretsesid hagu ja tõid jõest vett. (L. P.) Kuid Olev oli nagu ikka: temast juba peajagu pikem, tõsisem ja mõttes. (V. S.) Aga ühel hommikul ei paistnud toaaknast järv ega Tooma kuusik, isegi

mitte kolhoosi uue karjalauda punane telliskivikatus — kõik oli halli vihmaloori taga varjul. (E. Mk.) Näha, uurida ja elamusi saada — vaat see teeb sust alles inimese. (O. K.) Plikad keerutasid tubades ringi, mängisid peitust, ajasid lillevaasi ümber, torkasid naaskliga kirjule pallile augu sisse. (E. Mk.) Poisile öeldi veel mõned manitsussõnad: olla tasa, ilusasti mängida, mitte ronida lauale ega voodisse. (H. K.) Nüüd köitsid tähelepanu jälle tuttavad paigad: teeäärsed, allikas, vanad latvadeta pajud, tootmishoonete grupp ja siis Vana-Võhma varjurikas park. (V. S.) Hooletu suhtumine töösse, hilinemine, unustamine, puudumine — seda kõike piitsutab seinalehe uus number. Mitte ainult eitada, vaid luua, mitte põgeneda, vaid võidelda — see peaks olema teie põhimõtteks. «Juuni Võidu» kolhoosi kanafarmi asusid kevadel tööle kolm Tapa I Keskkooli lõpetanud tütarlast: Reet, Kaja ja Anu.

12

Hambaarst võtab õpilasi vastu teisipäeviti, neljapäeviti ja reedeti. Talvel, kevadel, suvel ja sügisel — alati on kolhoosnikutel käed tööd täis. Kolmapäeval, 18. augustil kell 6 õhtul teatas insener, et sild on valmis. Meie suur luuletaja Lydia Koidula sündis Pärnumaal Vändra kihelkonnas 24. detsembril 1843. a. «Väikese Illimari» autor Fr. Tuglas sündis Tartumaal Võnnu kihelkonnas Ahja mõisas 1886. a. Moskva pioneerid külastasid Narvat, Tallinna ja Viljandit ning käisid ka Paide rajoonis «Estonia» kolhoosis. Koolimaja ees peenardel õitsesid sinised, punased ja kollased lilled. Pioneerid imetlesid suurt punast roosi. Talvel on maa kaetud valge pehme lumega. See väike elav pruunide silmadega poiss ongi meie rühmanõukogu esimees. Nõukogudemaal ilmub rohkesti poliitilisi, ilukirjanduslikke, populaarteaduslikke ja muid raamatuid. Turismibaas vajab tõlki, kes oskab hästi eesti, vene, saksa ja inglise keelt. Eile, esmaspäeval, 23. novembril sai Katrin 14 aastat vanaks ja täna võeti ta vastu Kommunistlikku Noorsooühingusse. 29. oktoobril 1918. a. asutati Kommunistlik Noorsooühing, 19. mail tähistavad aga pioneerid oma organisatsiooni sünnipäeva. Iga kahe aasta järel toimuvad Eesti NSV linnade, rajoonide, alevite ja külade töörahva saadikute nõukogude valimised. Mina, Paul Juhani p. Mets, olen sündinud 2. detsembril 1954. a. Eesti NSV-s Rapla rajoonis Kohila alevis. Hommik oli jahe ja valge, taevas selge, eriliselt hele ning õhuline. (H. V.) Vanamees niitis kuidagi hästi ladusalt, noormehelikult kergelt. (V. I.) Suitsevad vabrikukorstnad, mürisevad masinad, ääsidelt lendavad sädemed — see kõik oli paelunud teda juba lapsena. Kõik on siin valge: seinad, kapike nurgas, toolid, lina laual. (O. T.) Meie kooli kõige aktiivsemalt tegutsevad ringid on keemiaring, fotoring, kirjandusring ja kehakultuurikollektiiv.

13

Tihased.

Suve lõpp oli käes. Kõik kohad olid mardikaid, tõuke, röövikuid ja liblikaid täis. Soost, metsast, põllult ja aiast — igalt poolt leidis vilgas tihaseema oma poegadele midagi toiduks.

Aiast saadi väikesi rasvaseid tigusid, ussikesi ja mardikaid, kes roomasid seal ringi, et marjadest matti võtta. Asulate ümber oli palju viljapuid ja -põõsaid, aed- ja juurvilja, igasuguseid ehitusi ja hooneid, kus putukail ja tõukudel oli hea pesitseda. Tuli ainult ettevaatlik olla. Majade ümbruses elasid kassid, koerad ja ka inimesed, suured olendid, keda noored tihased esimest korda nägid.

Nädalad möödusid. Saabus sügis. Ilmad muutusid külmaks, sadas vihma ja päikest oli harva näha. Paljud linnud lendasid ära soojale maale. Surnud või peitu pugenud olid ka tihaste maiuspalad: kärbsed, sääsed, mardikad, liblikad ja muud putukad. Elamute läheduses aga leidus ikka midagi nokkida. Tihased lendlesid hommikust õhtuni puude, põõsaste, tarade ja hoonete ümbruses, et leida putukate, nende tõukude ja munade peidukohti. Tööd oli lindudel väga palju.

(R. Rohu järgi.)

5. Lihtlause kordamine.

14

Teed viivad Moskvasse.

Tiheda võrguna katavad sajad ja tuhanded teed meie kodumaa pinda. Neid on suuri, sirgeid ja laiu, kuid on ka väikesi, kitsaid ja kõveraid.

Kõik meie kodumaa teed viivad Moskvasse, Nõukogude Liidu pealinna. Hommikul ja õhtul, öösel ja päeval — kogu aeg suunduvad võimsa Nõukogudemaa südame poole rongid, autod, lennukid ning laevad. Raudteejaamu pole Moskvas mitte üks ega kaks, vaid üle kümne. Neile lisanduvad veel sadamad ja lennuväljad. Te võite NSV Liidu pealinna sõita mööda maa-, vee- või õhuteed.

Lennuk kui kõige kiirem liiklusvahend leiab ikka laialdasemat kasutamist. Just praegu maandus lennuväljal ülikiire reaktiivlennuk, kodumaise teaduse ja tehnika viimane saavutus. See tõi Krimmist pealinna grupi päevitunud inimesi. Alles täna hommikul olid nad supelnud Mustas meres ja jalutanud Jalta parkides.

Teine lennuk on juba valmis teele asuma. Mööda treppi suundub lennukisse palju reisijaid: kolhoosnikuid ja töölisi, arste ja õpetajaid, sõdureid ja ohvitsere. Ei möödu paari tundigi ja nad on Nõukogude Eesti pealinnas Tallinnas.

15

Öösel aias.

Õhtul kaob päike silmapiiri taha ning ilm pimeneb. Inimesed lõpetavad päevased askeldused ja heidavad puhkama.

Öö tulekuga algab uus elu aias, põllul, metsas ning aasal. Ka laisad teod hakkavad end liigutama. Karjade kaupa ronivad nad peenardel kasvavatele taimedele: kapsastele, salatile, spinatile, maasikatele. Päeval kaitsevad aedu varblased ja teised linnud. Nad püüavad endile ja veelgi enam oma lastele, pisikestele linnupojukestele, putukaid, röövikuid, samuti ka tigusid. Öösel aga meie aedade kaitsjad magavad. Nende asemel hakkavad tegutsema kärnkonnad. Nad on meie aedades nagu öövahtideks ega lase ahnetel röövikutel ja tigudel peenardel taimi rikkuda. Kärnkonnad on tigudele väga maiad ja haruldaselt taibukad neid püüdma.

Roomates jätavad teod maapinnale õhukese korra lima. Mööda niisugust teed liikudes leiavad kärnkonnad nad kergesti üles. Vaevalt pääseb mõni tigu või röövik eluga.

Kärnkonnad pole oma välimuselt küll kuigi meeldivad, aga ometi on nad väga kasulikud loomad. Seepärast, lapsed, kaitske linde ja kärnkonni kui meie aedade tublisid valvureid!

6. Liitlause.

a) Liitlause mõiste. Osalausete järjestikune ja hõlmav asetus.

16

Päike paistab, lumi särab ja külma on vaevalt paar kraadi. Päike särab, kutsub ja meelitab. Taevas kattub pilvedega ning ilm pimeneb. Kas tulete praegu meile või koguneme õhtul sinu juurde? Laupäeval läheme kinno või teatrisse. Too kevad tuli äkki suure sulaga ja ujutas päeva jooksul üle kogu soo. (R. R.) Ülal süttib ikka uusi tähti, varjud muutuvad kahvatumaks ning kaovad viimaks hoopis. Valguse kiirgavas paistes sätendas meri ja ägedalt pekslesid lained vastu kallast. Nende lõvimõirges mürises laul uhkest linnust, kaljud värisesid nende löökide all ja taevas kajas nende võimsast laulust. (M. G.) Ainult reed karjuvad pakasel lumel ja hobuste ninasõõrmed purskavad nagu valget suitsu. (A. H. T.) Varem olid õpilased laeva näinud ainult eemalt, nüüd läksid nad laevaga sõitma. Tehases nägime, kuidas kootakse riiet, mis ei karda vett ega kuumust. Vabrikus töötas hulk noori, kes alles möödunud aastal lõpetasid keskkooli. Mart on inimene, kes kunagi ei hädalda, kui tal raske on. Poisid, kes sealt tulevad,

mängivad esimestena. Kui me koolimajja jõudsime, olid tunnid juba lõppenud, sest ekskursioon kestis mitu tundi. Õpilased ruttasid koju, sest oli juba hilja ja homseks palju õppida. Laine, kes lõpetas kevadel meie kooli, töötab juba mitmel teljel. Künkalt, mis asub koolimaja taga, kostab laste hõiskeid ja naeru. Kaevudes, kus ämber suvel kolises paesel põhjal, oli nüüd vett raketeni. (J. Sl.) Ühel hommikul, kui Marta silmad avas, nägi ta, et voodi äärel istub onu Mihkel Paidest. (E. R.) Lapsed lootsid, et hommikuks, kui nad ärkavad, on sadu lakanud. Kui pisikesed karud jälle kuivale said, selgus, et suplus oli neile väga meeldinud. Pärast suplust kadusid karud uuesti metsa, aga kütt, kes puu otsas oli istunud, ronis alla ja läks koju. Kutsikas, kes oma märgade käppade all tundis jälle kindlat pinda, kargas poisi säärte najale püsti ja väntas sabaga. (H. V.) Alati, kui laps kisendama hakkab, ilmub ema, võtab ta natukeseks sülle ja vabastab hoidja, kes pistab minema, nagu oleks tal kuri kannul. (A. H. T.) Päike hakkab kõrvetavalt paistma ja ta kiired torkavad ihusse kui nõelad. (A. Ks.) Siis aga purskas ta naerma, jooksis akna juurde, võttis sealt kokkunätsutatud taskurätiku ja pühkis sellega silmi. (V. S.)

17

Kus põldu hoolega haritakse, seal on loota ka head saaki. Näitusel imetlesid tüdrukud kauneid tikandeid, kuna poisid tundsid huvi masinate vastu. Viimaks ometi vuhiseb sisse rong ja pakikandja trügib vagunisse. (J. Sr.) Isegi nimed, mis siin esinevad, jätsin muutmata. (H. K.) See oli siis, kui nad sauna viidi, varustus kätte anti ja mehed roodudesse jaotati. (P. K.) Olev vaatas Marika suusakeppide rütmilist liikumist ja küsis endalt, kas öelda Marikale, miks ta seekord Vana-Võhmale varem tagasi tuli. (V. S.) Värvid kustusid ja öö laotas kõikjale oma musti tiibu. (E. Kn.) Maakera on juba ammu jalge alt kadunud, silmad on kinni, tähed vuhisevad mööda ja äärt ega lõppu pole tõepoolest kusagil. (E. Kn.) Tema tundis mitte ainult teid, vaid ka neid, kelle juurde teed viisid. (E. Mk.) Läbi metsa, mida sa siit näed, läheb teerada, mis viib järve äärde, kus vanaisa kala püüab. Isa, kes õhtul koju tuli, ütles, et saak oli väga hea.

Et nende rühm on vaenlaste poolt ümber piiratud, märkasid mehed alles siis, kui telliskividest pooleldi kinnimattunud ukseavasse, millest nad alles tund aega tagasi olid roninud, sakslane ilmus. (P. K.) Teejuht, kes öömaja käis küsimas, tuli tagasi voori juurde. (L. P.) Peatselt pärast seda, kui mind brigadiriks pandi, juhtuski Ernitsaga sellest juttu tulema. (V. I.) Tule ümber istus juba hea koguke külainimesi, siledal muruplatsil tantsiti. (A. J.) Kord, kui ta jälle oma armastatud kasesallu jõudes heldinult kuulatama jäi, kuulis ta midagi hoopis muud, kui oli igatsenud. (E. Kn.) Nad sumpasid sügavas lumes, et murda kütteks

kõrgeid hapraid kõrsi. (L. P.) Ta õpetas lastele selgeks, mismoodi üks üraskitest puretud puu välja näeb. (E. Mk.) Siin, nende vanas toas, oli üksainus aken, mis oli tehtud vana ja paksu müüri sisse. (K. Fedin.) Päike oli soe, maa auras ja õhk lõhnas magusalt ning lapsed tundsid rõõmu ilusast ilmast ja kogu loodusest.

b) Sidesõnad ja siduvad ase- ning määrsõnad liitlauses.

18

Maantee oli nüüd jälle sile ja me kihutasime vaikselt mööda asfalti. (I. M.) Koldes hõõgusid söed ning sinakad leegid tantsisid oma vallatut tantsu. (E. Mk.) Hommikuti krudises rohi varisenud lehtede all ja puude oksad valendasid. (L. Ks.) Pühapäeva õhtul hakkab Jass raamatut lugema või kutsub isa ta malet mängima. Kodus seletas isa, et niisugune tolmamine tähendab seda, et rukis õitseb. (H. K.) Poiste onn padrikus polnud veel kaugeltki valmis, kuid täna hoidis Indrek sõpra kangekaelselt kinni. (H. V.) Ja vana latikas Punnsilm ohkas, kuigi ilm oli nii ilus ja väljavaated toredad. (R. R.) Aknapilust imbub padjale imepeent liiva, mis on nagu kollakas jahu. (M. K.) Roogas teadis, et Lapeteuse kops oli raskesti vigastatud, et ta kannatas alatist hapnikunälga, et arstid ei öelnud, kas Lapeteus terveneb või mitte. (P. K.) Pidin andma seinalehte artikli masinate tehnilisest hooldamisest, kuid ma ei osanud seda alustada. (V. S.) Start antakse mäel, mille järel kolonnid laskuvad korraga algrivistuses mäest alla.

Mu vaev ei olnud asjata, sest venelaste ja leedulaste vürstid on kindla sõnaga tõotanud, et nad meile appi tulevad, kui näevad, et me tõesti sõjaks valmis oleme. (E. B.) Sageli seisid meie õues ja aidas randlased, kes tulid mitmekümne versta kauguselt. (J. M.) Natukese aja pärast avas perenaine ukse, et vaadata, mis peremees teeb. (A. H. T.) Vana sõprus on vara, mida koi ega rooste ei riku. Rahvast oli paari tunniga õige rohkesti kokku tulnud, nii et Kaarli kõikide hääli enam ei tundnudki. (A. H.) Liivasel õuel, kus kasvas ainult üksikuid kummeleid, mängisid lapsed. (J. M.) Seal on lastel ühine majapidamine, millest võtab osa ka karja-Atu. (A. H. T.) Liisi hüüab, aga poisid ei kuule, vaid mängivad edasi.

19

Teaduslik töö, mis jahedas kliimas oli väga elav ja pärast troopikat muutub jällegi elavaks, oli veidi soikunud. (J. Sl.) Hakkasin juba kartma, kas Alli pole mõnda teist teed kasutanud, kui nägin teda tulemas. (V. I.) Uue kraavi ja piirikraavi vahel seisis loodheinamaa, mida Pearu oma kätega oli laastanud ja silunud. (A. H. T.) Läksin tagasi põndakule, kus lillaõielises hiirenäksis ja

valges ristikus sumisesid mesilased. (O. K.) Ma oleksin pidanud küsima, mis mõtted need on, kuid ei julgenud. (L. M.) Nägin sageli unes, kuidas kihutasin mööda metsaalust kitserada, nii et lumi käis üle pea. (E. Mk.) Kui inimene pole kunagi pead murdnud oma kutsumuse üle, kui tema unistustel pole avarust, päikeselisi kaugusi, kui need piirduvad mõnusa äraelamisega, siis on ta eksisteerija. (O. K.) See vaikiv kahekõne oli nii kaunis, sest see andis edasi need tabamatud varjundid, milleks keel pole iialgi suuteline. (L. M.) Inimesed on kord niisugused, et kui nende keskele torgata naerupärmi, siis hakkab see peatselt vohama ja üle ääre ajama. (O. K.) Järelepärimise peale vastati major Roogasele haiglast, et kodanik Reet Lapeteus on meelemärkusele tulnud, kuid kõnelda temaga veel ei saa. (P. K.) Ja kõik see, mis oli, muutub kaugeks mälestuseks. (E. Mk.) Igaüks, kes sinna jõudis, tõmbas hinge, vaatas korraks ringi, loputas vabarnavarretee karva vees vikati ja puhuti ka higise näo. (V. I.) Kui Peeter üles ärkas, selgus, et ta oli maganud kella kümneni, sest äratuskell oli jäänud üles keeramata. Jäämäe selle osa, mis ulatub veepinnast mõne meetri kõrgusele, on lained uskumatu peensusega ära poleerinud. (J. Sl.) Kui ma uksest sisse astusin, siis nägin, et Madis mängib Urmaga malet. Kes võiks küll kinnitada, et see oleks olnud kergem, või need kogemused, mis ta omandas, saadud väiksema vaevaga! (E. Mk.) Hetkeks üles ärgates kuulsin, kuidas põllul saagis rukkirääk, ja uinusin uuesti. Tahtsin teada, milliseid kohustusi on võetud selle nimetuse taotlemiseks ja kuidas neid täidetakse. (O. K.) On juba hämar, kui sinna jõuame, ja tares tuleb petroolilamp põlema panna. (E. Mk.) Teeninduskombinaat vajab kingseppi, kes oskavad valmistada ka uusi jalatseid, ja rätsepaid. Kuulsime, et Paul on juba tulnud, ja jooksime õue. Pistsin käe taskusse, et võtta nuga, ja mu sõrmed puudutasid sneprivõtit. Ta lahkus ettevaatlikult asemelt, et kaaslase und mitte segada, ja viskas puid tulle. (E. M.)

c) Koma tarvitamine kui, nagu, kuni, aga, vaid, siis puhul.

20

Valter tahab astuda ülikooli, kui ta keskkooli lõpetab. Rakett kadus pilvedesse kui välk. Valeri Brumel on tuntud kui hea kõrgushüppaja. Tulemused ei lase ennast kaua oodata, kui niiviisi treenitakse. Noor õngitseja näitas, kui suure latika ta oli välja tõmmanud. «Mina austan Jakobsoni kui vaimset Eesti kangelast,» ütles kirjanik Juhan Liiv. Ühel päeval, kui nad Teelega kodu poole läksid, väsis Arno juba poolel teel. (O. L.) Jüri tegi näo, nagu tahaks ta midagi öelda. Süda töötab nagu pump ja paneb vere soontes liikuma. Ülesool on tõesti kõik korras, nagu Teele oma mehele tähendas. (O. L.) Pisike Mai õhetas nagu eha, kui ta näägi-

vanale luuletust luges. Tekib tunne, nagu istuksime rongis. Mäeladvad näivad nagu pilvede alla tõusnud lumised heinakuhjad. (A. K.) Juhanile tundus, nagu oleks ta und näinud. Raske on rahulikuks jääda, kui mingisugune jõgi mängib sinuga nagu kass hiirega. (O. T.) Hallaööd ei lase enam kaua oodata, kui sellised udud kauem püsivad. Kaarlil hakkasid seda kuuldes nagu sipelgad mööda selga jooksma. (A. H.) Mees ja naine istusid nagu kaks kuivanud kändu ahjupingil. (Fr. R. K.) Männid ägasid ja kooldusid, nagu püüaks torm neid sundida maad puudutama. (O. T.) Õhk on raske kui saunaleil, maa kõva kui paepank. (J. L.) Ma tundsin Marti kui heatujulist inimest. On möödunud mitu aastat, kui ma teda viimati nägin. Nooruke traktorist on sünge nagu sügisene öö. Oli juulikuu kõrvetav pärastlõuna, kui Jüri tuli Aadumäele vanemaid vaatama. Ema muutus poja tulekust kohe rõõmsaks, nagu poleks ta teda mitmel aastal enam näinud. (E. Kn.) Sukk venib ja venib niisama igavalt kui sügisõhtud. (J. L.) Uks avati otsekohe, nagu oleks helistamist oodatud. (O. T.) Seal on saledaid mehi nagu pihlakakeppe, on aga ka niisuguseid, kes tuletavad meelde pudrunuia. Kuid ühesuguse usinusega töötavad niihästi need kui ka teised. Uus pulmaline viiakse kohe rehetuppa ja seatakse istuma peigmehe kõrvale, nagu väljas oli lubatud. Pidu ei parane, kui võõraid ei vähene.

21

Märt mõtles ja lahendas, kuni ülesanne oligi valmis. Õppisime kuni kella kuueni. Minge kuni esimese ristteeni ja pöörduge seejärel vasakule! Matkasime ja puhkasime, kuni saabus õhtu. Mehed töötasid kuni lõunani, nagu brigadir oli käskinud. Kõik tööd seisid, kuni torm rauges ja tuisk lakkas. Hanged ulatusid kuni majade katusteni. Leida pühkis ja pesi, kuni kõik oli puhas. Pärast seda, kui Ain kõik oli ära rääkinud, jäi ta vait ja istus ühel kohal kuni äraminekuni. Elu stepi ääretus avaruses pistis nagu noor puu oma esimese lehekese mullast välja. Ma ei taha sulle muud öelda, kui et su käsi käib pahasti, kui sa mu mõistlikku nõu kuulda ei võta. (A. H. T.) Pikem kui mõõk, kõveram kui nurk? Nutab kui laps, ulub kui koer? Amet ei teota kedagi, kui mees ise ametit ei teota. Parem suu sisse rääkida kui selja taga. Parem noores eas õppida kui vanana kahetseda. Kadus nagu tina tuhka. Õpeta sind nagu oma last. Tunnid kulusid kiiremini, kui seda oli soovitud. (E. Kn.) Siin ei olnud midagi rohkemat kui tüved ja sammal ning sipelgapesa. (H. V.) Nad pidid ruttama, kui Kristiina tahtis hilinemata esimesse tundi jõuda. (L. P.) Ülo oli kuni õhtuni siin olnud ja rohkem kui pool parki puhtaks riisunud. See oli ju palju vabam ja huvitavam, kui minu oma oli olnud. (H. K.) Praegu oli tal niisugune tunne, nagu oleks keegi talle ülekohut teinud. Jaak tõusis nagu kellegi sunnil, tõi kivi ära, asetas põlvedele ja hakkas

sellele terava killuga samasugust maja kraapima, nagu ta oli näinud teisi tunnis joonistamas. See nagu poleks olnudki enam seesama saar ja ta ei tohtinudki olla. (H. V.) Kolhoosnikud läksid heinamaale, kui ilm lubas, ja töötasid, kuni päike metsa taha kadus. Paistab, et taevas on nagu säravaid naelu täis löödud. Head sõnad jahutavad rohkem kui külm vesi. Mina olin nõus kõndima ei tea kui kaua. See päev, millal me rohelise patrullina esimest korda välja läksime, oli soe nagu suvel. (H. R.)

22

Möödunud aastal andsid põllud head saaki, aga tänavu saadi veel rohkem. Viige aga vili rutem kuivatisse! Ära kohku raskuste ees, vaid ületa need visa tööga! Kirjutada on veel vaid mõni rida. Kui sa ei püüa, siis ei saavuta sa ka oma eesmärki. Katsuge siis töö homseks lõpetada! Mägi ja org ei tule teineteise juurde, aga inimesed küll. Heintele heites püüdis ta magama jääda, aga uni ei tulnud. (A. H. T.) Sääsed aga kihisesid niitjate nina ees. (Fr. T.) Aga miks siis sina ei tulnud sellele mõttele, vaid lasksid teised enesest ette jõuda? Kui üle mäe ei pääse, siis pääseb ümber mäe. Ära viska vana luuda ära, kuni uut käes pole! Laisk ei tee täna, vaid lükkab homseks. Hall hobune, aga rohelised aisad? Homseks hoia leiba, aga mitte tööd! Sõpru ei valita silmadega, vaid kõrvadega! Reisijate rahu häiris vaid masinate monotoonne müra. Mehed löövad veidi kohkuma, aga astuvad siis vaprasti edasi. Ümberringi oli aga pilkane öö. Teadlased ei jõudnud oodata, kuni hommik saabub, vaid läksid juba enne koitu katseväljakule. Teemant on kõvem kui teras, aga mõned plastmassid on teemandistki tugevamad. Kolhoosnikud ei oota kuni kevadeni, vaid hakkavad juba talve alguses põllutööriistu remontima. Aga kui vana sa siis oled? Sul on vaja vaid pisut rohkem pingutada ja kõik läheb korda. Varasest hommikust kuni hilise õhtuni kostab kolhooside põldudelt vaid masinate monotoonset mürinat. Mina lootsin, et asjad on kõik ilusasti juttis, aga nüüd selgub, et Vana-Võhmal puhuvad üsna jahedad tuuled. (V. S.) Rõõm oli aga üsna lühike. (H. K.) Sadu küll lakkas, aga madalale laskunud pilved aina udutasid ja udutasid. (L. V.) Katrina ei suutnud sõnelust jätkata ega oodata, kuni rada vabastatakse, vaid kallutas enda kätele toetudes tütarlapseliku kergusega üle aia ja läks oma teed. (L. V.) Tänavail oli kõle, aga siin vähemalt oli ruumi hingata. (O. T.) Töö pole kunagi must, kui selle kallale asuda puhaste kätega. Kui kolhoosinoored murul tantsisid, oli vana pillimeeski rõõmus nagu laps ning lõi laulu kui muretu lind. Keemia õpetab ainet muutma, mitte aga läbi elama ja mõistma. (J. Sr.)

23

Hakkasime iga päev treenima, sellepärast et võistlused olid lähedal. Tulin sinu juurde just sellepärast, et sulle matemaatikat õpetada. Me peame töötama juba sellepärast, et ilma tööta kaotaks elu oma mõtte. Läksime otse edasi, nii nagu oli juhatatud. Siina teeb alati nii, nagu on vaja. Töötagem nii, et kellelgi poleks meie kohta midagi halba öelda! Korraks oli taevas laialt puhas, nii et terve Suur Vanker koos Vehmriga ära paistis. (A. H.) Asetage tööriistad alati nii, et nad oleksid käepärast! Päev möödus, ilma et midagi erilist oleks juhtunud. Poiss hakkas jooksma, olgugi et selleks polnud vähematki vajadust. Jaak tegi täpselt nii, nagu isa oli käskinud. Olgugi et kevad hilines, jõuti kõigi töödega õigel ajal valmis. Sellest hoolimata, et mõnikord esineb ka raskusi, ei löö nõukogude noored kunagi kartma. Tamm hüppas toolilt, nii et see lendas kolinal nurka. (O. T.) Kaua pusisid ja koperdasid Oru mehed, enne kui hobuse august välja said ja uuesti vankri ette rakendasid. (A. H. T.) Kui tahtsin olla päris üksi, nõnda et keegi mind ei häiriks, siirdusin Kuradisaarele. Enne kui asud töö juurde, mõtle kõik hoolikalt läbi! Küür tuleb selga tõmmata enne, kui hoobid langema hakkavad. (R. S.) Mehed, selle asemel et sadamasse tööle minna, pöördusid nüüd turuplatsile. (A. J.) Lapsed jooksid müdinal sisse, nii et lõukast valgustatud jalad välkusid. (Fr. T.) Õnneks oli õhtu kuupaistene, nii et ta nägi teed ja küla selgesti enda ees. (E. V.) Viia korraldas asja nii, et tüdruk jäi talveks tema juurde elama. (J. Kr.) Nad andsid talle hundipassi, niipea kui selgus tema osavõtt pettusest. Kaupmehe tütar, olgugi et tantsis käsitööliste seltsimajas, oli sileda peaga ja luges palju raamatuid. (L. Kts.) Just siis, kui Olev Vana-Võhma tähtsamad uudised oli ära kõnelnud, nägi ta Tiitu aknast mööda vilksatavat. (V. S.) On ikka nii, et mis südamel, see ka huultel. Laine aitab alati ema, ilma et teda oleks vaja käskida. Õpilane käitub viisakalt, olgugi et õpetajat nägemas pole.

24

Kommunistiks saada võib ainult siis, kui rikastada oma mälu kõigi nende teadmistega, mis inimkond on välja töötanud. Sellal kui me koolis käime, hoolitseb Nõukogude riik selle eest, et meil oleks olemas kõik vajalik edukaks õppimiseks. Nõukogude õpilased teavad, et nad peavad õppima nii, nagu õppis Lenin. Olgugi et päike oli silmapiiri taha kadunud, ei tahtnud laulud lõppeda. Parajasti kui ta nende poole ruttas, pani ta tähele, kuidas inimesed pöördusid tagasi vaatama. (A. H.) Paistab, et see mees kõneleb

lühidalt ning asjalikult ja ainult siis, kui seda tingimata tarvis on. Toots kannatab selle vaate mehiselt välja, olgugi et tal järsku on niisugune tundmus, nagu oleks talle kumbagi silma liivatera sattunud. (O. L.) Selle asemel et palavaga ringi sõita, oleks temagi meeleldi kirve kätte võtnud. (R. S.) Ja just siis, kui August hakkas koju minema, saabus Leo. Kolmetollised naelad vajusid kindlate löökide all männilaudadesse, nii et piisku lööjale näkku lendas. (P. K.) «Linnupoeg vahetab veel mitu värvi, enne kui need õiged suled saab,» tähendas isa. (Fr. T.) Õhk oli puhas ja läbipaistev, nii et hääled kostsid kaugele. (O. T.) Mäletad, kuidas puulaeva kapten viskas sind kasehaluga, nõnda et vedasid nädalapäevad jalga taga nagu luuavart saanud koer? (E. M.) Ühe jäätüki pealt teise peale hüppavad mehed, enam kui üks kord on teine teist veest välja tõmmanud, veel on elu ja surm teineteisega võitlemas. (J. L.) Jaan tegi enam, kui keegi temalt nõudis. Indrek hakkas plaani hauduma, kuidas tõe jälile saada, nii et Riia ei võiks enam vastu vaielda. (A. H. T.) Siin sai ta pideva hoo kätte eriti siis, kui ta ise häirimatult edasi sai astuda. (J. Sr.)

e) Koolon ja semikoolon liitlauses.

25

1961. a. oli määrava tähtsusega kogu maailma töörahva elus: sel aastal võttis NLKP XXII kongress vastu kommunistliku ühiskonna ülesehitamise programmi. Töölised kiirustavad, sest nad teavad: koolimaja peab sügiseks valmis olema. Veel ühe töö tegid kolhoosnikud sügisel ära: nad puhastasid uudismaa kändudest ja kividest. Uni ei anna uuta kuube, magamine maani särki; uni saadab hulkumaie, magamine marssimaie. Iga uue hommikuga jõuavad uued lauljad pärale; näib, nagu valmistutaks suurele peole. (O. L.) 1862. aasta oli küllaltki tähtis eesti rahva elus: sel aastal ilmus eesti rahvusliku suurteose «Kalevipoeg» rahvaväljaanne. Sest kõigi meelest on kindel: vannuvad Mahtra mehed täna alla, siis pannakse homme meidki alla vanduma; võidavad Mahtra mehed, siis võidame meie nendega ühes. (E. V.) Ta oli tööga valmis ja pidi kärmesti Antsu juurde tõttama: seal tõusti vara. Kaugemalt metsast kuuldub segaseid hääli, koerad hauguvad kuskil, vile ja huikamine kostavad järve kaldale. (O. L.) Noorel Tüüril on tuhat häda: töölisi ei jätku, seemet pole, mättakirved murduvad. (O. T.) Ühest sai Andres selgesti aru: tema oli leidlikum kui üleaedne. (A. H. T.) Sulasel oli ainuke mõte: saaks küüni värskete, krõbisevalt kuivade heinte sisse. (A. H. T.) Külvamise jaoks võetakse ärksamad poisid: töö on vastutusrikas. (O. L.) Nõnda nende elu algaski nüüd: Jürka oli aina Antsu juures tööl ja eit kopitses üksinda kodus. (A. H. T.) Ta seisis külmalt ja kangelt

nagu kivist kuju: käsivarred rippusid tal lõdvalt allapoole, värin raputas ta vägevat keha, külm higi kattis otsaesist. (E. B.) Kuskil tõstab häält praegu juba haruldaseks jäänud linnuliigi esindaja: koovitaja on ta nimi. Viieteistkümnendal sajandil juhtus inimkonna ajaloos tähtis sündmus: Kolumbus avastas Ameerika. Ema sai teada: Artjom istub sandarmijaoskonnas. Ta jättis kraani lahti, heitis puudele pikali ning uinus: väsimus oli võtnud võimust. (M. G.) Nüüd võis töö edu juba silmaga näha: korvi põhi paistis. (L. P.) Seda vahet peab tegema käsi, mis vajutab päästikule; aga enne seda tuleb vahet teha käe ja käe vahel. (H. V.) Jürveni käitumine üllatas Helvit; vahel ta kahtles koguni, kas tema otsus Jürveni kohta õige on. (P. K.) Miinas oli kõik kõhn: nägu, nina, keha, nii käed kui ka jalad; sukad säärte ümber olid seetõttu keerdus ja kleit rippus laiana ja lodevana õlgadel. (O. T.)

26

Kiiver tõmbas joone aruande alla ja tegi kokkuvõtte: kõik abituriendid sooritavad eksamid ja lõpetavad tehnikumi. (V. S.) Sootuks teistsugune oli see mina, kes lõi ja töötas; see oli tükk rahutut, käärivat loodust, tuhande sidemega seotud maailma enese loova südame külge. (J. Sr.) Ta magas raskelt, kui lükkasin ta kingad voodi alla; sellal kattis vana naine ta tekiga, tõukas tagasi silmile langenud juuksekahlu. (L. M.) Kaarle, kes kogu sõjajärgse aja põllumajanduse juhtivais organeis töötas, astus neli aastat tagasi Eesti Põllumajanduse Akadeemiasse kaugõppe teel õppima; teisest kursusest alates sai temast statsionaarne üliõpilane. (L. V.) Esimeest kohal ei olnud, kuid tedagi tuli kiita: oli ta ju mõistnud ehitajate vaeva väärikalt hinnata. (V. S.) Nüüd on ta palju näinud, kuulnud ja õppinud; oli ise Venemaal ja käis Punaarmeega läbi pika sõjateekonna. (O. T.) Nagu koolis, nii olid nad kõik ka elus olnud agarad: esimese nime taha tuli pluss, teise järele miinus, kolmandale kaks plussi, neljandale kaks miinust, viiendale pluss ja miinus. (V. S.) Ent see naer lõigati otsekui noaga läbi: mööda maanteed kihutav roheline «Moskvitš» pöördus põlluvaheteele ja lähenes esimestele kärbistele. (V. S.) Tootsil juhtus maadlemise juures väike õnnetus: ta rebis oma kuuesaba lõhki. (O. L.) Kui avar oli siit vaade: ühel pool metsade kauge sina, teisel pool mõisa punakatused puude keskel, all järve tinahall pind. Ja siis selgus talle: see oli kiri. (Fr. T.) Loorbereil on kardetav magada: nad uimastavad. Siis oli tal nähtavasti kõik selge: ta ei olnud aknast enam põrmugi huvitatud, palju enam kõigest muust, mis toas leida. (A. H. T.) Talv paugub õues, puud on valge koorma all; Peipsi ei kohise enam. (J. L.)

27

Kell helises ja õpilased ruttasid klassi. Õpilased, kes kuulsid koolikella helinat, ruttasid klassi. Kes tööd ei tee, see ei pea ka sööma. Antsu nimi kanti autahvlile: ta on tubli töömees. Toompea tagant ajas piksepilv kõminal üles, kõrgel kelpkatuste kohal kumas veel korraks kollast äikese-eelset valgust, all läksid kitsad tänavad poolpimedaks. (L. Kts.) Vahtramäe taga paemurrus lõid kõlisema kangid, lubjaahi hakkas tossama. (L. Ks.) Päike helgib põletavalt, kuid merelt puhub jahe tuul. Ühed jäid keldrisse puhkama, teised paigutas ta aknaavade juurde valvesse. (P. K.) Ajalehtedes avaldatakse pidevalt kirjutisi, mis käsitlevad eelseisvaid valimisi. Pärast ettekannet, milles anti ülevaade saadikukandidaadi elust ja tegevusest, esinesid kommunistlikud noored kunstiliste ettekannetega. Nõukogude Liit, kes on üles ehitanud sotsialismi, rajab nüüd kommunistlikku ühiskonda. Nõukogude kord, mis on kõige demokraatlikum kogu maailmas, likvideeris ebaõigluse, mis valitses meie maal enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. Kalinin, kes ise oli maalt pärit, kinnitas, et talupoega kurnatakse tihti rohkemgi kui töölist. (A. H.) Major Roogas taipas äkki: Andres Lapeteus oli kutsunud endale külla ainult need, kellega koos ta varemeid viimase võimaluseni oma käes hoidis. (P. K.) Osa haigeid magas, osa lebas lahtiste silmadega, raadio mängis ja seinal tiksus kolme pommiga vana kell. (L. Kts.) Pojad sirgusid üles kuusena, ema jäi allapoole kõveraks. (J. L.) Linda püüdis talle seletada, mis juhtunud on, ja teda vanaema juurde viia. (V. S.) Kui midagi vaja oli, siis saatsime kirja. Kui Aadu ajalehe kätte sai, istus ta kohe diivanile ning hakkas lugema. Ent see, kelle pärast end nõnda seati ja ehiti, polnud täna sugugi tujus. (J. Sr.) Kui me lähemale astusime, nägime, et see polnudki isa, vaid hoopis keegi võõras mees. Mis me homme teeme, seda ma veel ei tea. Tõde ei muuda ennast meie järgi, vaid meie peame end muutma tõe järgi. Siit viib üle jõe purre, aga kindlam on siiski silda kasutada. Juunis paistis päike ja kõikides kolhoosides käis heinatöö, kuid siis tulid vihmased ilmad. Lõõts ähkis, ääs surises, õhk täitus vaheda lõhnaga ja Sõra Jaak, Juhani pealelööja, ei väsinud vahtijale oma vennapoega kiitmast. (E. V.) Taevas oli hallikassinine ja sügav, silmapiiril polnud ainsatki pilvekübet, kõik asjad paistsid nagu läbi virvendava klaasi. (A. J.)

28

Kajasid kirvehoobid, langesid kuused, sahises rohus mõõdurihma haljas lint. (O. T.) Laev, mida nad täna vette lasevad, tähendas omamoodi uut järku siitkandi rahva elus. (A. H.) Päikese kuu-

mus hõõgus vastu asfaldist ja krobelistest paekivimüüridest, õhk oli liikumatu ning raske, pügatud pärnade lehed rippusid jõuetult alla. Pudelid, mis ta kohe, kui ta siia tuli, oli taskust ja põuest välja võtnud, seisid tema kõrval. Eks tubli nali ole terviseks, ja õige eestlane peab naljast lugu. (J. K.) Aastate pärast me ütleme: see oli ilus aeg. (L. P.) Rukkis laulis rääk, kaasikus huikas öökull ja all tiigis andsid konnad hilist kontserti. (E. V.) Metsavahimaja uksel oli lukk, kuid võtmeid oli ainult üks ja see pisteti lõhenenud seinapalgi prakku, et juhuslikult ei tuleks isal või tütrel ukse taga oodata. (O. T.) Tööd oli, aga puudus koht, kus seda teha. (R. S.) Traat arvas, et hunti, kel hammas kord verel, peletab ainult pauk. (R. S.) Sauna Küüt on kange üle kraavide hüppama, nagu poleks tema õige kariloom, vaid elus kits. (A. H. T.) Ema hakkas pliidi alla tuld tegema: oli vaja valmistada õhtusööki. (H. K.) Et ka sina kaasa mängid, seda me ei teadnud. Köstri regi, mis seisis aia ääres, toodi platsi. (O. L.) Alt kopli poolt kerkis sinkjasmust pilv, mis rühkis kiiresti päikese suunas. (E. Kn.) Kus kass kõnnib, sinna varblased ei lenda. Toots, kes esimesena õnnetuspaigale ilmus, andis nõu saapad nööriga kinni köita ja kuidagi läbi ajada. (O. L.) Loodan, et homseks vihmasadu lakkab ja tee taheneb. Kui ma jälle ärkasin, oli tuli juba kustutatud. Ta on inimene, kes kunagi tasakaalu ei kaota. Mäeharjale, kus Jüri seisis, kostis ainult üksikuid sõnu. (E. Kn.) Enamiku osakondade käikulaskmine olevat nüüd päevade küsimus, aga masinad vajavat enne veel remonti ja need tulevat selleks saata vastavaisse töökodadesse. (A. J.) Arno ronis kohe üles ahjule, ja mingi veoauto sõitis valju mürinaga majast mööda. Lähemale jõudis hunt, aga lähemale ka Saariku talu. (Fr. T.) Söö, mis küps, ja räägi, mis tõsi! Kui keegi peaks mind küsima, ütle, et läksin raamatukogusse ja tulen varsti tagasi. Ühel päeval pärast seda, kui Vana-Võhma õpilased olid kolhoosist ära sõitnud, töötas Olev haakijana põllul. Olev ei küsinud kunagi, kes neist oli kõige tähtsam, kõige armsam. Ta ei saanud korraga aru, miks see nõnda on, kuid taipas, et oli valinud vale alguse, kust polnud õiget edasiminekut. (V. S.)

g) Kordamine.

29

Kallaletung külale.

Külatänava suus oli vaenlastele äpardus juhtunud. Seal ulatus mets kahelt poolt teeni. See oli sügavate hangedega kaetud, ainult ahtake rada tõi läbi. Sinna kohta rajale ajaski üks vaenlase ratsanik hobuse pikali ja tulise hooga kihutasid teised talle otsa. Mööda pääseda oli raske, peaaegu võimatu: lumi küündis hobustele rinnuni.

Tekkis segadus, kulus aega, enne kui rada vabastati ja külasse võidi kihutada. Seni oli seal poolalasti noormees inimesed äratanud. Käskjalad läkitati teistesse küladesse, Asso aga kogus kärmesti mõnikümmend meest ja peitis majade varju.

Vaenlase esimesed ratsanikud langesid hobustelt, teised pöördusid tagasi. Tuldi varsti suurema hulgaga, tungiti õuedesse ja majadesse. Asso taganes oma meestega metsa varju, kuhu naised lastega olid läinud. Varsti nägid nad külas punaseid leeke.

Vanem sai mahti suuremat salka mehi koguda ja tee ääres tekkis heitlus. Suurem jagu vaenlastest langes, teised põgenesid tagasi. Kõigest kolm küla olid põlema süüdatud; saak jäeti põgenedes maha, ei suudetud loomi ega inimesi kaasa viia.

(M. Metsanurk.)

30

Mullid kaitsevad sadamat.

Meri on väga muutlik: kord sile kui peegel, kord jälle metsik ja raevutsev. Lained, mis on sageli mitme meetri kõrgused, tormavad mürinal randa, nii et kõik nende teel puruneb.

Et kaitsta laevu vihaste lainete eest, ümbritsevad inimesed sadamaid muulide ja tammidega. Need tõkestavad küll lainete tee, aga meri ei anna siiski alla. Lakkamatult uuristab ja purustab ta sadamate ehitusi, kusjuures isegi raudbetoon ei suuda talle vastu panna. Muule tuleb alatasa parandada. See on küllaltki kulukas, kuid parata pole midagi.

Insenerid mõtlesid kaua, kuidas oleks võimalik raevukat merd odavamalt taltsutada. Lõpuks leidsid nad, et muule võiks ehitada õhust.

See mõte meeldis teadlastele, kes tulid inseneridele kohe appi. Ühiselt töötati mitu aastat ning mõte sai teoks.

Mere põhja lastakse torud, mille seintesse on puuritud peenikesed augud nagu sõelal. Torudesse pumbatakse tormi ajal õhku, mis hakkab aukudest välja tulema ja mullikestena pinnale tõusma. Veepinnal mullid lõhkevad, vesi hakkab pulbitsema ning lained kaotavad oma jõu.

31

Kus püstitati rekord?

Need ajad, millal võidi kergesti rekordeid püstitada, on juba ammu möödas. Selleks et mingil spordialal midagi saavutada, tuleb kaua ja väsimatult treenida.

Nõnda see muidugi on, kuigi peab tunnistama, et ekvaatoril on rekordite püstitamine kergem kui näiteks Tallinnas või kusagil Koola poolsaarel.

Nagu me teame, on Maal kera kuju. Kuid see pole korrapärane kera: ta on poolustest nagu kokku surutud. Seetõttu olete ekvaatoril viibides Maa keskpunktist pisut kaugemal kui siis, kui te poolusel seisate. Füüsikast aga teame: mida lähemal on keha Maa tsentrumile, seda suurem on temasse mõjuv raskusjõud. Sellest järeldub, et ekvaatoril õhku visatud oda, kuul või ketas peaks lendama kaugemale kui poolustel.

Kas see on siis tõesti nii? On küll, kuigi vahe on väga väike. Aga tänapäeval, kus võitluses rekordite pärast registreeritakse juba millimeetreid ja gramme, ongi see küsimus üles tõstetud. Võime olla kindlad, et lähemas tulevikus arvestatakse mitte ainult tulemust, vaid ka kohta, kus see saavutati.

32

Aastatuhanded ja viisaastakud.

Tuhandeid aastaid kestis Kesk-Aasias sõda kõrbega, kuid nüüd peetakse seda uut moodi. Plaan ja teadus juhivad tööd seal, kus vanasti töötati pimesi, kus täna lõhuti seda, mis eile loodi.

Viisaastakute jooksul on kõrbelt ära võetud kaks ja pool korda rohkem maad kui minevikus tuhandete aastatega. Näljastepis, kus niisutamine mitte ei elustanud, vaid hukutas maa, hakkas kõik muutuma.

Ka need põllud, mis olid rikutud endiste peremeeste poolt ning seetõttu sooldunud, sündisid uuele elule. Selle asemel, et põlde üle ujutada, hakati neid niisutama uut moodi: vesi juhiti rennidesse.

Eriti pingerikas töö algas aga pärast XX ja XXI kongressi, kui Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse kutsel siirdusid tuhanded noored üles harima uudismaad, mis praegu annavad meie kodumaale mitu miljonit puuda teravilja aastas.

Maailma viljakaim pinnas ootas kaua neid, kes tuleksid teda elustama. See aeg ongi saabunud. Kõrbetes ja varem asustamata steppides näeme nüüd kanaleid, mida äärestavad puud, laiu põlde, õitsvaid aedu ja kauneid asulaid.

33

Vangistatud puud.

Taevas särab kevadiselt, kuid mets on veel talviselt lumine. Kas olete olnud metsas lumerikkal talvel, kui kõikjal on tohutud hanged? Muidugi ei ole, sest siis on metsa raske pääseda.

Seal, kus te suvel käisite mööda laia rada, on puud paindunud nüüd madalale, nii et ainult jänes pääseb nende alt läbi.

Vaadake, mis juhtus puudega! Kaseke oma ladvaga kogus lan-

gevaid räitsakaid, millest kasvas säärane lumekahmakas, et latv hakkas koolduma. Sula ilmaga sadas uuesti lund ja see kleepus lumekamaka külge. Latv paindus tohutu koorma all veelgi enam ja vajus lõpuks hoopis lumme ning külmus nõnda kinni. Talvel käisid nende võlvide all loomad ja harva ka inimesed.

Kuid mina tean, kuidas minna mööda sellist teed selga painutamata. Mul tarvitseb vaid kepiga tublisti koputada vastu kooldunud puud, kuni lumi variseb, puu üles vetrub ja mulle teed annab. Nõnda astun läbi metsa ja tunnen end nagu mingi võlurina: ma vabastan ju lume poolt vangistatud puid.

(M. Prišvin.)

34

Tallinna vabastamine.

See oli 21. sept. 1944. a. Meie väed olid veel üle saja kilomeetri kaugusel Nõukogude Eesti pealinnast, kui anti käsk, et Tallinn tuleb järgmise päeva hommikuks vabastada.

Kiiresti moodustati väesalk, mida tugevdati tankide ja iseliikuvate suurtükkidega, ning asuti õhtupoolikul teele. Ülesanne ei olnud kerge, sest vaenlasel oli Tallinna ümbruses küllaltki suuri jõude, kuid viivitada ei tohtinud: hitlerlased kavatsesid enne taganemist linna varemeteks muuta. Seepärast tuligi tegutseda kiiresti, rabada vaenlast ootamatusega, jõuda Tallinna, enne kui fašistid märkavad vastupanu organiseerida.

Meie väejuhatuse plaan õnnestus täiesti: 22. septembri keskpäevaks olid sakslased Tallinnast välja kihutatud, ilma et nad oleksid suutnud tõsisemat vastupanu osutada.

Nagu vangistatud hitlerlased hiljem kinnitasid, ei olnud nad tulnudki sellele mõttele, et Nõukogude väed annavad löögi otse Tallinna suunas mööda suuri maanteid.

Sellest sündmusest on möödunud üle kahe aastakümne. Nõukogude armees ja laevastikus teenivad nüüd kunagiste rindemeeste pojad ja pojapojad, kuid lahingute kangelaste vaprad teod jäävad kustumatult inimeste südamesse elama.

7. Lauselühendid.

a) Kõrvallausete asendamine lauselühenditega ja vastupidi.

35

Kui tunnid olid lõppenud, läksime aulasse. Kui ülesanded olid lahendatud, hakati vastuseid kontrollima. Kui sa töökojast lahkud,

kustuta tuli! Kui Mari tänavale astus, nägi ta autot lähenevat. Võistlejad mängisid edasi, ilma et nad oleksid vihmast hoolinud. Soos nägime ekskavaatorit, mis kaevas kraavi. Rongkäigu ees sammusid töölised, kusjuures neil olid lipud käes. Õpilane, kes lõpetab 8-kl. kooli, võib astuda tehnikumi või keskkooli. Kui me suvel kolhoosis töötasime, käisime sageli suplemas. Kui töö oli lõppenud, läksin kalale. Pioneerid läksid matkama, kusjuures neil olid kepid käes ja pambud seljas. Maapind, mis alles hiljuti oli kaitunud sügava lumega, meelitas kõiki suuskadele. Kui puud olid saetud, hakati neid hunnikusse laduma. Kui ma jaama jõudsin, läksin kohe piletit ostma. Rong, mis oli reisijaist tulvil, jõudis Tallinna. Vaenlane põgenes, ilma et ta oleks meie vägedele vastupanu avaldanud. Kui Juhan koolist tuli, kohtas ta kolhoosnikuid, kes ruttasid keskuse poole. Töötoas ootas meid õpetaja, kusjuures tal oli hall kittel seljas ja höövel käes. Kui rahvakohus oli kõik poolt- ja vastuväited ära kuulanud, läks ta otsust tegema. Kombain, mis seisab kuuris, vajab korrastamist. Pioneerid, kes olid saali kogunenud, tõusid kohe püsti, kui uksele ilmusid külalised, kes olid Kuubast saabunud. Kui me uksest väljusime, nägime sportlasi, kes läksid staadioni poole, kusjuures neil olid naglid käes. Kui olime õppimise lõpetanud, läksime suusatama. Kui esinemine oli lõppenud, pidime Tallinnast lahkuma, ilma et oleksime merd näinud. Kui poisid olid järve äärde jõudnud, läksid nad suplema. Kui ma tööle ruttasin, hakkas päike paistma. Kui nad klassi jõudsid, helises kell. Kui ma hommikul kooli läksin, jäi Muri tee äärde haukuma. Kui me aknast välja vaatasime, hakkas buss jälle liikuma.

36

Harjutus kirjutatud, hakkasime lugema. Hommikul kooli minnes nägin pargis äsja soojalt maalt saabunud kuldnokka. Eile töökojas remonditud traktor sõitis põllule, kaks sahka järel. Päikese tõustes olid kolhoosnikud juba heinamaal. Poiss lahkus linnast sõpra kohtamata. Kolhoosinoored korraldasid nende poolt rajatud spordiväljakul spordivõistlused. Turbamullaga täidetud autod jõudsid kolhoosi kesapõllule. Niitmise lõpetanud, heitsime värskeile heintele puhkama. Hingates läbi nina, kaitseme kopse tolmu eest. Väino tuli keldrist, kartulikorv käes. Hommiku saabudes olid seemet vedavad autod juba põllul. Hiljuti ehitatud majale lähenedes nägime uusi elanikke majja kolivat. Metsa tagant tõusis kuu, valgustades maastikku oma ähmase kumaga. Sadamale lähenedes nägime, et reidil seisis suur aurik, punalipp mastis lehvimas. Elektrijaama ehitavad töölised jätkasid tööd külmast ja tuisust hoolimata. Pioneerid sammusid kodumaa vabaduse ja sõltumatuse eest langenud kangelaste mälestussamba poole, lilled ja pärjad käes. Tunnid lõppenud, koguneme pioneerituppa. Loosungid valmis, hakati neid üles panema. Metsavaht lahkus toast püssi kaasa võt-

mata. Kesköö lähenedes hakkas palavik jälle tõusma. Haigla juurde jõudes nägime valget autot hoovist välja sõitvat. Kell helisenud, astus klassi õpetaja, vihikupakk kaenla all. Värske kalaga lastitud paadid jõudsid konservivabriku lähedal asuvasse sadamasse. Õhtu saabudes sõitsid väetist vedanud autod garaaži tagasi. Sarapuupõõsast hüppas kase otsa orav, pähkel hammaste vahel. Metsa jõudnud, hakkasime ettevaatlikult edasi liikuma. Tehases «Volta» toodetakse kogu maailmas kuulsaks saanud elektrimootoreid.

b) Lauselühendite kirjavahemärgid.

37

Tunnid lõppenud, ruttavad õpilased koju. Põld küntud, hakati külvama. Kui kõik on õpitud, võite minna suusatama. Kui kehalise kasvatuse tund oli lõppenud, ruttasid õpilased duši alla. Õpilased läksid kooliaeda, labidad ja rehad õlal. Pioneerid tulevad saali, lipud käes, ja laulavad. Punased rätid kaelas ja valged pluusid seljas, ruttavad pioneerid koondusele. Ära seisa, käed taskus! Hoogsat laulu lauldes sammusid matkajad laagri poole. Oodates töölt tulevat ema, olid lapsed söögi valmis teinud ja laua katnud. Posti otsas põles hele lamp, valgustades tervet väljakut. Keset laagrit põles lõke kogu ümbrust valgustades. Meie manitsustest hoolimata läks Ants siiski suplema. Kartmata ees ootavaid raskusi, sõitsid noored uudismaale. Ostke pilet, ootamata konduktori nõudmist! Raha lugege üle kassa juurest lahkumata! Teadlased, hoolimata esimestest ebaõnnestumistest, jätkasid alustatud katseid. Mõtteid mõlgutades jalutan õhtuses linnas. Päästjad, ujudes läbi tihedate vetikate ja vesikasvude, olid oma elu tõsiselt kaalule pannud. Tegin seda ilma põhjalikult kaalumata. Suurlinna tänav, liikuvast rahvahulgast kihav, avanes ta pilgule. Mägijärv, sügav ja sinine, peegeldas endas ümbritsevate mägede tippe. Raputanud käisest ja krae vahelt sinna tunginud lume, ronisid luurajad raudteetammile. Ain sõi leiba, pillates raasukesi värskele lumele. Püsti seistes sõudis ta lühikese aeruga. Töötanud kuni õhtuni, ei saanud ma sel päeval enam lugeda. Mehed, märkamata meie päralejõudmist, jätkasid niitmist. Tõusnud mööda kitsast treppi üles, koputas Paul uksele ja astus tuppa. Võtnud istet, jutustas ta lühidalt endast ja oma kavatsusest valda elama asuda. Vaikinud hetke, hakkas parteiorganisaator sõrmedega vastu lauda trummeldama ja lausus mõtlikult: «Koordis on aktiivseid inimesi vaja.» Esimesena astus kaevu juurde Aino, lükates kellegi küünarnukiga eemale. (H. L.)

38

Alles nüüd meenusid talle ostmata piletid. Kohv joodud, viib Toomas oma venna kohe põldusid vaatama. (J. Sr.) Siis astus ta

sisse, pärimiseks mahti andmata. (E. Kn.) Pilku tõstmata vaatas ta tülle. (O. K.) Hommikul ärgates tundusid õhtused mõtted Toivole üsna naiivsetena. (H. V.) Joostes ja hingeldades jõudis Tõnu kooli just tundide alguseks.

Jäädes oma iseloomule truuks, ei läinud major Roogas staabiülema juurde. (P. K.) Tõmmanud nagist kerge poolkasuka, tõttas Kõnnussaargi välja. (V. S.) Karla istus suletud silmi tugitoolis, jalad välja sirutatud, ja mõtles. (L. P.) Joonestus tehtud, ajalugu õpitud, läks Anne välja jalutama. Lõpetanud enne Vana-Võhmale tulekut mesinduskooli, kuulus ta kursuse vanemate poiste hulka. Müts peas, astus Kõnnussaar tuppa. (V. S.) Üksik vimmas kogu, labidad õlal, läks küla poole. (O. T.) Keset teed seisis heinakoorem, teljeni mudasse vajunud. (Fr. T.) Hein kuhja pandud, asusime kohe rukkilõikuse juurde. Rukis lõigatud, võeti tõuvili käsile. Koolikotti paremas käes hoides astus Olev tuttavasse koolimajja. Luhal hakkas hüüdma rääk, korrates väsimatult oma ühetoonilist saagivat kutset. Pererahvas, väsinud öisest sekeldusest, puhkab sel hommikul kauemini kui harilikult. (O. L.) Jaan läks ruttamata, aeg-ajalt seisatades ja metsa ilu vaadates. (E. Kn.) Ühel õhtul teatrist koju tulles kohtasin tänaval oma head sõpra.

Viimane kott õigele kohale upitatud, istusid mehed koormale. (V. S.) Käsivars rinna all, rabeleb ta peale. (M. Rn.) Ester ja vanaldane naine astusid vaikides mööda pikaldaselt tõusvat tänavat linna poole. (O. T.) Koduselt diivanil istunud ja mingit paksu raamatut lehitsenud Helvi Kaartna sirutas talle käe. (P. K.) Kaarle külitas voodis, ajaleht rinnal, ja vahtis lakke. Kuulnud sekretäri käest, et Villem oli Välbe juures käinud, pöördus ta kannapealt ringi, süda rahul. (L. V.)

8. Otsene ja kaudne kõne.

a) Otsese ja kaudse kõne kirjavahemärgid.

39

«Kes rajasid tee kosmosesse?» küsis õpetaja. «Need olid nõukogude inimesed,» vastas Inna. «Au suurele nõukogude rahvale!» hüüdis kõneleja kõnet lõpetades. Pioneerijuht küsis: «Mitu kommunistlikku noort on teie klassis?» Rühmanõukogu esimees sõnas: «Anu ja Kalju astuvad varsti Kommunistlikku Noorsooühingusse.» Vana revolutsionäär õpetas: «Püüdke elada ja töötada kommunistlikult!» — «Pioneerideks nimetati inimesi,» ütles M. Gorki, «kes asustasid uusi, alles avastatud maid.» — «Pidage alati meeles,» rõhutas õpetaja, «et elada tuleb südametunnistuse järgi!» — «Poisid,» küsis Valdur, «kes lähevad täna vanakestele puid lõhkuma?»

August ütles: «Õhtul hakkan seinalehele artiklit kirjutama.» August ütles, et õhtul hakkab ta seinalehele artiklit kirjutama. Õpe-

taja küsis: «Kas te olete tänast «Noorte Häält» juba lugenud?» Õpetaja küsis, kas me oleme tänast «Noorte Häält» juba lugenud. «Tulge ruttu pioneerituppa!» hüüdis Ilmar. Ilmar hüüdis, et me tuleksime ruttu pioneerituppa.

«Sven,» küsis Eva tasa, «mida sa mõtled?» (L. P.) «Pole vaja,» vastas Olev, «ma lähen õpetajate lauda.» (V. S.) «Sul pole mind tegelikult vaja,» sähvas Pajuviidik. (P. K.) Ilmar arvas, et ega siin meid keegi sega. «Kuidas sa ometi kõike leidsid?» küsisin mina. Valter imestas, kuidas me küll sellega hakkama saime. «Isa, isa,» halises Hedvig, «kas sul mulle siis muud ütelda polegi?» (V. I.) Pärast vanemleitnandi pimedusse kadumist ütles sidemees: «Maailmas on palju veidraid inimesi.» (P. K.) Juhan küsis, kuidas me selle maja üles leidsime. «Aafrika tossab ja lõõmab nüüd nagu miiliauk,» ütleb ta ja paneb käe prillitoosile. (O. K.) Natukese aja pärast küsis Reet jälle: «Kuidas oli selle Saksast tulnud arhitekti nimi?» (J. Sr.) Mart imestas, millisel kombel nad küll linna said ja kes neile teed juhatas. Ta puhkes muretult, pisut kerglaselt naerma: «Tulge teine kordki sillale vaatama, kuidas ma viidikaid söödan!» (O. K.) «Vanasti,» ütles ta, «käidi surnuaiapühal ja jaanitulel, et tutvust sobitada, aga meie, näe, saime vagunis tuttavaks.» (E. Mk.) Selma imestas ja küsis, kas me siis teame, keda saadetakse olümpiaadile.

40

Võlusõna.

Väike suure habemega taat istus pingil, ajaleht käes, ja luges. Mööda teed tuli Paulike, lähenes vanakesele ja sõnas tigedalt: «Nihutage end natuke!»

Nihutanud end pisut, heitis taat pilgu poisi pahurale näole ja küsis, kas temaga on midagi juhtunud.

«Mis see teisse puutub!» vastas Paul, vaadates kõõrdi vanakese poole. «Minusse see küll ei puutu,» sõnas taat rahulikult, «aga mulle näib, et sa oled praegu nutnud või kellegagi tülitsenud.»

Poiss seletas, et ta põgeneb varsti kodunt üldse ära, sest seal teda keegi ei salli. «Lähen Krimmi või Indiasse,» lisas ta ja jäi nagu oodates vanakese poole vaatama.

Vaikinud hetke, küsis ta taadilt: «Aga miks te kõike seda pärite?»

Vanake mõtles natuke ja lausus siis, et ta tahab poissi aidata, sest tal on võlusõna, mis võidab kõik. Ta kummardus Paulikese kõrva äärde ja sosistas midagi.

«Ma jooksen kohe koju ja proovin,» ütles Paulike ning naeratas.

Ta hüppas pingilt ja lippas rõõmsalt kodu poole.

(V. Ossejeva järgi.)

41

Leppimine.

Vello lähenes meeste salgale, kes olid relvad pillanud ja parema käe üles tõstnud.

Nende hulgast astus üks mõne sammu ettepoole. Ta tervitas Vellot valju tõsidusega ja küsis, kas kõik on nii ja kas Kämbi tõesti on tapetud.

Mägiste vanem vastas talle otse silma vaadates:

«Kõik on nii, nagu teile öeldud, sest saagikoormad tõendavad seda.»

Veel küsis hallijuukseline, kas Kämbi külas on kõik inimesed terved, varandus riisumata ja hooned põletamata.

Vello vastas, et mõnedki mehed, kes Kämbiga ühes taplema ruttasid, temaga ühes ka langenud, aga teisi pole taga aetud ega kimbutatud. Riisutud ja põlema pandud olevat Kämbi talu.

Nüüd lisas Vello, kes nägi, et meestel ei ole tahet võidelda:

«Mägiste tahab Saardega rahus elada ja ma pakun selle kinnituseks oda. Kui sul on rahumõtted, siis anna oma oda vahetuseks!»

Hallijuukseline mees mõtles pisut, pöördus siis oma meeste juurde, pidas nendega aru, tuli varsti tagasi ja ütles, et nad soovivad Mägistega rahus elada.

(M. Metsanurk.)

b) Otsese kõne muutmine kaudseks ja vastupidi.

42

Õhtul ütles isa meile: «Võtsin enesele uue sotsialistliku kohustuse.» Õpetaja küsis minult: «Kas sa oled oma töö juba lõpetanud?» Ma hüüdsin talle: «Hakka aga kohe tööle!» Juhan küsis minult: «Kas ma olen oma uut sõpra sulle juba tutvustanud?» Pioneerijuht ütles meile: «Ka teie peate elama ja töötama kommunistlikult!» — «Hakkame kohe koondusele minema!» ütles Maret Viivile. «Astusin sinu sõbra vennaga sotsialistlikku võistlusse,» rääkis vend mulle. «Ära muretse, küll me sind aitame!» rahustasid poisid Eedit.

Juhan seletas mulle: «Kui tuled meile, küll siis näed minu raadioaparaatigi, mille ehitamise alles eile lõpetasin.» — «Kus on see raamat, mille sa lubasid eile mulle tuua?» küsis Tõnis Kaljult. Toomas ju kirjutas sulle: «Kui sul on võimalik, siis saada mulle mõni Kuuba postmark!» Arstid ütlesid meile: «Kui te poleks salaja jõele uisutama läinud, siis poleks meil olnud vaja teid haiglasse tuua.»

Kolhoosi esimees küsis: «Millal te sõidate ekskursioonile?» —

«Olen õppimises teistest maha jäänud,» kurtis Peeter oma pinginaabrile. «Homme algab rukkilõikus,» sõnas brigadir ootajaile. Autojuht vastas: «Bensiini jätkub ülehomseni.» Direktor küsis meilt: «Kas täna posti ei toodudki?» — «Postivedaja ei ole veel saabunud,» vastasime meie. «Mesilaste pidamine on väga tulus,» seletas mesinik külalistele. «Kõrvaldage rike ja sõitke põllule tagasi!» ütles esimees traktoristile. Rühmajuht tegi ettepaneku: «Korraldame tuleval nädalal luuremängu.» Mikk teadis kinnitada: «Kosmoselaev on juba Marsile jõudnud.» Rein seletas poistele: «Ka mina käisin festivalil, kus vestlesin isegi Gaana noortega.» — «Ärge unustage kirjale saatja aadressi kirjutamata!» tuletas õpetaja pioneeridele meelde. «Kas te teate, kes leiutasid raketi?» küsis meilt füüsikaõpetaja.

43

Isa ütles, et ega Peeter enne jäta, kui ülesanne on lahendatud. Tõnis küsis pinginaabrilt, millal ta kirja ära saatis. Reet ütles, et need pildid saadab ta oma Kuuba sõpradele. Ma ütlesin sulle juba ammu, et minule võid sa alati kindel olla. Peeter seletas, et ka tema kavatseb osa võtta suusamatkast Karksi mägedesse. Õpetaja küsis minult, kas ma olen sind sageli aidanud algebra ülesannete lahendamisel. Pioneerijuht küsis tüdrukutelt, kas nad on kodus juba rääkinud, et reede õhtul toimub pidulik koondus, millest võivad osa võtta ka nende vanemad. Jaan seletas meile, et ta võib meile näidata, kuidas matistada nelja käiguga. Ema pahandas minuga, et ta on mulle juba mitu korda öelnud, et ma ei läheks jõele, kui jää pole veel küllalt tugev.

Kõik hüüdsid nagu ühest suust, et nüüd on aeg lõpetada. Küsisin onult, kas ma võin tema jalgrattaga kooperatiivi juurde sõita. Klassijuhataja ütles, et homme algab kooliaias kasvuhoone ehitamine, kus ka meie võime kaasa aidata. Vanempioneerijuht tegi matkajaile korralduse, et lõunaks tuleb noppida mustikaid. Emale seletasin, et mina matkale toidupoolist kaasa ei võta. Jaak vastas õpetaja küsimusele, et tal on kodused ülesanded juba tehtud. Väike Linda sosistas emale kõrva, et ta tahab koju minna. Tunni lõpul ütles õpetaja, et me homseks luuletuse pähe õpiksime.

Vaike imestas, kust me seda kõike teame, sest tema pole meile midagi rääkinud. Õpetaja küsis, kas ma tean, kes on maailma kõige kiiremad uisutajad. Kaire palus Kustit, et see kirjutaks talle kohe, kui ta Tartusse jõuab. Kalle ütles mulle, et kui ma oleksin õigel ajal üles tõusnud ja bussile jõudnud, siis poleks temal vaja olnud mind nii kaua asjatult oodata. Virve lohutas Mairet, et ärgu ta kartku midagi, küll kõik läheb hästi. Treener seletas, et rekordeid võib saavutada ainult see, kes visalt ja järjekindlalt treenib.

9. Punkt, hüüu- ja küsimärk.

44

Esimesed olümpiamängud korraldati Kreekas 776. a. e. m. a. ja esimesed kaasaegsed olümpiamängud a. 1896 p. m. a. samuti Kreekas. Olümpiamängud toimuvad iga 4 a. järel vaheldumisi eri riikides. Välja sõitsime kolmap., 31. dets. m. a. kl. 6.30 p. l. ja Leningradi jõudsime neljap., 1. jaan. s. a. kell 10 e. l., olles teel olnud 9 t. 30 min. Leo on Paistu 8-kl. Kooli 8. kl. õpilane. Tarmo õpib Viljandi III 8-kl. Kooli VII klassis. Salme elab Juhan Liivi tän. maja nr. 18 3. korrusel. Ümbrikule oli kirjutatud: Rapla raj., Juuru kn., «Koidu» kolh., Lp. sm. Tõnis Kadastikule. Stj. aadr. on Jakobsoni tän. 7, krt. 6.

L. Koidula, kes on sünd. 24. XII 1843 Vändras ja surn. 11. VIII 1886 Kroonlinnas, on XIX saj. tähtsaim luuletaja. Avage lk. 86 ja kirjutage ära harj. nr. 4! Reede hommikul sõidavad laagrisse IV, V, VI jj. klassid. VII kl. poisid Jaak, Peep, Valdur jt. toimetavad laagrisse telgid, kirved, ämbrid jm. varustuse. Ostsime 4 pk. kohvi, 2 kg suhkrut, 3 tk. seepi, 5 pg. paberit ning 2 m riiet, mille eest maksime kokku 5 rbl. 25 kop. Jäägita jaguvad 3-ga 3, 6, 9, 12 jne. Meile kõige lähemalt tähelt kulub valgusel Maani jõudmiseks pisut üle 4 a., aga lennuk, mis sõidab ligi 1000 km tunnis, läbiks selle tee umb. 4,5 milj. aastaga! TRÜ saatis k. a. ENSV koolidesse sadu noori õpetajaid, kes on saanud ettevalmistuse matem., geogr., biol., eesti k., vene k., keh. kasv. vm. erialal. Kiri oli kirjutatud 16. 10. 1965, kuid ära saadetud alles 25. oktoobril. Joonist. õp. sm. Õige aitab kommunistlikel noortel ÜLKNÜ aastapäeva aktuseks saali kaunistada. NLKP ja NSVL valitsuse kutsel siirdusid tuhanded noored uudismaid üles harima. TASS teatas, et kosmoselaev jõudis orbiidile.

45

Kodanikud! Täitke liikluseeskirju! Tulekahju korral helistage tel. 01! Koosolek toimub esmasp., 8. skp. algusega kell 4 p. l. Kes teab õpil. Virve Juhani t. Saare aadressi? Küll noored selle tööga hakkama saavad! Tahan teada, mida te kavatsete teha kevadisel koolivaheajal. Keegi ei suutnud taibata, kuidas see võis juhtuda. «Oot-oot! Küll ma su kätte saan!» ütles Aivar, ronides oravale puu otsa järele. Kas võitjate autasustamine toimub TRÜ staadionil või EPA võimlas? Õpil. Enn Lepa teenis suvel kolhoosis töötades ligi 300 rbl.! Tõusis tööviljakus ja tasu ühe normipäeva eest suurenes ühe aastaga neljakordseks! Kodanikud! Ärge tehke kuival ajal metsas tuld! Natuke rohkem kui nädalaga (!) kirjutas Juhan Liiv valmis oma jutustuse «Vari». Ei ole toas ega õues? Tiivuta lendab üle maailma? Mees ehitab kirveta silla? Mida ei jõua sõe-

laga ümber maja viia? Suur katel ilma kaaneta? Oma uue noa eest olevat Ants maksnud ainult kümme (?) kopikat. Juba aug. teisel poolel (!) oli «Võidu» kolhoosis vili koristatud ja rukiski külvatud. Madis olevat oma kaevust (?) angerja kätte saanud. Maailmas on umbes 8500 linnuliiki. Ära hõiska enne õhtut! Põlle paikad ära, aga mis sa põllule teed? Kas see raha sul kiheleb taskus? Hallpead austa, kulupead kummarda! Tere hommikust! Tere õhtust! Kes ei taha tööd teha, see ei pea ka sööma. Küsi käijalt, ära küsi ahju peal istujalt! Austa tööd, siis austab töö sindki! «Jaa! Seda oled sa tõesti hästi teinud,» kiitis isa poega. 1980. a. lõpul toodetakse Nõukogudemaal põllumajandussaadusi kolm ja pool korda rohkem kui 1960. a. Olgu tervitatud NSV Liidu rahvaste sõprus! Au nõukogude rahvale! Elagu Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei!

10. Koma, koolon ja semikoolon.

46

Jää kestma, Kalevite kange rahvas, ja seisa kaljuna, me kodumaa! (J. Sr.) «Tasuja», Ed. Bornhöhe ajalooline jutustus, on köitnud noori juba üle kolmveerandi sajandi. NSV Liidu, meie kodumaa tohutud edusammud tööstuse, põllumajanduse, teaduse ja muudel aladel äratavad imestust kogu maailmas. Väike inimene on ka mäe otsas väike, hiiglane on suur ka augus. (M. Lomonossov). Ilm muutus külmaks, aga tööd see ei seganud. Tööd jätkusid, ilma et oleks hoolitud vihmast ja porist. Tehas ehitati siia just sellepärast, et kaevandused on hästi lähedal. Noored löövad kohe käed külge, kui olukord seda nõuab. Sööda kui venda, seo kui varast? Vili koristatud, hakati kohe kartuleid võtma. Hooldades masinaid hästi, pikendame nende iga. Õpilased hakkasid koolimaja ümbrust korrastama, ootamata kellegi käsku või korraldust. Ei, me ei taha neist maha jääda! Jaa, ka mina tulen tööle! Autojuht käivitas mootori, mis polnud veel jõudnud jahtuda, ja sõitis edasi. Kõik tööd olid tehtud: vili koristatud, kartulid võetud ja põllud küntud. Jüri tegi, nagu kästi: ta hüppas vette, ujus teisele kaldale, istus paati ja sõudis tagasi. Vanempioneerijuht ütles: «Kõige paremale rühmale korraldatakse tasuta ekskursioon Kohtla-Järvele.» Katkine käru oli kummuli, sääred püsti; kõrges kulus mustasid kerrakiskunud tõrrevitsad ussidena. (Fr. T.) Lähed sügisel reega teele, võta rattad ühes; lähed ratastega, võta regi ühes! Maa peremees ei ole mitte see, kes ümber uidab, vaid see, kes adra taga käib. Ega lind kõrgemale lenda, kui tiivad kannavad. Kellel külm, sellel küüned; kellel nälg, sellel näpud. Kes ei armasta vabadust ja tõde, võib küll olla võimas inimene, aga ta ei saa iialgi olla suur inimene. (Voltaire.) Mehed ei näe küll veel jää lagunemist, aga nendele on see tuntud, mis seal kaugel sünnib: vesi vahutab, jäätükid

tantsivad ja raksudes murravad lained üht tükki teise järel lahti. (J. L.) Tiina toetas pea vastu aknaruutu, mis oli külm kui jää, ja vaatas pimedusse, ilma et ta silmad oleksid midagi näinud.

47

Kui ma nägin teistest kaugemale, siis ainult seepärast, et ma seisin hiiglaste õlgadel. (I. Newton.) Inglismaa geograafiline asend on soodus: ta asub tähtsate mereteede lähedal. Kõik oli mattunud tuisku: tänavad, pargid, suured majad, raud- ja maanteed. Ekskursandid külastasid paljusid kauneid kohti: Viljandi lossimägesid, Karksit, Tori põrgut ja Kurgjat.

Ühel ilusal kevadisel päeval saavad Ülesoo omad kirja: nende poeg Joosep tuleb varsti koju, kuhu ta kauemaks ajaks tahab jääda, et tervist parandada. Kiri on, nagu postitemplist näha, kaua teel olnud; ka on suur sinine kirjaümbrik teel palju kannatanud, otsekui oleks ta tulles mõne jaamavahe jalgsi pidanud kõmpima. Tare õues on kaks meest: onu Viir ja peremees ise, mu sõber. Paaril väsinud vaenlasel tõusevad jalad korraga õhku, kuna latid kaugemale lendavad. Järveots teeb, abimehi silmates, oma roikaga imet ja Toomingas, kes valust juba toibunud, ilmub uuesti võitlejate hulka; seda obadust, mis ta ennist sai, ei andesta ta surmatunnilgi. Ta peab kätte tasuma, kas jäägu ta või sinnapaika. Isegi pisike Lesta sasib vaenlase jalast kinni, sikutab ja sikutab, kuni teine tasakaalu kaotab ja pikali kukub. Tõnisson on vastase peamehega sülitsi koos; mõlemad on näost tulipunased ja võitlevad, viimast jõudu kokku võttes. Alguses näis, nagu oleks kirikumõisa poiss kõvem ja nagu ei aitaks kõik Tõnissoni konksud midagi, kuid aegamööda väsib hellitatud poiss tööga kangeks kasvanud talumehe käes; mõne minuti kaitseb ta end veel meeleheitlikult, siis langeb ta maha ega püüagi enam vastu hakata. Kuulujutt käis ringi, et Toots raudu, mis uiskude all olid, vikatitest tegevat; kuid uutest, aga mitte vanadest, kulunud vikatitest. Tagakambri uks tõmmati kinni, et magajaid mitte eksitada, ja siis algas õieti see järelevaatamine, häälte proovimine ja mängukatse. Väike hall majake, millest varsti juttu tuleb, on kadunud jäljetult; selle asemel ilutseb praegu suur ja moodne hoone, milles on palju moodsaid asutusi. Toots imestas väga, et inimene, kellele ta kunagi paha ei olnud teinud, teda maha tahtis lüüa. Toots läheb kaevule, tõmbab pangetäie vett raketele, joob suurte sõõmudega üle pange serva ja kuulab, kuidas vesi loksudes kõrist alla läheb. (O. L.) Tulge palun meile külla! Teie, vabandage, pole tänaseid lehti ju üldse lugenudki! Lend, nagu kõik teavad, kulges edukalt.

48

«Kas teate,» küsis õpetaja, «mida annab keemia põllumajandusele?» — «Keemiatehased valmistavad väetisi, kemikaale kahjurite hävitamiseks ja palju muud,» vastas Endel. Keemiaring korraldab puhkeõhtu teemal «Keemia meie igapäevases elus». Tarvitage Tallinna Keemiakombinaadis «Flora» valmistatud sünteetilist pesupulbrit «Pirita» ja pesuvalgendajat!

Raamatulevitaja küsis: «Kas olete enesele juba tellinud ilukirjandusliku sarja «Suuri sõnameistreid»?» Jah, kallis sõber, siin pole «midägi tettä». Minu koolivend jätab hääldamata hääliku «k». «Minge raamatukogusse ja lugege läbi tänane «Sirp ja Vasar»!» soovitas õpetaja kirjandushuvilistele. Millal asetatakse koma sidesõna «ja» ette?

«Kalevipoeg» (ilm. 1862) ei ole harilik raamat, sest ta pole ainult ühe inimese väljamõeldis: eepose loomisest on osa võtnud eesti rahva paljud sugupõlved. Fr. R. Kreutzwald (sünd. 26. XII 1803, surn. 25. VIII 1882) on XIX saj. eesti kõige tähtsam kirjanik ja ühiskonnategelane. Kreutzwald, Koidula, Bornhöhe, Liiv, Vilde, Särgava, Luts — nende eesti kirjanike teostega tutvusime sel õppeaastal. Ja siis nägimegi «maad, mis Peipsi rannalt viib Läänemere rannale». «Jõledalt elate, mu härrased!» — selles Tšehhovi siiras ja sügavas etteheites on ta loomingu ühiskondlik tähtsus. Mitmed pead — mitmed mõtted, mitmed käed — mitmed tööd. Õppimine on valgus, rumalus — pimedus. Töö — inimese rikkus. Erutatult kõndis vana kolhoosnik põlise soo ääres ja rääkis omaette: «Siit... suur kraav... viis kilomeetrit... vesi kaob...»

«See — ma ei tea — võib-olla — ma — homme vist,» pomises Ats ehmunult. Mäed lõhkesid ja sündis — väike valge hiireke! Imperialistid saadavad — loomulikult mitte armu poolest — revolutsiooni vastastele relvi. «Kaugatoma» tuled — mis nad muud võisid olla — olid Vesiloo majakast juba tublisti maa poole nihkunud. (A. H.) Mõne päeva pärast leidis Indrek pesa tühja — pojad olid läinud. (A. H. T.)

49

Suures Isamaasõjas (1941—1945) viidi võidukale lõpule eestlaste põline võitlus saksa orjastajate vastu, mis algas rohkem kui seitsesada aastat tagasi. 22. aprilliks valmis uus värviline film «Siin elas Lenin». Väljast kostis laul «Lähme mööda maanteid valgeid...» Esikoha pärast toimus pingeline võistlus «Kalevi» ja «Dünamo» vahel. Ajakiri «Pioneer» avaldas E. Krusteni lühijutu «Malle maja». Tehas «Volta» saatis Indiasse suure partii elektri-

mootoreid. Masin — vabrikute ja tehaste süda — kergendab ja kiirendab tootmist. Kartuli kodumaa — see on Lõuna-Ameerika.

Kaupluses «Nõukogude Raamat» võetakse vastu tellimusi sarjale «Pioneeri raamatukogu». August Kitzberg (1855—1927) on meie lähema mineviku tähtsamaid näitekirjanikke. Noored ja vanad, mehed ja naised — kõik olid tulnud maipeole. Inimeste kogunemine, kohtadele asumine ja kohendamine — kõik võttis aega. (R. S.) Keda Ülesool enam näha pole, see on — Kiir. (O. L.) Kristjan Lukk — nii on mu noore kaaslase nimi — virgub nagu mõnusast unerammestusest. (A. J.) Need järved on nagu metsade silmad — sinised, selged ja süütud. (O. T.) Aasia — see on äärmiste vastandite maa. «Kui suur on atmosfääri (õhkkonna) kõrgus?» tahtis Kaire teada. Hammaste puhastamine (mõned ei puhasta hambaid üldse) on tervise seisukohalt väga tähtis. Aar (lüh. a) on võrdne saja ruutmeetriga. «Poiss jookseb» on laiendamata lihtlause. «Mulle on arusaamatu,» sõnas Madis, «kuidas sa selle kõigega toime tuled.» — «Ma ei taha uskuda,» pahandas õde minuga, «et sa minu hõikeid ei kuulnud!» Vanaisa (ta suri 98 a. vanuselt) töötas eluaeg kalurina. Merel peab kuulama tüürimeest, kuid elus — teist, arukamat inimest. (Pütagoras.) «Vaevalt küll ... vist ei õnnestu ... aga siiski ... lähme ja proovime!» jõudis Ando viimaks otsusele.

12. Sõnade järjekord lauses.

50

Aseta sõnad õigesse järjekorda.

Hommikul töölised ruttavad vabrikutesse ja tehastesse. Muuseumis õpilased nägid muistseid relvi ja tööriistu. Just praegu lennuk tõusis õhku ja suundus Moskva poole. Hiljuti töölised lõpetasid uue koolimaja ehitamise. Uueks aastaks meie klassi kommunistlikud noored tellisid endale ajalehe «Noorte Hääl». Pärast heinatööde lõppu linnast tulnud šefid sõitsid Tartusse tagasi. Ämbritega kolistades Juhan läks kaevu poole. All heinamaal rohi oli hallast valge. Kui tunnid on lõppenud, õpilased ruttavad koju. Sel ajal kui Enn ja Anton vett tõid, poisid süütasid lõkke. Kus viibis ta õhtul, seda keegi ei teadnud. Mis me suvel teha kavatseme, sellest me ei ole veel kellelegi rääkinud. Vili koristatud, kolhoosnikud hakkasid kartuleid võtma. Rikke üles leidnud ja kõrvaldanud, «Tähe» kolhoosi autojuhid asusid uuesti teele. Tööd lõpetamata keegi ei tohi lahkuda. Mürinal ja kõike oma teel purustades lained tormasid rannale. Pannes vee jões lainetama, laev kadus käänaku taha. Suusad õlal, sportlased sammusid Mustamäe trampliini poole. «Bratsk asub kus?» õpetaja küsis õpilastelt. Kevad tuleks ometi

rutem! Õpilane käitugu viisakalt alati! Kell kaheksa nad olgu juba kohal!

Klassi kiireim jooksja on kes? Eks hommik näita, kas toob homne päev uut midagi. Juhan seletas kõigile, kuidas jõudis ta siia. Juba möödunud sajandil teadlased avastasid, et levitavad mõned ained silmale nähtamatuid kiiri. Kõik ootasid, kuni lõppesid võistlused.

Pioneerid suviti matkamas käivad. Pärast kella helisemist õpilased klassi otsekohe lähevad. Rakett kiiresti kadus pilvedesse. Lipud tuules lehvivad. Vilma hästi ja korralikult kirjutada püüab. Pioneerid kohe lähevad pioneerituppa, kus pioneerijuht ootab neid juba. Kalle juba täna teada tahtis saada, mida teised arvavad tema sammust. Kui lennuk madalalt lendab üle põllu, siis väetis maapinnale ühtlase kihina langeb. Keda õpetaja noomis seal nõnda, seda ei kuulnud poisid seekord. Kõik aegsasti kohale jõudsid, sest ära pidi täpselt kell üheksa sõitma buss. Mul ära õpitud on homseks kõik. Ettevalmistused on tehtud juba. Kalju ei olnud pakkinud kuigi korralikult kohvrit. Kolhoosnikud kiiresti olid lõpetanud kevadkülvi. Tähtsamad teraviljad on missugused? «Raadio leiutas kes?» Leini teada saada tahtis.

51

Aseta kõrvallause õigesse kohta.

Tallinn asub Soome lahe ääres, mis on meie pealinn. Koolimaja ees vardas lehvis punalipp, mis oli üle kümne meetri kõrge. Kõik kiitsid, kes koosolekul viibisid, direktori poolt tehtud ettepaneku heaks. Seda ei teadnud ei Mikk ega Enn, kes asutasid Rooma linna. Kui me olime juba tund aega oodanud, auto saabus alles siis. Päike valgustas oma viimaste kiirtega Munamäe torni tippu, mis punetades loojus. Matkajad, et janu kustutada, jooksid kiiresti allika juurde. Sellest tööst ei oleks sul tarvitsenud üldse kõnelda, mida sa ei osanudki teha. Jaan läks sahvrist, et neid külalistele pakkuda, õunu tooma. Alles tükk aega hiljem lõpetas ka Ants, kui kõik olid oma tööd juba ära andnud. Poisid suplesid jões ja pikutasid hiljem kaldal, kus kasvas palju vesiroose. Tehti pikem peatus, väljuti bussist, jalutati põllu ääres ja söödi maasikaid, et ülekuumenenud mootorit jahutada. Lagendiku ääres ühe männi otsas nägime rähni toksimas, mis oli väga jäme. Mis asus heinamaa ääres, sellel põllul kasvas kõige ilusam mais. Seda ei teadnud isegi Valter, kes avastas Ameerika. Uuele laevale anti kiitev hinnang, mis kõik katsed oli edukalt sooritanud. Maantee äärde istutati hekk, kus me sageli mängisime. Pärast võistlust arutasime, kes olid mänginud kõige paremini, kui me koju jõudsime. Kuidas pall väravasse sattus, Mart ei osanud kuidagi seletada. Pargis on mitu kuuske, mis istutati siis, kui mu vanaisa veel karjas käis, kes nüüd on sur-

nud. Maimu koopa juurde on Nuiast umbes kuus kilomeetrit, kuhu me viimaks jõudsime. Laest oli krohv suurte lahmakatena alla langenud, mida polnud ammu enam parandatud. Kõige suuremat jäämäge nähti 1963. a. veebruaris Lõunapooluse lähedal, mille pikkus oli 145 km, laius 40 km ja kõrgus 30 m.

III. Kursuse kordamiseks.

52

Olev nägi: pehmele vatitükile oli laotud kaks rida tillukesi pudeleid. Kõik, millest Linda kõneles, oli talle tuttav: Vanaküla kivised põllud, vesised karjamaad ja vanad hallid majad. (V. S.) Nagu mosaiikmaalis liituvad erivärvilised killud: inimesed ja nende töö; mured, rõõmud ja laulud; Lõuna-Eesti künklik järvesilmadega maastik ja Põhja-Eesti lausik paepealne; väinade külm terashallus ja saarte ning laidude hilissügise värvide tulekahjus leekivad metsad ühtseks tervikuks. (J. Sl.) Ta mõtles, et seal kuskil kaugel, kus tee jaguneb nii mitmeks, kui on kursusel õpilasi, hakkavad nad ehitama oma lossi, oma unistuste maja. Tema pilk jooksis piki puudevahelist teed, mis teda Vana-Võhmale oli toonud ja mis neid kõiki varsti siit ära viib. Just säärasel värskel hommikul märkas Olev koolimaja ees tuttavat sagimist: võõraste nägudega poisid ja tüdrukud liikusid üksikult ja salgaviisi ning nende uudistavad pilgud uurisid ümbrust ja inimesi. Võimalikult kiiresti tahtis ta näha kõiki ja kõike, mis teda ootasid: omaseks saanud paiku, kolleege, Vana-Võhma lihtsaid inimesi ja oma õpilasi. Läbipaistmatu pimedus akende taga, tuule undamine vanas tammes, mida Kiiver polnud jõudnud rattakodarateks lõigata, hääletu tühjus suurtes tubades — see kõik tuletas Kõnnussaarele meelde neid, keda ta ootas. (V. S.) Olev, ümbrik näpus, hakkas otsima varjulist kohta, kus kirja lugeda. (H. P.) Koju jõudnud, pani ta paja tulele, et söök õigel ajal õhtulauale saaks. (Fr. R. K.) Merelt tulev vinge tuul, hüpanud üle madala rannamänniku, surus vastu kitist lahtiläinud aknaruutu ja pani selle lõgisema. Katku Liisu seisis lautrikivil, komps käes, ja vaatas purjekale järele. (A. H.) Käsipõsakil, kootud rätik ümber õlgade, küünarnukid lauale toetatud, vaatas ta vaikides, kuidas poeg hävitas aplalt piima-leiba. Hambaid huulde surudes lähenes Urve Villemile. (L. V.) «Ah tahad ise kohe teha,» kordab sepp mu sõnu ja hakkab labidat suure tähelepanuga uurima, hoides seda oma tugevates ja suurtes pihkudes. Sisse astus Liivi Loit, tänase koosoleku peasüüdistaja, ja tema taga süüdlane Urve Niitla. (V. S.) Aeda astusid mehed, seljas vihmamantlid, ja agronoom, kes kandis poolkasukat. Nüüd seisab koer oma peremehe ees, kes teda noomib, ja liputab saba.

53

Huvitavat taimedest.

Väga harva kasvab võililll nii suureks kui see, mis leiti ühel suvel Moskva jõe luhalt. Õie vars oli peaaegu 1 m pikkune ja kuni 4 cm jäme. Hiiglaslik õis, mis oli mitmest pungast kokku kasvanud, kaunistas varre tippu. Et õis oli väga raske, lamas võilille ilus siidjas vars rohus pikali.

Et seen korvi ei mahu, seda juhtub harva. Haapsalu rajooni «Võidu» kolhoosi agronoom leidis 1964. a. sügisel karjamaalt seene, mida andis päris tõsta. Leitud murumuna ümbermõõt oli $1^1/_2$ m, kaal aga 10 kg.

Ei ole sugugi imelik, kui ühe porgandi all kasvab 4—5 juurikat. Kuid Martna sovhoosi soos asuvalt juurviljapõllult leiti hoopis haruldane eksemplar: ühe porgandi pealsete alla oli kasvanud koguni 30 porgandit.

Karksi kn. Saviaru jõe oru ja Nuia-Viljandi maantee lähedal end. Oti talu juures kasvab Eesti NSV suurim metsõunapuu, mis on tuntud Oti õunapuu nime all. Puu kõrgus ja võra (krooni) läbimõõt on ligi 12 m, tüve ümbermõõt inimese rinna kõrguselt 420 cm ja vanus üle paarisaja aasta. Mõnel aastal on puu õunakoorma all lausa lookas.

Vesikanepi, Paraguais kasvava korvõielise taime mahl on suhkrust 300 korda magusam. Kui lisada tassile teele või kohvile üks tilk selle taime mahla, muutub tee või kohv väga magusaks.

Floriida poolsaarel (Ameerika Ühendriigid) kasvab puu, mida kohalikud elanikud nimetavad seebipuuks. Kui selle puu viljast saadud jahu kasutada pesemisel, paneb see vee vahutama nagu seepki.

54

Pisilugusid suurmeestest.

Kord pidi Mark Twain esinema loenguga ühes väikelinnas. Enne sööki läks ta juuksuri juurde habet ajama.

«Te olete võõras?» küsis juuksur.

«Jaa,» vastas M. Twain, «viibin siin esimest korda.»

«Tulite õigel ajal,» jätkas juuksur. «Mark Twain peab meile täna loengu. Te arvatavasti tulete?»

«Kavatsen tõepoolest minna.»

«On teil pilet juba ostetud?»

«Veel mitte.»

«Kuid kõik piletid on juba müüdud ja te peate püsti seisma.»

«Milline ebaõnn: alati, kui see mees loenguga esineb, pean mina püsti seisma!» ohkas M. Twain.

*

See juhtus siis, kui Londonis oli Bernard Shaw näidendi «Relvad ja inimesed» esietendus, mille publik väga soojalt vastu võttis. Pärast eesriide langemist kutsuti autorit tungivalt lavale ning Bernard Shaw nõustuski tulema.

Aplaus vaikis, ja kui Shaw lavale astus, oli selgesti kuulda, kuidas keegi ütles rõdul näidendi kohta midagi halvustavat. Kirjanik vaatas üles, kust hääl tuli, ja lausus: «Kulla sõber, ma olen teie arvamusega täiesti nõus, kuid mida me saame kahekesi teha terve saalitäie rahva vastu!»

*

Inimesed, kes Thomas Alva Edisoni sageli külastasid, imestasid, miks tema aiavärav nii raskesti avaneb ja sulgub.

Kord ütles Edisonile ta sõber: «Niisugune geenius nagu sina peaks endale korraliku värava tegema.»

«Mina olen oma väravaga väga rahul,» naeris Edison.

Sõber ei mõistnud, miks.

«Iga külaline, kes värava avab,» seletas Edison, «pumpab selle liigutusega minu maja veepaaki 20 l vett.»

*

Kord kuulis kuulus filminäitleja Charles Chaplin, et Bostonis (Am. Ühendriigid) korraldatakse Chaplini-võistlus. Peaauhinna pidi saama see, kes kuulsat näitlejat kõige paremini jäljendab. Chaplin otsustas salaja ja võõra nime all sellest võistlusest osa võtta.

Võistluste žürii tema esinemist eriti ei hinnanud: talle määrati vaid lohutusauhind.

Et Chaplin võistlusest osa võttis, sellest saadi teada alles tükk aega hiljem.

55

Vesivõsu.

Ühel kevadel hakkas vana õunapuu juure küljest võsu kasvama. Puu rõõmustas, et talle sirgub abiline ja tugi vanadeks päevadeks, ning andis oma võsule kõik, mida see vajas.

Võsu kasvas jõudsasti, riivates juba sügisel ema haralist krooni.

«Varsti aitab ta mul õunu kanda,» rõõmustas õunapuu.

Läks suvi, tulid järgmised. Võsu aga aina kasvas ja kasvas. Igal sügisel paindus õunapuu õunte raske koorma all, kuid lopsa-

kas võsuke ei õitsenud ega liigutanud lehtegi, et ema vaeva kergendada: ta armastas ainult võtta, andmata midagi vastu.

Puule ei meeldinud võsu niisugune eluviis ja ta pahandas: «Kogu rammu raiskad sa lehtede peale, ajad pikkust taga, aga õunu kasvatada ei viitsi!»

«Kas siis mina peaksin sinu kombel juurtega mullas tuhnima?» küsis võsu ülbelt ja jätkas: «Mina olen õunapuu õunu kandmatagi.»

Ühel päeval tuli aednik, kõver saag kaenlas. «Kuidas ma siiani pole märganud, et õunapuule on vesivõsu kasvanud?» imestas mees ja saagis kasutu võsu maha.

56

Kohtumine kirjasõbraga.

Sirje oli rohkem kui aasta olnud kirjavahetuses Odessa 20. Keskkooli õpilase Veera Rzajevaga, kuid möödunud suvel kohtus ta oma kirjasõbraga ka isiklikult.

Kui Sirje Krimmis ekskursioonil käis, juhtus nõnda, et tagasiteel peatuti ka Odessas. Sirje otsustas sõbratari üles otsida, kuigi seda võõras linnas polnud kerge teha. Seekord läks aga kõik hästi ja varsti oligi ta maja ees, kus elas Veera.

Samas nägi Sirje, kuidas üks tüdruk uksest välja astus. Ta ruttas tütarlapse juurde ja tahtis küsida, missuguses korteris Veera elab. Kuid äkki taipas Sirje, et seesama tüdruk ongi Veera. Nüüd tutvustas Sirje ennast. Veera sattus veidi segadusse, nähes nii järsku enda ees Eestist saabunud sõbratari.

Kui esimene kohmetus möödas, andsid tüdrukud teineteisele kätt. Veera palus oma külalise tuppa, kus ta vanemad Sirje väga lahkelt vastu võtsid. Tüdrukud sobisid teineteisega hästi ja tunnid möödusid nagu lennates. Jõudis kätte aeg lahkuda.

Sõbrataridel oli väga kahju seda teha, kuid neid lohutas teadmine: see kohtumine ei jää viimaseks.

57

Kodanlikus Eestis.

Ühel päeval teatab klassijuhataja, et kauplustesse toodi uusi õpikuid. Seda kuuldes jääb Aino väga nukraks. Õpikuid on ju hädasti vaja, aga kust võtta raha? Alles eile rääkis isa, et üür tuleb kohe tasuda, kuid raha on otsas. Aino teab, et iga raamat maksab rohkem, kui isa päevas palka saab. Ei, kodus ei julge ta oma muredest sõnagi lausuda!

Jääb ainult üks võimalus: ta peab õpikuid jõukamatelt kooliõdedelt laenama. Seda pole aga kuigi kerge teha, sest peale tema on teisigi laenajaid. Lisaks kõigele nimetab mõni kooliõde sind

veel sandiks ja näljarotiks, enne kui ta õpiku annab. Pealegi saab laenata peamiselt vaid enne tunde ja vaheaegadeks. Kuigi niiviisi on raske õppida, peab Aino kuuluma parimate õpilaste hulka, sest muidu hakatakse kohe hurjutama: «Raha ei ole, õppida ei viitsi, mine parem koolist minema!»

Nõukogude Eestis pole ühelgi õpilasel sääraseid muresid, nagu oli Ainol. Nüüd on õpikud odavad.

58

Jaaguar ja kass.

Jaaguar palus kassi, et see õpetaks teda hüppama, sest maailmas pole tema teada paremat hüppajat kui kass.

Kass nõustus ja tutvustas jaaguarile kümnete kaupa mitmesuguste hüpete liike. Jaaguar oli hea õppija ja sai kõik näidatud hüpped kiiresti selgeks. Siis kutsus ta kassi endaga kaasa jõe äärde, kus kõik loomad joomas käisid. Seal nägid nad sisalikku, kes kivil tukkus.

Jaaguar ütles: «Noh, vennas, proovime, kumb meist sisaliku ühe hüppega kätte saab.»

«Proovime,» vastas kass.

«Hüppa sina esimesena!» käskis jaaguar.

Kass hüppas sisaliku peale, jaaguar püüdis aga kassi tabada, kuid see kargas kõrvale ja pääses jaaguari käest.

Jaaguar oli sellest väga ehmunud. Ta küsis, miks kass talle seda hüpet polnud näidanud, mis ta praegu tegi.

«Rumal on see,» vastas kass, «kes õpetab igaühele kõike, mida ta iganes oskab.» Kass seletas veel, et õpetaja peab alati ise taipama, mida kellelegi õpetada, mida mitte.

«Pea seda meeles, vader!» lisas ta lõpuks ja andis päkkadele valu.

(J. M. Lobato.)

59

Karjas.

Sellest ajast saadik, kui Andres põllule tööle pandi, hakkas Indrekul karjas hea põli: kadus nääklemine, kiuslemine ja riid. Kevadel vee ja mudaga, kui loomadel polnud soos muud söögiks võtta kui aga mustpead mätastel, oli Indrek metsas ihuüksi, sest Ants hoidis põllul sigu ja lambaid. Alles hiljem tuli ta ühes vasikate ja lammastega veiste juurde sohu.

Nüüd algas poistel lausa pidu. Põõsad, mis suurematel mätastel kasvasid, olid juba tihedaks ja läbipaistmatuks muutunud. Loomi ulatus nende vahelt nägema ainult mõnekümne sammu taha, ehk

olgu siis, et kuhugi kõrgema männi otsa ronida, kust pisut kaugemale paistis. Kui poleks veistel kelli ja krappe ning lammastel kuljuseid kaelas olnud, siis oleks võinud peaaegu arvata, et soos ei ole kedagi muud kui aga poisid, kes kiiguvad laialadvalistel mändidel või mõne tuiakama kase harude vahel, puhuvad pasunat, mängivad sõrmilist, huilgavad ja hõiskavad, nii et õhtu eeli vastu kajavad kauged saared keset mõõtmatut sood.

(A. H. Tammsaare.)

60

Koidula lapsepõlvest.

Kunagi oli Vändra alevist umbes ühe kilomeetri kaugusel Suure-Jaani poole viiva maantee ääres väike maja, mida ümbritses aed õunapuude, marjapõõsaste ja lillepeenardega. Kaugemalt aga paistis koppel tiigiga, karjamaa ja selle taga tume mets nagu müür. Selles majakeses sündiski 24. dets. 1843. a. eesti suur luuletaja Lydia Koidula.

Armastuse looduse ja kodumaa vastu, kõige ilusa vastu päris luuletaja juba siit. Sageli viibis ta aias, vaatles õitsvaid lilli, imetles looduse ilu.

J. W. Jannsen, Koidula isa, töötas kooliõpetaja ja köstrina, kuid kirjutas ka jutte ja luuletusi.

Kord astus pisike Lydia, kelle pea vaevalt üle isa põlve ulatus, nukk süles, isa töötuppa, vaatas talle oma suurte hallide silmadega tõsiselt otsa ja küsis:

«Isa, pai isa, kellele sa kirjutad?»

«Kirjutan eesti rahvale, mu laps,» vastas isa.

Tüdrukuke mõtles natuke ja küsis siis:

«Isa, kui sina pisikeseks jääd ja mina suureks saan, kas lubad siis ka minul neile kirjutada?»

«Aga muidugi, laps, kes sulle seda keelab!» vastas isa.

61

Stepp.

Kui sõidate rongiga läbi stepi, võib ta teile näida täiesti tühjana. Aknast vaadates ei leia te kohe inimest sel tasandikul, mille silmapiir on nagu sirkliga tõmmatud. Ometi on siin igal pool näha inimese tööd.

Näe, kuidas musta, kauguses kokkujooksva kolmnurgana lebab keset kollast steppi äsjaküntud maa! Nagu joonlaua järgi on vedanud vaod ader, millel on tervelt viis korpust. Ainult raudtee on sundinud atra tagasi pöörduma, muidu oleks ta nähtavasti üles kündnud kogu maa silmapiirist silmapiirini.

Võimas vedur, mis teie rongi veab, müriseb ja vilistab valjusti, nii et kogu stepp vastu kajab. Tema ülesandeks on ületada see ääretu avarus, et viia teid sihtkohta. Aga traktor, millega teel kohtusite, võidab mitte üksnes avarust, vaid ka visa vastupanu, mida avaldab adrale see must ja raske maa.

Traktor näib keset ääretut steppi väiksena ja inimene, kes teda juhib, on vaevalt märgatav. Kuid kogu stepp, mida äsja nägite, oleks hoopis teistsugune, kui siin ei töötaks inimene.

(M. Iljin.)

I. Diagnoosdiktaate.

1

Nikolai Ostrovski.

Kevadel märkas Nikolai Ostrovski kuulutust, mis teatas, et 1. sept. 1918. a. avatakse Šepetovkas kõrgem algkool.

Joostes tõttas Nikolai oma nime kirja panema. Esimesed asjad, mis talle silma hakkasid, olid õpetaja käe ulatuses lebavad raamatud.

Terve suvi möödus Nikolail õpikuid ja raamatuid uurides ning õpetajaga huvitavaid küsimusi arutades.

«Tuleks ometi sügis,» unistas Ostrovski sageli, «saaks juba kiiremini kooli!»

Esimesed päevad koolis tõid Nikolaile palju uusi sõpru, sest teda tunti kui head seltsimeest. Palumist ootamata seletas ta teistele raskemaid ülesandeid ja aitas neid, kes olid õppimises maha jäänud.

Pühapäeviti kogunesid kirjandusringi liikmed kooli, kus Ostrovski luges peast luuletusi ja terveid peatükke Gogoli, oma lemmikkirjaniku teostest. Siin sündis ka mõte välja anda õpilaste ajakirja «Nooruse Lilled».

Klassid olid sel ajal sageli külmad. Puudust tunti ka õpikutest, vihikutest ja pliiatsitest. Töötades õhtuti elektrijaamas, leidis Ostrovski siiski veel aega koos kaaslastega metsa puude järele sõitmiseks. Tema juhtimisel valmistati ette maksulist etendust, mille tulud läksid kooli vajaduste rahuldamiseks.

2

Esimene puhkus.

Oktoobrirevolutsioon võitis. Leninist sai noore Nõukogude riigi juht, aga oma korterit tal ei olnud. Kui Lenin oleks tahtnud, oleks ta võinud elama asuda kasvõi tsaari paleesse. Kuid Vladimir Iljitš ei mõelnud isiklikele mugavustele, vaid rahva elu parandamisele. Ta elas oma kabinetis, mis asus Smolnõis, töötades isegi öösel, sest päevast ei jätkunud.

Seltsimehed, kes Leniniga koos töötasid, märkasid, et ta on väga väsinud. Nad tegid Vladimir Iljitšile ettepaneku sõita mõneks ajaks sanatooriumi.

Lenin küsis: «Aga kas seal jahil käia saab?»

«Jahil võite käia nii palju, kui soovite,» vastasid seltsimehed, rõõmustades, et Vladimir Iljitš on nõus puhkusele sõitma.

Mõelnud hetke, ütles Lenin tõsiselt: «Jahil käia on küll tore, kuid mul on palju tööd, sest uut riiki ei saa üles ehitada mõne kuuga: selleks kulub kümneid aastaid.»

Alles siis, kui Leninile selgitati, et ta võib ka sanatooriumis töötada, nõustus ta minema.

Lenin oli sel ajal 47 a. vana ja see oli ta esimene puhkus.

3

Elektrijaama kaitsjad.

See oli 21. septembri õhtul a. 1944. Purustanud vaenlase Narva ja Tartu lähistel, liikusid Nõukogude väed Eesti NSV pealinna Tallinna poole.

Okupandid hakkasid enne linnast põgenemist põletama hooneid, õhku laskma tehaseid ja vabrikuid, nagu nad olid teinud Narvas ja mujal.

Linna ainsa töötava ettevõtte, Tallinna elektrijaama töölised alustasid öist vahetust. Enamik neist kuulus salajasse võitlusrühma.

«Mehed,» teatas elektrijaama juhataja sm. Ottoson, «täna öösel peame kõigeks valmis olema!»

Võitlusrühma liikmetele anti kätte salaja hangitud relvad ja töölised asusid valvepostidele sakslaste asemele, kes olid juba päeval kuhugi kadunud.

Umbes kella 11 paiku ilmus elektrijaama väravasse grupp hitlerlasi, lõhkeaine kaasas, kuid neid ei lastud sisse.

«Seda me teile ei kingi!» sisistasid fašistid vihaselt ning lahkusid.

Koidikul alustati elektrijaama pommitamist laevadelt. See ei kestnud aga kuigi kaua, sest Nõukogude armee tankid purustasid sakslaste kaitse ja vabastasid Tallinna.

Töölised olid teinud kõik võimaliku, et kaitsta oma elektrijaama. Tänu neile hakkas juba 23. septembril tööle esimene turbiin.

4

Mõisniku «vabameelsus».

Sm. Jaan Mets, meie kooli direktori isa, kes oli olnud õpetajaks Kiikla koolis, jutustas, kuidas mõisnikud suhtusid Eduard Vildesse.

Kiikla mõisniku proua oli asutanud kooli juurde raamatukogu, mida ta paar korda aastas täiendas.

Ükskord palus proua õpetajat koostada nimestik raamatukogu täiendamiseks nii umbes saja rubla ulatuses. Olles suur raamatute sõber, tegi õpetaja seda meelsasti. Ta teadis, et olid ilmunud Vilde ajaloolised romaanid «Mahtra sõda» ja «Prohvet Maltsvet», mida lugejad alati küsisid, ja võttis need nimestikku.

Kui uued raamatud saabusid, selgus, et nende hulgas polnud Eduard Vilde teoseid. Õpetaja taipas, milles asi oli, ent pöördus siiski proua poole.

«On liialt kallid,» vastas see kuidagi imelikult. Õpetaja ei suutnud, ehkki viisakus seda nõudis, muiet tagasi hoida. Proua punastas, vaikis natuke, kuid pahvatas siis: «Kas teie tõesti tahate, et ma oma rahaga peaksin hakkama rahvast enda vastu ässitama? Vilde ässitab, ta ei salli mõisnikke.»

Sinna siis lõppeski mõisniku heategevus ja vabameelsus.

5

Arno mure.

Nurgast ära tulles oli Toots Arnole küll natuke pahane, aga sai jälle sõbraks, kui teine ütles, et tal olevat kodus üks imelik võru. Küsimusele, mis võru see on, ei teadnud Arno õieti midagi vastata, sest kogu võrulugu oli ainult vale: poiss katsus oma nahka võruga päästa. Toots ei olnud ka väga uudishimulik, vaid käskis võru kooli ühes tuua, ja asi oligi joones.

Arno arvas, et kõik sellega lõpeb ja et teine võruloo unustab, aga ta eksis. Koju minnes ütles Toots temale järgmised hirmsad sõnad:

«Pea meeles, Tali, et sa võru ühes tood, sest muidu hakkan ma ise Teelega plaani pidama.»

Oleks vesi jões keema hakanud, Arno oleks vähem ehmunud kui nüüd nende sõnade pärast. Ta jäi esiti paigale nagu sammas, silmad läksid pärani lahti ja käed langesid nõrgalt alla. Siis valgusid silmad vett täis. Nagu maruhoog jooksis ta ütlejale järele ja hüüdis kähiseva häälega:

«Ma toon võru, ma toon kindlasti võru!»

(O. Lutsu järgi.)

II. Tuletus- ja tähendusõpetus.

A. Sõnade tuletamine liidete abil.

6

Meie kooli kommunistlikele noortele tulid külla endised rindevõitlejad, kes jutustasid noorte leninlaste kangelaslikkusest Suures Isamaasõjas. Noorte kangelaslikust võitlusest võime lugeda A. Fadejevi romaanist «Noor Kaardivägi» ja paljudest teistest teostest. Juuru Keskkooli raamatukogus on rohkesti ilukirjanduslikke ja populaarteaduslikke raamatuid. Keeleõpetuse tundides teeme nii kirjalikke kui ka suulisi harjutusi. Kirjanduslike teoste hindamisel arvestame nii sisulist, keelelist kui ka kunstilist külge. Autasustatute hulgas oli ka noori kirjanikke ja kunstnikke. Pärast aktust kohtusid kommunistlikud noored kirjanike ja kunstnikega. Kohalike elanike sõbralikkuse ja vastutulelikkuse tõttu õnnestus meil hankida palju väärtuslikku materjali. Sõbralikust ja vastutulelikust ametnikust peavad kõik lugu. Palun laena mulle oma lugemikku ja sõnastikku! Maret ostis raamatukauplusest lugemiku ja kümme ümbrikku (ümbrikut). Moskvalaste, leningradlaste, tallinlaste ja riialaste vahel toimunud võistluse võitsid pealinlased, kes olid kõige paremas sportlikus vormis. Nõukogude sportlaste kõrge meisterlikkus ja tahe võita on kogu maailmas tuntud. Rahupooldajate kongressist Moskvas võttis osa rumeenlasi, bulgaarlasi, inglasi, itaallasi, hispaanlasi, portugallasi ja teiste rahvaste esindajaid. Presiidiumi valiti kosmonaudid, tuntud teadlased, sportlased, kirjanikud, kunstnikud, tööeesrindlased ja muud avalikkuse esindajad. Vaidlused olid väga ägedad. Põlgust ja teravaid ütlusi sadas nende aadressil, kes õhutavad vaenu rahvaste vahel. Püüdlikkus, korralikkus ja ettevõtlikkus on sotsialistlikus ühiskonnas hinnatavad omadused. Püüdlikust ja korralikust noorest kasvab tubli inimene. Täpne aruanne ja võistluse lõplikud tulemused avaldatakse homsetes ajalehtedes. Purskkaevudest purskusid üles kristallselged joad. Kõiki hämmastas uute klaasesemete kristalne läige. Pärast vastastikust tervitussõnade vahetamist algas võistlus. Salkkond randlasi ootas laeva, mis pidi saabuma täpselt kella kümneks. Madalrõhkkond toob udu ja vihma, kõrgrõhkkond aga selget ilma. «Missugused koduloomad kuuluvad kaslaste hulka?» küsis õpetaja. Kodanike poolt esitatud kaebused tuleb kiiresti läbi vaadata ja süüdlased korrale kutsuda. Väline sarnasus on sageli petlik.

7

Luuletaja Juhan Sütiste oli agar iseõppija. Puidutööstus vajab saagijaid ja laadijaid. Lauljad ja tantsijad ilmusid lavale. Need toolid tuleb viia rahvamajja. Jäätisemüüja ei saanud kuigi palju

jäätist ära müüa, sest vihma hakkas sadama. Jalakäijad ei tohi käia sõiduteel. Õpilased tervitasid vastutulijaid. Kus tegijaid, seal ka nägijaid. Toas olijaid võis olla kümne ümber. Küsija suu peale ei lööda. Kui kaevajad olid oma töö teinud, tulid torudepanijad. Ekskursioonist osavõtjad kogunesid muuseumi juurde. Kalju haaras puust nuia, et vaia maasse lüüa. Raiujad võtsid kirved ja läksid puid raiuma. Korstnapühkijad peavad olema head ronijad. Siinne kliima on väga tervislik. Õhkki on selge ja puhas. Metallgi ei suuda liigsele survele vastu panna. Võistlusest võttis osa meie klasski. Mitte kellelegi ei tulnud mõttesse ära minna. Ta ei tundnud millestki puudust. Viia oli nii väsinud, et ei tahtnud enam kellegagi kõnelda. Kinokülastajaile meeldis eriti filmi esimene seeria. Kõik marjad ei kõlba süüa. Külad, mis jäävad rajatava kunstliku mere põhja, tuleb teise kohta viia. Kes püüab kõigest väest, saab üle igast mäest. Nõukogude inimeste jaoks ei ole lahendamatuid ülesandeid. Saamatutel ja võimetutel inimestel ei ole meie hulgas kohta. Viiu ei leidnud lugemispalast ühtki tundmata sõna. Maailmas on veel küllalt avastamata saladusi, kuid avastamatuid saladusi ei ole olemas. Visadus ja murdumatu tahe aitavad kõigist raskustest üle saada. Nõukogude inimesed ehitavad kommunismi, õnnelikku tulevikku.

8

Töölised organiseerisid nõupidamise, et arutada, kuidas tööd paremini korraldada. Töös esinevad puudused tuleb avastada ja kiiresti kõrvaldada. Uued masinad on juba paigaldatud ja tööle rakendatud. Noortele müüjatele avaldati kiitust ostjate eeskujuliku teenindamise eest. Lugemine avardab silmaringi ja värskendab ning süvendab teadmisi. Töötamine halvasti valgustatud ruumides väsitab ja kahjustab silmi. Ärge viivitage ega kaotage aega, sest kaotatud minuteid on raske tasa teha! Noortele töölistele näidati ja selgitati, kuidas asendada kulunud detaile uutega. Pärast töö lõpetamist puhastage tööriistad ja asetage nad kappi, uks aga lukustage! Treenimine arendab sportlikke võimeid ja tugevdab organismi. Kosmoselaevad lennutatakse orbiidile võimsate rakettide abil. «Kursustel õpetati,» rääkis Riina, «kuidas säilitada marju ja seeni.» Õunad säilivad hästi ainult korralikult õhutatud keldris. Jäin kuulatama, sest eemalt kostis imelikku mürinat, nagu oleksid kaks suurt kivi kokku põrganud. Leena punastas ja peitus tüdrukute selja taha. Põder seisatas hetkeks ja eemaldus siis aeglaselt metsa suunas. «Ärge riietuge liiga soojalt!» hoiatas klassijuhataja matkajaid. Meie kodumaal leidub külluses igasuguseid maavarasid. Tänu nõukogude inimeste visale tööle elustuvad ka kõrbed, muutudes viljakateks põldudeks. Ettevaatlikult laskusid teadlased vulkaani kraatrisse. Õhtul kattus taevas paksude pilvedega ja varsti oli kõik mattunud tuisku ja pimedusse. Väravavaht viskus kiiresti

ettepoole ning püüdis palli kinni. Õuel hüplevad ja lendlevad varblased ning sädistavad valjusti. Etendus lõppes ja inimesed läksid juteldes kodu poole.

Lähestikku seisvaid maju eraldas vaid kitsas õu. Jaan käis järjestikku kõik klassid läbi, enne kui ta Mihkli üles leidis. Suviti, sügiseti, talviti, kevaditi — alati on noortel loodusesõpradel palju tegemist.

B. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

1. Üldreeglid; *tüübid: kirjutuslaud, kaheksanda klassi juhataja.*

9

Toas on klaasustega kapp ja suur kirjutuslaud. Meie bioloogiaõpetaja asendab täienduskursustele sõitnud vene keele õpetajat. Kaheksanda klassi juhatajaks määrati õpetaja Mägi. Sm. Mägi on noor klassijuhataja, sest ta lõpetas ülikooli alles möödunud aastal. Mart õpib algkoolis, tema vend Madis keskkoolis, õde Linda aga töötab postkontoris. Mart on kümneaastane, aga Linda kahekümne ühe aastane. Õmblusvabriku «Baltika» töölised täitsid aastaplaani juba detsembri esimesteks päevadeks. Paljud eesrindlikud lukksepad täitsid kahe aasta plaani ühe aastaga. Suured autorattad jätsid pehmesse maasse sügavad jäljed. Suure auto ratastel on laiad kummid. Kolhoosipõldudel töötavad võimsad linttraktorid. Selle kolhoosi põldudelt on suviviljad juba koristatud. Rühm linlasi sõitis Vilde-nimelisse kolhoosi kartuleid võtma. Eduard Vilde nimelises kolhoosis kasvatatakse hõberebaseid. Värsked tindiplekid kaovad, kui neid niisutada äädikhappesse kastetud puhta riide või vatiga. Punase tindi plekke on võrdlemisi raske riidest kõrvaldada. Väike Miisu armastab mängida suurte lõngakeradega, kui need juhtuvad põrandale kukkuma. Vineerkast villase lõnga keradega pandi kappi. Viimastel aastatel on mustkatte saanud ka paljud külavahelised teed, suurtest maanteedest rääkimata. Keila ja Tallinna vahelisel teel on liiklus väga tihe. Ettevaatlikult ja ühekaupa liikusid töölised mööda kitsast kaldkäiku alla süvendisse. «Lahust tuleb lisada ainult ühe tilga kaupa,» seletas õpetaja. Esimees astus tuppa ja teretas kättpidi kõiki koosolijaid. Ants tahtis üle jõe minna, kuid jää murdus ja poiss vajus paremat jalga pidi vette. Universaalkaupluses müüdi tekstiil- ja nahkjalatseid, sõrm- ja labakindaid, siidsukki, sitskleite, villase riide kangaid, raudvoodeid ja paljusid muid vajalikke kaupu.

10

Raudbetoondetaile valmistatakse komplekssel, tervete majade kaupa. See kiirendab ja lihtsustab ehitustöid. Viimastel aastatel on

pealinlaste uueks suvituskohaks muutunud Aegna saar, kuhu on rajatud hulk puhkekodusid. Silmapiirile kerkiva kollakaspunase kuu valgus, vilkuvad tähesilmad sametmustas taevas, heledad tuleleegid — see kõik jättis unustamatu elamuse. Pikad väänkasvud ulatusid väikese maja katuselegi. Punaste sõstarde saak oli tänavu eriti rikkalik. Mõned mehed kandsid pehmeid viltkübaraid, kuna ühel oli peas kummaliselt väikese nokaga müts. Kirjutuslaual põleva väikese küünla valgus ei suutnud tungida läbi paksude eesriiete. Kogu väike kasvuhoone oli täis õitseva roosi lõhna. Vana küüni katuse all oli mitu herilasepesa. Selle väikese linnu pesa on siinsamas puuharude vahel. Kõle öötuul kohas ümberkaudsetes metsades ja vingus ootava ratsaniku pea kohal üksiku männi okstes. (E. B.) Treeningdressides sportlased tõttasid mööda kitsast jalgrada harjutusväljakule. Mitmeaastase uurimistöö tulemusena avastasid teadlased Kaspia mere äärsetel aladel hulgaliselt muistse kultuuri mälestusmärke. Hommikune koidupuna oli paljude lindude keeled valla päästnud. Selle kuuse oksad on hõredate punakaspruunide okastega kaetud. Poisid astusid «Punatähe» kolhoosi kontorisse ja teatasid: «Suurema mootorratta kummid on juba õhku täis pumbatud.» Esimesena alustasid kevadkündi A. H. Tammsaare nimelise kolhoosi traktoristid. «Esimese Mai» kolhoosi lõikuspeost võttis osa ka täitevkomitee esimees. Uue maantee äärse põllu võtsid tublid kolhoosinoored oma hoole alla. «Missugust teed mööda pääseb siit Koidula-nimelise kolhoosi keskuse juurde?» küsis autojuht. Kahekümne viie aastase võõrsilviibimise järel tulid nad tagasi kodumaale. Iga kodanik peab täitma kõiki sotsialistliku ühiselu reegleid.

2. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

a) Tüübid: kirjutuslaud, pildiraamat, venna raamat, kaheksanda klassi juhataja.

11

Anne võtab raamaturiiulilt pildiraamatu ja asetab selle kirjutuslauale. See on venna raamat. Kus on triikraud? Leida triigib oma koolikleiti. Mare nõelub õe sukki. Pioneerijuht läks direktori kabinetti. Pioneerid kogunevad pioneerituppa. Kas kõik rühmajuhid on siin? Virve on esimese rühma juht. Esmaspäeval korraldame maastikumängu ja lõkkeõhtu. Meie kooli kõige aktiivsemalt tegutsevad ringid on kunstiring ja kirjandusring. Kujutava kunsti ringis õpime tundma kunstnike töid. Juba heliseb koolikell. Algab füüsikatund. Füüsikaõpetaja tuleb klassi. Õpilased jälgivad hoolega õpetaja seletusi. Õpetaja Kallas on seitsmenda klassi juhataja. Kes on teie klassijuhataja? Kõik kooliõpilased peavad kandma

vormimütsi. Meie kooli õpilased on agarad isetegevuslased. Varsti algab vahetund. Korrapidaja avab klassi aknad. Õpilased lähevad söögisaali, mis asub keldrikorrusel. Hoia käsipuust kinni! Lauad on kaetud klaasplaatidega. Täna saame piimasuppi, seapraadi ja õunakisselli vahukoorega. Mari kodu asub raudtee lähedal. Raudteerong sõidab mürinal üle raudbetoonsilla. Paljud linnaelanikud käivad kevaditi ja sügiseti kolhoosnikuid abistamas. Selle linna elanikud on rajanud mitu puhkeparki ja haljasala. «Rahu» kolhoosis lõpetati kartulivõtmine juba septembrikuus. Tublid kolhoosinoored otsustasid hakata taotlema kommunistliku töö kollektiivi nimetust. «Partisani» kolhoosi noored võtsid kolhoosi klubi oma šefluse alla. Naaberkolhoosi noor autojuht tuli sotsialistlikus võistluses esikohale. Sovhoosi uue auto juht läks kontorisse sõidulehte saama. Rajoonikeskuses toimus koolidirektorite nõupidamine. Meie kooli direktor sõidab neljapäeval Uusna sovhoosi keskusesse, et arutada sovhoosi juhtkonnaga, kuidas organiseerida tootmispraktikat keskkooli X klassi õpilastele. Juhan läks õue ja nägi, et kirju kana pojad siblivad põõsa all. Kirjud kanapojad ruttasid teri nokkima. Pärast lõunavaheaega alanud vihmasadu ei suutnud meie töötuju rikkuda. Enne maipühi korraldatud spordivõistlustel saavutas meie klass jalgrattasõidus esikoha. Oja ääres õitsesid varsakabjad, kõrgemail künkail aga kasvasid kassikäpad. Kassi käpad olid valgele laudlinale jätnud porised jäljed.

12

Kosmoseajastu avas NSV Liit, sest meie kodumaalt saadeti maailmaruumi Maa esimene tehiskaaslane. Maailma esimene kosmoselendur oli Juri Gagarin, esimene naiskosmonaut aga Valentina Nikolajeva-Tereškova. Kirjandusringis arutame ka keeleküsimusi, sest eesti keele ringi meil koolis ei ole. Kirjanduse lugemine avardab silmaringi, laiendab sõnavara ja parandab väljendusoskust. Avage geograafiaõpikud ja lugege läbi peatükk, milles räägitakse maapõuevaradest! «Kas kõigil on eesti keele õpikud kaasas?» küsis õpetaja tunni alguses. «Kirjavahemärke,» ütles eesti keele õpetaja, «käsitlesime juba möödunud õppeaastal.» Nõukogude inimeste ühise töö viljana kerkivad iga päevaga võimsa kommunismihoone müürid. Sm. Otsman oli esimene naiskombainer, kellele meie vabariigis anti sotsialistliku töö kangelase austav nimetus. Noored tööeesrindlased kogunesid enne kevadkülvi algust kultuurimajja nõupidamisele, millest võtsid osa ka parteikomitee sekretär, täitevkomitee esimees ja teised juhtivad töötajad. Kas tead, mis tegema sa pead, et tõuseks kommunismipäike? (M. R.) Vennasvabariigid ei ole kitsid meie varustamisel maaparandustehnikaga. (O. T.) Aasa kohal hõljus meeldiv kuiva heina lõhn, metsa äärest aga kandus siia toredat lillelõhna. (R. S.) Terastross tõmbus pingule nagu pillikeel. Kitsas raudtrepp viis alt üles. Rongi

tulekuni oli veel aega. Enne kirjandi kirjutamist tuleb endale selgeks teha, millest kirjutada. Ema tegi venna voodi üles ja tõmbas sängi kohalt ämblikuvõrku. Matu oli neid õpetanud sileda lepa koorest pasunat tegema. (A. H. T.) Isa sünnipäeva tähistasime suure pidulikkusega. Kuhu sa, Aino, lapse mütsi panid? Tema kirjutuslaual oli mitu raamatuvirna, kristallvaas sinililledega ja mõned pildialbumid. Kevade tulek näis tänavu viibivat. Kui Maret kleidi pesemise oli lõpetanud, hakkas ta mehe särke triikima. Rasvatihased, leevikesed, kanepilinnud ja varblased kogunevad talvel elumajade lähedusse. Pärast sügistormi olid Kadrioru pargi teed täis murdunud puuoksi. Nõrk tuulehoog ei suutnud vana tamme oksi liigutadagi. Paljud kolhoosikeskused asuvad endistes mõisamajades. Meie kolhoosi keskusesse ehitati silikaatkividest kontorihoone. Koolimaja juures asetsev puumajake, milles on kooli töötoad, on ka kooli maja. Nädalaplaani täitmise andmed olid nähtavale kohale välja pandud. Konstitutsioonipäeva puhul lehvisid kõikjal lipud ja kirendasid loosungikangad. Punalippude lehvides suundus oktoobripühade rongkäik mööda peatänavat südalinna poole.

13

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon avas inimkonna ajaloos uue ajastu — kapitalismi kokkuvarisemise ja sotsialismi ning kommunismi võidukäigu ajastu. Kommunismi ehitamise perioodi iseloomustavad tööliskiassi, kolhoositalurahva, sovhoositööliste ja teiste meie kodumaa töötajate töökangelasteod rahvamajanduse kõigis harudes. Keemiatööstuse eelisarendamine on meie rahvamajanduse tähtsamaid ülesandeid. Pidevalt suureneb mineraalväetiste, sünteetiliste pesemisvahendite, plastmassesemete ja muude keemiasaaduste tootmine. Kõik valimisõiguslikud NSV Liidu kodanikud lähevad valimispäeval valimiskastide juurde, et täita oma kodanikukohust. Igal aastal saavad meie tööinimesed juurde tuhandeid ruutmeetreid elamispinda. Pioneerirühmades arutati läbi naaberkooli pioneeride üleskutse ravimtaimede kogumiseks suvevaheajal. Meie keskkooli õpilased abistasid oma kodukolhoosi viljalõikusel ja kartulivõtmisel. Ühe kuivanud kuuse ladvas silmasime rähni toksimas. Võõra mehe jutt ei äratanud kelleski usaldust. See on juba mehejutt! Selle väikese linnu laulu võib kuulda ainult hommikupoolikuil. Vastuseks käis terava kirve hoop noore puu ihhu. Kirjaniku teosest avaldati katkend ajakirjas «Noorus». Kolhoosipõldudel müriseval võimsad lint- ja ratastraktorid. Et tabeli koostajaks oli raamatupidaja, siis olid kõik lahtrid õigesti täidetud. «Koidu» kolhoosi esimees ja kohalik metsaülem ruttasid nõupidamisele, mis toimus kolhoosi klubis. Koosolekust võtsid osa nii partei liikmed kui ka parteitud töötajad. Pärast töö lõppu kogunesid töölised seinalehe ja autahvli juurde. Juunikuu alguses korraldati Viljandi motodroomil kontrollvõistlused külgkorvidega mootor-

ratastele. Meie ajalooõpetaja asendab haigestunud eesti keele õpetajat. Vene keel on meie teine emakeel. Lugemiskire tõttu pidi M. Gorki lapsepõlves kannatama paljusid alandusi ja piinu.

14

Kaitske kalarikkusi!

Aprillikuus vabanevad veed paksu jää vangistusest. See äratab ka kalad, kes hakkavad kohe kudemispaiku otsima.

Meie sisevete esimesi marjaheitjaid on haug, kõigile tuntud röövkala. Kudemiseks tungib ta ojadesse, põllukraavidesse ja isegi heinamaadele, mida katab kevadine suurvesi. Heleda päikese kiirtest valgustatud vees on ta hästi nähtav. Seda asjaolu kasutavad ära röövpüüdjad, sest madalas vees on haugi ahinguga kerge tabada.

Aga kas niisugune kalaröövel tapab ainult kudeva kala? Muidugi mitte. Emahaugil on kuni 200 000 marjatera. Kui röövpüüdja surmab veel kudemata haugi, hävitab ta ühe västrahoobiga ka selle kala maimud, sest igas marjateras on ju tulevane uimekandja.

Vanasti, kui veekogud kuulusid mõisnikele, oli kala mõisniku omand. Nüüd, kus kõikide loodusrikkuste peremeheks on rahvas ise, ei tohi lubada, et isikliku kasu saamise huvides hävitatakse rahva vara.

Sportlik kalapüük on igale kodanikule lubatud. Kuid kõik kalasportlased peavad täitma eeskirju, mis kalarikkusi kaitsevad.

Noored kalamehed! Kui te näete veekogude kaldail luuramas salakütti, ahing käes, siis võtke selline kodumaa looduse rüüstaja kinni ja teatage temast kalakaitseinspektoritele.

b) Tüübid: mägede tipud, lasteaed.

15

Loojuva päikese kiired valgustasid veel vaid mägede tippe. Maade mõõtmine lõpetati enne kevadiste tööde algust ja maamõõtjad sõitsid linna tagasi. Pioneeriorganisatsiooni aastapäeva tähistamiseks toimus pioneeride majas pidulik pioneerikoondus. Olgu tervitatud rahu ja rahvaste sõprus! Meie linnas avati tänavu mitu uut lasteaeda. Kas olete lugenud Ellen Niidu lasteraamatut «Pille-Riini lood»? Ema pani laste raamatud laste mängunurka. Pärast maapinna tahenemist alustab teedeosakond teede parandamist ja sildade ehitamist. Turistide autod peatuvad võõrastemaja juures. Lastehaiguste vältimiseks on Nõukogudemaal loodud kõik võimalused. Meie maa lastehaiglates ja muudes lasteasutustes töötab tuhandeid lastearste, kes hoolitsevad laste tervise eest. Käte pesemine enne sööki on suure tervishoidliku tähtsusega. Nõude kuiva-

tamiseks ei tohi kasutada käterätikut, mis on määratud näo ja käte kuivatamiseks. Vanakesed paigutati vanadekodusse. Nende vanakeste kodus valitseb eeskujulik puhtus ja kord. Pioneeride ülesandeks on hoolitseda ka vanade ja haigete inimeste eest. Vanade haabade pehkinud tüved ei suutnud sügistormile vastu panna. Tänavu õpime tundma mitmesuguste taimede ja loomade liike. Oli kuulda vaid lahkuvate kurgede tiibade vihinat ja kaeblikke häälitsusi. Õpilased kogunesid teadetetahvli ette, millele oli välja pandud võistluste kava ja võistlejate nimestik spordialade kaupa. Suure häälteenamusega valiti spordiorganisaatoriks Jaak Aru VIII klassist. «Kas kõigil on tunniplaan ja raamatute nimestik ära kirjutatud?» küsis klassijuhataja. Raamatukauplustesse tuli müügile kogumik lastelaule. Muusikaklassist kostis laste laulu ja klaverimängu. Õpetaja ütles, et vigade paranduses ei tohi olla ühtki viga. Eesti keele õpetaja võttis vihikupaki ja läks õpetajate tuppa. Naistepäeval mõtleme oma tublidele emadele, kelle kätetööga kerkib võimas kommunismihoone.

16

Koolivaheajal käisime pioneeride palees, kus toimus huvitav noorteõhtu. Kaevurite päeval korraldatud aktusel õnnitlesid meie tublisid allmaatöötajaid ka EKP Keskkomitee sekretär ja ENSV Ministrite Nõukogu esimees. Ka tänavu kevadel olid kolhoosi õunapuude read nagu roosakad lumehanged. Selles tuhandete õite meres sumisesid mesilaste ja mitmesuguste muude putukate parved. Küngaste tipud ja majade katused helendasid tõusva päikese kiirtes. Tarbijate kooperatiivi noortebrigaadile anti enne naistepäeva kommunistliku töö kollektiivi austav nimetus. Me ees on lahti kõik koolide uksed ja meid ei kohuta teaduste sein. Pioneerilaagri mänguväljakult kostab laste kilkeid ja naeru. Lõpuks võitis uudishimu kartuse ja poistekari pistis jooksma. (O. T.) Kõik laevade pardad olid ehitud saarlaste kilpidega, mis olid härjanahaga kaetud. (E. K.) Joosep Toots oli tundide lõpuni täiesti eeskujulik koolipoiss. (O. L.) Toiduainete kaupluse riiulitel ja klaasvitriinides kõrgusid sinkide, sardellide, viinerite, juustupakkide ja muude liha- ning piimasaaduste virnad. Pärast tundide lõppu algas põrandate pühkimine ja akende pesemine. Lasteaedade töötajad ja algklasside õpetajad kogunesid ühisele nõupidamisele. Laste mäng katkes, sest televiisoris algas lastesaade. Õpilastööde näitusel auhinna saanud laste tööd saadeti edasi Tallinna. Jalanõude kauplusesse saabus müügile uus saadetis meeste-, naiste- ja lastejalatseid. Riidekaupluses müüdi meeste talvemantleid ja moodsaid naistekampsuneid. Maikuu lõpul korraldati koolide ja lasteasutuste vabariiklik ülevaatus. Enne maipühi kogunesid kõik uute majade elanikud oma kodude ümbrust korrastama. Ühise töö viljana rajati laste mängumuru, lillepeenrad ja istutati hulk ilu-

puid ning -põõsaid. Avatud akendest voolab tuppa noorte puulehtede lõhna. Küngaste nõlvadel ja kraavide kallastel tärkavad esimesed kevadlilled.

c) Tüübid: Emajõgi, Nõukogudemaa, Võhandu jõgi, Lõuna-Eesti.

17

Eesti NSV laevatatavad jõed on Emajõgi, Pärnu jõgi ja Narva jõgi. Tartu linnas asub Nõukogudemaa üks vanemaid ülikoole. Eestimaa on väike, kuid jalgsi matkates tundub ta päris suurena. Matkajad lõid oma telgid üles Võhandu jõe kaldale. Sinialliku järve ääres korraldati Viljandi rajooni matkajate kokkutulek. Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt käib Läänemere rannale ja Munamäe metsalt, murult viib lahke Soome lahele? (M. V.)

Esimese peatuse tegid ekskursandid Pärnu linnas. Umbes kella kolmeks jõuti Lihula alevisse; öö aga veedeti Hanila koolimajas, kust hommikul sõideti Virtsu sadamasse. Mõne tunni pärast jätkati teekonda juba Saaremaal. Pikem peatus tehti Kaali järve ääres ja Kingissepa linnas. Järgmisel hommikul jõuti Sõrve poolsaarele, kus vaadati Suure Isamaasõja aegseid lahingupaiku. Peatuti Tehumardi vennaskalmistul ja mälestati langenud kangelasi. Tagasisõidul külastati ka Viidumäe looduskaitseala.

Teisel suvel sõideti mööda Tallinna maanteed Viljandi ja Kolga-Jaani kaudu Tartusse. Tagasi tuldi Otepää kaudu, et nautida sealse tüüpilise Lõuna-Eesti maastiku ilu. Suure Munamäe tornist avaneb ilus vaade Haanja ümbruse maastikule ja Võru linnale. Mõnikord võib sealt näha isegi Petseri torne.

Hiljuti toimus Leedu NSV pealinnas Vilniuses Balti vabariikide ja Valgevene spartakiaad. Surnumere ja Kaspia mere pind on allpool ookeanide pinda. Kaukasuse mäestiku lõunanõlvadel ja Musta mere rannikul asub Gruusia. Nõukogudemaa randa uhuvad Musta mere, Balti mere, Vaikse ookeani ja Põhja-Jäämere veed. Prantsusmaa ja Saksamaa vahel Põhjamere rannikul asuvad kaks väikest ning tihedasti asustatud riiki — Belgia ja Holland. Kurgede parved läbivad Kesk- ja Lõuna-Euroopa, ületavad Vahemere ja jõuavad Põhja-Aafrika randadele. Meie vabariigis on korduvalt tabatud linde, kes on rõngastatud Prantsusmaal, Suurbritannias ja teistes Euroopa riikides. Antarktika igijääga kaetud mandril töötavad mitmete Euroopa, Aasia, Austraalia ja Ameerika riikide teadlased heas läbisaamises ja sõbralikus koostöös.

18

Kümned tuhanded tallinlased kasutavad odavat Kohtla-Järve gaasi. Ontika kõrgelt paekaldalt avaneb avar vaade Soome lahele. Tallinna kesklinnast on trammiga võimalik sõita Kopli poolsaarele,

Lasnamäele, Pärnu maanteele ja Kadriorgu. Kaugele on näha Toompea kindlus ühes Pika Hermanni torniga, kus lehvib riigilipp, Tallinna televisioonimast ja Oleviste kiriku torn. Läksime Pikalt tänavalt Mere puiestee kaudu Võidu väljakule. Ülemiste järve kasutatakse Tallinna linna varustamiseks veega. Järve kaldal, Tartu maantee ääres, paelub kõigi tähelepanu Linda kivi. Põhja-Eesti tähtsamaid suvituskohti on Narva-Jõesuu ja Võsu. Eesti üks kaunimaid järvi on Pühajärv, mis asub Väikese Munamäe lähedal Valga rajoonis. Väikese Munamäe jalamilt algab Väike-Emajõgi, mis suubub Võrtsjärve. Moskva oblastis on palju aiandussovhoose, mis varustavad Nõukogudemaa pealinna värskete aiasaadustega. Vnukovo lennuväljalt sõitsid Lääne-Saksamaa rahuvõitlejad Punasele väljakule, külastasid Lenini mausoleumi ja läksid siis Kremlisse Kongresside Paleesse. Nõukogude Liidu tähtsaks tuiksooneks on Volga jõgi, mis algab Valdai kõrgustikult ja suubub Kaspia merre. Nõukogudemaa põhiliseks viljaaidaks on Kasahstani, Siberi, Volgamaade ja Kaug-Ida uudismaad ning Lõuna-Ukraina. Kangelaslinna Leningradi noored loodusesõbrad külastasid Hiiumaad, Vormsi saart, Muhumaad, Saaremaad ja Vilsandi linnuriiki. Tallinna sadamasse saabusid tagasi laevad, mis olid kalastanud Kuuba ranniku lähedal. Ka Eesti NSV ettevõtted on saatnud oma toodangut Indiasse, Indoneesiasse, Aafrika noortesse riikidesse ja paljudesse teistesse maailmamaadesse. Suessi kanal ühendab Punast merd Vahemerega, Panama kanal aga Vaikset ookeani Atlandi ookeaniga. Atlandi ookean saatis läbi Põhjamere ja Taani väinade oma soolast merd Riia lahte. (M. K.) Suure ringiga jõudsid nad viimaks Naissaare juurde. (E. R.) Kirjanik A. H. Tammsaare sündis Järva-Madise kihelkonnas Albu vallas Põhja-Tammsaare talus.

19

Ajakirjaniku jutustus.

Olen viibinud Nõukogudemaa paljudes piirkondades: Kaug-Ida ehitusplatsidel, Siberi uutes tööstusrajoonides, Kasahstani viljaväljadel. Olen sõitnud Volga jõel ja Mustal merel.

Hiljuti avanes mul võimalus võtta osa merereisist Indiasse. Nõukogude meremehed said ülesande toimetada Tallinnast Bombay sadamasse suurema partii elektrimootoreid ja muid masinaid.

Ühel oktoobrikuu hommikul hiivas laev ankru. Varsti kadusid Tallinna tornid uduvinesse ja me olimegi ulgumerel. Äkilised tuuleiilid puhusid vee tugevasti lainetama ja sügisese päikese kiired mänglesid vahustel laineharjadel.

Ilma eriliste vahejuhtumiteta ületasime Läänemere, läbisime Taani väinad ja jõudsime Põhjamerele. Tuul tugevnes ja mitme meetri kõrgused lained, mis kandusid siia Atlandi ookeanilt, panid laeva õõtsuma.

Aeg möödus kiiresti. Tööst vabadel meeskonnaliikmetel olid kõik võimalused puhkeaja sisukaks veetmiseks. Nad võisid kuulata raadiot, vaadata filme, lugeda ja tegelda kunstilise isetegevusega. Laeval anti välja seinalehte ja korraldati isegi malevõistlus.

Ühel pärastlõunal sõitsime läbi Gibraltari väina Vahemerele. Siin oli juba nii kuum, et võis end hommikust hilisõhtuni kõrvetavas lõunapäikeses praadida lasta.

Peagi kerkis silmapiirile Egiptuse rannik ja me suundusime Suessi kanali kaudu Punasele merele.

d) Tüübid: suur linn, suurlinn.

20

Tallinn on päris suur linn, kuid suurlinnaks teda siiski pidada ei saa. Ilus ilm meelitas kergejõustiklased jooksuradadele. Kergejõustikus esikohtadele jõudmine ei ole sugugi kerge töö. Vanaemade ja vanaisade nooruspäevil püstitatud rekordid on ammu ületatud. Lapsed sõitsid nääripühadeks oma vanale emale külla, et lapsepõlvekodus uusaastat ühiselt vastu võtta. Kolhoosnikud pööravad noorkarja eest hoolitsemisele suurt tähelepanu, sest noor loom vajab head toitu ja hooldamist. Suurettevõtteis on mehhaniseerimise tase palju kõrgem ja tootmine tunduvalt odavam kui väikeettevõtteis. «Suurtükid või asemel!» — niisuguse loosungi püstitas fašistlik Saksamaa, kui ta hakkas agressiivseks sõjaks valmistuma. Suur tükk ajab suu lõhki. Hoolitsemine rahva heaolu ja elatustaseme tõstmise eest on Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse sisepoliitika nurgakiviks. Nõukogudemaal pööratakse suurt tähelepanu rasketööstuse arendamisele, sest ilma rasketööstuseta ei ole ka kergetööstust. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu võttis vastu seaduse linnade ja külade heakorrastamise kohta. Hea töö väärib kiitust. Kas olete näinud filmi «Vaba rahva saavutused»? Tellisin kaugekõne, et oma vana sõpra sünnipäeva puhul õnnitleda. Vanempioneerijuht on pioneeridele vanem seltsimees. Vanasõnades kajastub vanarahva elutarkus. Punalippude ja punaste kaelarättide lehvides sammusid pioneerid läbi uusehituste rajooni. Uus maja saab vana-aasta lõpuks valmis. Partei kutsel siirdusid tuhanded noormehed ja neiud uudismaad üles harima. Vanemraamatupidajaks määrati sm. Jalakas, kes on päris noor mees. Iga suur mees pole veel suurmees. Õppige tundma suurmeeste elulugusid, sest neist leiate nii mõndagi, mida eeskujuks võtta! Uue koolimaja avamine kujunes väikelinna noortele suurpäevaks. Väike linnake uppus sireliõitesse ja rohelusse. Eesti rahvalaulude tähtsamaid tegelasi on vaenelaps. Vaeslapse elu oli vanasti tõesti raske. «Vaene lapsuke on vist ära eksinud?» küsis noormees osavõtlikult.

21

Grupp tehase «Volta» noortöölisi otsustas sõita Siberi suurehitustele. Tallinna vanalinnas on rohkesti keskajal püstitatud hooneid. Vana sõprus on kallim kui kalliskivi. Kiirrong on mugav ja kiire liiklusvahend. Keskkooli X klassi ajalootundides käsitletakse uusaega. «Osta endale uus raamat!» ütles matemaatikaõpetaja. Kas olete näinud Eduard Vilde suurromaani «Mahtra sõja» dramatiseeringut vabaõhulavastusena? Kõrge mäe tippu viis kitsas rada. Koolile muretseti kitsasfilmiaparaat. Meie kool võtab osa vanaraua kogumise võistlusest. Igaühe tähelepanu köitsid maja esikülge kaunistavad punalipud, loosungid ja punased viisnurgad. Iga kolmnurga sisenurkade summa on 180 kraadi. Hea hinne tõstab enesetunnet. Juba varahommikul läksid kaks väikemeest jõe äärde kalaõnne proovima. Väike kalamees püüdis mitu prisket särge ja suure latika. Kalurid sõitsid avamerele kevadisele suurpüügile. Pärast maitsvat hapukapsasuppi anti meile veel magussööki. Magustoiduks oli magus puder kisselliga. Orienteerumine suurlinnas pole sugugi kerge ülesanne sellele, kes suures linnas on vähe viibinud. Moskvas on tänavate kaupa moodsaid uusehitusi, nende hulgas ka kõrghooneid. Nõukogude inimesed täitsid seitsme aasta plaani niisama edukalt, nagu nad olid varem täitnud ka kõik viisaastakute plaanid. Suurmeister Paul Keres on mitmekordne Nõukogude Liidu maletšempion. Spordihoones toimus raske võistlus raskekaallaste vahel maadluses ja poksis. Rahvarevolutsioon pühkis minema suurmaaomanikud ja nende maa jaotati väikepõllupidajatele ning endistele sulastele. Väikeses toas oli kolme jalaga lauake, kaks tooli, kapp ja üheinimesevoodi. Noorpaarile anti uues majas mugav korter. Mulle meeldib hapupiim palju rohkem kui rõõsk piim. Ostsin suure paki rõõsakoorevõid. Jüri vanaisa on juba üsna vana mees. Väike Jaan oli sirgunud pikaks ja tugevaks noormeheks. Poiste enesetunne paranes märksa, kui madal tihe võsa lõppes ja paistma hakkasid pioneerilaagri hooned mastis lehviva punalipuga. Aprillikuu alguses ujutas kevadine suurvesi üle suure maa-ala Emajõe suudmes. Noorloomade jaoks ehitati «Juuni Võidu» kolhoosis avar laut. Paljudes muinasjuttudes on tegelasteks võõrastütar ja peretütar. Võõrastütar on virk ja hea laps, kuid kuri võõrasema teeb ta elu kibedaks. Muinasjutud lõpevad sellega, et võõrastütrel läheb elus hästi, aga julm võõrasema ja tema laisk tütar saavad teenitud karistuse.

22

Huvitavat putukatest.

Maismaa ühel ruutkilomeetril elab rohkem putukaid kui inimesi terves maailmas.

Mõne suvekuu jooksul tarvitavad ühe sipelgapesa elanikud toiduks kuni kaks miljonit kahjulikku putukat. Meie metsade kaitsjatena on metssipelgad (metskuklane, salukuklane) võetud Eesti NSV-s riikliku looduskaitse alla.

Termiidid tekitavad elanikele suurt kahju. Nad purustavad puumaju, hävitavad raamatuid ja käsikirju, närivad autode nahkning puuosi ja jahvatavad peeneks kõik muu, mis on vähegi pehmem.

Ämblikkude kuulmisorganid asuvad jalgades. Jalaliigese kõrval asetsev ava avaneb ja sulgub helide mõjul.

Kõige suurema tiibade siruulatusega (26 cm) liblikad, kes on haruldaselt ilusad, elavad Austraalia põlismetsades. Tavalised liblikavõrgud nende putukate püüdmiseks ei kõlba ja seepärast tulistatakse neid püssist eriliste väikeste haavlitega. Kuid harilikult rebib haavel putuka keha tükkideks. Edukamalt kütivad liblikaid aga pärismaalased, kellele nende müümine on oluliseks sissetulekuallikaks. Nad lasevad liblikaid vibupüssidega, kasutades peeni nooli. Selline püüdmisviis kahjustab hinnalisi putukaid väga harva.

Rändavad mitte ainult rändlinnud, vaid ka mõnede liblikate liigid. Nad lendavad Põhja-Aafrikast Inglismaale, Soome ja isegi Islandi saarele. Lende sooritavad liblikad tavaliselt öösiti, kui paistab täiskuu.

Soogaas, mida leidub eriti rohkesti soodes ja ka paljude kaevanduste käikudes, on sääskede maiuspalaks. See, et sääsed enne vihmasadu lendlevad mõnedes kohtades maapinna läheduses, ei ole juhuslik nähtus. Enne vihma õhurõhk langeb ja maapinnast hakkab erituma gaasi. Ühe Norilski kaevanduse puuraugu juures märgati kord suuri sääseparvi. Selgus, et parajasti oli käsil kaevanduse puhastamine gaasist ja puuraugust voolas välja gaasijuga. Sääskede huvi soogaasi vastu on võimalik ära kasutada selle gaasi leiukohtade avastamiseks ja gaasi olemasolu kindlakstegemiseks kaevandustes. Kunstliku gaasiallika kasutamisega saab aga sääski hulgaliselt kokku meelitada ja miljonite kaupa hävitada.

23

Klaasi ajaloost.

Klaasi tunti juba antiikajal. Pottsepad muistses Egiptuses katsid savipotte sooda ja liiva seguga. Pottide põletamisel segu sulas

ja voolas mööda savinõude seinu laiali, kattes need läikiva kirmega. Viimaks õpiti tegema ka klaasist vaase, kaelakeesid ja väikesi paksude seintega pudeleid. Egiptlaste valmistatud klaas ei olnud läbipaistev, sest seda sulatati lahtisel tulel.

Klaasisulatusahjud tulid kasutusele antiikses Roomas. Meie ajaarvamise esimesel sajandil leiutas keegi meile tundmatu ori klaasesemete valmistamiseks puhumispiibu. See oli peenike raudtoru, mille otsa võeti vedela klaasi mullike, asetati see metallvormi ja hakati siis puhuma.

Keskajal oli eriti kuulus Veneetsia lähedal Murano saarel valmistatud klaas. Veneetsia klaasist sööginõud, vaasid ja peeglid olid imepeenelt töödeldud ja nende väärtust hinnati kalliskividega võrdseks. Osavaid klaasitegijaid peeti suures aus, kuid saarelt lahkumine oli neile keelatud. Surmanuhtluse ähvardusel hoiti klaasitegemise kunsti saladuses.

Üle tuhande aasta puhuti klaasesemeid ainult piibuga. Aga tänapäeval on tema osatähtsus masinatega võrreldes väike.

Meie päevil valmistatakse peale kõigile tuntud aknaklaasi, klaasnõude ja -ehteasjade veel klaasist ehitusmaterjale, riiet ja paljusid muid rahvamajandusele vajalikke tooteid.

24

Kultuurimaja ühistööga.

Juba möödunud aasta südatalvel hakkas Alliku järve kaldale «Ühistöö» kolhoosi keskuse lähedale saabuma veoautosid ehitusmaterjalidega. Kiiresti kerkisid silikaatkivide, telliste, laudade ja palkide virnad ning liivahunnikud. Kiires korras löödi lauaotstest üles väike laoruum, kuhu paigutati tsemendikotid, naelakastid ja mitmesugused tööriistad.

Kommunistlike noorte algatusel ja kõigi kolhoosnikute ühise töö tulemusena pidi siia kerkima moodne kultuurimaja, milles jätkuks ruumi isetegevuslastele, kinohuvilistele, raamatusõpradele ja sportlastele.

Ehitustööd algasid maikuu lõpul, kui suurem osa kevadistest põllutöödest oli juba tehtud. Eriti agarad ehitustöölised olid kolhoosi kommunistlikud noored, keda abistasid noortöölistest šefid Tallinnast. Vanade ja kogenud töömeeste juhtimisel kasvasid siin paljudest noortest vilunud meistrid müüri-, maalri- ja puutöö alal.

Septembrikuu keskpaigaks oli suur hoone katuse all. Sisemiste tööde tegemiseks jäid talvekuud.

Aprilli viimasteks päevadeks olid kõik tööd põhiliselt lõpetatud. Kultuurihoone avamine 1. mail kujunes suursündmuseks nii tublidele kolhoosinoortele, elatanud kolhoosnikutele kui ka šeffkäitise töölisnoortele.

Ühises pidulauas istudes otsustati kohe pärast külvitööde lõppe-

mist asuda korrastama ka kultuurikeskuse ümbrust ja rajama spordiväljakut, milleks kolhoosi juhatus oli vajaliku maatüki juba eraldanud.

3. Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

25

Meie kooli X klassis õpib tänavu 36 õpilast, kellest 12 on I järgu sportlased. 1928. a. tegeles Eestis spordiga 2170 inimest. 1940. a. oli sportlasi ligi 5000. Viimasel aastal ulatus Eesti NSV-s ainuüksi kergejõustiklaste arv 48 tuhandeni. Üldse oli kehakultuurlasi aga üle 245 tuhande. Nõukogudemaal harrastab 20 miljonit töölist ja teenistujat tootmisvõimlemist, 2,6 miljonit jahi- ja kalasporti ning 2,5 miljonit inimest matkamist. Kui 40-ndate aastate lõpul oli NSV Liidus ainult mõni tuhat meistersportlast, siis nüüd ulatub nende arv paarikümne tuhandeni. NSV Liidu meistersportlase tiitli omandanud võimlejate arv on viimase paari aasta jooksul suurenenud mitmesaja inimese võrra.

1970. aastaks suureneb põllumajandustoodangu üldmaht meie maal umbes kaks ja pool korda ning 1980. aastaks kolm ja pool korda 1961. aastaga võrreldes. 1980. a. toodetakse Nõukogude Liidus umbes 250 miljonit tonni terast ja 2700—3000 miljardit kilovatt-tundi elektrienergiat aastas. Võrdluseks olgu märgitud, et 1965. a. toodeti terast umbes 90 miljonit tonni ja elektrienergiat üle 500 miljardi kilovatt-tunni.

NSV Liidu pindala on ligemale 22 400 000 km² ehk $^1/_6$ kogu asustatud maakerast. Meie piiride kogupikkus on 60 000 km, sellest moodustab merepiir 43 000 km ja maismaapiir 17 000 km. Nõukogude Liidu kõrgeimaks punktiks on Pamiiri mäestikus asuv Kommunismi mäetipp, mis ulatub 7495 m üle merepinna. Pikim jõgi on Amuur (4510 km) ja veerikkaim jõgi Jenissei, mis kannab aasta jooksul merre 550 km³ vett. Nõukogudemaa Euroopa-osa suurim jõgi on 3700 km pikkune Volga. Moskvas elab üle 6 miljoni inimese. Viimase paarikümne aasta jooksul tekkis Nõukogude Liidus 488 linna ja 1361 linnatüüpi asulat. 1959. a. toimunud rahvaloenduse andmeil elas NSV Liidus 208 826 000 inimest. Uute tööstuskeskuste loomise ja uudismaade ülesharimise tõttu suurenes elanikkond viimase 20 a. jooksul Lääne-Siberis 24%, Uraalis 32%, Ida-Siberis 34%, Kesk-Aasias ja Kasahstanis 38% ning Kaug-Idas 70%.

26

Arve ja fakte.

Uudismaa harimise esimestel aastatel siirdus Kasahstani, Siberi, Uraali, Volgamaa ja Kaug-Ida stepipiirkondadesse 350 000

noormeest ja neidu. Kümne aastaga harisid nad üles 40 miljonit hektarit uudismaad, mis on riigile andnud 8,6 miljardit puuda vilja. 279 uudismaaharijat on saanud sotsialistliku töö kangelase aunimetuse.

Nõukogude Liidu kõik jõed kokku kannavad aasta jooksul merre umbes 4000 km^3 vett.

Üks päevalill tarvitab oma kasvuperioodi vältel 200—250 liitrit vett. Mehhiko kaktus tsereus kasvab 20 meetri kõrguseks ning sisaldab 3000 liitrit vett.

Antarktis on Maa kõige kõrgem kontinent ja tema pindala on ümmarguselt 13 miljonit km^2. Jääkatte paksus ulatub siin kohati 4 kilomeetrini. Kui kogu Antarktise jää, mida on kokku 20 miljonit km^3, äkki ära sulaks, tõuseks maailma kõikide ookeanide ja merede pind üle paarikümne meetri.

Antarktikas elavate keiserpingviinide kõrgus on kuni 1 meeter 44 sentimeetrit ja rinna ümbermõõt 1 meeter 32 sentimeetrit. Nad kaaluvad 26 kuni 42 kilogrammi.

Itaalias Po jõe orus püüdsid talupojad kinni $^1/_2$ meetri pikkuse konna, kes kaalus 8,19 kg. Konna krooksumine meenutas möirgamist.

Jõgede tšempioniks on forell, kes ujub 35 km tunnis. Ka haugi võib kadestada nii mõnigi laevakapten, sest selle kala ujumiskiirus on 23 km tunnis, aga väiksemal aurulaeval vaid 15 kuni 20 km. Karp ja linask on kõige aeglasemad kalad. Nende tunnikiiruseks on ainult 13 kilomeetrit.

Viimase 80 aasta jooksul on Vahemeres asuv Korsika saar nihkunud 10—12 km võrra ida poole.

1901. aastal oli kogu maailmas ainult 7200 autot. 25 aasta pärast oli neid juba 27 miljonit. Maailma esimesed autosõiduvõistlused korraldati 1894. a. Pariisis. Kiirusrekordiks saavutati 20 km tunnis.

XVII sajandil Hiinas ilmunud entsüklopeedias on 853 450 lehekülge. Kõige väiksem raamat, mille kõrgus on 16, laius aga 11 mm, ilmus 1896. a. Itaalias. Selles on trükitud Galilei kiri.

Inimese aju maht ulatub 1350-st kuni 1500 kuupsentimeetrini. Inimese 70 eluaasta vältel sooritab süda hiiglasliku töö. Selle aja jooksul teeb ta umbes 2 600 000 000 kokkutõmmet ja pumpab kudedesse ning elunditesse ligi 183 960 tonni verd.

4. Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

a) Tüübid: linnadevaheline, kaheksanda klassi juhataja.

27

Ühel päikesepaistelisel hommikul sõitsid «Võidu» kolhoosi traktoristid mitmehõlmaliste atradega põllule, et alustada sügiskündi.

Linnadevaheline bussiliiklus on meil hästi organiseeritud. Suurte linnade vaheline rongi- ja bussiühendus on kiire ning tihe. Maanteed palistasid ühelt poolt mehekõrgused kased, teiselt poolt aga rohkem kui kahe meetri pikkused vahtrad. Koidula-aegne Pärnu oli märksa väiksem kui praegune kuurordilinn. Lydia Koidula nimeline kolhoos ehitab korraga kolme kahekorruselist elamut. C. R. Jakobsoni nimelise Viljandi Keskkooli matkagrupp organiseeris tänavu suvel viiesajakilomeetrise jalgrattamatka. Igaüks võib endale leida võimetekohast tööd. Iga Nõukogude kodanik peab töötama oma võimete kohaselt. Eestlaste sajanditepikkune võitlus saksa orjastajate vastu viidi Suures Isamaasõjas tänu vennasrahvaste abile võidukalt lõpule. Tallinna vanalinnas on mitmete sajandite vanuseid hooneid. Abja Keskkooli raamatukogusse telliti peale venekeelsete ka veel inglise- ja saksakeelseid ajalehti ning ajakirju. Muhumaad lahutab mandrist umbes kaheksa kilomeetri laiune väin. Kõige kitsamast kohast on järv vaid kilomeetrilaiune. Vanaisa silitas lapselapse heledajuukselist pead. Kunda jõe kaldal asub mitme meetri kõrgune kiviküngas, kus avastati eelajalooline matmispaik. Juri Gagarini nimelise sovhoosi jõeäärsetel põldudel lokkas meetrikõrgune oder. Kreutzwaldi-aegne eesti keel erineb tunduvalt kaasaegsest eesti keelest. Nõukogudemaal kehtib 8-klassiline koolikohustus. Pärast Ala 8-kl. Kooli lõpetamist jätkan õppimist Tõrva Keskkooli 9. klassis. Kõik esimesse klassi astunud noored peavad lõpetama vähemalt kaheksaklassilise kooli või õppima kuni 16-aastaseks saamiseni. Seitsmeteistkümneaastaselt oskas ta teha juba igasuguseid mehetöid. «Täna kirjutasime 158-sõnalise etteütluse,» jutustas Tiia emale, «homseks on aga pähe õppida kümnevärsiline rahvalaul.» Vellol on juba ligi viiesaja viiekümne köiteline raamatukogu. 1950. aastaga võrreldes on televisioonisaatjate arv meie maal kasvanud ligemale sajakordseks! Külastasime Suure Isamaasõja aegseid lahingupaiku. Sõjajärgseil aastail on siin palju muutunud.

28

Tee Volgalt Musta merre kulgeb mööda V. I. Lenini nimelist Volga—Doni kanalit. Mitšurini-nimeline kolhoos on kahe viimase aasta jooksul Pärnu jõe äärsel luhal rohkem kui kümne hektari suuruse uudismaa üles harinud. Eduard Vilde nimelise kolhoosi maanteeäärsel põllul kasvas ligi kahe meetri kõrgune mais. Augustikuu alguses sõitis Moskvasse Rahvamajanduse Saavutuste Näitusele ligi 100-liikmeline grupp ENSV põllumajanduse alal töötajaid. Minu seitsmeaastane õde hakkab tänavu õppima Haanja 8-kl. Kooli I klassis. 400-leheküljelist raamatut ei loeta läbi ühe õhtuga. Müüja vahetas kümnerublase raha kaheks viierublaliseks. Suvise teenistuse eest ostis Mihkel endale kahekümne viie rublase käekella. Piim valati 30-liitristesse nõudesse. Meie VIII klass saavutas

ülekoolilises vanapaberi kogumise võistluses esikoha. Kooliaia põhjapoolset külge piirab mitme meetri kõrgune kuusehekk. Kahepäevase matka järel peatusime tee ääres kasvavate haabade all, mida kattis noor õrnroheline lehestik. Pärast kahe nädala pikkust ootamist võisid kalurid jälle merele sõita. Adrad lõikavad kahinal kobedat põllupinda ja muld langeb laia paela sarnase läikiva musta ribana eelmisele vaole. Alt võis näha, kuidas käsivarrejämedune puulatv noormehe raskuse all paindub. Siis märkasin, et 2,5-tonnise veoauto kabiinis istub minu isa moodi mees ja suitsetab pikavarrelist piipu. Tänavu sooritasime ligi kahesaja viiekümne kilomeetrise jalgrattamatka mööda mereäärseid teid. Hea on sõita mööda sirget Tallinna ja Leningradi vahelist maanteed. Massu 8-kl. Kool asub vanaaegses mõisahoones, mida ümbritsevad paarisaja-aastased puud. Rajoonidevaheline ehituskontor lõpetas A. H. Tammsaare nimelises kolhoosis juba neljanda lauda ehitamise. Tartu ja Pärnu linnade vahelise korvpallivõistluse võitsid tartlased. Korter sisustati heledavärvilise mööbliga. Keset pikakasvulist noort metsa seisab üksik seemnemänd. (J. M.) Sisse astus paljaspäine aastates mees, tollipulk ja teravaotsaline pliiats rinnataskus ja tehniliste jooniste pakk käes. Ja kahekümne viie aastane tulevane geograafiateaduste kandidaat ohkab nii, nagu ohkavad öisel külavahel hobused. (J. Sl.) Silmad puhkasid valkjasrohelisel viljamerel. (L. V.)

b) Muud juhtumid.

29

November kattis mustjaspruunid põllud ja kollakashallid heinamaad lumivalge vaibaga. Päikesepaisteline talveilm meelitas lapsed järve peegelsiledale jääle. Taevast langeb üksikuid sulgkergeid lumehelbeid. Puhkehetkedel kogunesid mehed tuulekindlasse laudseintega kuuri, et raudahju mõnusas soojuses pisut juttu puhuda. Klaasvatt on tulekindel ja väga kerge. Tuleohtlike ajutiste küttekollete kasutamine on elumajades kõvasti keelatud. Hiiglasuure keskküttekatla paigaldamine ei olnud kuigi kerge. Veerikkaile Siberi jõgedele ehitatakse tohutu suuri elektrijaamu. I. V. Mitšurini nimeline kolhoos muutis ligi ruutkilomeetri suuruse soo viljarikkaks põllumaaks. Kambja sovhoos ostis kaks peaaegu süsimusta tõuhobust. Kõigile oli kohe päevselge, et Linda ei taha enam olla sabassõrkija. Taevavõlv, mis hommikul oli olnud helesinine, muutus tuhkhalliks. Juba hommikul vara käias Mihkel uue kirve tuliteravaks. Välkkiire liigutusega lõi ta kirve hiigelsuure männi tüvve. Õunad olid väga ilusad ja magushapu maitsega. Noor kunstnik üllatas avalikkust heade ja kunstiküpsete maalidega. Komsomolikomitee sekretäri vastutusrikkale kohale valiti Malle Roosmäe, keda iseloomustab püüdlikkus ja seltsimehelik ning tähelepanelik suhtumine oma koolikaaslastesse. Edu aluseks on

plaanikindel töö. Vastutustundetu ja hooletu suhtumisega oma ülesannete täitmisse ei jõuta kuigi kaugele. Juhan tõmbas selle jutu peale oma helepruunid silmad pilukile ja tegi surmtõsise näo. Tulikuum päike kõrvetab ja maapind on kivikõva. Tüdruk põimis oma tumepruunid juuksed kahte suurde patsi. Andres istus oma tuliuue raadioaparaadi ette ja hakkas kuulama hilisõhtusi venekeelseid päevauudiseid. Rabasse kaevati mitme kilomeetri pikkune nöörsirge kraav.

30

Kunstihoones korraldati isetegevuslike kunstnike tööde näitus. Rahvatantsijad kandsid terashalle kõrge kraega särke, mis olid kaunistatud mitmevärviliste tikanditega. Pidu oli rahvarohke ja tujuküllane. Meie maa metsarikastes piirkondades elab rohkesti mitmesuguseid loomi, kellelt saadakse kõrgeväärtuslikku karusnahka. Riidevabrik hakkas tootma uut sorti vee- ja tulekindlast materjalist riiet tuletõrjujatele.

Kaarlil oli seljas pool tosinat kartulikorve ja kolmeteistkümneaastasel Joosepil paar-kolm sinisekirjut niinekorvi. Peeter oli väheteadlikust kauge rannanurga külapoisist klassiteadlikuks tööliseks saanud. Keegi tohutu pikk mees läks kepiga kobades mööda rannateed. (A. H.) Mäetippe kattis hallikasroheline madal kivihein, selle seas puhmake kollast karikakart ning kidura marjaga maasikas. (L. V.) Seljakoti sopist õngitses ta leivaraasukesi ja tolmpeenikest puru, mille seest paistis ainult üks-kaks rohekaspruuni mahorkakübet. (P. K.) Klassis oli hauavaikus, ainult Teele nuuksumine ja tema kooliõdede kahjurõõmus kihistamine segasid rahu. (O. L.) Uued paljukorruselised hiiglasuured majad olid õhuja valguserikkad. Akende ees rippusid imeilusad helevalged kardinad. Löögivalmis rusikatega astus ta vaenlasele vastu. Kevad oli päikeserohke ja väga soe. Üle põhjatu sügava kuristiku viis terastrossidele kinnitatud ülikitsas sillake. Kommunistliku töö brigaadi ruumides valitses eeskujulik puhtus ja kord. Saabus sügis, tuulevaikne ja värvirikas. Hädaohtliku tulekahjukolde kustutamisel paistsid silma eriti Viljandi Vabatahtliku Tuletõrjeühingu liikmed. Peipsi-äärsete kalurite tindisaak oli tänavu eriti rikkalik. Lõuna-Eestis on rohkesti kala- ja vähirikkaid jõgesid ning järvi. Ligemale kolme aastakümne pikkuse hoolsa ja kohusetruu töö eest autasustati sm. Jüri Väljastet Lenini ordeniga.

31

Mõnda huvitavat.

1964. a. pühitses oma 8. sünnipäeva Odessa oblastis elav Vitja Pogrebnjuk. Ta oli 148 sentimeetri pikkune ning 70 kilogrammi raskune poiss Vitja kandis kingi number 40 ja isa töökuub oli talle juba ammu kitsaks jäänud. Poisil oli oma vanuse kohta haruldaselt suur jõud ja ainult vähesed täiskasvanud suutsid teda jõukatsumisel seljatada. Kerge vaevaga jaksas ta vedada pooletonnist äket või veeretada kaevu juurest koju veega täidetud 200-liitrist vaati. Vitja õppis sel ajal teises klassis ja kuulus oma kooli tublimate poiste hulka.

Austreid on inimesed toiduks kasutanud juba iidsetest aegadest alates. Seda väidet tõestavad Jüüti poolsaarelt, Hersoni ümbrusest ja Kaug-Idast (Peeter Suure lahe rannalt) leitud eelajalooliste inimeste toidujäätmete tohutu suured lademed. Juba 150 a. enne meie ajaarvamist olid roomlastel austrikasvandused. Kaasajal on neid olemas Inglismaal, Hollandis, Norras, Taanis, Põhja-Ameerikas, Jaapanis jm.

Leningradi Kinoinseneride Instituudis leiutati uus filmide töötlemise võte, mis võimaldab saada negatiive 2—3 sekundiga. Päevapildi valmistamiseks kulub paarkümmend sekundit. Peagi võib linnatänavail näha gaseeritud vee, ajalehe- ja tikuautomaatide kõrval ka automaatfotograafe.

Gröönimaal on koole, kus kohustuslike õppeainete hulka kuulub ka koerasaanide juhtimise ja väiksema paadi valmistamise oskuse omandamine. Lisaks sellele õpivad poisid käsitsema harpuuni ja tüdrukud õmblema loomanahast rõivastusesemeid.

Hiina keisrikoja arstid said korrapäraselt palka ainult siis, kui keiser oli täie tervise juures. Valitseja haiguse ajal palgamaksmine katkes. Ajaloolased kinnitavad, et Hiina keisrid haigestusid väga harva.

32

Lasnamägi täna ja homme.

Lasnamägi, Pelgurand ja Mustamäe on muutunud Tallinna põhilisteks ehitusplatsideks. Alles paarkümmend aastat tagasi ei olnud Lasnamäel muud kui lage maa mõne üksiku tänava ning väikeste, peamiselt ühekorruseliste puust majadega. Hoopis teistsugune on pilt nüüd. Leningradi maantee ääres paiknevad suured tööstushooned. Lasnamäel on ka raudbetoontoodete tehas, mis valmistab suurpaneele ning muid ehitusmaterjale meie järjest kasvavale elamuehitusele.

Lasnamäel on juba praegu hulk uusi ja valgusküllaseid elumaju. Ehitatakse aga hoopis rohkem, nii et siia kerkib nagu uus linn. Endisest paemurrust saab park. Tööstusrajoon eraldatakse elamutest laia haljasvööndiga.

Milliseks siis kujuneb Lasnamäe uus elamurajoon? Keset rikkalikku rohelust, valgust ja päikesesära seisavad rõõmsavärvilised majad. Nende hulgast tõusevad kõrgemale tornelamud. Viimased on oma nime saanud ehitusala väikese pinna ning suhteliselt suure kõrguse tõttu.

Siin puuduvad tolmused ja kärarikkad tänavad ning taradega varjatud õued. Neid asendavad staadionid, mänguväljakud, lillepeenrad ja basseinid, kus kuumadel suvepäevadel võivad end karastada nii lapsed kui ka täiskasvanud. Iga majadegrupi keskel asuvad lasteaiad, koolid, kauplused, kinod, raamatukogud ja muud ühiskondlikud hooned.

33

Johannes Lauristini mälestuseks.

Fanfaarihelide saatel ja punalipu lehvides sammub pioneeride rivi läbi linna. Selja taha jäävad Võidu väljak ja Suvorovi puiestee. Ees kõrgub Toompea loss Pika Hermanni torniga.

Toompea lossi pargis seisab mälestussammas Johannes Lauristinile. Selle ette rivistuvadki punastes kaelarättides noored. Need on Johannes Lauristini nimelise Tallinna 16. Keskkooli pioneerid, kes tulid siia maleva aruandlus-valimiskoonduseks.

Laste poole pöördub kooli direktor. See on juba mitmes kord, kus ta jutustab mälestussamba juures tulihingelisest revolutsionäärist.

Mälestussamba jalam kattub rõõmsavärviliste sügislilledega. Seejärel läheb pioneerimalev Pika Hermanni torni, et heita pilk kodulinnale. Samal ajal kogunevad lossi saali Lauristini endised võitluskaaslased. Neil on pioneeridele palju jutustada.

Niisugune pidulik malevakoondus toimub Lauristini-nimelises Tallinna 16. Keskkoolis iga nelja aasta järel. Nelja aastaga sirgub juba uus pioneeride põlvkond. Koondus Toompeal tutvustab neile suurmeest, kes on kõigile eeskujuks.

Kooli pioneerimalevas on palju Lauristini mälestusega seotud traditsioone. Tema kangelasliku hukkumise aastapäeva tähistamiseks sõidetakse laevaga Tallinna reidile, et puistata lilli kirgliku vabadusvõitleja, kirjaniku ja riigimehe märjale kalmule.

Johannes Lauristini nimi jääb alatiseks iga pioneeri südamesse.

34

Maanteede taastamine.

Praegu on Nõukogude Eestis tihe bussiliiklus ja suurepärased maanteed. Tavaliselt ei märkagi me, kui suur töö on tehtud meie teedel. Meenutagem seepärast liiklusolusid pärast hitlerlaste väljakihutamist. Tolleaegsete sõiduvõimaluste iseloomustamiseks piisab vaid ühest näitest.

Viljandist sai Tartusse sõita ainult Põltsamaa kaudu, sest Emajõel asuv raudbetoonsild oli purustatud. Teekond ise kestis umbes viis tundi, sest sõitis vanamoeline puugaasiküttega liikuv autobuss. Kui oli ära sõidetud paarkümmend kilomeetrit, peatas bussijuht sõiduki, et ahju uute puuklotsikestega täita.

Haledat pilti pakkusid kõik maanteed. Taganeva vaenlase väed olid õhku lasknud peateede sillad ja lõhkunud isegi mõnede teede kattekihi. Viljandi ja Tartu linna vahelisel maanteel oli terveks jäänud vaid üks sild.

Esialgu ehitasid teedeosakonnad ainult puusildu, sest muud ehitusmaterjali polnud saada. Teede taastamine ja korrashoid mõne vananenud teehöövli ning veoautoga oli peaaegu võimatu. Eriti valusasti andis end tunda laadimisseadmete ja transpordivahendite puudumine. Peamiselt kasutati hobuveokeid, kusjuures teekruus laaditi vankritele käsitsi. Ometi suutsid teetöölised koos talupoegadega ära teha tohutu töö, enne kui hakkas saabuma ajakohaseid teemasinaid ja ehitusmaterjale.

6. Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

35

Lapsed märkasid trepist ülestulevat ema ja jooksid talle ust avama. Vanake ei jõudnud järsust trepist üles tulla. Rong peab siit kell seitse mööda sõitma. Möödasõitev rong paiskas õhku suure aurupilve. Mäest allaveerev kivi sulpsatas lõpuks järve, vett üles pritsides. Mart oli juba ära minemas, kui Paul kokkupandava tooliga sisse astus. Asju kokku pannes ei unustanud Riina vahetevahel ka aknast välja vaadata, sest õues mängis tema väike õde. Ettekantav luuletus sunnib kõiki kaasa elama. Õpilane peab tunnis õpetaja seletusi hoolega tähele panema ja meelde jätma. Aadu oli nii väsinud, et ta ei suutnud enam midagi tähele panna ega üles kirjutada. Praegu kokkupandav vili on juba aprilli keskel maha külvatud. Kui Reet lõpuks ülesanded ära lahendas ja töö ümber kirjutas, oli kell juba kuus. Õelge korrapidajale, et ta seebi ja pesupulbri laost välja võtaks ja ära tooks! Kirjand tuleb homseks valmis kirjutada ja vihikud ära anda. Kõik läks nii, nagu ette nägime: uksest sisseastuv õpetaja märkas suurt lillekimpu ja jäi üllatunult

seisma. Kui väike Ats karbi lahti tegi, leidis ta sellest üleskeeratava auto, mis võis põrandal kiiresti edasi liikuda. Toast välja minnes lukusta uks! Pioneerijuht ütles, et me põhjalikult järele mõtleksime, enne kui lõpliku otsuse vastu võtame. «Mis inimene sinust, Kalju, küll kasvab,» rääkisid klassikaaslased murelikult, «kui ema sinu eest kodus kõik ära teeb ja õhtul isegi su rõivad kokku paneb, mis sa magama heites laiali pillud!»

Mahakirjutamine ja etteütlemine on ebaausad ning kahjulikud võtted. Katsuge pall enne mahakukkumist kinni püüda! Koosolekust osavõtjad hakkasid püsti tõusma, et ära minna. Püstitõusja ärgu kolistagu tooliga! Väljasõit on määratud kella seitsmele, aga kaasatulijad peavad pool tundi varem kohal olema. Sinu kaasatulek on väga vajalik, seepärast pole ärajäämine võimalik. Ettekanded olid väga head ja pealtvaatajad aplodeerisid tormiliselt. Kõiki tähelepanekuid ja vaatlusi kokku võttes tuleb märkida, et me oleme ära teinud suure töö. «Lugege teos tähelepanelikult läbi!» käskis õpetaja, «ja tehke sellest kokkuvõtlik ümberjutustus!» Lõppsõna ehk kokkuvõte peab olema lühike ja ülevaatlik ning võtma kokku kirjandis avaldatud põhilised mõtted ja tegema nende alusel mingisuguse järelduse või otsuse.

36

Kolhoosis on tänavu kuuskümmend hektarit uudismaad üles haritud. Ülesharitud maa tuli rohumättaist puhastada. Kokkulepitud ajal olid võistlejad täies koosseisus kohal. Jalgpallivõistlust vaadates olin endale märkamatult püsti tõusnud. Andres silus üksikud püstitõusnud juuksed tasaseks. Noore maletaja rünnak ei olnud sugugi halvasti ette võetud. Ettevõetud tööd ei tohi pooleli jätta. Metsas ringi vaadates nägime puude all palju mahalangenud käbisid. Lehed olid puudelt juba ammu maha langenud. Haug oli mitu viidika sugulast ära söönud. Äraloetud munad pakiti kastidesse. Uurisime kaasavõetud varustust ja leidsime, et üks telk oli maha jäänud. Saatsime Märdi mahajäänud telki ära tooma. Tuulega oli palju õunu puudelt maha kukkunud. Mahakukkunud õunad on plekilised ega kõlba säilitamiseks. Mõnel õpilasel on tõendid veel välja võtmata. Väljavõtmata tõendid tuleb juba täna kantseleist ära tuua. Kes esitas mulle ümberkirjutamata töö? Antsul on kirjand veel ümber kirjutamata. Terje unustas eesti keele õpiku kaasa võtmata. Kirjandusringi liikmed hakkasid siiani üleskirjutamata rahvaluulet koguma. Pioneerimalev oli kooli saalis üles rivistatud. Võrkpallimeeskonnal on esialgne treeninguplaan juba välja töötatud. Elmar oli juba ära läinud ja võtme kaasa võtnud. Kokkutoodud vanarauda oli üle paarikümne tonni. Matkajad istusid metsa ääres ja ootasid mahajäänud seltsimehi. Kas autobuss on alles välja sõitmata? Äraviimata raamatud asetati ülestõstetava

kattega varjatud riiulile. Läbiloetud ajalehti kasutati pakkimispaberiks.

Korraliku käekirjaga kirjutatud tööd on hea lugeda. Hoogsalt esitatud rahvatantsule elasid kõik kaasa. Kolisime hiljuti remonditud korterisse. Kiiresti sõitev auto jõudis õigeks ajaks raudteejaama. Rongile ruttav külaline unustas kohvri kaasa võtmata. Öösel puhkenud torm hakkas hommikul vaibuma. Müümata jäänud kaup viidi lattu tagasi. Liikuma hakanud rong kadus varsti käänaku taha. Lugeda armastav õpilane ruttas raamatukogusse. Läikima hõõrutud aknad särasid tõusva päikese kiirtest.

Lehteläinud puud levitasid meeldivat lõhna. Leidsime metsa äärest rohtukasvanud tuleaseme. Lüüasaanud vaenlane põgenes varustust maha jättes. Käimapandud masin hakkas kõrvulukustava raginaga kive tükeldama.

Õpetaja Saaremäge autasustati palju aastaid kestnud töö eest Lenini ordeniga. Jürit iseloomustati kui eesrindlikku ja tublit õpilast. Teatris «Ugala» esietendus tänavu mitu uut näidendit. Enne vastuvõtmist tuleb otsuse projekt kõigi asjaosalistega kooskõlastada.

Hiljem õhtuhämaruses, kui mehi tihedalt täiskiilutud parv vastaskaldale lähenes, märkas ta ahne pilk veel kõrgeid pajupõõsaid. Kalm otsustas esimesel võimalusel väeossa tagasi sõita. (P. K.)

37

Meie tahame igal alal mitte üksi järele jõuda hästiarenenud kapitalistlikele maadele, vaid neist ka ette minna. Linnast tulnud šefid olid Lenini-nimelise kolhoosi metsaäärsel heinamaal mõne tunni jooksul kogu heina kokku riisunud. Küüni veetud vili ootas masindamist. Vajaminev metsamaterjal oli juba talvel üles töötatud ja välja veetud. Kõik palgid viidi ettenähtud kohta, kus nad ehitajaile üle anti. Mäest allaveerev palk jäi maasse taotud vaiade taha kinni. Kokkutulnud kolhoosnikud asusid ettenähtud töö juurde. Raske oli edasi liikuda puude juurtest läbikasvanud ning porilompidesse uppuval metsateel. Juba sügisel mahavõetud puud olid veel katki saagimata. Üleskeeramata kell oli seisma jäänud. Vello jooksis mööda, meid tähele panemata. Nendega ühes ratsutav kümnest mehest koosnev salk ronis hobustelt maha. Ta rõivastus väga ettevaatlikult, et mitte üles äratada Ennu, kes oli vaiba all kerra tõmbunud. Villem tõttas tulijale ettesirutatud kätega vastu. (L. V.) Hiljem oli ette nähtud korraldada klassiõhtu. Kordasin päheõpitud luuletust. Aino oskab luuletusi hästi ette kanda. Kogu laut lõhnas äsjalüpstud piimast. Päike oli alles äsja tõusnud. Möödakihutav auto jättis teele sinakat bensiinisuitsu. Lodjad olid Peipsi järve kaldale tõmmatud ja rannaäärsele liivale kummuli keeratud. «Enne kaalumist tuleb kaalukausid tasakaalustada,» ütles keemiaõpetaja.

Varsti leidsidki noored matkajad rohtukasvanud teeraja ja mahajäetud laagriplatsi. Kohvrist leitud vanad raamatud toodi välja ja puhastati tolmust. Õpilased astusid hiljuti remonditud ja värskest värvist lõhnavasse koolimajja. Halb on, kui oma võimeid alahinnatakse, veel halvem on aga see, kui neid ülehinnatakse. Võttes aluseks eespool toodud näited, võime teha järelduse koma tarvitamise kohta liitlauses. Nõukogude inimesel pole vaja teha üle jõu käivat füüsilist tööd, sest teda abistavad masinad. 1899. a. detsembris puhus Novorossiiskis nii võimas tuul, et merelt linna paisatud veepiisad jääks muutudes majade uksed ning aknad kinni külmutasid. Ühtlaselt valendav lumi kattis siledalt kinnikülmunud järve. (O. K.) Kui päevikud olid läbi vaadatud, alla kirjutatud ja õpilastele kätte antud, hakkas klassijuhataja homseid tunde ette valmistama. Kõik olid kohal, välja arvatud Villem, kes korrastas turismibaasist saadud matkavarustust.

7. Muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

38

Õpilased seisid tee ääres puu all ja ootasid bussi. Aino toetab selja vastu puud ja vaatab tee poole. Jänes lippab üle tee, teeb kraavi kohal pika hüppe ja kaob heki taha. Elmar, kes Peetri kõrval istub, tõuseb õpetaja kutse peale püsti ja läheb tahvli juurde. Vajaduse korral küsime õpetaja käest nõu. Telefoni teel teatati, et auto saabub kella seitsme paiku. Päeva jooksul oli traktorist metsa taga asuva põllu üles kündnud. Tagasi tulime Tartu kaudu. Mere kohal on õhk jahedam kui maa kohal. Aja jooksul õppis Ilmar vene keele nii selgeks, et tarbe korral võis ta isegi tõlgina tegutseda. Poiss teretas kõiki külalisi kättpidi. Sattusin jalgupidi jääkülma vette. Ants jäi paremat kätt pidi okstesse rippuma. Indrek surus portfelli kaenla alla, väljus majast, pöördus ümber nurga ja jäi bussijaama ette seisma. Pall põrkas vastu lauda ja veeres kapi ning seina vahele. Pisike Anni põimis käed ema kaela ümber, soovis talle sünnipäeva puhul õnne ja ütles, et tal on ema jaoks väike kingitus.

Marge oli kirjutanud väga hea kirjandi, kuid kõige parem töö oli Jutal. Hilja õhtul ja hommikul vara — alati on emal käed tööd täis. Ilmad olid eriti ilusad ja saak väga rikkalik. Kraana oli tohutu võimas, sest ta suutis määratu suuri ja raskeid paneele viiendale korrusele tõsta. Töö oli niisama hästi kui tehtud. Puude saagimine oli küll hirmus tülikas, aga seda tuli siiski teha. Hiiglasuurte (hiigelsuurte) tünnide veeretamine ei olnud kuigi kerge töö. Nii kõrgele ei julge ma ronida.

Aegamööda õppis ta väga hästi palli püüdma. Hiljaaegu valiti juhatuse etteotsa noor agronoom, kes otsekohe hakkas tööd ümber

korraldama. Ka tema ei suutnud paugupealt kõiki laokile jäänud asju korda seada. Kõigepealt tuli lõpetada külvitööd. Külvata oli veel umbkaudu viis hektarit nisu ja peaaegu kümme hektarit otra. Ületalve peetud loomad olid hästi toidetud ja andsid üle kahe korra rohkem piima kui möödunud aastal. Heinatööd olid lõpukorral. Tarbe korral võidi otsekohe asuda vilja koristama. Tööd tehti mehemoodi ja elu läks ülesmäge. Jaani moodi õppides jõuad sa varsti teistele järele. Lennuk tõusis ülespoole, et mitte vastu mäge põrgata. Traat tuleb kahekorra käänata, aga üle kahe korra ei tohi teda ühest ja samast kohast painutada, sest ta võib murduda. Mati tegi kõike vastuoksa ja ümberpöördult. Vaata, et sa pead vastu oksa ära ei löö! Pildid tuleb ilmutist ükshaaval ja nurkapidi välja võtta, pesta ja siis kuivama panna. Tihtipeale tormas ta ülepeakaela kambrist välja. (Fr. T.)

39

Arvo vaatas ülespoole ja märkas, et metsa poolt läheneb suur äikesepilv. Ruttasime teisele poole teed, sest buss peatub sealpool. Linnuparved lendavad lõuna poole. Siitpoolt on raske midagi näha. Igalt poolt kostis lindude laulu. Kuhupoole tuul pöördub, sealtpoolt ka vihma tuleb. «Pärastpoole tulge minu juurde!» ütles Ülo poiste poole pöördudes. Ranna ääres, mändide all, luidete taga — igal pool lamavad suvitajad. Urmas lubas hommikul minu poolt läbi tulla. Hommikupoole ööd muutus ilm jahedaks.

Tänavu talvel sadas lund päevade viisi ja tuiskas nädalate kaupa. Käisime suvel päevakaupa tööl. Sulgi on võimalik osta ka karbiviisi. Riiulitel on karpide viisi mitmesuguseid maiustusi. Õpilased rivistusid paarikaupa koolimaja ette. Pioneerid marssisid rühmade kaupa tribüüni eest mööda. Sedaviisi töötades ei jõua sa kaugele. Kas mäletad veel seda viisi, mida me eile raadiost kuulsime? Head kaupa tahab igaüks osta.

Suvel on mõnus paljajalu soojas vees solistada. Püstijalu töötamine on väga väsitav. Täna ei või paljapäi ega paljakäsi õue minnagi. Lapsed ootasid pikisilmi, millal ema koju tuleb. Üksisilmi vaatasid nad maantee poole. Valter vahtis ammuli sui, kuidas masin suuri kive kildudeks purustas. Värisevi käsi hakkas poiss riiulilt moosipurki võtma.

Jüri vaatas selja taha ja märkas, et keegi tuleb tema poole. Kaunid suvepäevad olid seljataga ja koolitöö alanud. Selja taha jäid Rakvere ja Tapa ning teekond jätkus Paide suunas. Kui 8-klassiline kool on seljataga, võime õppimist jätkata 9. klassis või kutsekoolis.

Pikapeale muutus ta osavamaks. Me vaatame ülespoole. Täna magas poiss imeraskesti. Nüüd vaatas Leo teisele poole. Isegi varesed tulevad metsa poolt hulljulget meest vaatama. Mäe alt tõusevad kuused suurte mustade tompudena taeva poole. Karja-

maa poolt liugleb mööda sihti tuuleõhk. (J. M.) Mu toon ei olnud mehele meeltmööda. Kõigepealt tuleb mõelda õppimisele ja alles siis mängule. Vahepeal oli Andres kuidagiviisi välja uurinud, et minna on veel umbkaudu seitse kilomeetrit. Aerudeta paat hakkas pikkamööda pärivett kose poole liikuma. Pioneerilaagris saatsid pioneerid huvitavalt aega mööda. Katkise rattaga auto sõitis aegamööda garaaži poole. Koos tallimehega käidi kõigepealt ruumid läbi, uuriti hobuseid, nende nimesid ja vanust. (V. S.) Tema jutus oli omajagu tõttki. «Ärge võtke endale üle jõu käivaid kohustusi!» hoiatas klassijuhataja. Põgeneja jäi oma pikki valgeid juukseid pidi tihedasse võssa kinni. Niiviisi vapralt edasi sammudes jõudsime raudteejaama õigeaegselt. Äti selja taga leidus ema vitsa eest kindel varjupaik. (L. V.) Roogas tajus otsekohe, et ta ei tunne end mitte sellepärast süüdlasena, vaid millegi muu tõttu. (P. K.) Katrina seletas, kuidas juba nendegi rajoonis on mitmel pool saadud häid maisisaake. (L. V.)

8. Sidekriips liitsõnades.

40

Vana-aasta õhtul kogunesid lapsed näärikuuse ümber. Meie vabariigi noorsoo-ajakirjadest tellisin endale ajakirja «Noorus». Koolimaja ette istutati madal põõsas-aed. Jää-äärne rannariba oli suurte paekividega kaetud. Vihm rabistas vastu plekk-katust. Meie alg- ja keskkoolides õpitakse peale eesti keele ka veel vene keelt. Uute majade ette istutati rohkesti ilupuid ja -põõsaid. Kooli lõpuaktus ja -pidu korraldatakse 10. juunil. Nimi-, omadus-, ase- ja arvsõnu saab käänata, tegusõnu aga pöörata. Ilmajaam teatas, et õhtul algab Ida-Eestis vihmasadu, mis öö jooksul jõuab ka Kesk- ja Lääne-Eestisse. Suurem osa meil pesitsevatest rändlindudest veedab oma talve Vahemere-äärsetes maades. Noorte suvepäevadest Lõuna-Eestis Karksi-Nuia mägedes võtsid osa ka Tallinnas asuva Gorki-nimelise raamatukogu töötajad. Pärast 14-aastaseks saamist võivad kõik tublid noored astuda Kommunistliku Noorsooühingu ridadesse. Kordasime i-mitmuse reegleid ja asendasime harjutuses de-mitmuse i-mitmusega. ne-liite abil saame moodustada nii nimi- kui ka omadussõnu. Lae toestamiseks kasutati T-kujulisi terastorusid. Aasta-aastalt kasvab kolhooside jõukus. Õpiku lõppu oli lisatud vene-eesti sõnastik. Aastast aastasse olid nad töötanud õlg õla kõrval. Nädalast nädalasse ja kuust kuusse püüdis Tõnu ikka hoolsamini õppida. Võib-olla oli tal vahetevahel ka ebaõnnestumisi, kuid neist ei kuulnud keegi. Juku võib olla väga hea poiss, kui ta ainult tahab. Maikuu lõpuks oli Koidula-nimelises kolhoosis kartul pandud ja kevadised tööd enam-vähem korras. Siin-seal istutati veel kapsast. Katrin ütles, et ta oleks niikuinii tulnud. 1964/65. õ.-a. alguses saime uue koolimaja. Eesti NSV-s

on kõige külmemad ilmad tavaliselt jaanuari- ja veebruarikuus. Neid nii-öelda (n.-ö.) naistetöid võivad väga hästi teha ka mehed ja poisid.

41

Läänemeremaade rahunädala puhul korraldatud ekskursioonist Läänemere-äärsetesse maadesse võttis osa ka 10-liikmeline grupp Eesti NSV esindajaid. Kuigi Tsaari-Venemaa oli suurriik, oli ta sõltuvuses suurtest Lääne- ja Kesk-Euroopa kapitalistlikest riikidest. Tekstiilitööstus on NSV Liidu keskrajoonis esindatud puuvilla-, lina-, villa- ja siiditööstusega. Seal on palju ka jahu- ja tanguveskeid, või-, tärklise- ja siirupivabrikuid. Kaug-Ida on maa-ala, kus palju ehitatakse. Uuest tehasest Kohtla-Järvel läheb gaas torujuhtmete kaudu Leningradi ja Tallinna. Vana-aasta õhtul korraldati rahvamajas karneval. Kahtluse korral tuleb kasutada õigekeelsuse sõnaraamatut («Õigekeelsuse sõnaraamatut»). Võistlejate hulgas on ka keegi meie Mari moodi tüdruk. Meie klassis on üks Tootsi-taoline poiss, kes aga jääb Tootsist maha leidlikkuse poolest. Kasutasime tõlkimisel inglise-eesti sõnastikku. Aeg-ajalt sööstsid ägedad tormi-iilid üle rannamändide. Elulookirjelduses peab muuhulgas olema ära märgitud sünniaasta, -kuu ja -päev. Aino oli kogu pala sõna-sõnalt pähe õppinud. C. R. Jakobsoni nimelise Viljandi Keskkooli tänavapoolset külge piirab meetrikõrgune põõsas-aed. Vilde-nimelist kolhoosi külastas rühm loomakasvatajaid Läti NSV-st. Oleme Saadjärve Tabivere-poolsel kaldal ja kavatseme siit üle jää Äksi rännata. Meri, madalad kadaka- ja kibuvitsapõõsad — kõik see on mähitud tinahalli uttu nagu pleekimata kangasse. Katse- ja kontroll-lappideks valitud maa-ala tuleb väetada juba sügisel. Lühiajalised sademed ei tohi takistada õigeaegset viljakoristamist ja -peksmist. Kuigi vahetevahel sajab, lõpetatakse koristustööd võib-olla juba tuleva nädala alguseks. Kartuli oleksime oma jõududega niikuinii üles võtnud. Lauristini-nimelises kolhoosis asuti uute karjakoplite rajamisele. Luiged sõudsid edasi-tagasi ja häälitsesid aeg-ajalt valjusti. (O, T.) Jäääärne vesi kihises ja kobrutas, ajades üles mullikesi. Kell kuus lõpetati töö ja labidad-kirved laoti vankritele. Sepikoda oli ainus maja, kus päev päeva kõrval käis kibe töö. Vanamees popsutas pikavarrelist plekk-kaanega piipu. Pioneeride 100-liikmeline lastekoor esitas sütitavaid laule. Külanõukogu korraldab kodanike sisse- ja väljaregistreerimist. Metsaülem kavatses läbida Käänisjärve-äärsed segametsad. (O. T.) Lõppude lõpuks on kõik tööd tehtud.

Muutunud on mitte üksnes traktorite margid, vaid ka kolhoosniku igapäevane terminoloogia. Inimesed räägivad: kompleksne mehhaniseerimine, keemiline umbrohutõrje, kunstlik seemendamine... Ja see ei lõhna sugugi trükimusta järele. Neist asjadest kõneldakse niisama endastmõistetavalt nagu värsked televiisoriomanikud vahetavad kogemusi: kuidas võtab, kas virvendab? (U. L.) Ma näen inimesi kõndimas tsehhidevahelistes aedades, kus on purskkaevud, skulptuurid, kiviktaimlad. (O. K.) Ants talitas viimast viisi mööda: viskas vaiba pealt, haaras riidepambu ja puges telgist välja. (H. V.) Lükanud lahti oma toa kaua kinniseisnud akna, läks Kõnnussaar uuesti koolimajja, kõndis läbi klassid, mis remondi tõttu lõhnasid lubjast ja värnitsast. (V. S.) Küüni ukseava hakkas helendama, väljas hahetas hommik ja Tarum muutus vähehaaval mõistlikumaks. Emajõgi-kaunitar võttis jõekesi oma hõlma ja rühkis lookeid ning siksakke seljataha jättes avaramate vete poole. (L. V.) Igaüks neist rõõmustab omamoodi seda, kelle süda on rõõmu jahil, aga õpetaja ja põllumehe süda on seda vist küll alati. Iga kord, kui hüüti mõnd nime, kajas see kümnest suust edasi. (V. S.) Ta jälgib, kulm kortsus, kuidas isekirjutav sulg joonistab kartogrammile graafikut automaatlaadija tööst. Nende tähelepanekud ei küündinud vanade elumajade-rehelobudikkude vahel valendavate uute eterniitkatusteni, ei televiisoriantennideni majadel, ei alla metsa äärde, kus seisavad reas suureaknalised silikaatkividest farmihooned. (O. K.) Nagu vastu tahtmist hakkas ta klade täiskirjutatud lehti kääname. Nüüd siin kabinetis istudes ja kõikjalt kokkuvoolanud materjale süstematiseerides kippus ta end unustama ja aknast välja piiluma. Mehe nägu oli pidulik-tõsine, aga ometi tundus, nagu maadleks mees vägisi pealetikkuva naeruga. Ma oleksin kõik enne äraminemist endisele kohale tagasi pannud. (V. S.) Välja arvatud rahvarikkamad kohad, olid tänavad siin sillutamata, mudased või tolmused. Päike leegitses vahetpidamata põuases taevas ja põletas meie väljasirutatud liikmeid. (Fr. T.) Inimene, kes ainult ta silmi oleks jälginud ja kõik muu tähele panemata jätnud, oleks võinud teda õnnelikuks pidada. (A. H.) Varemetesse oli jäänud kakskümmend kaks meest, kaasa arvatud rühmaülem nooremleitnant Lapeteus, pataljonikomandöri asetäitja poliitalal kapten Põdrus ja diviisi staabi esindaja kapten Roogas. Pärast teadasaamist, et teda Tallinnas enam keegi ei oota, ei tundnud ta linnasõidust heameelt. Lapeteus ütles, et ta ei taha edasitormavalt rongilt mahatõugatuna kuskil raudteekraavis kükitada. Silma hakkas ka korralikke püksipaare ja tugevaid juhtnahast tanksaapaid, aga need uppusid võimatuseni ärapeetud kehakatete ja jalavarjude merre. (P. K.) Seitsmeteist-

kümneaastaselt teatakse juba, et kangelastegu ei ole õnnelapse tähelend. (O. K.) Viikingite laevad tungisid üle Atlandi, polüneeslaste piroogid sõitsid Vaiksel ookeanil saarelt saarele. (E. M.)

43

Töö ajaloost.

Tuhanded sajandid lahutavad kivinuga kaasaegseist masinaist, sest kõige täiuslikumad tootmisvahendid on loodud alles viimase kahe sajandi kestel. Kui hakkaksime seda ajalugu üles kirjutama, pühendades igale sajandile vaid ühe lehekülje, saaksime soliidse raamatukogu kahekümne tüseda köitega, kusjuures igas köites oleks viissada lehekülge. Millega on täidetud need kakskümmend köidet? Tööga.

Kuid alati on inimene teinud tööd üksikute jõukate kasuks: muistsel ajal orjapidajaile, keskajal feodaalisandaile, uusajal aga mõisnikele ja vabrikantidele. Seepärast siis töö, mis on loonud kõik rikkused ja hüved, on olnud ise põlatud ikkeks, milleks sundis orjapidaja piits ja peremehe vägivald.

Inimkonna tõeline ajalugu algab sellest ajast, kui töö vabastati sundusest ja vägivalla-ahelaist, kui töötegijast hakati lugu pidama ja tema tööd hindama. Selle tõelise ajaloo esimesed leheküljed on kirja pandud Nõukogudemaal, kus ühe inimese rõhumine teise poolt on lõplikult likvideeritud.

Meie kodumaal loovad inimesed õnneküllast elu iseendale, kogu ühiskonnale. Töörahva suure juhi V. I. Lenini näpunäidete järgi ehitasid nad Kommunistliku Partei juhtimisel mõnekümne aasta jooksul üles sotsialismi ja rajavad nüüd kommunismi.

44

Männikus.

Nagu roheline linapõld laotus mu ees laiali ühetasane noor männik, kuna kaugel tagapool allaveerev päike vajus kõrge metsaparda taha. Aastate eest oli see mägi meile kõige mõnusamaks ajaviitmispaigaks.

Istudes kollasekooreliste mändide hulgas, tulid mulle meelde sajad mälestused. Vanad mälestused on niisamasugused kui endised head sõbrad: nad pistavad oma käe sulle pihku ja nende nägemine toob rõõmu ja kosutust. Sa võtad nad heameelega vastu nagu kallid külalised ja elad läbi ilusaid lugusid endistest aegadest.

Istusin mäeveerul vanade mändide hulgas, mille külgedel olid suured lõhed. Õhus tundus meeldivat vaigulõhna. Mu ees oli lage, mööda mäekülge allaviiv tee, mida mööda lapsed teevad kive alla lastes piksemürinat. Teisel pool küljel on äravõitmata kindlused, mille peale vaenlased tormijooksul ilmaaegu verd valavad.

Mind äratas mu minevikumõtetest kuiva oksa praksuv murdumine. Haljaste mustikavarte vahel looklevat jalgrada mööda tuli minu poole vana mees. Tema järel käis poisike, kes vahetevahel lõi vedrutava männijuurega vastu puude külgi. Neil mõlemal olid seljas männijuurte kimbud, mille küljest ei olnud veel pudenenud healõhnaline kollane liiv.

(J. Mändmets.)

45

Aurik jäämäel.

1893. a. juunikuus sõitis aurik «Porsia» Atlandi ookeani põhjapoolses osas. Ilm oli päikesepaisteline.

Korraga märgati tohutu suurt jäämäge, mille pikkus oli ligikaudu veerand kilomeetrit ja kõrgus peaaegu 70 meetrit. Reisijad palusid kaptenit jäähiiglasele lähemale sõita. «Porsia» ligines sellele oma vasaku küljega, nii et auriku ja jäämäe vahele jäi umbes 70-meetrine veeriba.

Äkki hakkas päikese käes sätendav jäähiiglane aurikust kiiresti eemalduma. Paarikümne sekundi pärast laev võpatas ja hirmunud reisijad ning meeskonnaliikmed tundsid, kuidas nende jalgealune ülespoole kerkib. Mõni hetk hiljem seisis aurik veest väljatõstetuna jäämäe pinnal.

See oli saatuslik kokkusattumus. Jäämägi pöördus ümber sel hetkel, kui temale lähenes laev. On teada, et sulades kaotavad jäämäed tasakaalu ja vahetavad aeg-ajalt oma asendit. Õnneks ei pöördunud see jäähiiglane päris kummuli.

Möödus 2—3 minutit. Suure laeva kere värises, vint rapsis õhku. Siis hakkas jäämäe osa, millel aurik asus, aeglaselt vette tagasi vajuma ning laev sattus taas oma armsasse keskkonda. «Porsia» kere oli aga nii tugevasti vigastatud, et aurik suure vaevaga lähimasse sadamasse jõudis.

C. Õige sõna või väljendi kasutamine.

46

Keemiatööstuse edendamise (etendamise, edendamise) tulemusena (tagajärjel, tulemusena) saab meie rahvamajandus iga aastaga ikka rohkem keemiasaadusi. Moskva teatrites etendatakse (edendatakse, etendatakse) suure menuga ka eesti näitekirjanike teoseid. Öökülmade tagajärjel (tagajärjel, tulemusel) said juurviljapõllud tugevasti kannatada. Leo läks oma (enda, oma) vennaga kolhoosiklubisse, kus täna näidatakse huvitavat filmi (kino, filmi). Ameerika avastamine (leiutamine, avastamine) ja trükikunsti leiutamine (leiutamine, avastamine) on tohutu suure täht-

susega sündmused inimkonna ajaloos. Meie kooli esindab (esindab, esitab) ülerajoonilistel võistlustel 20-liikmeline võistkond. Toomas esitles (esitas, esitles) Reinu oma vanemaile. Lõunavaheajal istusid mehed põllupeenral ja arutasid (arutasid, harutasid) mitmesuguseid töösse puutuvaid küsimusi. Noormees ei osanud uut traktorit käsitseda (käsitada, käsitseda, käsitleda). Koosolekul käsitleti (käsitseti, käsitati, käsitleti) mitmesuguseid küsimusi. Haigestunud eesti keele õpetajat asendab (asendab, asetab) praegu ajalooõpetaja. Raamatud asetsevad riiulil üksteise (üksteise, teineteise) kõrval. Faehlmanni muistendis «Koit ja Hämarik» ei saa Koit ja Hämarik teineteisega (teineteisega, üksteisega) muul ajal kokku kui suvisel pööriööl. Kapitalistlikes maades peavad tööliste lapsed hakkama endale (endale, omale) juba varakult ülalpidamist (ülalpidamist, ülespidamist) teenima. Maikarnevali ajal toimunud loteriil omandas (omandas, omas, omastas) Tõnu mitu raamatut ja suure kohvikannu. Sõitsime mööda (mööda, piki) teed, mis kulges piki (mööda, piki) männimetsa. Tule vahel (vahel, vahest) ka meid vaatama! Õppige selgeks reeglid ja kirjutage nende järgi (järgi, järele)! Vihmasadu jäi järele (järele, järgi). Võõrsil viibivad eestlased tunnevad suurt igatsust oma (oma, enese) kodumaa järele (järele, järgi).

47

Kommunismi ajal kehtib põhimõte: igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi (järele, järgi). Iga õpilase kohus (kohustus, kohus) on hästi õppida. Töölised täitsid endale võetud kohustuse (kohustuse, kohuse) ennetähtaegselt. Külma kevade järel (järel, järgi) tuli soe suvi. Kas sa oled seda filmi (kino, filmi) juba näinud? Oli nii libe, et oleksin peaaegu (pea, peaaegu, peagi) kukkunud. Lohakalt tehtud töö tuleb ümber (ringi, ümber) kirjutada. Pöörduge ümber (ringi, ümber) ja tulge tagasi! Natuke (vähe, natuke) aega hiljem jõudis kohale ka naaberkooli esindus (esitus, esindus). Puudusi tuleb halastamatult arvustada (arvustada, arvestada), et need ei saaks korduda. Kaasõpilaste soove tuleb arvestada (arvustada, arvestada), mitte aga ainult enesele (enesele, omale) mõelda. Niisugustest (sarnastest, s ä ä r a s t e s t, n i i s u g u s t e s t, s e l l i s t e s t) asjadest ei sobi teistele kõnelda. Uues linnaosas on mitu sellist (sarnast, n i i s u g u s t, s e l l i s t, s ä ä r a s t) maja, milles (millises, milles) tahaksin elada. Vilma ja Helga on nii sarnased (sarnased, sellised), et õpetajad neid sageli teineteisega (teineteisega, üksteisega) ära vahetavad. Nooremad peavad alluma (alluma, alistuma) vanemate korraldustele. Kui meie väed Berliini vallutasid, alistus (alistus, allus) hitlerlik Saksamaa neile tingimusteta. Ülo lahendas ülesande õigesti (õieti, õigesti) ja sai ka õige hinde. Õieti (õieti, õigesti) kavatsesin ma täna kinno minna. Aktusest võttis osa kogu (kogu,

kõik) kool: kõik (kogu, kõik) õpilased ja õpetajad. Ettekanded, mis (millised, mis) peol esitati, olid hästi ära õpitud. Meie peame teiste inimeste töövaeva omastamist (omastamist, omamist, omandamist) kuriteoks, kapitalistid aga mitte. Koolis omandavad (omandavad, omavad, omastavad) õpilased mitmesuguseid eluks vajalikke teadmisi ja oskusi.

48

Õiged külvikorrad etendavad (etendavad, edendavad) tähtsat osa võitluses (võistluses, võitluses) suurte saakide eest. Üksteise (teineteise, üksteise) järel (järgi, järel) astusid õpilased kinosaali. Pärast õhtust loendust (loendust, loetlust) läksid pioneerid telkidesse. Väino eesmärgiks (eesmärgiks, sihiks) on õppida matemaatika- või (või, ehk) füüsikaõpetajaks. Termomeetriga mõõdetakse temperatuuri ehk (ehk, või) soojusastet kraadides. Arno arvas, et vahest (vahel, vahest) on homne ilm parem. Pingsa treeninguga saavutasime ülerajoonilistel võrkpallivõistlustel (-võistlustel, -võitlustel) esikoha ja omandasime (omastasime, omandasime, omasime) tšempioni austava nimetuse. Kaks kalurit istusid rannakividel teineteise (üksteise, teineteise) kõrval ja harutasid (arutasid, harutasid) sassiläinud võrke. Arvo ja Juhan armastasid vahel vahel, vahest) koos pargis jalutada ja päevasündmusi arutada (arutada, harutada). Tänases eesti keele tunnis käsitlesime (käsitlesime, käsitasime, käsitsesime) i-mitmuse moodustamist. Ainult ühe töö järgi (järgi, järele) ei saa aastahinnet välja panna. Elekter etendab (edendab, etendab) inimeste elus tähtsat osa. Kolhoosides edendatakse (edendatakse, etendatakse) ühisloomakasvatust. Enne (ennem, enne) töö, pärast puhkus! Ennem (enne, ennem) Kessulaid võib liiku, kui su jätan rahule. (J. Sl.) Niisugused (sarnased, niisugused, sellised, säärased) kolmnurgad ei saa kuidagi sarnased (sarnased, niisugused, säärased, sellised) olla. Raivo meisterdas endale (endale, omale) riiuli ja kinnitas selle oma (enda, oma) laua juurde seinale. Külmetumise tagajärjel (tulemusel, tagajärjel) võib kergesti haigestuda. Öökülmad, mis (millised, mis) esinevad tavaliselt mais, teevad puuviljaaedades palju kahju. «Õige (õige, õigus),» ütles õpetaja, kui ta oli Maire ülesannet kontrollinud.

49

Korrigeerida laused.

Andmed esimese kosmoselennu kohta avaldati ajalehtedes, mis ilmusid 13. aprillil 1961. a., veergudel. 1. mail Ants sõitis vennale, kes õpib ülikoolis, külla. Tunnid lõppenud, õpilased kiiresti riietusid ja sõitsid bussiga staadionile, mis peatub koolimaja juures. Kiri,

mille pioneerid täna saatsid ära, kindlasti homme juba «Sädeme» toimetusse jõuab. «Kes enne tunni lõppu harjutuse kirjutavad ära, kõik need kohe koju võivad minna,» õpetaja ütles õpilastele. Põllul traktorid mürisesid, kuhu kavatses kolhoos maisi külvata tänavu. Need lauad ja toolid on selles vabrikus, kus sügisel käisid õpilased ekskursioonil, valmistatud. Hommikul lähevad lüpsjad valgetes kittides lehmi lüpsma. Ärge kütke ahje lahtiste ustega! Sovhoos hakkas ehitama 100-pealist lauta. Õuest kostis traktori mürinat; see oli Juhan, kes hakkas põllule sõitma. Vaene Liisa korjas lilli ja toitis nendega oma ema. Võistlusele saadetakse ainult need tööd, millised on kõige paremad. Rahvas ei taha sõda, sest nad teavad, et sõjad toovad hävingut ja surma. Mõne hetke jooksul võivad hävida varandused, millised on loodud sajandeid kestnud visa tööga. Kolhoosides teostatakse lehmade lüpsmist masinatega, mitte kätega. Oma füüsikaliste omaduste poolest kaalium on samuti tüüpiline metall, millist saadakse elektrolüüsi teel. Edukalt EPA lõpetanud, Jüri Leht saadeti «Kalevi» kolhoosi, kus hakkas töötama agronoomina. Külvasid õigel ajal ja said hea saagi. Leidub noori, kes sügisel valitud elukutse omandamist jätkavad. IX klassis on avaldanud soovi õppimist jätkata juba VIII klassi 30 lõpetajat. Juku vaatas vesiste silmadega õele otsa. Müüa kiiresti tarvitatud lapsevanker. On hea, kui suudame oskusliku organiseerimisega kaotatud aja tagasi võita. Mees peitis nina kasukakraesse, mis oli külmast siniseks muutunud. Antsul oli raha näpu vahel ja sammus jäätiseputka poole. Seda ei teadnud isegi Väino, kes leiutas raadio. «Ameerika avastas kes?» õpetaja küsis. Otsekohe lapsed võtsid end kahekaupa paari. Peske käsi enne sööki voolavas vees! Meil on kahjuks veel filme, kus juba kümmekond minutit pärast algust vaatajad teavad, millega see lõpeb. «Mootorrattaga sõites kaotatud uued hallid püksid» — lugesime kuulutuselt, milline oli telefonipostile kinnitatud. Ammu on taastatud ka Ossipovide-Vulfide majamuuseum, kus Puškin käia sageli armastas. Mis oleks oodanud kümneid tuhandeid noori, kui ajalooratas paarkümmend aastat tagasi ei oleks pöördunud? Matkad on niivõrd kasulikud, et nende korraldamist soovitatakse igal pühapäeval. Siin teostatakse piletite müüki lennukitele.

III. Hääliku- ja vormiõpetuse täiendav kursus.

1. Vene nimede kirjutamine eesti keeles.

50

Töörahva suur juht Vladimir Iljitš Lenin sündis 22. aprillil 1870. a. Uljanovskis. Käesoleva sajandi alguses elas mõnda aega Tallinnas M. I. Kalinin, kes oli tsaarivalitsuse poolt revolutsiooni-

lise tegevuse pärast Peterburist välja saadetud. M. Gorki nimelise kolhoosi kommunistlikud noored sõitsid Tallinna, et näha N. Gogoli näidendi «Revident» etendust. Mul on Leningradis kolm kirjasõpra: Zoja, Demjan ja Feodossia. Aserbaidžaani pealinn Bakuu asub Kaspia mere ääres. Uraali mägedes leidub rohkesti igasuguseid maapõuevarasid. Siberi tähtsamad jõed on Ob, Jenissei ja Leena. Neeva jõe soisele kaldale rajas tsaar Peeter I Venemaa uue pealinna. Eriti pidulikult tähistati võidupüha Moskvas, Leningradis, Sevastoopolis, Kiievis, Volgogradis, Kišinjovis ja teistes kangelaslinnades ning liiduvabariikide pealinnades. Heade isetegevuslaste ja sportlastena paistsid silma Leena, Liisa, Vanja, Maria, Liidia, Niina, Kostja, Tonja, Kolja, Veera, Tiit, Sofia ja teised Majakovski-nimelise kooli 8. kl. õpilased. Oma ringreisil külastasid meie lauljad ja rahvatantsijad ka Moldaaviat, Ukrainat, Gruusiat, Armeeniat, Aserbaidžaani, Turkmeeniat ja Kirgiisiat. Nikolai Ostrovski romaani «Kuidas karastus teras» peakangelase Pavel Kortšagini kangelaslik elu on eeskujuks igale nõukogude noorele. Vene teadlane Mihhail Lomonossov oli ka silmapaistev luuletaja. Meie kooli raamatukogus on rohkesti Tšehhovi, Tolstoi, Turgenevi, Nekrassovi, Lermontovi, Puškini, Saltõkov-Štšedrini, Tšernõševski, Gorki, Majakovski, Tihhonovi, Ostrovski, Fadejevi, Maršaki, Ažajevi jt. vene ning nõukogude kirjanike teoseid. Kas oled lugenud Vladimir Majakovski luuletust «Kuznetski inimesed»? Käisime kogu klassiga vaatamas filmi «Inimese saatus», mis on loodud Mihhail Šolohhovi samanimelise teose järgi. Kui meie kosmosekangelased Juri Gagarin, German Titov, Andrian Nikolajev, Pavel Popovitš, Valentina Nikolajeva-Tereškova, Valeri Bõkovski, Vladimir Komarov, Konstantin Feoktistov ja Boriss Jegorov, Aleksei Leonov ja Pavel Beljajev tribüünile astusid, puhkesid kogu väljakul tormilised kiiduavaldused. Tuula tehaste noortebrigaadid, keda juhivad Jevgeni Kohhanski, Pjotr Verhokin ja Zoja Stepanova, täitsid seitsme aasta plaani viie aastaga.

2. Liidete välted ja õigekirjutus.

51

Tartu ja Tallinna keskkoolide vahelise pingsa kergejõustikuvõistluse võitsid tartlased, kuigi esimesel võistluspäeval oli ülekaal tallinlaste poolel. Võistluse lõpliku tulemuse otsustas just viimane võistluspäev. Võitjatele anti pidulikult üle kristallklaasist karikas, võistluste peauhind. Vastastikuste sõbralike käepigistuste järel läksid võistlejad laiali. Piklikust purskkaevust kerkivad kristalsed veejoad helgivad elektritulede säras. Klaasniidist kootud riidel on omapärane metalne läige. Olime Jürit juba ligi pool tundi veennud, enne kui ta nõustus homsest matkast osa võtma. Kevaditi

ja sügiseti, kui veeseis on kõrge, kostab kose monotoonne mühin kaugele. Salkkond matkajaid peatus kausja oru kaldal, kus kasvas võrdlemisi lähestikku rohkesti iidseid puid. Orkestri pidulike helide saatel marssis tribüüni eest mööda esimene lipkond. Vattkuubedes mehed astusid tõtlikul sammul mööda asfaltteed kaevanduse poole. Maanteel liikus rohkesti jalakäijaid ja jalgrattasõitjaid. Sulgkaallastest pääsesid lõppvõistlustele ka meie meeskonna liikmed, nende hulgas Jusski. Euroopa esivõistluste viimases voorus kohtusid itaallased portugallastega ja austerlased hispaanlastega. Nõukogude naiskond saavutas esikoha, edestades tšehlannasid kümmekonna punktiga. Vastastikku seisvaid meeskondi lahutas teineteisest kümnemeetrine vahemaa. Sõbraliku koostöö ja üksteise vastastikuse abistamise tulemusena suudavad sotsialistlike maade rahvad lahendada igasuguseid majanduslikke küsimusi. Siinne sõbralik õhkkond mõjub tööle soodsalt. Nõukogude inimeste humaanne suhtumine loodusõnnetuste tagajärjel kannatada saanud kuubalastesse väljendus neile igakülgse abi osutamises. Sotsialismi ja kommunismi võit kogu maailmas ja kapitalismi kokkuvarisemine on ajalooline paratamatus. Rahva kangelasliku töö tulemusena kerkivad Siberi jõgedele grandioossed elektrijaamad. Kartmatult ja ennenägematu kangelaslikkusega alistavad nõukogude inimesed loodust, rakendades seda oma teenistusse. Nõukogude inimeste grandioossed saavutused kosmose ääretute avaruste vallutamisel on veelkordseks tõendiks sotsialistliku korra üleoleku kohta kapitalismist. Modernne reaktiivlennuk ületab Atlandi ookeani mõne tunniga. Raudteedel liiguvad võimsad diiselrongid. Raudtalad ja mitmesugused metallatid tõsteti platvormidele. Moodsa maja juurde ehitati autogaraažgi. Maja ette istutati kaski, kuuski ja mõni tammgi. Kasski ei näe midagi, kui ruum on kottpime. Õhkki oli jahedaks muutunud ja pioneerid läksid telki puhkama. Linnudki olid vaikinud.

52

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusena kukutati meie maal kodanlik kord. Kommunistliku Partei juhtimisel ehitati Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidus üles sotsialistlik ühiskond. Sotsialismi lõpliku võidu tulemusena meie nõukogulikul kodumaal osutus võimalikuks hakata rajama kommunistlikku ühiskonda. Sotsialistlikku ühiskonda ehitavad paljud rahvad Euroopas, Aasias ja Aafrikas. Sotsialistliku arengu teele on asunud ka kangelaslik ja murdumatu Kuuba. Kuubalaste kangelaslikkus ja kartmatus on kogu maailmale teada. Selles kangelaslikus võitluses toetavad vennalikku Kuubat ka nõukogude inimesed, andes talle igakülgset abi. Kommunistid ja kommunistlikud noored on sotsialistliku ja kommunistliku ühiskonna ehitajate esiridades. NSV Liit taotleb sõbralikku koostööd ja rahulikku majanduslikku võistlust maailma kõigi riikidega. Oleme veendunud, et rahulikus majandus-

likus võistluses kapitalistliku ja sotsialistliku süsteemi vahel jääb võitjaks sotsialism. See on ka ajalooline paratamatus. Rahulik majanduslik võistlus kapitalistlike riikidega ei tähenda aga rahulikku kooseksisteerimist ideede valdkonnas. Kommunistlik Partei paljastab töörahvale vaenulikku kodanlikku ideoloogiat ning võitleb igasuguste kodanlike igandite väljajuurimise eest inimeste teadvusest. Lenini kõige meeldivamateks iseloomujoonteks olid lihtsus ja tagasihoidlikkus. NSV Liidu rahvaste vennalikus peres ehitab kommunistlikku ühiskonda ka eesti rahvas. Siinse eesrindliku käitise ruumides valitses eeskujulik puhtus ja kord. Kõikjal valitses pidulikkus ja ülev meeleolu. Hea on töötada rahulikus ja sõbralikus keskkonnas. Siinne rahulikkus ja sõbralikkus mõjus tööle soodsalt. Sotsialistlikus võistluses tuli esikohale grupp eesrindlikke kommunistlikke noori. Tehase kommunistlikud noored tegid ettepaneku hakata taotlema kommunistliku töö kollektiivi austavat nimetust. «Hakakem töötama ja elama kommunistlikult!» — niisugune oli kõigi noorte lõplik otsus. Õhtu möödus sõbralikus vestluses ja südamlikus meeleolus. Ma pole kuskil näinud niisugust sõbralikkust ja üksteise vastastikust abistamist kui siin. Murdumatus, kartmatus, kangelaslikkus ja seltsimehelikkus on nõukogude inimese tähtsaimad omadused. Nad on alati valmis üksteist vastastikku abistama.

53

Mägiaasade kohal.

Monotoonse mürinaga liugles helikopter Kaukaasia mäeahelikkude kohal. Ta ületas lähestikku seisvate mäeahelike vahel asetsevaid tasandikke ja sügavaid kuristikke. Pimestavalt särasid päikese kuldsetes kiirtes lumised mäetipud ja allapoole looklevad jääliustikud. Siin-seal oli näha kausjaid või piklikke kristallselgeid mägijärvi. Järvede ümber laiusid kaunid mägiaasad, kus sõid lambad. Lambakarjade juures askeldasid karusnahksetes mütsides karjused.

Ühe rohurikka aasa kohal hakkas meie helikopter laskuma ja maandus mõne hetke pärast pikliku järve kaldal. Seni rahulikult söönud lambad ehmusid ja heitsid masinale arglikke pilke, kuid rahunesid peatselt.

Helikopteri juurde ruttasid karjused, et vastu võtta posti, mida oli rohkesti. Et siinne karjuste grupp oli sotsialistlikus võistluses naaberaasal asuva salkkonnaga, siis tundsid nad huvi, kuidas naabrid oma tööga toime tulevad.

Jutlesime võistlejatega paljudest neid huvitavatest küsimustest ja vahetasime uudiseid. Eriti paistis meile silma vestluskaaslaste sõbralikkus ja vastastikune hea läbisaamine.

Tore oli vestelda, kuid varsti tuli paratamatult lahkuda, et jät-

kata teekonda. Karjuste sõbralike käeviibete ja lammaste pelglike pilkude saatel tõusime ülespoole, ületasime järjekordse mäeaheliku ja maandusime selle taga asetseval künklikul aasal.

3. Võõrsõnade ortograafia. f ja š välted.

54

Ülesseatud kandidaatidest sai kõige rohkem hääli ja valiti seega VIII klassi komsomoliorupi organisaatoriks aktiivne kommunistlik noor Reet Jõeäär. Komsomolikomitee sekretär seletas äsjavalitud delegaatidele, kuidas täita ankeete ja muid dokumente. 5. valimisringkonnas kandideerib rajooninõukogusse autobaasi eesrindlik bussijuht sm. Jalakas. Astuge arhitektiga kiiresti kontakti ja asuge esinevaid puudusi otsekohe likvideerima! Ajakirjandus, raadio ja televisioon aitavad kodanikel keerulistes rahvusvahelistes sündmustes õigesti orienteeruda. Nõukogude Liit on rahu, demokraatia ja sotsialismi eest peetava ülemaailmse võitluse avangardis. Rahu ja rahvaste sõprust propageerivad ka kapitalistlike maade progressiivse intelligentsi esindajad. Hiljuti külastasid Nõukogude Liitu India president ja peaminister. Külalised sotsialismimaadest käisid Lenini mausoleumis ja panid sinna pärja. Festivalist osavõtjate hulgas oli progressiivseid kultuuritegelasi ka Suurbritanniast, Brasiiliast ja Filipiinidelt. Delegaadid aplodeerisid tormiliselt, kui saali marssis fanfaarihelide saatel pioneeride delegatsioon. Agitaatorid teatasid, et pärast kandidaatide sõnavõtte esinevad agitpunktis pioneeride orkester ja noored baleriinid, kes esitavad katkendi Tšaikovski balletist «Luikede järv». «Bolševiku» kolhoosi seinalehes ilmub rohkesti karikatuure ja kriitilisi sõnumeid. Meie linnade tänavail kurseerivad juba pikemat aega konduktoriteta autobussid. Kirjutada tuleb konkreetsemalt, mitte nii abstraktselt. Komisjon otsustas allee äärde veel ühe silikaltsiitblokkidest elamu püstitada. Ühiselamu komandant ütles, et teise kvartali alguses saame veel mõned autokoormad briketti. Garaaži lähedale ehitati betoonist bensiinihoidla. Naftabaasi ees seisis mitu tsisternautot. Tõravere observatoorium sai hulga moodsaid aparaate uurimistööde läbiviimiseks. Kui suur on Munamäe absoluutne kõrgus? Röntgeniaparaate kasutatakse nii meditsiinis kui ka metallitööstuses. Röntgenikiirte abil saab avastada masinate detailides leiduvaid defekte, mida palja silmaga ei näe. Aurutorusid isoleeritakse asbesti või klaasvatiga. Head anekdooti on mõnus kuulata.

55

NSV Liidu välispoliitika aluseks on rahuliku kooseksisteerimise leninlik printsiip. Graafikatööstuse kõik brigaadid otsustasid

hakata taotlema kommunistliku töö kollektiivi austavat nimetust. Esitatud materjalide põhjal otsustas komisjon tunnistada sotsialistliku võistluse võitjaks monteerimistsehhi esimese jaoskonna. Korrektorite ülesandeks on trükkimiseks määratud materjalide läbivaatamine ja korrigeerimine. Koridori ühes otsas on kantselei, teises aga direktori kabinet. Palkonilt viis uks saali, kus olid pianiino, kaks diivanit, suur laud ja mitu tumbat. Griša mängib orkestris bajaani, Tiit aga akordioni. Tormi tekitatud materiaalne kahju ulatub mitme tuhande rublani. Kommunaaltöötajate ametiühingu seinalehes oli rohkesti illustratsioone ja karikatuure. Intelligentset inimest iseloomustab peale kõige muu ka veel korrektne käitumine. Kooperatiivi universaalmagasinist võis saada kõike: plastikaatmantleid, karakullkraesid, kunstnahast ridiküle, sumadane, grammofone, laearmatuure, raadioaparaate, televiisoreid, stabilisaatoreid, akusid (akumulaatoreid), fajanssnõusid, emailvärve, nitrolakki, plastiliini, fototarbeid ja mitmesugust muud kaupa. Peale krokodillide, sebrade, elevantide, leopardide jm. loomade vaatamist läksid zoopargi noored külastajad karusselliga sõitma. Kui komandeeritu oli pileti ostnud ja sumadani pagasisse andnud, tuli ta perroonile rongi ootama. Tahtsime jõuda esimesele seansile, kuid jäime pisut hiljaks: seanss oli juba kümne minuti eest alanud. Laupäeval maksti «Partisani» kolhoosis avanssi. Avansina maksti välja rohkem kui kaks tuhat rubla. Kolhoosi rahalised ressursid on head. Renessansiajastuks nimetatakse perioodi, mis tähistab sünge keskaja lõppu. Projekteerimisinstituudi arhitektidel valmis terve seeria projekte, mis saadeti metallurgiatööstuse ettevõtetele. Maailm on materiaalne ja mateeria igavene, sest ta ei teki, ei kao, vaid muundub. Komisjon soovitas materjalide kokkuhoiule senisest rohkem tähelepanu pöörata. Esimene preemia — turismituusik Varssavisse — määrati tuntud ratsionaliseerijale ja ametiühingu aktivistile sm. Soosaarele. Ekskursioonil Kirgiisiasse külastasime paljusid välismaise interventsiooni vastase võitlusega ja tööliste revolutsioonilise liikumisega seotud ajaloolisi paiku. Ekskursioonijuhtide seletused aitasid meid kõiges väga hästi orienteeruda. Suurem osa Briti impeeriumi koosseisu kuulunud koloniaalmaadest on saanud poliitiliselt iseseisvaks, kuid imperialistid pole veel kaugeltki loobunud kavatsustest hoida need territooriumid oma majandusliku ülevõimu all. Imperialistide säärased illusioonid on aga määratud nurjumisele.

56

Pass antakse igale 16-aastaseks saanud kodanikule. Passi esimesel leheküljel on passiomaniku pilt. Passi tuleb korralikult hoida ja alati kaasas kanda. Tušš on veekindel tint. Pärast tarvitamist tuleb tušipott kohe sulgeda, et tušš ära ei kuivaks. Ostsin kaks

potti tušši. Seinalehe illustreerimiseks kasutame värvilisi tušše. Tuššimiseks nimetatakse joonise katmist tušiga. Vahetevahel tuleb tušile vett juurde lisada. Šeff kinkis koolile televiisori. Paigutasime šefi kingitud televiisori pioneerituppa. Õpilased tänasid šeffi väärtusliku kingituse eest. Noored šefid esinesid šeflusaluses kolhoosis sisukate ettekannetega. Kui võistlused olid lõppenud, läksime duši alla, et võtta karastavat dušši. Duširuumis oli neli dušši. Üks dušš on pisut rikkis ja annab ainult külma vett. Varem kinnitatud graafiku kohaselt peab esimene ešelon põlevkivi jõudma gaasivabrikusse täpselt kell seitse. Professor illustreeris oma loengut väga efektsete katsetega. Suusavõistluste finiš on koolimaja taga suure tamme juures. Mõni meeter enne finišit möödus Aino teistest võistlejatest ja finišeeris esimesena. Teisena ületas finišijoone Vello. Afišši de kirevad pealkirjad paistsid kaugele. Ühe suure afiši ees seisis hulk inimesi. Saalis lava kõrval on kaks nišši. Ühes nišis on K. Marxi, teises aga V. I. Lenini büst. Meie kooli sümfooniaorkestri koosseisu kuulub kaks harfi. Leili ja Aino on head harfimängijad. Hiljuti külastas Tallinna rühm tšuvašše. Tšuvašid tutvusid meie vanalinnaga, käisid muuseumides, graafikanäitusel, uusehituste rajoonides ja vabrikutes. Tütarlastel olid seljas kloššseelikud ja tsellvillast violetsed džemprid, noormehed kandsid frentšitaolisi pintsakuid. Õhtul panin selga oma uue pidžaama, istusin kušetile ja hakkasin raamatut lugema. Kõik töölised võitlevad selle eest, et tarbijate kätte ei satuks defektset toodangut. Eriti ohtlikud on varjatud defektid. Sisukat referaati on hea kuulata. Grupp meie kooli baleriine viibib ringreisil Ameerikas, kus ameeriklastele tutvustatakse nõukogude balletiloomingut. Ameerika publik võttis meie kunstimeistrid väga hästi vastu ja aplodeeris tormiliselt. Zooloogiamuuseumis paelus külastajate tähelepanu mammuti hiiglaslik skelett. Märtsikuu alguses ilmus ajakirja «Siluett» järjekordne number. Lõunasöögiks oli supp, kotlet ja kompott. Õpilastööde näitusel tunnistati esimese auhinna vääriliseks väike kapp, taburet ja kušett, mille olid valmistanud 8. kl. õpilased. Palun anna mulle uus blankett! Missugune žanr meeldib sulle kõige rohkem: ooper, operett või ballett?

57

Eesti rahvalaulu värss koosneb kaheksast silbist. Igas värsis on neli värsijalga. Värsside gruppi nimetatakse salmiks ehk stroofiks. Eesti rahvalaul stroofidesse ei jagune. Rahvalaulu iseloomulikuks jooneks on alliteratsiooni, assonantsi ja parallelismi sage esinemine. Kaks paralleelset joont ei lõiku kunagi. Viimases ajalootunnis käsitlesime renessanssi. Õpetaja näitas meile renessansiaegsete maalide reproduktsioone. «Kas kurss on õige?» küsis kapten tüürimehelt. Mõni aeg pärast turniiri hakkas kaotaja taotlema võitjalt revanši. «Millal toimuvad revanšvõistlused?» küsis

revanšihimuline võistleja. Kohv valati fajansstassidesse. Osav artist balansseeris prožektorite valgusel peenel köiel. Kiiresti forsseerisid meie väed jõe ja vallutasid fašistide dzotid. Tribüünil seisid marssalid, admiralid ja teised kõrgemad ohvitserid, partei ja valitsuse juhid, rahvademokraatiamaade diplomaadid. Presiidiumi valiti kosmonaudid, tuntud novaatorid, ratsionaliseerijad, eesrindlikud treialid, freesijad, kirjanikud, kunstnikud ja paljudel teistel kutsealadel töötajad ning avalikkuse esindajad. Õppisime täitma telegrammiblankette ning raha- ja pakikaarte. Kõige sagedamini esinevad värsijalad on trohheus ja daktül. Leidke luuletusest epiteete, metafoore, sünekdohhe, personifikatsioone jt. kujundeid! Dramaatika põhižanrid on draama, tragöödia ja komöödia. Täna õppisime tundma antireligioosse sisuga rahvalaule. Valm on allegooriline luuletus. Augusti isa laulab kooris bassi, Leo isa aga tenorit. Klarnet, trompet, flööt, oboe ja saksofon on puhkpillid, viiul, kitarr, kontrabass ja tšello keelpillid, trumm, ksülofon ja triangel aga löökpillid. Karahvini valatud vesi sädeles kristalselt. Kas olete näinud kinos «Partisan» filmi «Noor Kaardivägi», mis on linastatud A. Fadejevi samanimelise romaani järgi? Keskkoolide abiturientide esindajad kogunesid «Estonia» kontserdisaali, et kohtuda Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee juhtivate töötajatega, valitsuse liikmetega ja Ülemnõukogu deputaatidega. Agitaatorid tutvustavad valijaid saadikukandidaatidega. Nõukogudemaal pole ekspluateerijaid ega ekspluateeritavaid. Ajalehes kirjutati, et grupp patrioote purustas Araabia poolsaarel imperialistlikele magnaatidele kuuluva naftajuhtme. Kolhoos «Bolševik» varus kevadkülviperioodiks rohkesti lämmastik-, fosfor- ja kaaliväetisi. Superfosfaati, mis oli pakitud konteineritesse, saadi Kehras asuvast fosforiidivabrikust. Tselluloositehase kõikides tsehhides käib hoogne sotsialistlik võistlus Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva väärikaks tähistamiseks.

4. h mitmesilbilistes võõrsõnades; järgsilpide vokaal võõrsõnades.

58

Meie kooli uus almanahh on juba trükivalmis. Almanahhi järjekordne number ilmub 1. maiks. Almanahhi aitasid koostada peaaegu kõik õpilased. Uues almanahhis avaldatakse pikem ülevaade matkast Kasahhi NSV-sse ja kasahhide saavutustest. Oktoobrirevolutsiooniga algas inimkonna ajaloos uus epohh. Sotsialistliku epohhi algust tervitas kogu progressiivne inimkond.

Põllutööde mehhaniseerimine ja mehhanismide korralik hooldamine on suure tähtsusega ülesanne. Kolhooside mehhanisaatoritele korraldati tehnikajaamas kolmepäevane seminar. Seminarist võttis osa palju noori mehhanisaatoreid. Füüsikas nimetatakse

mehhaaniliseks (mehaaniliseks) liikumiseks ühe keha asendi muutumist teise keha suhtes. Psühholoogia tegeleb inimese psüühika uurimisega. Muuseumis köitis külastajate tähelepanu arhailine mahagonipuust mööbel. Kahhelkividest kaminas praksusid hubaselt vaigused kuusehalud. Korralik hoolitsemine väikelaste eest väldib nende haigestumist rahhiiti. Talurahva stiihilisi ülestõuse suutsid valitsevad klassid kergesti lämmatada. Veebruarirevolutsiooniga kukutati Venemaal monarhia, kuid kodanlus, kes võimule tuli, jätkas rahva poolt vihatud monarhistlikku poliitikat. Arhiivides säilitatakse vanu ürikuid. Enne töö algust tuleb mehhaanikutel (mehaanikutel) kontrollida mehhanismide korrasolekut. Meie kunstnikud ja kirjanikud ei salli boheemitsemist ega boheemlaslikkust. Nõukogude psühhiaatrid esinesid ülemaailmsel psühholoogide kongressil huvitavate ettekannetega. Maja ees kasvas mitu mahooniat. Geograafiatunnis tutvusime Mehhiko ja mehhiklastega. Mees pistis mahorkapaki taskusse ja astus mööda kitsast rada kodu poole. Tsehhoslovakkiast saabus meie kauplustesse suurem partii moodsaid tšehhi kingi. Ülekaalukas võit viimases mängus garanteeris tšehlannadele pääsu finaali. Käitise kõigis tsehhides valitses eeskujulik puhtus ja kord. «Suur aitäh hea nõu ja abi eest!» ütles traktorist šeffidele montaažitsehhist. Nõukogude inimesed on palju teinud stiihiliste loodusjõudude taltsutamiseks. Võimas veevall langeb Kahhovka hüdroelektrijaama turbiinidele. Kogu lennu kestel töötasid kõik kosmoselaeva mehhanismid normaalselt.

59

Ilmajaam teatas, et kuu viimane dekaad on veel vihmane, kuid siis tuleb soe ja päikesepaisteline periood. Mikroskoop ja karp vajalike preparaatidega on kapis. Eilse matka marsruut oli koostatud hästi ja läbimõeldult. Noortel fotograafidel oli palju tööd. Väljapandud eksponaatidest huvitasid kolhoosnikuid eriti uued automaatjootjad ja aparaat, millega saab kindlaks määrata seemnete kvaliteeti.

Alkohol ja tubakas leiduv nikotiin on organismi kahjustavad mürgid. Kõik orgaanilised ained sisaldavad süsinikku. Inventuuri tegemisel tuleb hoolikalt kontrollida, kas kogu inventar ja materjalid on alles. Apelsinid ja mandariinid pakiti tsellofaankotikestesse. Mikrofoni ja telefoni tähtsaimaks osaks on elektromagnet. Revisjonikomisjoni ülesandeks oli kooperatiivi asjaajamise revideerimine.

Kas olete lugenud Lenini preemia laureaadi Juhan Smuuli teost «Jäine raamat», milles jutustatakse reisist Antarktikasse ning Nõukogude ekspeditsiooni sangarlikust tööst keset ööd ja jääd? Võidupüha puhul sõitis rühm ohvitsere, endisi partisane ja teisi sõjaveterane ekskursioonile Suure Isamaasõja aegsetesse lahingupaikadesse. Nõukogude Liit on kõige kõrgemate pensionide ja kõige

nooremate pensionäridega riik maailmas. Põllumajanduse mehhaniseerimise instituudi töötajate tootmisnõupidamisest võtsid osa ka mitmete tehaste, sovhooside ja kolhooside parteiorganisatsioonide sekretärid, agronoomid, brigadirid, zootehnikud, insenerid ja muu juhtiv personal. Koolile osteti uus kitsasfilmiaparaat, 12 kanaliga televiisor, raadiovastuvõtja ja magnetofon. Brigadir vajutas nupule ja armatuurlaual süttis punane signaaltuluke. Telefon ja telegraaf on kõige käepärasemad sidevahendid. 8. klassi sanitaarposti tublid sanitarid arvati kooli sanitaarsalga koosseisu. Sanitarid tõstsid haavatud partisanid sanitaarlennukisse. Tänu tasuta arstiabile, profülaktikale ja haiglate, dispanserite ning sanatooriumide tihedale võrgule väheneb meil iga aastaga tuberkuloosi haigestumiste arv. Tuberkuloosi ja muude nakkushaiguste ravimiseks on meil olemas väga efektiivseid ravimpreparaate. Distsipliinile ja korrektsele käitumisele pööratakse meie kollektiivis suurt tähelepanu. Rasva- ja õliplekke saab eemaldada tärpentini või bensiiniga. Kõige rohkem ostsid lapsed limonaadi, šokolaadi, marmelaadi, martsipani, biskviite, mandariine ja apelsine. Seoses keemiatööstuse arenemisega suureneb pidevalt sünteetiliste materjalide tootmine. Vana-aasta ärasaatmiseks ja uusaasta vastuvõtmiseks korraldati kultuurimajas sisukas näärikarneval. Üle kümne aasta kestnud pingelise töö eest eesti rahvuseepose koostamisel sai F. R. Kreutzwald honorariks ainult 25 eksemplari «Kalevipoega».

5. Suur ja väike algustäht.

60

Valged toonekured pesitsevad peamiselt Lõuna-Eestis, Põhja-Eestis on neid vähem näha. Nõukogude Eestit külastades käisid Saksa Demokraatliku Vabariigi põllumajanduse alal töötajad ka Paide rajooni «Estonia» kolhoosis. Ajakirjas «Keel ja Kirjandus» avaldati pikem ülevaade Emakeele Seltsi tegevusest. Viktor Kingissepa nim. Tallinna Riiklik Akadeemiline Draamateater lavastas August Kitzbergi draama «Kauka jumal». Ed. Bornhöhe jutustuse «Tasuja» keskseks sündmuseks on eestlaste Jüriöö ülestõus, mis algas 1343. a. jüripäeva ööl. Igal aastal tähistatakse Prantsusmaal ja kogu maailmas Pariisi Kommuuni aastapäeva ning mälestatakse kangelaslikke kommunaare. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tules sündinud töörahva sotsialistlik riik purustas Suures Isamaasõjas fašistliku Saksamaa ja tema liitlaste väed ning tõi vabaduse paljudele Euroopa rahvastele. Pärast Teist maailmasõda on rahujõud niivõrd kasvanud ja tugevnenud, et imperialistid ei julge uut maailmasõda valla päästa. Juba enne maipühi algasid kõigis Eesti NSV kolhoosides ja sovhoosides kevadised põllutööd. Tartu Riikliku Ülikooli aulasse kogunenud õpetajaid

tervitasid haridusminister, EKP Tartu Linnakomitee sekretär ja TRÜ rektor. Ajalehes «Rahva Hääl» ilmus kuulutus, et Rapla rajoonis Juuru külanõukogus asuv «Koidu» kolhoos vajab agronoomi, brigadiri ja zootehnikut. Kõrgemäe sovhoosi Remsi osakonnas kasvatatakse kartuleid «Jõgeva kollane» ja «Kungla». Näitusel paelusid vaatajate tähelepanu õunad «Polli kaunitar» ja «Aia ilu» ning «Mitšurini talivõipirnid». Rahvamajanduse Saavutuste Näitusel nägime tori hobuseid, kostromaa veiseid, leghorni tõugu kanu ja kukki ning paljusid teisi loomi ja linde. Pidulikul aktusel, mis korraldati naistepäeval, anti Habaja sovhoosi parimatele karjatalitajatele kätte kõrged autasud: ühele Tööpunalipu orden ja teisele medal «Eeskujuliku töö eest». Saue 8-kl. Kooli tehnikaringi liikmed korraldasid ekskursiooni tehase «Norma» montaažitsehhi. Lihhatšovi-nimeline tehas hakkas tootma veoautosid ZIL-130. Meie teedel liiguvad kiired ning mugavad «Volgad» ja «Moskvitšid». Moskvas Kongresside Palees toimunud ülemaailmsel noorsoofoorumil oli kõigi viie mandri esindajaid: eurooplasi, aafriklasi, austraallasi ning Aasia ja Ameerika riikide delegaate. Töörahva saadikute nõukogude valimistel valiti Vändra Alevi Töörahva Saadikute Nõukogusse ka mitu Vändra Keskkooli õpetajat.

61

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress võttis vastu partei uue programmi — kommunistliku ühiskonna ülesehitamise grandioosse plaani. Lahendades kommunismi ehitamise praktilisi ülesandeid, tegeleb meie Kommunistlik Partei väsimatult marksistlik-leninliku teooria edasiarendamisega. Kõigi maade kommunistlikud parteid võitlevad rahu ja rahvaste sõpruse eest, ekspluateerimise ja viletsuse kaotamise eest kogu maailmas. Üleliiduline Leninlik Kommunistlik Noorsooühing on partei kõige lähem abiline. VIII kl. kommunistlikud noored esinesid Kommunistliku Noorsooühingu aastapäeval korraldatud aktusel montaažiga «Lenini nimi südames meil». Tartu Riiklikku Ülikooli külastasid üliõpilased Jugoslaavia Sotsialistlikust Föderatiivsest Vabariigist, Tšehhoslovakkia Sotsialistlikust Vabariigist ja Aafrika noortest riikidest. Kõrgrõhkkond, mis tekkis Põhja-Jäämere kohal, liigub üle Valge mere ja Koola poolsaare Soome ning jõuab neljapäeva hilisõhtuks Põhja-Eestisse. Rühm Eesti Põllumajanduse Akadeemia üliõpilasi saadeti tootmispraktikale Väike-Maarja ja Rakvere ümbruse kolhoosidesse ning sovhoosidesse. A. H. Tammsaare nimelise Tartu I Keskkooli abituriendid sõitsid ekskursioonile Leningradi, et tutvuda kangelaslinna vaatamisväärsustega. Täites Kommunistliku Partei Keskkomitee detsembripleenumi otsust keemiatööstuse edendamise kohta, laiendab Kohtla-Järve V. I. Lenini nim. Põlevkivitöötlemise Kombinaat majapidamisgaasi ja muude

keemiasaaduste tootmist. 1964. a. toimunud Tokio olümpiamängudel edestasid NSV Liidu sportlased järjekordselt ameeriklasi nii võidetud medalite kui ka saavutatud punktide arvu poolest. Lugesin ajakirjast «Tehnika ja Tootmine», et 12-liikmeline spetsialistide brigaad Ungari Rahvavabariigist hakkas elektrimootoritehases «Volta» uut automaatliini monteerima. Suure Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva eelsetel päevadel avati Tallinnas Kirjanike Majas uudiskirjanduse näitus. Juba VI ja VII klassis lugesin läbi Maksim Gorki autobiograafilise triloogia: «Lapsepõlv», «Inimeste seas» ja «Minu ülikoolid». Koidula-nimeline kolhoos täiendas oma masinaparki traktoritega «Belaruss» ja T-75. Matkale Kesk- ja Ida-Eestisse võtsin kaasa fotoaparaadi «Kiiev», moskva kuivikleiba, ukraina suitsuvorsti, paki küpsiseid «Kalev» ja šokolaadi «Ekstra». Üleliidulise kuulsuse on omandanud gruusia tee ja mitmesugused tsitrusviljad, mida kasvatatakse peamiselt Gruusia lääneosas Musta mere ääres. Kõik Nõukogudemaa üliõpilased peavad omandama marksismi-leninismi kursuse, mis aitab õigesti orienteeruda elus, nõukogude ning kogu maailma kultuuri- ja poliitilise elu küsimustes. Eesti ja vene rahva ajaloolised sõprussidemed olid määrava tähtsusega ka eesti kirjanduse arengus.

62

Tundmatuid teid sammudes ja raskusi võites ehitas nõukogude rahvas Kommunistliku Partei juhtimisel üles sotsialismi ja rajab nüüd kommunismi. Kõik nõukogude inimesed võitlesid Suures Isamaasõjas vapralt fašistlike agressorite vastu, kaitstes oma Nõukogude kodumaad ja nõukogude korda. Koos teiste Nõukogude rahvastega võitlesid Nõukogude armee ridades ka eestlased. Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse juhtimisel kihutas nõukogude rahvas okupandid Nõukogudemaalt välja. Kui Nõukogude väed olid vabastanud paljud Euroopa riigid ning vallutanud Berliini, oli hitlerlik Saksamaa sunnitud tingimusteta kapituleeruma. Võitnud oli nõukogude kord, nõukogude patriotism ja moraal, nõukogude inimeste mehisus, mille sarnast ei leidu kodanlikus maailmas. Välismaal tuntakse suurt huvi nõukogude teaduse ja tehnika, samuti nõukogude kirjanduse ja kunsti vastu. Tee kosmosesse avasid nõukogude inimesed: esimene kosmonaut oli Nõukogude kodanik Juri Gagarin. Enne oktoobripühi külastasid Nõukogude saatkondi ja konsulaate paljud kapitalistlike maade kodanikud, kes Nõukogude esindajate kaudu soovisid nõukogude rahvale uut edu kommunismi ehitamisel. Pärast nõukogude võimu kehtestamist Eestis hakkas hoogsalt arenema ka eesti kultuur. Väga paljud eesti kirjanike teosed on tõlgitud vene jt. Nõukogude rahvaste keeltesse. Iga nõukogude õpetaja püüab teha kõik, et noortest kasvaksid tublid ja töökad Nõukogude kodanikud. Külanõukogu hoonel lehvisid Nõukogude Liidu ja Nõukogude Eesti riigi-

lipud. Moskvas avatud Indiat tutvustaval näitusel esines pikema sõnavõtuga India saadik, rääkides india kunstist ja kirjandusest.

Rühm Tartu üliõpilasi käis Viljandi rajoonis mulgimurdelisi rahvalaule kogumas. Paljud eesti muinasjuttudes esinevad tegelased on tuntud ka vene rahvaluules. See näitab, et eestlaste ja venelaste vahel olid juba kauges minevikus tihedad suhted. Kas oled lugenud soome kirjaniku Aleksis Kivi «Seitset venda»? Aprillis hakkavad Eesti järved jääkattest vabanema ja Võrtsjärve ning Peipsi kalurid alustavad kevadist suurpüüki. Tallinna sadamasse jõudsid Põhja-Atlandilt Nõukogude kalalaevad, tuues kaasa mitu tuhat tonni värsket atlandi heeringat. Kalakaupluses oli mitmesugust kala: peipsi tinti, norra heeringaid, tallinna kilu ja Saaremaa vetest püütud angerjaid. Mage vesi tungis läbi Irbeni väina Läänemerre, voogas sealt ikka teiste vetega koos läbi Taani väinade Põhjamerre. (M. R.) Tema oli I brigaadis esimene, kes tellis endale «Sotsialistliku Põllumajanduse» ja uuris selle põhjalikult läbi, et mitte ajast maha jääda. (V. S.) Sõit Hea Lootuse neemele jäi meile kauaks meelde. Mahajäänud Tsaari-Venemaa majanduse viis Esimene maailmasõda katastroofilisse olukorda.

63

Põline võitlus.

Väljapaistvaks sündmuseks eesti rahva põlises võitluses saksa orjastajate vastu on Jüriöö ülestõus, mis algas 1343. a. jüripäeva ööl. Ülestõus puhkes Põhja-Eestis ja levis kiiresti üle kogu Eestimaa.

Seda kangelaslikku sündmust on oma teostes jäädvustanud paljud eesti kirjanikud, kunstnikud ja heliloojad. Eriti kuulsaks on aga saanud Eduard Bornhöhe jutustus «Tasuja».

Vastuhakk suruti veriselt maha, kuid eestlaste vabadusiha ei kustunud. Korduvalt tõusid talupojad üles saartel, Pühajärvel, Tartu- ja Virumaal, Mahtras jm. Kõik need sõjahilised vabanemiskatsed suruti aga sakslaste või tsaarivägede poolt maha. Polnud veel töölisklassi ega tema juhtivat väesalka — kommunistlikku parteid, kes oleks rahva võidule viinud.

Alles siis, kui tekkis töölisklass ja eesti töölised hakkasid õlg õla kõrval võitlema vene seltsimeestega bolševike juhtimisel, omandas võitlus organiseeritud ilme ja selles saavutati edu.

Lõplik võit rõhujate üle saavutati aga Suures Isamaasõjas. Siin võitlesid eestlased koos kogu nõukogude rahvaga Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse juhtimisel.

Nüüd, kus kõik Nõukogude rahvad ehitavad õnnelikku tulevikku — kommunismi, on uue ühiskonna ehitajate esimestes ridades ka Nõukogude Eesti.

64

Olümpiamängude avamine.

21. aug. 1964 süüdati Kreekas Olümpose mäe jalamil päikesekiirte abil olümpiatõrvik. Erilennukil tegi olümpiatuli 16 000-kilomeetrise õhureisi ja jõudis 7. septembril Jaapanisse, kus selle edasiviimisest pealinna võttis osa üle saja tuhande sportlase.

Viimase jooksjana tõi olümpiatõrviku 10. oktoobril Tokio Rahvusstaadionile 19-aastane Yoshinori Sakai, kes sündis Hirošimas, kus 1945. a. lõhkes ameeriklaste aatomipomm. Asjaolu, et olümpiatule süütajaks määrati keset surma ja varemeid sündinud noormees, peab kõigile meelde tuletama: «Mitte iialgi enam sõda! Olgu tervitatud rahu ja rahvaste sõprus!»

Fanfaarihelide saatel marssisid hiigelstaadionile 98 riigi kehakultuurlased, kelle hulgas oli ka Nõukogude delegatsioon. Viimastena saabusid Jaapani, suurvõistluste korraldajate esindajad.

Pärast seda, kui Jaapani peaminister oli XVIII olümpiamängud avatuks kuulutanud, kerkis olümpiahümni helide saatel masti viie olümpiarõngaga lipukandja. Olümpialipp, mille Rooma linnapea oma jaapanlasest ametivennale isiklikult üle andis, jääb nüüd neljaks aastaks Tokiosse hoiule.

Järgnes kõige pidulikum hetk: Yoshinori Sakai tegi staadionil auringi ja süütas suure olümpiatule. Mängudest osavõtjate nimel andis traditsioonilise olümpiavande jaapani spordiveteran Takashi Ono. Mängiti Jaapani hümni. Lennukid joonistasid taevasse viis olümpiarõngast. Suurvõistlused võisid alata.

6. Võõrsõnade astmevaheldus ja käänamine.

a) Jalg-, seminar- ja õpik-tüüpi sõnad.

65

Tootsi turbatööstuses laaditakse brikett vagunitesse ja saadetakse tarbijatele. Autod briketiga jõudsid koolimaja juurde. Igas koormas oli 3 tonni briketti. Koolile muretseti palju uusi õppevahendeid: filmoskoop, kitsasfilmiaparaat, mitu fotoaparaati, komplekt kompasse, kaks mikroskoopi ja suur hulk mitmesuguseid preparaate. Grupp noori naturaliste uuris mikroskoobiga puulehtede ehitust. Preparaadi valmistamiseks lõikasime lehest žileti abil hästi õhukese tükikese. Noorte bioloogide ja geograafide ekskursiooni marsruudi koostamisest võttis osa ka rajooni pedagoogilise kabineti juhataja. Matk kulges täpselt mööda ettenähtud marsruuti. Ekskursioonilt tõime kaasa hulgaliselt mitmesuguseid eksponaate. Konkursile saadetavad eksponaadid varustati etikettidega,

mis olid kirjutatud värviliste tuššidega. «Viige kõik aparaadid füüsikakabinetti!» ütles õpetaja laborandile. Laborant kontrollis aparaatide korrasolekut. Kabineti seinad kaeti uue tapeediga. Kandidaatideks delegatsiooni koosseisu, mis pidi esindama meie kollektiivi eelseisval konverentsil, seati nii kommuniste kui ka parteituid seltsimehi. Kõik ülesseatud kandidaadid on eesrindlikud töötajad. Ülemnõukogu deputaatidele ja kongressi delegaatidele korraldati pärast töö lõppu suur kontsert. Kontserdil sai kõige suurema aplausi osaliseks kitarristide ansambel. Et saada head projekti tehasehoone fassaadi kujundamiseks Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva puhuks, kuulutati välja konkurss. Kõige paremad projektid avaldatakse arhitektide almanahhis. Maikuu esimene dekaad oli soe ja päikesepaisteline. Avanssi lubati maksta kuu viimasel dekaadil. «Teid paluti tulla pearaamatupidaja kabinetti avansi järele,» ütles asjaajaja agronoomile. Jüri riputas bareti nagisse ja istus kušetile. Ooteruumis oli madal kušett, kümmekond tooli ja üks taburet. «Lõunaks saate frikadellisuppi, kotlette ja kompotti,» ütles esimees noortele šeffidele. Juhanil oli kaasas võileib, mõni kotlet ja kirsikompott, mis oli valatud plastmasspudelisse. Liigne kompvekkide söömine nikub hambaid. Tsellofaankotis oli mitut sorti kompvekke ja marmelaadi, kaks mandariini ning tahvel šokolaadi. Ema pani kompvekid ja šokolaadi kappi. Läksin apteeki, et osta penitsilliinitablette ja vitamiine. Apteegis öeldi, et penitsilliini ilma retseptita ei anta. Ekskursandid istusid bussi, et sõita põlevkivibasseini ekskursioonile. Esimese peatuse tegi ekskursantide autobuss kuurordilinnas. Paljud töötajad veedavad oma puhkuse kuurortides.

66

Brigadiride ja inseneride instrueerimiseks korraldati talvel terve rida seminare. Seminaridest võttis osa insenere ja brigadire peaaegu kõikidest ehitusorganisatsioonidest. Tänasel seminaril käsitleti Kommunistliku Partei hiljuti toimunud kongressi materjale. Kogu auditoorium kuulas ettekannet suure tähelepanuga. Enne viimast seminari läksid kõik ajaloomuuseumi. Puhkepäeval külastati mitut muuseumi. «Esitatud materjalide järgi ei saa veel kokkuvõtet teha,» ütles sekretär peainsenerile.

Kevadel tuleb meil sooritada mitu eksamit. Enne eksameid peab tublisti kordama. Pärast eksamite sooritamist antakse meile lõputunnistused. Viimastel võistlustel püstitati terve rida rekordeid. Uute rekordite püstitamine pole tänapäeval kuigi kerge. Jaani püstitatud rekordit ei kinnitatud, sest see oli saavutatud allatuult joostes.

Malle mängib kooli orkestris akordioni, Kaarel klarnetit, aga Urmas saksofoni. Õhtuti kostab koolimajast klarnetite, akordionide, saksofonide, trompetite, bajaanide ja teiste pillide helisid.

Meie tööstuses ja põllumajanduses töötab tänavu tuhandeid uusi insenere, zootehnikuid, agronoome ja teisi spetsialiste, kes mööd-nud õppeaastal õppisid alles tehnikumides või kõrgemates õppe-asutustes. Väga hästi õppivatele tehnikumide ja instituutide õpilastele makstakse kõrgendatud stipendiumi. Ministeeriumi poolt moodustatud komisjoni otsuse põhjal autasustati diplomite ja raha-liste preemiatega mitmeid tootmise novaatoreid ja ratsionalisee-rijaid. Juba novembris hakatakse mõnedes kolhoosides ja sovhoosi-des remontima traktoreid, kombaine, kultivaatoreid, atru ja muud põllumajanduslikku inventari. Meie maal toodetakse suurel hulgal kunstlikku kautšukit, sest see on palju odavam ja vastupidavam kui looduslik. Aine koosneb aatomitest ja molekulidest. Aatom on elektronide, prootonite ja neutronite keeruline kombinatsioon. Hommikul käime muuseumides, õhtul aga läheme teatrisse. Festi-valil esinesid Moskva teatrite lavadel ka noorte Aafrika riikide ning Kuuba lauljatarid ja tantsijatarid. Rühm neegritare esitas huvitava kaanoni. Ekskursioonist Suure Isamaasõja aegsetesse lahingupaikadesse võttis peale endiste ohvitseride, seersantide, sõdurite, partisanide ja teiste sõjaveteranide osa ka külalisi väl-maalt: mitmete progressiivsete organisatsioonide esindajaid, dip-lomaate ja korrespondente. Sammalde ja samblikkude kollektsioo-nis, mis koosnes noorte naturalistide poolt ekskursioonil kogutud taimedest, olid kõik eksponaadid varustatud korralikkude etiketti-dega. Konkursile esitatud herbaariumide ja bioloogia-alaste albumite eest otsustas žürii määrata Turba Keskkooli abiturien-tidele esimese preemia. Konteinereid avades selgus, et neis oli inventari ka laboratooriumi sisustamiseks: vaakuumaparaat, mitu komplekti elektronlampe, elektromagneteid, mikrofone ja telefone, mõned mikroskoobid, paar väikest dünamot ja elektrimootorit, mitmesuguseid reaktiive, preparaate, termomeetreid, apteegikaale ning muid aparaate ja materjale.

b) ne- ja s-sõnad; kuu-, tubli- jt. tüübid.

67

Arktilise ookeani jäistes vetes rajab laevadele teed gigantne aatomijäälõhkuja «Lenin». Noorte leninlaste initsiatiivil alustati Leningradis grandioosse staadioni ehitamist. Grupp noori mitšuu-rinlasi külastas Mitšurinski linna, kus elas ja töötas kuulus nõu-kogude sordiaretaja Ivan Mitšurin. Uute vabrikuhoonete kolos-saalsus pani kõiki hämmastama. Paljude muuseumides leiduvate eksponaatide ajaloolis-kultuuriline väärtus ületab nende mate-riaalse väärtuse. Defitsiitseid materjale tuleb kokkuhoidlikult kasutada. Esitage konkreetseid fakte, mitte abstraktseid seletusi! Kuuldud referaat oli kõiki veennud oma konkreetsuse ja asjalikku-

sega. Tänavugi organiseeritakse igakevadisi traditsioonilisi matkalaagreid. Modernseid masinaid ja sünteetilisi materjale kasutades saavutame minimaalsete kulutustega maksimaalseid tulemusi. Hommikuti antakse internaadis õpilastele kakaod või kohvi, õhtuti aga teed. Põldudelt kostab vaid niidumasinate monotoonne tärin. Kehakultuurlased kandsid violetseid trikoosid ja oranže vöösid. Kui rahukaitsekomitee oli oma istungi lõpetanud, korraldati pressikonverents, kus loeti ette kooskõlastatud kommünikee. Nõukogude rahvas armastab oma parteid, valitsust ja armeed. Proletaarne revolutsioon kukutas kodanluse ja kehtestas nõukogude võimu. Paljud kantseleides, büroodes ja kontorites töötanud ametnikud on asunud tootvale tööle. Depoodes remonditakse vedureid ja vaguneid. Akut on võimalik uuesti laadida, patareid aga mitte. Kraanade abil tõsteti trafod (transformaatorid) autodelt massiivsetele raudbetoonalustele. August Kitzbergi draama «Libahunt» pole kaotanud oma aktuaalsust veel tänapäevalgi. Mitmete fotode, kirjalike dokumentide ja muude konkreetsete materjalide põhjal tehti kindlaks katastroofi tõelised põhjused. «Geenius — see on üheksakümmend üheksa protsenti tööd ja üks protsent andekust,» ütles geniaalne leidur T. A. Edison. Tänavu astus Ed. Vilde nimelisse Tallinna Pedagoogilisse Instituuti mitusada uut üliõpilast. Progressiivse inimese teadvuses ei saa olla kohta religioossetel ega muudel reaktsioonilistel iganditel. Kuuba kui suveräänne riik ei luba teistel riikidel segada end tema sise- ja välispoliitikasse.

68

Kuurortide, sanatooriumide, hospitalide ja muude puhke- ning raviasutuste rajamiseks assigneerib Nõukogude riik igal aastal kolossaalseid summasid. Tallinna grandioossele laululavale mahub mitukümmend tuhat lauljat. Sanatooriumi suures saalis oli nii patsiente kui ka meditsiinilist personali: arste, õdesid, velskreid ja sanitare. Sanitaar-hügieeniliste nõuete täitmine aitab vältida haigusi. Siberi suurtele jõgedele ehitatakse mitu gigantset hüdroelektrijaama. Konferansjee ilmus lavale ja teatas, et järgnevalt esitatakse stseene populaarsetest operettidest ja ballettidest. Kui suur on Elbruse absoluutne kõrgus? «Laos olevate materiaalsete väärtuste eest vastutab laohoidja,» ütles kontrolör. Inventuuri tulemusena tegi revisjonikomisjon kindlaks, et kõik materjalid ja kogu inventar on alles. Kongressil arutati paljusid aktuaalseid probleeme. Kui kandidaatide ülesseadmine oli lõppenud, asuti viivitamatult valimisi läbi viima, sest delegatsiooni koosseis tuli kiiresti kindlaks teha. Muuseumi viimases saalis sätendas kristalse kupli all briljantide ning teemantidega kaunistatud muistsete valitsejate kuldkroon. Filtreerimine kõrvaldab veest tolmu ja muud ülearused aineosakesed, destilleerimine teeb aga vee absoluutselt

puhtaks. Sädemeid pildudes voolas metalse läikega vedelik massiivsetesse vormidesse. Dünamote abil muundatakse mehhaaniline (mehaaniline) energia elektrienergiaks. Haige, kes oli määratud ambulatoorsele ravile, pidi iga päev polikliinikus protseduuride kabinetis süstimas käima. Festivalist osavõtjaid köitis aafriklaste temperamentne esinemine. Eesti rahvalaulu värss koosneb neljast trohheilisest värsijalast. Oskar Lutsu loomingut iseloomustab humaanne suhtumine kõigisse neisse, kes kannatavad kodanlikus ühiskonnas valitseva sotsiaalse ebaõigluse tõttu. Kollektiivne töö on palju produktiivsem kui individuaalne.

7. Pärisnimede ja liitsõnade käänamine.

69

Rongid, autod, bussid ja lennukid toovad Tallinna (Tallinnasse) tuhandeid laulupeolisi Tartust, Narvast, Türilt, Põlvast, Orissaarest, Tormast — kõikidest Eesti linnadest, alevitest ja küladest. Suvekuudeks saabub Pärnusse (Pärnu) rohkesti puhkajaid ka teistest liiduvabariikidest. Matkajad külastasid Viljandit, Tartut, Mustveed, Jõhvit, Narvat ja Narva-Jõesuud. Tapale, Tartusse (Tartu), Elva, Valka (Valgasse) ja Võrru (Võrusse) võite sõita ka rongiga. Õhtuks kavatsesime jõuda Viljandisse (Viljandi) või Tõrva.

Leod, Liid, Jürit, Saimat, Aimet, Mihklit, Marti ja Reeta tuntakse koolis kui tublisid kehakultuurlasi. Tööülesannete eeskujuliku täitmise eest autasustati Jaan Kivimäge, Vello Veskimäed, Linda Kaske, Mart Kaset, Aime Silda, Mari Sillat, Andres Paasi, August Vigelit, Ellen Kabralit ja mitmeid teisi Valguta sovhoosi töölisi. Meie hindame kõrgelt Eduard Vildet ja Anton Hansen-Tammsaaret kui meie lähema mineviku suuri sõnameistreid.

Sõpradele rahvademokraatiamaadest näidati Leningradi, Moskvat, Orjoli, Tambovi, Ufaad, Tšeljabinskit, Omskit, Irkutskit, Bratskit ja Vladivostokki. Eesti NSV Riikliku Akadeemilise Meeskoori laulumehed külastasid oma ringreisil Kiievit, Harkovit, Krasnodoni, Bakuud, Jerevani, Batumit ja Suhhumit. Moskvast sõidavad ülikiired reaktiivreisilennukid Leningradi, Vladivostokki, Astrahani, Sevastoopolisse, Taškenti, Ašhabadi, Bakuusse ja teistesse suurematesse linnadesse.

Järjekordne malepartii Paul Kerese ja Mihhail Botvinniku vahel lõppes viigiga. Kinos «Partisan» linastub filmisari, mis tutvustab vene 19. saj. kirjanduse tähtsamaid esindajaid: Puškinit, Lermontovi, Nekrassovit, Turgenevit, Gogolit, Tšehhovit ja Tolstoid. Viimase kahe aasta jooksul oleme kirjandusringi koosolekuil käsitlenud Maksim Gorkit, Nikolai Ostrovskit, Aleksei Tolstoid, Mihhail Solohhovi ja Aleksandr Fadejevit. Nõukogude inimesed ei unusta

kunagi Olegi, Uljanat, Sergeid, Ljubat, Ivani, Valjat ja teisi «Noore Kaardiväe» kangelasi. Eesti rahvas peab pühaks mälestust Viktor Kingissepast, Jaan Anveldist, Johannes Lauristinist, Georg Kreuksist, Arnold Sommerlingist, Jaan Tombist, Marie Ellamist, Vilhelmine Klementist ja paljudest teistest tulihingelistest revolutsioonilistest võitlejatest.

70

Karl Marxi, Friedrich Engelsi ja Vladimir Iljitš Lenini õpetuse järgi rajavad uut ühiskonda sajad miljonid inimesed peaaegu kõikidel kontinentidel. Tšehhi kommunisti J. Fučiki raamat «Reportaaž silmusega kaelas» kutsub meid üles valvsusele ja võitlusele parema tuleviku eest. Me hindame G. Byronit kui inglise revolutsioonilise romantismi väljapaistvat esindajat. Kolumbuse väikestel laevadel kulus Atlandi ookeani ületamiseks ja Ameerikasse jõudmiseks mitu kuud.

New Yorgis, Ameerika suurimas linnas, asub Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peakorter. TASS-i teatel sõitis täna Moskvast New Yorki Nõukogude delegatsioon, et osa võtta ÜRO istungjärgust. Nõukogude ajakirjanikud külastasid Pariisi, Bordeaux'd, Touloni, Versailles'd ja teisi tähtsamaid Prantsuse linnu.

Ajalooõpetaja jutustas meile Voltaire'ist ja Rousseaust, kuulsatest prantsuse filosoofidest. Keskkoolis õpitakse tundma W. Shakespeare'i ja J. W. Goethe loomingut. Põgusalt käsitletakse ka Hugod, Byronit, Schillerit, Balzaci, Flaubert'i ja Dickensit. Kristjan Jaak Petersoniga algab eesti kunstiväärtuslik kirjandus. Friedrich Robert Faehlmanni tunneme kui «Kalevipoja» koostamise mõtte algatajat, Friedrich Reinhold Kreutzwaldi aga kui eepose koostajat. Juba 17-aastaste noorukitena said Vildest ja Bornhöhest kirjanikud. Eesti nõukogude kirjanikest käsitletakse keskkoolis eeskätt Sütistet, Vares-Barbarust, Jakobsoni, Hinti ja Smuuli. Läti kirjandusest olen lugenud Rainise, Lācise ja Upiti teoseid. Eesti NSV Riiklik Filharmoonia organiseeris rea kontserte, mis tutvustavad Chopini, Mozarti, Händeli, Beethoveni, Schuberti, Sibeliuse, Glinka, Borodini, Glazunovi, Šostakovitši, Tšaikovski, Rimski-Korsakovi ja Dunajevski loomingut. Üldlaulupidude repertuaaris on peale Ernesaksa, Arro, Zeigeri, Kapi, Kõrveri, Tautsi, Sõbra jt. eesti nõukogude heliloojate teoste ka helitöid meie muusikapioneeridelt: Saebelmannilt, Hermannilt, Härmalt, Simmilt ja Türnpult.

71

Ajalehtedes avaldati andmed aastaplaanide täitmise kohta. Tööstusettevõtteist tuli esikohale ja sai rändpunalipu ning rahalise preemia õmblusvabrik «Baltika». Ka esimese poolaasta töötule-

muste eest anti õmblusvabrikule rahaline preemia. Õmblusvabriku töölised lubasid hoida rändpunalippu enda käes ka edaspidi. Kõik suured linnad ei ole kaugeltki veel suurlinnad. Maipühadeks sõitis Paul Randmaa külla oma vennale, vanale emale ja ligi 100-aastasele vanaisale, kes elavad «Ühistöö» kolhoosis. Maire 100-aastaseks saanud vanavanaema oli hea tervise juures ja luges iga päev ajalehtegi. Ajakirjanduse levitajad alustasid ajalehtede ja ajakirjade tellimuste vastuvõtmist teiseks poolaastaks.

Maipühade aktusel kavatseme esitada rahuteemalise sõnalis-muusikalise montaaži. Olümpiaadil meeldisid pealtvaatajaile eriti sõnalis-muusikalised ettekanded. Marksism-leninism on õpetus, mille järgi elavad ja töötavad sajad miljonid inimesed. Ülikoolides ja poliitringides õpitakse tundma marksismi-leninismi aluseid. Marksismist-leninismist ammutavad nõukogude inimesed jõudu ülesehitustöös esinevate raskuste ületamiseks. Iga kommunistlik noor peab täitma ka ühiskondlik-poliitilisi ülesandeid. Aktiivse ühiskondlik-poliitilise tegevuse eest autasustati mitmeid tublisid kommunistlikke noori.

Meie ühiskonnas töötab igaüks oma võimete kohaselt. Kommunistlikus ühiskonnas kehtib põhimõte: «Igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi!» Seesugusest elust on inimesed unistanud sajandeid. Seesuguseid veenvaid fakte on võimatu ümber lükata. Seesama probleem huvitab paljusid. Eilsel koosolekul arutati sedasama küsimust.

Õhtuti, kui kõik õed-vennad koos olid, arutati kooliuudiseid. Vilma kohtub oma õdede-vendadega harva, sest ta elab Tartus. «Vaata, et sa oma luid-konte katki ei murra!» hoiatasid poisid Heldurit, kes kavatses müürilt alla hüpata. Kui poiss oli alla kukkunud, oli ta esimeseks mureks katsuda, kas luud-kondid on ikka terved.

8. Raskemaid tegusõnu.

72

Koosolekul olevat kõneldud, et mõnedes tsehhides ei tegeldavat veel küllaldaselt eesrindlaste kogemuste tutvustamise ja levitamisega. Kõnelge vähem, aga töötage rohkem! Kõneldakse, et meie teenustöökojas õmmeldavat ka kasukaid ja kootavat moodsaid džempreid. Kaheldi, kas Raja oskabki kleiti õmmelda. Ärge vaielge ega tegelge kõrvaliste asjadega, vaid hakake kohe tööle! Arutati, vaieldi, juureldi ja võrreldi ning töötatigi välja plaan, kuidas tootmist efektiivsemalt organiseerida. Töötatakse hoolega ega kõnelda enam kellegagi. Koolis kirjutatakse, loetakse, lahendatakse ülesandeid, lauldakse, joonistatakse, tegeldakse kehakultuuriga ning omandatakse muid teadmisi ja oskusi. Vana meremees jutustas, kuidas ta oli sõitnud mõõtmatutel ookeanidel, seigelnud võõrastel

randadel, võidelnud stiihiliste loodusjõududega, kaotamata ka kõige raskematel hetkedel julgust, lootust ega tahet võita. Täna otsustati töötada pisut kauem ja peenarde tegemine lõpetada. Kui linnupoeg pesa äärele satub ning alla kukub, siis hukkub ta kindlasti. Süttige, lõkked, ja kõlage, laulud! Tuli tekib tulest, süsi süttib söest. Õppige tundma uut tehnikat ja töötage eesrindlikult! Tänavu töötati paremini kui mullu. Ajalehtedes kirjutatakse, et paljudes tehastes on esimese kvartali plaan juba täidetud ja mõnedes käitistes isegi ületatud. Kõikjal töötatakse virgalt ja võideldakse riiklike plaanide ennetähtaegse täitmise eest. Keegi ei julgenud esimesena vette hüpata. Alles siis, kui purret on uute lattidega tugevdatud, julgetakse (juletakse) üle jõe minna. Mindi ettevaatlikult ega julgetud (juletud) isegi kõnelda. Minnakse metsa, raiutakse mõned vaiad ja tuuakse need laagriplatsile. Toodud vaiad lüüakse maasse ja kinnitatakse nende külge telkide nöörid. «Seletage ja näidake, kuidas püstitatakse telki!» käsib pioneerijuht. Asjad pandi kokku ja viidi telki. Süüakse võileiba ja juuakse teed. Uue maja juures hööveldatakse, saetakse, raiutakse, krohvitakse, lüüakse katust, kititakse aknaid, paigaldatakse uksi ja tehakse muid töid. Kolhoosides ja sovhoosides haritakse üles soid ja suurendatakse külvipinda. Vabrikutes ja tehastes tegeldakse uute töövõtete juurutamisega.

73

«Poisid,» käsib õpetaja, «jookske klassi ja sulgege aknad!» Joostagu kuuri ja toodagu labidas! Väsinud jooksja ei jõudnud enam joosta. Peeter oli jooksnud sada meetrit 13 sekundiga. Staadionil joostakse, visatakse granaati ja hüpatakse kaugust. Hommikuti joosti jõe äärde ning pesti ja karastati end jahedas vees. Täna on küllalt joostud, suusatatud ja liugu lastud, nüüd on aeg tuppa minna ja õppima hakata! Koolitädi avas ukse ja laskis õpilased klassi. «Kas sa lasksid kassi õue?» küsis ema. «Lasksin täna kümne lasuga 90 silma,» seletas Sulev kodustele. Sule uks! Korrapidaja suleb ukse. Enne äikest suleti aknad ja uksed. Ats oli koera õue lasknud, ukse sulgenud ja siis magama heitnud. Heidame voodisse, suleme silmad ja uinume. Tiit seletas teistele: «Ma oleksin Kalevit aidanud, kui ta oleks minu poole pöördunud.» Poisid jõuaksid tööga rutem valmis, kui nad vähem vaidleksid ja rohkem töötaksid. Kui sa õhtul meile tuleksid, võiksin sulle oma margikollektsiooni näidata. Linda pesi oma pluusi, dressi ja baretti. Koolimajas ei käida välisjalatsitega. Aino oli oma otsuses kindel: «Minust saab müüja, sest mulle meeldib kaupa müüa.» Tulijad ja minejad peatusid kaubamaja dekoreeritud vaateakende ees. Põldudel küntakse, kultiveeritakse, vedrutatakse, äestatakse, külvatakse vilja, randaalitakse ja rullitakse. Pärast õppetöö lõppu organiseeritakse kolmepäevane jalgrattamatk. Kui kompass puudub, on võimalik orien-

teeruda kella ja päikese abil. Tüdrukud kopeerisid mustri riidele. Kui kõik küsimused olid koordineeritud, hakati koostama tööplaani. Pool tundi enne võistluste algust peavad võistlejad olema registreeritud. Arno, kes startis esimesena, finišeeris kolmandana. Demobiliseeritud sõdurid lähevad tagasi oma kodukolhoosidesse. Esimeses valimisringkonnas kandideerib külanõukogusse tuntud mehhanisaator ja ratsionaliseerija Arvo Jõgiste. Kui puudused on likvideeritud, võime asuda uute ülesannete täitmisele. Tehased propageerivad uusi masinaid ja tutvustavad nende kasutamise võimalusi rahvamajanduse mitmesugustes harudes.

IV. Kursuse kordamiseks.

74

Kirjanikud Leninist.

Maksim Gorki:

«Poliitikas on Lenin-suur. Kuid samal ajal on ta reaalne, maine, lihtne inimene.»

Aleksei Tolstoi:

«Lenin sisendas piinatud, näljastesse, mehistesse ja karmidesse inimestesse oma veendumust. Ning proletariaat, leivapaluke taskus ja kaasas vankumatu usk, läks ründama kapitalistlikku maailma.»

Henri Barbusse:

«Paljud arvasid ja arvavad võib-olla ka praegu, et Lenin oli eelkõige suur praktik, kes viis üksnes ellu Karl Marxi õpetuse. See pole aga õige. Lenin oli ühteaegu nii praktik kui ka teoreetik, sealjuures loov teoreetik. Enne Marxi ja Engelsi teooria ellurakendamist (ja selle ellurakendamise käigus) ei piirdunud Lenin mitte ainult selle selgitamise ja kommenteerimisega, vaid arendas seda ka edasi, jättis seejuures puutumata marksistliku õpetuse meetodi põhisisu. Lenin arendas edasi nende kahe inimese tööd, keda ta pidas oma õpetajaiks, kohaldades nende meetodit oma ajastu reaalsetes tingimustes. Seepärast võib täie õigusega kõnelda leninismist.»

Theodore Dreiser:

«See oli inimene, kelle elu ja kõik mõtted olid pühendatud teaduslikele otsinguile ja võitlusele parema ühiskonnakorra eest, inimene, kes lõppude lõpuks sai suurima võimaluse, mida on kunagi omanud progressi apostlid, võimaluse juhtida määratu suurt senini rõhutud ja mahajäänud riiki.

Kui ma 1927. ja 1928. aastal viibisin Venemaal, avanes mul võimalus näha maa kaugemais, Lenini vaimus liidetud piirkondades talupoegi ja töölisi, mehi ja naisi kummardamas või paljastamas

tänutundes päid Lenini büsti ees, sest et nad, niipalju kui mina mõistsin, nägid temas (ja minu arvates õigustatult) oma päästjat.»

Heinrich Mann:

«Lenini elus on õnnelikult ühinenud ustavus hiigelüritusele ja järeleandmatus kõikide suhtes, kes tahtsid seda takistada.»

Bernard Shaw:

«Ma ei kahtle selles, et tuleb aeg, kus Londonis püstitatakse George Washingtoni kuju kõrvale Lenini monument: Lenin on suurim riigitegelane Euroopas ja kogu maailmas.»

Johannes R. Becher:

«Lenini teosed on nii sügavad ja rikkad, et nad annavad vastuse kõigile küsimustele, mis meid erutavad. Sealt leiavad vastuse aga ainult need, kes seda kirglikult otsivad ja on valmis küsimuste üle ka mõtlema ja lõpuni mõtlema. Lenini teosed kasvatavad tema õpilasi iseseisvalt, loovalt mõtlema.»

75

Mõnda huvitavat.

Eesti NSV keemiatööstus baseerub põlevkivil ja fosforiitidel. Põlevkivisaadustest on tähtsamad majapidamisgaas, bensiin, mineraalvatt, fotohüposulfiit, parkained, bensool, bituumen jpm. Kohtla-Järve V. I. Lenini nimelise Põlevkivitöötlemise Kombinaadi juurde ehitatakse lämmastikväetiste tehas.

*

Möödunud sajandi lõpul arvati, et kõige külmem koht maakeral on Verhojanski linn Siberis, kus termomeeter näitas kuni −68,7 kraadi Celsiuse järgi. 25. augustil 1958. aastal aga nägid Nõukogude Antarktise-ekspeditsiooni liikmed polaarjaamas Vostok, kuidas kraadiklaasi piiritussammas −87,4°-ni langes. Niisuguse pakasega ei võta isegi bensiin tuld, petrooleum külmub ja metall muutub hapraks.

*

Ühe ballistilise raketi mootori võimsus on suurem kui kõikidel masinatel kokku, mis olid inimkonna kasutuses 19. saj. alguses.

*

Kogu maailma taimestik seob endaga aasta jooksul päikese abil ümmarguselt 150 miljardit tonni süsinikku ja 25 miljardit tonni vesinikku ning eraldab samal ajal 400 miljardit tonni

hapnikku. Sellest kogusest annavad maismaal kasvavad taimed ainult 10 protsenti. Ülejäänud osa eraldavad merede ja ookeanide vetes olevad mikroskoopilised vetikad.

*

Moskvas elab 90 000 Ivanovi, kellest 1000 on Ivan Ivanovitšid. Pealinnas on ka 40 Boriss Godunovi, 18 Nikolai Vassiljevitš Gogolit, 15 Aleksandr Sergejevitš Puškinit, 2 Ivan Groznõid ja 10 Jevgeni Oneginit. Pealinna seitsme elaniku passil seisab nimi Lev Tolstoi ja ühel passil Anna Arkadjevna Karenina.

*

Beethoveni poolsaar, Liszti ja Griegi mägi, Glinka saar, Verdi ja Schuberti laht, Mozarti ja Händeli jääliustik — neid nimesid loeme Antarktise ühe rajooni kaardilt, mille koostasid 1947. aastal teadlased, kes kuulusid polaarekspeditsiooni koosseisu. Nemad andsidki oma avastustele suurte muusikute nimed.

*

Kohvi kodumaaks on Aafrika. Esimesed teated tema kohta kuuluvad XV sajandisse. Aja jooksul levis suurepärase joogi kuulsus üle kogu maailma. Venemaale jõudis kohv Konstantinoopoli kaudu Iraanist ja Egiptusest. 1615. a. joodi kohvi juba Roomas, 1644. a. Prantsusmaal, 1683. a. Viinis.

Tee tõid Euroopasse Hollandi kaupmehed XVII sajandi alguses, nimetades teda «jumalikuks rohuks». Mõnedes riikides propageerisid ettevõtlikud kaupmehed teed kui universaalset ravimit igasuguste tõbede arstimiseks ning soovitasid seda haigetel juua kuni 50 klaasi ööpäevas. Venemaal hakati teed tarvitama XVII sajandi teisel poolel.

*

Lakoonlased elasid Vana-Kreeka lõunaosas Lakoonias ja olid tuntud oma vahvuse ning lihtsate eluviiside poolest. Rääkida võimalikult lühidalt ja selgelt — see oli nende tähtsaim põhimõte.

Makedoonia kuningas Filippos alistas kogu Kreeka, välja arvatud Lakoonia. Vahvatele lakoonlastele saatis ta alljärgneva ähvarduskirja:

«Kui ma vallutan teie maa, teen teie suure linna maatasa!»

Paar päeva hiljem toodi talle vastus, mis koosnes vaid ühest sõnast:

«Kui . . .»

Kilde Tallinna ajaloost.

Esimesed kirjalikest allikatest pärinevad teated Tallinna kohta kuuluvad XII sajandi keskpaika: ühel araablaste koostatud kaardil (1154. a.) esineb Tallinn Kolovani nime all.

Toompea lossi rajamist (varem asus siin eestlaste linnus) alustati XIII saj. Praegused vägevad müürid kerkisid peam. XIV saj., et kaitsta orjastajate residentsi sõja ajal ja ootamatute kallaletungide vastu, nagu seda oli Jüriöö ülestõus, mis julmalt maha suruti. Pika Hermanni torni kõrgus on 46 m (absoluutne kõrgus 93 m).

Rae apteek, Nõukogude Liidu vanemaid apteeke, mis asutati 1422. a., asub Raekoja väljakul.

Keskajal ehitatud elamute rühm, mille nimeks on Kolm Õde, asub Pikas tänavas nr. 71, ja majagrupp Kolm Venda — Lai tän. nr. 38—42.

Oleviste kiriku torn (kõrgus 124 m) oli omal ajal maailma kõrgemaid ehitusi, kuid praegu pole ta seda isegi mitte enam Tallinnas: televisioonimast on Oleviste tornist 68 m võrra pikem.

1718. a., mõni aeg pärast Tallinna ja kogu Eesti lülitamist Vene riigi koosseisu, mis kindlustas eestlastele rahu umbes 200 aastaks, alustati tsaar Peeter I käsul tema abikaasa Katariina auks Kadrioru pargi rajamist ja lossi ehitamist, milles praegu asub Eesti NSV Riiklik Kunstimuuseum.

Seoses kapitalismi arenguga muutus Tallinn XIX saj. II poolel tähtsaks tööstuslinnaks; tekkis eesti töölisklass, hakkas arenema revolutsiooniline liikumine. Aastail 1901—1904 töötas «Volta» tehases M. I. Kalinin, kes oli tsaarivalitsuse poolt siia pagendatud. M. I. Kalinin pani aluse Tallinna sotsiaaldemokraatlikule organisatsioonile ning sidus selle töö leninliku «Iskraga».

Kodanlik-demokraatliku revolutsiooni päevil (1905—1907) olid Tallinna tehaste töölised Eestimaa proletariaadi avangardiks, võideldes koos kogu Venemaa proletaarlastega bolševike partei juhtimisel tsarismi kukutamise eest. «Estonia» teatri ja Pärnu maantee vahelisel maa-alal, kuhu sõjajärgseil aastail on rajatud 16. Oktoobri park, seisab võimas monument, mis meenutab 1905. a. toimunud julma veretööd — tööliste miitingu tulistamist tsaari sõjaväe poolt.

Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena kehtestati ka Tallinnas ja kogu Eestis nõukogude võim, mis aga eesti kodanluse poolt, keda toetasid imperialistid, verre uputati. Metsikult suruti maha ka töörahva 1. dets. 1924. a. ülestõus, kuid proletariaadi revolutsioonilist võitlust, mida juhtis põranda alt Eestimaa Kommunistlik Partei, ei suutnud kodanliku Eesti võimumehed lämmatada.

1940. a. kukutati kodanlik valitsus ja taaskehtestati töörahva võim, kusjuures Eestist sai Nõukogude vabariik, Nõukogude rahvaste vennaliku pere võrdõiguslik liige.

Ränk fašistlik okupatsioon, mis algas linnas 28. aug. 1941, hävitas kõik selle, mis eesti töötav rahvas oli Kommunistliku Partei juhtimisel ja teiste liiduvabariikide abiga saavutanud.

Kohe pärast linna vabastamist Nõukogude armee poolt 22. sept. 1944. a. algas Tallinna taastamine ja ülesehitamine, millest kõik tallinlased vabatahtlikult osa võtsid.

Tänane Tallinn, Nõukogude Eesti pealinn, on kaunim kui kunagi varem. Rajatakse uusi tehaseid, suuri elamurajoone moodsate majade ja haljasaladega, ühiskondliku teenindamise ettevõtteid, kultuuri- ja õppeasutusi.

77

Äikesevihm.

Äkki nagu pahvatas kuskilt välja tuuleiil kui lõhkuv hobune, haaras iidseid puid, tõusis hoogsalt pilvedelegi vastu ning hakkas maruhoona tormama üle luhtade ja metsade. Undasid nõtked puud, põõsadki olid kui arust ära. Kõik paindus, hüples, viskles, oigas.

Juba langesidki esimesed piisad kuumusest õhkuvale maapinnale. Pilvede tuhkjashall müür, mis esialgu varjutas vaid horisonti, oli kerkinud taeva keskele. Selle lai mustjas serv kiirgas ning sätendas oranžpunastes ja violetsetes leekides. Kuid siis kadus päike tumeda pilvekolossi alla ning loodus mattus süngesse hämarusse. Vaid kaugete kinkude kuplid ja kõrgemate majade katused helendasid veel hetkeks. Sähvatasid välkude pimestavad nooled. Kõuemürin rullus üle taeva. Tundus, nagu oleks seal keegi raudse vankriga sõitnud. Eemalt lähenes vihma hallikas sein.

Peatselt langes pilvedest lausa veejugasid. Rasked piisad, põrgates vastu maad, killunesid nagu kuldseks tolmuks. Kohe hakkasid tekkima kiired nired, mis jõudsalt vagusid ajasid, liitusid, laienesid ja kündsid enesele sänge, sulistadeski juba kraavides ja lohkudes. Maa aga hingas ja elas, imedes endasse ahnelt karastavat vihmavett. Seda neelasid närtsinud taimed ja loomadki.

78

Vetikad.

Polaarmaadest troopikani, ookeanide sügavusest kõrgete mägedeni, lumel, jääl ja kuumaveeallikates — kõikjal leidub vetikaid. Mõned neist on imeväikesed, teised aga mitmekümne meetri pikkused.

Eesti rannaäärses vees kasvab eriti rohkesti pruunikat värvi põisadrut. Kõige suuremaks vetikaliigiks on Vaikses ookeanis esinev pirnadru, mille pikkus ulatub kuuekümne meetrini. Valges meres, samuti Kaug-Ida vetes kasvavad veealuste tihnikutena mitme meetri kõrgused lehtadrud. Need võivad anda kuni 10-tonnist saaki hektarilt.

Vetikad rikastavad vett hapnikuga, on toiduks ja varjupaigaks kaladele ning teistele veeloomadele. Merevetikaid kasutatakse ka loomasöödaks. Hiinas, Koreas, Jaapanis jm. on nad toiduks inimestele. Vetikad on toitvad ja vitamiinirikkad. Söödavaid lehtadrusid nimetatakse merikapsaks ja laia lindi kujulist rohevetikat merisalatiks. Pruunvetikatest tehakse joodi ja algiini, millest saadakse hea kleepeomadusega liimi. Punavetikatest toodetakse ainet, mida kasutatakse marmelaadi valmistamiseks. Vetikate ja nende tuhaga väetatakse ka põlde.

Seoses inimese lendudega kosmosesse on saanud suure tähelepanu osaliseks üherakulise vetika klorella liigid, mis sisaldavad rohkesti valke ja rasvu.

Kosmoselaevas on klorella inimestele toiduks. Ühtlasi rikastab ta hapnikuga õhku ja puhastab seda süsihappegaasist.

79

Kas instinkt võidetakse?

Tavaliselt koevad kalad samas piirkonnas, kus nad oma elu mööda saadavad, või siis selle läheduses. Angerjatega on aga lugu hoopis teistsugune.

Igal sügisel võivad Balti mere basseini kalurid jälgida huvitavat pilti: angerjad kogunevad gigantsetesse parvedesse, et alustada tuhandete kilomeetrite pikkust teekonda, mis kulgeb läbi Taani väinade Põhjamerele ja sealt Atlandi ookeani tohututele avarustele.

Jõudnud pärast paljusid kuid kestnud pikka ja väsitavat rännakut Sargasso merre, mis ongi selle vääriskala sünnipaik, hakkavad angerjad kuni tuhande meetri sügavuses kudema. Heitnud marja välja, hukkuvad raskest teekonnast kurnatud kalad. Marjaterad aga alustavad soojast Golfi hoovusest kantuna tagasiteed Euroopa vetesse. Kahe-kolme aasta pärast jõuavad Balti merre juba tugevad angerjad, kes on valmis mõne aja möödudes kordama oma eellaste igipõlist teekonda.

Need salapärased rännakud leiavad aset aastast aastasse. Kas ei oleks võimalik õpetada angerjatele paikset eluviisi ja päästa seega hukkumisest sadu tuhandeid vääriskalu? Selle eesmärgi on võtnud endale eesti, läti ja leedu teadlased. Angerjaid on juba lastud kinnistesse veekogudesse. Lähemad aastad näitavad, kas kala instinktist saadakse võitu või mitte.

80

Suusatamisest Venemaal.

Suusatamine Venemaal, eriti selle põhjapoolsetel territooriumidel, oli juba iidsetest aegadest alates väga populaarne, sest lumerikkal maastikul olid suusad hädavajalikuks liiklusvahendiks. Eriti rohkesti kasutati suuski jahipidamisel ning alates 15. sajandist ka sõjaväes, kus moodustati suuskurite üksused.

Suusatamine kui spordiala sai aga Venemaal alguse alles 19. saj. lõpul. Esimesed ametlikud suusavõistlused organiseeriti Moskva Suusatajate Klubi poolt 28. jaan. 1896. aastal. Võistluste kavas oli vaid kolme versta suusatamine, kusjuures võitja ajaks märgiti 18 min. 25 sek.

Venemaa esivõistlustel, mis toimusid a. 1910, tuli tolleaegse suusamaratoni võitjaks moskvalane Botškov, sportlane rahva hulgast. Kellelegi pole saladuseks, et kodanlus on alati vihanud töötava rahva ridadest võrsunud talente, nende hulgas muidugi ka kehakultuurlasi. Seepärast ei ole selles midagi imelikku, kui kodanlikud ajalehed kirjutasid: «Kõik uudishimulikud võivad imetleda Venemaa tšempioni, kes raiub tänavasillutiselt jääd, pühib ja kastab kõnniteid ning tegeleb muu säärasega, sest Botškov töötab kojamehena. Tehes päev päeva kõrval füüsilist tööd, omab ta määratu suuri eeliseid intelligentsi hulka kuuluvate suusatajate ees ja teda tuleks arvata elukutseliste sportlaste hulka.»

81

Kooliraha.

Ühel veebruarikuu õhtupoolikul tuli Arno ootamatult koju. Keegi ei teadnud teda oodatagi, sest alles nädalapäevad tagasi oli Peeter ise linnas käinud ja poisile kuutagavara kuivatatud kala ja muud vähest toidupoolist kohale toimetanud. Peetri vanaonu Kristjan, sadama öövaht, kelle juures Arno elas, oli lubanud endist viisi toasoojuse ja lambivalguse eest muretseda. Nii oli see olnud kolm aastat, sestsaadik, kui Arno linnas koolis käis. Arno väljavaated olid ikka kõige paremad: ta oli esimene õpilane klassis ning lootis nagu varemgi õppemaksust vabastamist, sest tema eest seisis õpetaja Pärtel nagu tugi.

Peetergi tundis õpetaja Pärtlit, seda pikakasvulist mustade juuksekahludega meest. Aastat kümme tagasi oli õpetaja Pärtel pidanud tööliste kultuuriühingus loenguid Darwinist ja tema arenemisõpetusest.

Arno sisse astudes aimas perenaine Liis esimesena, et pojaga oli midagi paha juhtunud. Ta päris ehmus, kuigi mingit õnnetust

ei võinud olla, sest Arno ise oli elus ja terve. Kõik justkui ootasid midagi, sellepärast ütles Arno ise:

«Saadeti koolist tulema. Sel aastal ei vabastatud õppemaksust, ja kel polnud raha kohe käepärast, neile näidati ust.»

(E. Männik.)

82

Lahkumine kodust.

Pilvist vajus siidpehmeid lumehelbeid külavaheteele, väljade valgeile palakaile, katuseviiludele ja püstkoja ritvadele. Vanad kuused õuede ümber ja tänavaotstel, üksikud ja sagarais, korjasid aeglaselt hõljuvaid helbeid oma väljasirutatud kätele ega pillanud neid maha.

Noor naine, punasega tikitud linik peas, kollasega äärestatud valge sõba õlgadel, astus aeglaselt pehmes lumes edasi, külast välja, kolmeaastane poisike käekõrval. Nägu oli tal nutust laiguline, silmalaud verevad, huuled kinni pigistatud.

Poisike sirutas käe karusnahksest käisest, laskis valgeil helbeil peopesale langeda ja pigistas siis sõrmed naerdes kokku. Aga pilku vargsi ema poole tõstes tõmbus temagi nägu nutule ja ta küsis värisevi huuli:

«Kuhu me läheme?»

«Koju, uude koju,» vastas noor naine tasa, et nutt ei pääseks valla.

Oli aeg enne keskpäeva. Vastu tuli mõni metsastaja, vibu õlal, noolekimp ja väike tapper paremal nahkvöö vahel. Tuli vastu mõni kohmakalt riietatud naine, minnes külasse tuld otsima, mis öösel oli koldes kustunud. Tuli vastu mõni sepalemineja, nüri kirves, tömp nooleteravik või murdunud odaots käes. Kõik nad tervitasid viisakalt Leinit, vanema noort naist.

(M. Metsanurk.)

83

Metskitse viimne lootus.

Metsas omapead hulkuvad hagijad leidsid metskitse värsked jäljed ja asusid otsekohe taga ajama meie laante üht graatsilisemat ning kaunimat elanikku.

Algas meeleheitlik põgenemine, kuid seekord ei suutnud kitse väledad jalad teda päästa, sest need takerdusid sügavasse lumme ning kõva lumekoorik hõõrus naha katki. Koeri aga kandis lumi päris hästi.

Tagaajajad liginesid iga hetkega. Koondanud kõik oma jõuvarud, tormas verest nõretavate jalgadega kits tee ääres kasvavasse lepavõssa.

Parajasti liikus mööda maanteed kohaliku kolhoosi linttraktor koos järelkelguga. Järsku ilmus teele hirmust värisev metskits. Silmitsedes usaldavalt kelgul istuvaid mehi, ta otsekui palus neilt abi. Traktor peatati ning kolhoosnikud läksid abipalujale vastu. Loom ei põgenenud: ta jäi rahulikult teele seisma. Vastupanu avaldamata laskis ta end traktorikelgule kanda. Nüüd jõudsid kohale ka lõõtsutavad jahikoerad, kuid seekord jäi neil magus suutäis saamata.

Heasüdamlikud töömehed tõid haavatud metskitse kohalikku metsapunkti. Siit viidi loom Aimla metskonda, kus ta metsaülema tähelepaneliku hoolitsuse tulemusena varsti paranes. Vabadusse lasti kitseke alles lumemineku järel, kui polnud enam karta talvel juhtunud sündmuste kordumist.

84

Tehas laias laanes.

Mitte väga kaua aega tagasi mühisesid siin alles männihiiglased ja kümnete kilomeetrite laiune laas ulatus Peipsi järveni. Nüüd suunduvad metsasügavusse raud- ja maantee ning puude vahel seisavad Oru Turbabriketitehase silikaatkivist ja betoonplokkidest hooned, traktorikuur, veduridepoo, remonditöökoda, raudteeplatvormid ning suur töölisasula.

Tehase peainsener näitab kauguses sinavale siksakilisele metsatukale ja räägib: «Seal metsapiiri taga on hiiglasuur turbaraba, kus töötavad traktorid ja turbafreesid. Mööda metsasihti kulgevat raudteed veavad elektrivedurid turbaga täidetud vagonetid tehase juurde. Praegu võetakse turvast raba esimesest piirkonnast. Üldse on projekteeritud neli piirkonda. Raba ühes osas leidub paarimeetrise turbakihi all põlevkivi. Kui turvas on ära tarvitatud, rajatakse sinna lahtine põlevkivikarjäär.»

«Mismoodi hakatakse turbast briketti valmistama?» küsime peainsenerilt.

«Transportöörid viivad turba ettevalmistustsehhi, kus see tolmpeeneks jahvatatakse,» jutustab insener ja jätkab: «Seejärel läheb turbatolm briketitsehhi, kus sellest viimane kui niiskusekübe välja kuivatatakse. Võimsad seadmed pressivad tolmu kõvadeks pätsikesteks — briketiks.»

Briketitsehhist suundub terve hulk metallrenne raudtee äärde. Peainsener seletab, et nende rennide kaudu hakkab vagunitesse liikuma kogu tehases valmistatud brikett, mille aastatoodang ulatub 250 000 tonnini.

Meie nõukogude tänapäev.

Kõikjal Nõukogude Liidus viiakse läbi tohutuid ümberkujundustöid, millest inimesed varem ei osanud undki näha. Me teame, kuidas muutub Siber, kuidas sealsete suurte jõgede tormised veed taltsutatakse ja nende energia rakendatakse rahva heaolu teenistusse. Kus varem kohises taiga ja hulkusid metsloomad, kerkivad nüüd uued linnad ja moodsad asulad. Lõuna-Siberi ja Kasahstani ääretutel steppidel mürisevad traktorid ja kombainid. Iga aastaga laienevad uudismaadel kuldselt lokkavad viljaväljad.

Kogu selle hiiglasliku töö juhtija, organiseerija ja innustaja on suure Lenini loodud Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei.

Kommunistliku Partei juhtimisel kukutas töölisklass tsarismi ja teostas 1917. aastal Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni. Tekkis maailma esimene tööliste ja talupoegade riik — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit. Kaitstes nõukogude ühiskondlikku ja riiklikku korda, lõid nõukogude inimesed edukalt tagasi kõik vaenlaste kallaletungid ja purustasid Suures Isamaasõjas fašistlikud agressorid.

Tänu partei poolt suunatavale rahvuspoliitikale on meie maa erinevad rahvused ühinenud murdumatuks liiduks. Suur ühtsus ja sõprus, mis seob Nõukogude rahvaid, võimaldas meie Nõukogudemaal üles ehitada sotsialistlik ühiskond ja asuda rajama kommunismi.

Oktoobrirevolutsioon andis kogu maailma töötajaile eeskuju ja näitas tee õnneliku elu kättevõitmiseks. Sellele teele asus peale nõukogude rahva rida Euroopa, Aasia ja Aafrika riike, kes nüüd ehitavad sotsialismi.

SISUKORD

Sissejuhatus 3
Lühendid 13

V klass

I. Diagnoosdiktaate 15
II. Lauseõpetus 16
1. Kirjavahemärgid lause lõpus 16
2. Üte 18
3. Koondlause 19
4. Liitlause 20
5. Otsene ja kaudne kõne 22
6. Kirjavahemärkide kordamine 23
III. Häälikuõpetus 25
1. Võõr- ja laensõnad. Võõrpärisnimed 25
2. Sulghäälik sõna alguses 27
3. Sulghäälik helitu hääliku kõrval. Liited -ki, -gi 28
4. Järgsilpide sulghäälikud 31
5. h sõna alguses 32
6. i ja j 33
7. Kordamine 34
8. Täishäälikute välted 36
9. Kaashäälikute h, l, m, n, r, s, v välted 36
10. Sulghäälikute välted 38
11. Väldete erandlik kirjutamine 39
12. Kaashäälikuühendid 40
13. Astmevaheldus 42
14. Häälikuõpetuse kordamine 44
IV. Sissejuhatus vormiõpetusse 48
1. Suur ja väike algustäht 48
2. Käänamine 51
3. Vormiõpetuse kordamine 53
V. Kursuse kordamiseks 55

VI klass

I. Diagnoosdiktaate 62
II. Vormiõpetus 64
A. Käändsõna 64
1. Kuu- ja pesa-tüüpi sõnad 64
2. Kõne- ja tubli-tüüpi sõnad 65
3. Aasta-, number- ja õpik-tüüpi sõnad 66
4. Tütar-, hammas-, mõte- ja liige-tüüpi sõnad 69
5. Number- ja tütar-tüüpi sõnade kordamine 72

6. Jalg-, sõber-padi- ja rida-tüüpi sõnad 73
7. Maastik-tüüpi sõnad 76
8. Maastik- ja õpik-tüüpi sõnade kordamine 77
9. Keel- ja uus-tüüpi sõnad 78
10. ne- ja s-sõnad 80
11. Ainsuse sisseütlev 81
12. Ainsuse osastav ja de-mitmus 82
13. Mitmuse osastav 84
14. i-mitmus 87
15. Omadussõnade võrdlusastmed 88
16. Arvsõna 90
17. Asesõna 91
18. Käändsõna kordamine 93
B. Tegusõna 95
1. Tingiv kõneviis 95
2. Käskiv kõneviis 96
3. Kaudne kõneviis 98
4. Tegevusnimed ja teonimisõnad 99
5. Oleviku kesksõnad 100
6. Mineviku kesksõnad; nu- ja tu-lõpuline nimisõna; tu-lõpuline omadussõna 102
7. Kirjutama-tüüpi sõnad 102
8. Muutuma- ja tulema-tüüpi sõnad 104
9. Õppima- ja lugema-tüüpi sõnad 105
10. Saatma-, murdma-, seisma- ja laulma-tüüpi sõnad . . 107
11. Hakkama-tüüpi sõnad 110
12. Muutuma-, õppima- ja hakkama-tüüpi sõnade kordamine 111
13. Õmblema- ja kõnelema-tüüpi sõnad 112
14. Tooma-käima-tüüpi sõnad 114
15. Tegusõna kordamine 115
C. Määr- ja kaassõnad 119
D. Side- ja hüüdsõnad 122
III. Kursuse kordamiseks 124

VII klass

I. Diagnoosdiktaate 128
II. Lauseõpetus 130
1 Mitmesõnalised lauseliikmed 130
2 Lisand 131
3. Üte 132
4. Koondlause 133
5. Lihtlause kordamine 136
6. Liitlause 137
a) Liitlause mõiste. Osalausete järjestikune ja hõlmav asetus 137
b) Sidesõnad ja siduvad ase- ning määrsõnad liitlauses . . 139
c) Koma tarvitamine kui, nagu, kuni, aga, vaid, siis puhul . 140
d) Koma tarvitamine ühendsidesõnade puhul 143
e) Koolon ja semikoolon liitlauses 144
f) Rind- ja põimlause. Pea- ja kõrvallause 146
g) Kordamine 147
7. Lauselühendid 150
a) Kõrvallausete asendamine lauselühenditega ja vastupidi . 150
b) Lauselühendite kirjavahemärgid 152
8. Otsene ja kaudne kõne 153
a) Otsese ja kaudse kõne kirjavahemärgid 153
b) Otsese kõne muutmine kaudseks ja vastupidi . . . 155
9 Punkt, hüüu- ja küsimärk 156
10. Koma, koolon ja semikoolon 158

11. Jutumärgid, sulud, mõttekriips ja mõttepunktid 160
12. Sõnade järjekord lauses 161
III. Kursuse kordamiseks 163

VIII klass

I. Diagnoosdiktaate 170
II. Tuletus- ja tähendusõpetus 173
A. Sõnade tuletamine liidete abil 173
B. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine 175
1. Üldreeglid; tüübid: kirjutuslaud, kaheksanda klassi juhataja 175
2. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine 176
a) Tüübid: kirjutuslaud, pildiraamat, venna raamat, kaheksanda klassi juhataja 176
b) Tüübid: mägede tipud, lasteaed 179
c) Tüübid: Emajõgi, Nõukogudemaa, Võhandu jõgi, Lõuna-Eesti 181
d) Tüübid: suur linn, suurlinn 183
e) Kordamine 185
3. Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine 187
4. Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamine 188
a) Tüübid: linnadevaheline, kaheksanda klassi juhataja . 188
b) Muud juhtumid 190
5. Käändsõnade kokku- ja lahkukirjutamise kordamine . . 192
6. Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamine 194
7. Muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutamine . . . 197
8. Sidekriips liitsõnades 199
9. Kokku- ja lahkukirjutamise kordamine 201
C. Õige sõna või väljendi kasutamine 203
III. Hääliku- ja vormiõpetuse täiendav kursus 206
1. Vene nimede kirjutamine eesti keeles 206
2. Liidete välted ja õigekirjutus 207
3. Võõrsõnade ortograafia, f ja š välted 210
4. h mitmesilbilistes võõrsõnades; järgsilpide vokaal võõrsõnades 213
5. Suur ja väike algustäht 215
6. Võõrsõnade astmevaheldus ja käänamine 219
a) Jalg-, seminar- ja õpik-tüüpi sõnad 219
b) ne- ja s-sõnad; kuu-, tubli- jt. tüübid 221
7. Pärisnimede ja liitsõnade käänamine 223
8. Raskemaid tegusõnu 225
IV. Kursuse kordamiseks 227

Хеллерма, Хейнрих Хейнрихович

ДИКТАНТЫ
ДЛЯ V—VIII КЛАССОВ

На эстонском языке

Обложка Е. Тали

Издательство «Валгус»
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja V. Parbo
Kunstiline toimetaja H. Keigo
Tehniline toimetaja Ü. Laul
Korrektor E. Bitter

Ladumisele antud 5. X 1965. Trükkimisele antud 12. XI 1965. Paber 60×90, 1/16. Trükipoognaid 15. Arvestuspoognaid 15,95. Trükiarv 6000. MB-10134. Tellimise nr. 7572. Hans Heidemanni nimeline trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. I

Hind 53 kop.

6—6—6

53 kop.

A
27092
5146081

